

A SZÜRKE HÉJA
KIRGIZ NÉPMESÉK

A SZÜRKE HÉJA

KIRGIZ NÉPMESÉK

NÉPEK MESÉI

EURÓPA KÖNYVKIADÓ

BUDAPEST 1988

A SZÜRKE HÉJA

KIRGIZ NÉPMESÉK

NÉPEK MESÉI

EURÓPA KÖNYVKIADÓ

BUDAPEST 1988

TÜNDÉRMESÉK

TÖSTÜK

Réges-régen a kргыз nép kipcsak törzséből származott egy Elemán nevű ember. Ott lakozott az Opol hegy vidékén. Maga módfelett gazdag volt, négy tájnak erős ura volt, kilenc derék fia volt. Hónapra hónap telt, évre év, s eme nevezett Elemánnak kilenc fia megnövekedvén elérte a férfikort. „Azt mondják – gondolta ekkor Elemán –, hogy fiút kiházásítani kötelesség, leányt férjhez adni adósság” – s hatöles tarka lovára fölülvén, hat évre elég útravalót készítvén útnak indult leányt keresni, hogy kilenc lányos emberre akadván a maga kilenc fiát kiházassítsa.

Kutatva-kóborolva megfordult Elemán a kerek világ négy sarkában, kilenc egytestvér leányra mégsem találván nem tudta, mitévő legyen. Végül fáradtan, tikkadtan, éhségtől lankadtan, lova piszkafává, maga kismadárrá megfogyatkozottan eljutott egy *Oruszkán* nevű *kán* városába, s vendégül hívatatván annak házában megszállt. Ott nyolc fülönfüggőt lát Elemán fölakasztva.

– Aj, be kár! – mondja, s az ujjába harap, majd töprengve megfordul, s ahogy a ház belsejét körben szemügyre veszi, a *dzsük* egyik zugában fölakasztva ott egy magányos fülönfüggő. Azt megpillantván harsány kacajra fakad.

– Mit nevezsz? – kérdi tőle Oruszkán alacsony, tömzsi felesége, aki Elemánt szemmel tartotta. – Tán a lábamon sarat, ételemben haját találtál?

– Ej, *bájbicse* – feleli a *báj* –, azt, hogy nevettem, bűnömül ne vedd, hisz amit kerestem, e házban megleltem. Nekem is kilenc fiam van, s lánykeresőben járok, gondolván: ha egy embernek volna kilenc lánya, megkérném őket. Nyolc fülönfüggőt láttam, s míg még egyet nem találtam, igen szomorkodtam, de amikor azt az egyet is megláttam, úgy megörültem neki, hogy elnevettem magamat. Nyolc lányotokra jut nyolc fiam, legkisebb fiam, *Töstük* áldott jó teremtés lévén, neki hát kicsi lányotokat szánom.

Oruszkán, aki odavolt solymászni, estére tért haza, s Elemánt derekasan megvendégelte, Elemin bájj pedig, miután nevét és sorát elmagyarázta, így szólott hozzá:

– Nekem kilenc fiam van, kilenc lányotokért kérőbe jöttem. Azt mondta erre Oruszkán:

– Elemán, ha igazi kérő vagy, kérő voltodnak felelj meg: nyaraló nyári szállásom, telelő téli szállásom jószággal töltsd meg. Ajtóm elibé ültess két magas nyárfát, egyik ezüstműből, a másik aranyból legyen, s egyik fülemüléje a másikra dalolva átröpdössön. A másik ajtó elibé aztán egy vajtavat s egy tejtavat teremts. Egyikből a halacsok a másikba szökdelve átugrándozzanak. Ha ezt teljesíted, kilenc lányomat kilenc fiadnak odaadom.

Meghőkölt Elemán báj ekkora menyasszonyi váltság hallatán:

– Megtanácskozom a fiaimmal, aztán majd válaszolok – mondta, s elindult hazafelé.

Megérkezvén, elmondta fiainak Oruszkán óhaját. Azok elképedtek:

– A jószágot tán még előügyeskedjük, de vajtavat, tejtavat, magas nyárfát hogyan teremtsünk oda? Fülemülét miképpen találjunk?

Megszólalt ekkor Töstük:

– Én mindent előteremtek, mi sem könnyebb ennél. A lovak apját, a Szürke Csödört s a lovak anyját, a Szürke Kancát vigyétek el Oruszkán legelőjére, ott vágjátok le, s a vérükkel és a gyomruk tartalmával ha megöntözték, mindaz, amit mondott, teljesülni fog.

Töstük szavára Elemán fiai elvitték a szentséges csödört meg kancát Oruszkán legelőjére, ott éjszaka levágták, s úgy, ahogy Töstük mondta, a vérüket széthintették, majd hazatértek. Reggelre, amint Oruszkán fölkel, mindaz teljesült, amit mondott: a völgy is, a hegy is jószággal teli, a vajtó, a tejtó a helyén, halaik egyikből a másikba szökdelve átugrándoztak, a két magas nyárfa az eget súrolta, fülemüléik dalolva röpdöstek.

Megjött Elemán báj is, hogy hírt kapjon. Miután minden kívánsága teljesült, Oruszkán megnyugodott szívvel mondta:

– Elemán báj, rendezd meg most a lakomádat, s viheted a menyeidet.

Elemán báj kilencével vágta a jószágot, s készítvén annyi húst, mint az *Ala Tó*, készítvén annyi levest, mint az *Ala Köl*, nagy lagzit csapott, az éheseket-soványakat jóllakatta, a lagziba eljött gyerekek kétéves tinóra terhelve vitték a húst, s a nép között attól fogva fönmaradt a szólás: „Olyan, mint az Elemán lakomája.”

Elemán fia, a bátor Töstük nem ment el a lagziba, otthon maradt. Azóta mindig is emlegetik a kirgizek a szólásmondást: „Otthon házasodott, akárcsak Töstük.”

Negyven nap múltán véget ért a menyegzői multság. Másnap reggel pedig elindult Elemán, hogy kilenc menyét hazaszállítsa. Ám ekkor a nyolc leány húgocskája, Istennek madaracskája, *Kenizseke* nekiront az apjának, és csak gyötri, mondván:

– Kelengyémet a Tarka tevekancára ha föl nem hátalhatom, a Deresfarkú lóra ha föl nem ülhetek, Kujtu szolgálót ha magammal nem vihetem, az átnyilazhatatlan *kil torko* bundát s a *kök dzseke* csizmát ha föl nem vehetem, apám vagyonát, rangját a nép ha meg nem ismeri, én ki nem megyek a házból! – azzal arcra borulva zokog, a menetet megállítja, s lakodalmi sátra tetőnyílását be sem húzva, lefekszik.

Oruszkán erről is pofon csapja, arról is pofon csapja, végül a feleségével tesz tanácsot, ekképpen szólván:

– Eridj, beszéld rá a lányodat, hogy velem a nép előtt csúfságot ne tegyen, hanem szaporán üljön lóra! Bizony, igaz a szólás, hogy a lánygyermek ellenség! Lovaim atyja a Deresfarkú, tevém lelke a Tarka tevekanca, hagyja hát őket, s a többi jószágomból vigyen, amennyit óhajt. A *kil torko* meg a *kök dzseke* hadba indultomkor útitárs, szemem lehunytakor apáról fiúra szálló örökség, hagyja hát ezeket is, hétrétegű kincseskamrámból vigye azt, amit kíván, s ellenség voltát irántam ne mutassa!

Megy az anya a lányához, s az apja szavait elmondja neki, mire *Kendzseke* zokogva így szól:

– Engem apám nem házasságra adott, de szomorúságra. Töstükkel nem leszünk még hét nap sem hitestársak, és hét évre elveszítem, hét évig özvegy leszek én. Akkor majd Töstüknek az embernél okosabb Deresfarkú a támasza leszen, az átnyilazhatatlan *kil torko* az oltalma leszen, hát evégre kérem ezeket.

„Amit lányom kér, helyénvaló, amiért sír, az rendjén való” – gondolja ennek hallatán Oruszkán, s a kilenc leány közt legkisebb *Kendzsekének* a nyíllal elérhetetlen negyvenkét lelkű Deresfarkú lovat fölnyergelteti, a nyíllal átlóhetetlen *kil torko* bundát magára, a *kök dzsekét* a lábára föladja, a Tarka tevekancát fölmalháztatja,

Kujtu szolgálót a Sötétpej szűzkancára fölülteti, a költöző menettel együtt elindítja.

Már messzi jártak, amidőn Elemán a Töstük küldte acélreszelőt rábízta legkisebbik menyére. Az nem egyszerű reszelő volt ám, hanem csodareszelő: Töstük születésekor vele együtt esett ki az anyja hasából. Kendzseke gondosan elrejtette. Így mentek, mendegéltek, mígnem egy víz partjára értek. Aznap a vízparton kilenc sátrat fölütvén megpihentek, másnap pedig továbbvonultak. Ekkor *Bektoru*, a *peri*-leány a büszkén haladó Kendzseke előtt Töstüköt megpillantván szerelembe esett, útjukat elállta s kötekedve ezt dalolta:

Deresfarkú hátaslovad
Jószerecsével áldassék, Kendzse!
Derék Tarka tevekancád
Jószerecsével áldassék!
Kísérő Kujtu szolgálód
Jószerecsével áldassék!
Hátadon hordott kil torkód
Jószerecsével áldassék!
Lábadon hordott kök dzsekéd
Jószerecsével áldassék!
Hozzád szegődött hős Töstük
Jószerecsével áldassék!

Bektoru féltékeny voltát az óvatos Kendzseke már előre fölismervén, ekkor haragosan így válaszolt:

Deresfarkú hátaslovam
Apácskám adta, én ülöm,
Tán a tiedet vettem el, te konok?
Derék Tarka tevekancám
Apácskám adta, én kaptam,
Tán a tiedet vettem el, te konok?
Kísérő Kujtu szolgálóm
Anyácskám adta, én kaptam,
Tán a tiedet vettem el, te konok?
Hátamon hordott kil torkom
Anyácskám adta, én kaptam,
Tán a tiedet vettem el, te konok?

Lábamon hordott kök dzsekém
Anyácskám adta, én kaptam,
Tán a tiedet vettem el, te konok?

– s azzal dobantva elléptetett.

Mentek-mendegéltek, majd esti ima idején érkeztek egy nagy folyóhoz.

– Málházzatok le, sátrat állítsatok! – parancsolta Elemán.

Megrémül Kendzseke, s odaküld hozzá egy embert:

– Mondd meg apámnak, hogy e helyről továbbhaladván inkább a közeli legelőt válassza.

„No nézd csak – gondolja Elemán –, még haza sem értünk, s máris beleártja magát a dologba” – s nem fogadja meg a szavát.

Könnyekre fakadt Kendzseke, ám egyebet nem tehetvén, egykettőre fölállította a sátrát, s tüzet gyújtott. Elemán elgondolkozott: „Ejnye, úgy látszik, csak van ebben a menyecskében jó természet, hallgatnom kellett volna a szavára. De hát lesz, ami lesz” – gondolta.

– Jószágra-emberre éberem ügyeljete! – mondta, majd lefeküdt.

Fölkél Elemán másnap reggel, s épp a lovakat itatja, amidőn látja, hogy egy tüdőt sodor felé a víz. Bökdösné odébb a botos pányvával, de megbotolván a vízbe bukik, s ahogy kezével a tüdőhöz kap, az egy hétfejű ördögös vénasszonyá változik, s az öregembert fölkapván földhöz teremti, majd a mellére ül és fojtogatni kezdi. Könyörögve szól ekkor Elemán a vénasszonyhoz:

– Teli barlang pénzem van, teli karám juhom van, teli határ lovam van, teli mező tevém meg marhám van, mindet neked adom, csak az életemet kíméld!

– Ha te meghalsz, teli barlang pénzed, teli karám juhod, teli határ lovad ugyan kié lenne, ha nem az enyém! – mondta amaz, s addig-addig szorongatta, mígnem az öregember szájából a vér kezdett előbugyogni. Elszállt az erő Elemánból:

– Kilenc menyem költözik velem hazafelé, mind neked adom, csak az életemet kíméld! – mondta, ám a vénasszony ezt sem fogadta el.

– Nyolc fiam van – nyögte Elemán –, mind neked adom, csak az életemet kíméld!

A vénasszony nem fogadta el ezt sem, tovább gyötörte-szorongatta. Elemán ekkor sírva ekképp szólott:

Kilenc fiú közt legkisebb,
Mindegyiknél kedvesebb
Töstükömet odaadom.

Az ördögös öregasszony elengedte Elemánt:

– Az imént még másként viselkedtél. Miképpen adod hát ide Töstüköt? – kérdezte.

– Van egy acélreszelő, amely Töstük születésekor vele együtt esett ki az anyja hasából. Holnap induláskor azt a reszelőt a tűzhely tövébe szúrom, mielőtt elmennék. Töstük majd jön, hogy megkeresse, s akkor megfoghatod.

Már indulóban voltak, amikor Elemán így szólt Kendzsekéhez:

– Kijött a kantárom csatszöge, másikat csinálok, add a reszelőt.

Kendzseke egyfelől nevetve, másfelől sírva elővette a reszelőt s odaadta. Közben a menet éle már messzi járt, de Kendzseke nem bírta elmenni:

– Ha nem kell a reszelő, majd beteszem a ládába – szólt hátrafordulva.

– Rögtön készen vagyok – vetette oda Elemán –, csak eridj.

Kendzseke a Tarka tevekancát gondosan fölmálházta, eligazgatta, de nem indult el: szerette volna fölvenni a tűzhely tövébe szúrt reszelőt. Ám apósa fölfigyelt rá:

– Elmaradó menyasszony elöl nem járhat – szólt oda neki –, messzi utat kell megtennünk, mielőtt megszállunk. Indulj már!

Kendzsekét fölbosszantották apósa szavai: „Hetvenéves apja ha az életét félti, hát hadd féltse!” – gondolta, azzal gyíja! – útnak indult.

Mentek-mendégéltek, s mikor már közeljártak az ország határához, szembejött velük Töstük. Kendzseke ekkor ezt mondta:

Hitvány kóróhegedűs,
Hegedűd hangját nem hallom,
Hetyke lovaddal húzódj el, Töstük!
Dunnyogó bürökdedés,
Dudád hangját nem hallom,
Dobogó lovaddal fordulj el, Töstük!
Jó apámnak házában, Töstük,

Jó anyámnak karjában, Töstük,
Sem csöndesen sugdosva, Töstük,
Sem hangosan kacagva, Töstük,
Nekem a szépet nem tetted, Töstük!

Zokogott lelkeszakadtan, s nem hagyta, hogy Töstük odamenjen hozzá. Megérkezvén az *ajil*-ba, Kendzseke fölállította a *jurtá*-ját, de amikor Töstük belépett, közel sem engedte magához. „Konok egy asszonyt hozott nekem apám” – gondolta erre az elkeseredve, majd kiment, s a csikócövek mellé lefeküdt.

Másnap Elemán nagy lagzit rendezett, készítvén annyi húst, mint az Ala Tó, s készítvén annyi levest, mint az Ala Köl. Negyven nemzetség népét hívta el a lakodalomba. Kendzseke asszony csak a lakodalom végeztével, hét nap elteltével, a nyolcadik nap elkövetkeztekor enyhült meg annyira, hogy Töstükkel szóba álljon:

Hatvanéves apád az életét szánja,
Haj, dédelgetett hős Töstük,
Ám a tied nem szánja.
Hetvenéves apád az életét szánja,
Hej, fölserdült hős Töstük,
Ám a tied nem szánja,

s elmondta neki, hogy idejövet az előző táborhelyen miként maradt az acélreszelő a tűzhely tövében. Másnap Kendzseke így szól Töstükhöz:

– Hozd ide azt a lovadat, amelyen majd elmész a reszelődért!
Megy Töstük a legelőre, s a hatlábú tarka lovat kantáron, elővezeti. Kendzseke a ló láttán azt mondja:

Kivénhedt kanca csikaja,
Kurta a végbele túlontúl,
Beleszakad a belseje,
Hatnapi útra ha elindul.

– Ez nem alkalmas az útra, másik lovad ha van még, hozd ide.

Megy Töstük a legelőre, hozza a hétlábú pirospejt, ám Kendzsekének az sem tetszik:

Ez a hétlábú pirospej
Szűzkanca első csikaja,
Keskeny a homloka túlontúl.
Kifárad még az elején,

Hétnapi útra ha elindul.

– Két-három napnál tovább nem győzi kitartással. Van-e még másik lovad? – kérdezi.

– Nincs – feleli Töstük.

Ekkor Kendzseke azt mondta:

Asszonyod lova ha jó neked –

Vidd a Deresfarkút, Töstük!

Asszonyod bundája ha jó neked –

Vedd föl a Kil torkót, Töstük!

Asszonyod csizmája ím itt van –

Vedd föl a Kök dzsekét, Töstük!

Töstük beleegyezett. Így aztán Kendzseke fölnyergelte Töstüknek a nyíllal utolérhetetlen Deresfarkút, föladta reá a nyíllal átlőhetetlen kil torkót meg a kök dzsekét:

– Bátor vagy, de eszed nincs, Töstük, mégse nyugtalankodj, az embernél okosabb Deresfarkú ha hibázol, helyrehozza, ha rászédnek, rendbe hozza. Bármit is mondjon a ló, te fogadd meg a szavát. Téged a Deresfarkúra bízalak, a Deresfarkút meg az Istenre bízam – mondta, majd áldását adván reá, keserves zokogásra fakadt.

Töstük pedig fölült a Deresfarkúra, s elindult a táborhelyen maradt reszelőért. Mire kigondolta, már egy szempillantás múlva ott is termett annak közelében. Ekkor az embernél okosabb Deresfarkú megszólalt emberi hangon:

– A tűzhely tövében ott ül egy öregasszony orsót pörgetve. Én egy árpadarához sem szokott másodfű csikó leszek, te meg hatéves gyerek legyél. Ha odaérünk az ördögös szüléhez, ezt mondjad: „*Asszalam alejküm, asszonyember!*” ő majd így válaszol: „*Alejkime szalam, gyerekember. Aj, fiam, ha nem köszöntél volna, elhervasztottalak volna.*” Erre te ezt mondád: „Aj, anyóka, ha nem fogadtad volna, erődet vettem volna.” Aztán így folytasd: „Anyóka, add már ide azt a reszelőt, olyan csikón ülök, akinek a szája még az árpadarát sem állja, ha leszállók, fölülni nem tudok, ha fölülök, leszállni nem tudok.” Mire ő így felel: „Én meg öregasszony lévén, ha leülök, fölállni nem bírok, ha fölálllok, leülni nem bírok, szállj le hát magad, s vedd föl.” Ekkor én a szürke nyúlnál is alacsonyabb leszek, te pedig a szürke héjánál is ügyesebb légy, csapd le a vénasszony

hét fejét, s ha a reszelőt fölkapod, nekünk azt Isten adta, de ha fölvenni nem bírod, minket az Isten megvert, Deresfarkú a ménesét, te a házadat meg nem látod – mondta.

Odament Töstük a vénasszonyhoz, majd szó szót követett, hat fejét karddal levágta. A vénasszony futásnak eredt, Töstük meg üldözőbe vette. A ló patadobogásától kettéhasadt a hegy, s tó keletkezett. Hegynyi kősziklák szétzúzódván homokká váltak, a fekete föld meg közben egyszerre meghasadt, s a vénasszony eltűnt a föld alatt. Töstük, aki nyomon követte, szintén a föld alá került.

Most lássuk, mi volt az oka annak, hogy az ördögös vénasszony Töstükkel összeakadt. A föld alatt lakozó *Urumkán Uzuncsacs* nevű leánya belészeretett a föld színén lakó kilenc fiú legkisebbikébe, Elemánnak kedvencébe, s elküldte érte a hétfejű ördögös öregasszonyt, mondván: „Csábítsd el Töstüköt, s hozd ide.”

Ahogy Töstük a föld alatt járkál bolyongva, a távolból egy hegy tűnik a szemébe. Közelebb menvén látja, hogy nem is hegy az, hanem óriás, mégpedig Urumkán *Aktulpár* nevű lova s hatfejű *Ajkulak* nevű vitéze. A hír hallatán, hogy Töstük leszállt a föld alá, gondolta: „Megverekszem vele”, s útját elállva reá várakozott. De ekkor már oda is kurjantott neki:

– Asszony lován ülő, asszonybundában járó Töstük, jó utad legyen! Nem hallottál-é az Ajkulak nevű vitézről? Ha mersz, hát mérkőzz meg, ha bírsz, hát birkózz meg velem!

Nekifogtak ketten, s lóháton hét nap, hét éjjel verekedtek. Lovaik úgy ellankadtak, hogy lépni sem bírtak. Lovon mérkőzni nem bírván, gyalogbirkózásba fogtak. Dulakodván hegyek hasadtak, huzakodván sziklák szakadtak, riadalmában hegy-völgy megindult, még az idő is homályba fordult. Végül Töstük fölkapta Ajkulakot s földhöz vágta, s egy kunyhó nagyságú kővel már épp a fejét akarta szétzúzni, amikor Ajkulak megszólalt könyörögve:

– Ölj meg, Töstük, de ne kínozz! Hatrét hajtogatott fehér acélkardom itt van kök dzsekémben a talpbélés alatt, emeld jó magasra, s egy csapással vágd le a fejemet.

– Méltányos légy, *bátir!* – figyelmeztette a Deresfarkú, mire Töstük fogta a fényes kardot, s nagyot suhintva fejét vette a vitéznek, a fényes kard pedig a föld alá hullva eltűnt.

Ajkulakot megölvén, ahogy Töstük innét továbbhalad, meglát az úton egy embert, aki íját feszítve az eget figyeli. Odamegy hozzá s megkérdi, kiféle-miféle.

– Én vagyok a Tűfokba találó Mámit – feleli az. – Hallom, hogy jön a föld színéről fáradtan, tikkadtan Elemán báj fia, a hős Töstük, gondoltam, lövök neki egy hét éve kikelt ludat s megvendégelem. Kis híján megzavartál.

Azt mondja erre Töstük:

– Én vagyok ím Elemán fia, Töstük.

Ekkor az az ember lelövi az égen szálló, hét éve kikelt ludat, s megvendégeli vele. Összebarátkozik Töstük a Tűfokba találó Mámittal, aztán indulnak tovább. Ahogy mennek, mendegélnek, egy *dzsejran*-t kergető ember bukkan föl előttük. Ahogy a dzsejrant utoléri, csak átszökken a fején, s elkezd üzni visszafelé. „Hát ez meg mi lehet?” – álmélkodik Töstük, s odamenvén megkérdezi tőle:

– Mit csinálsz itt, te ember?

– Én vagyok a Dzsejrant el nem szalasztó Mámit. Azt mondják, jön a föld színéről Elemán báj hős fia, Töstük, reá várom, szeretném megvendégetni – azzal levágja a dzsejrant, s Töstükkel összebarátkoznak.

Ahogy ismét Töstük továbbhalad, egy embert lát ülni az úton, aki egy folyót egyszerre fölkortyol, majd száraz helyre a vizet kiereszti.

– Hát te miféle ember vagy? – kérdezi Töstük.

– Hallom, jön a föld színéről Töstük, lova ellankadt, maga kitikkadt, tiszta vizet készítvén őreá várom, én vagyok a Tönyelő Mámit.

Töstük összebarátkozik a Tönyelő Mámittal, majd innét is továbbindul.

Ahogy megy, mendegél, látja ám, hogy folyóparti magas nyárfára tekergőzve egy sárkány mászik fölfelé. Föltekint Töstük a nyárfa tetejére, s megpillantja az *alpkarakus* csipogó két fiókáját. A sárkányt lelövi, darabokra vágja, majd fölcipeli a fészekbe. Az alpkarakus fiókái örvendezve fogadták, s így szóltak hozzá:

– Anyánk hamarosan megérkezik. Téged most elrejtünk, s majd a dühe csillapodta után megmutatunk.

El is rejtették a sárkányt meg Töstüköt a szárnyuk alá. Egy idő múlva beborult az ég, kemény szél kerekedett, jégeső zuhogott, s egy nagy fekete valami leszállt a nyárfa tetejére. Háromszor hajolt földig a fa teteje, háromszor emelkedett az égre, míg végül kiigazodott. Kiderült, hogy az alpkarakus repült haza, s a zuhogó jégeső az ő könnye volt. Fiókái láttán megörült az alpkarakus, hogy épségben maradtak:

– Aj, gyermekeim – kérdezte –, miképpen maradtatok épségben a sárkánytól?

– Aj, anyánk, mit mutassunk meg előbb, a jóságot-é avagy a gonoszszágot? – mondták azok.

– Lévén a fejem fabunkó, a karom meg ék, a jóságot tevővel magam is jót teszek. Ám előbb a gonosztevőt mutassátok – mondta.

Amint a fiókák a sárkányt megmutatták, az alpkarakus azt – hamm! – lenyelte.

– Most pedig mutassátok a jóságot – mondta.

Megmutatták neki Töstüköt, erre azt is lenyelte. A fiókák csipogva, sírva csipkedni kezdték anyjuk torkát:

– Halandó lelkünk föltámasztója, kialvó tűzünk fölélesztője ez az ember, öklendezd vissza!

– Ejnye, fiókáim – szólt sajnálkozva az alpkarakus –, hisz a korábbinál is különb lesz, olyanná teszem, hogy nyíl át nem járja, kard el nem vágja, csak hagyjatok egy kicsit – s amint visszaöklendezte, Töstük a korábbinál is daliásabbá válva pottyant ki belőle. Ekkor az alpkarakus kitépett egy szálat a tollából, s odaadta neki, mondván:

– Ha bajba kerülsz, gyűjtsd meg ezt a tollat, s én máris készen állok.

Töstük aztán elindult, s ment tovább. Meglátta, hogy egy fehér tigrist nyomon követve üldöz egy fekete fülű oroszlán. Elrejtőzött Töstük: „A menekülőt nem lövöm le, de az üldözőt lelövöm” – gondolta, s rálőtt a fekete fülű oroszlánra. Az le is rogyott. Közben odafutott hozzá a menekülő tigris:

– Barátom, Töstük – mondta –, jótett helyébe jót válj, fogadd el a segítségemet. Ha bajba kerülsz, csak gyűjtsd meg ezt, s én máris ott leszek – azzal kitépett egy szálat a bajszából, s odaadta.

Töstük azután elindult, s ment tovább. Eljutott egy sűrű, sötét erdőbe. Ahogy az erdőben bolyong, megüti a fülét három medvebocs panaszos vinnyogása. „Mi lehet ezekkel?” – gondolja, s szemügyre veszi őket. Hát látja, hogy száka ment a lábukba, s egészen elgennyesedett. Amint a szákat kihúzta s eldobta, akis állatok nyomban megkönnyebbültek. Az anyamedve pedig összebarátkozott Töstükkel:

– Ha bajba kerülsz, gyűjtsd meg ezt, s én azonnal ott leszek – mondta, majd kitepte egy szál bajsztát, s odaadta.

Töstük innét is elindult, s haladt tovább. Ismét hallja, hogy egy helyen három farkaskölyök vinnyog. Látja ám, hogy seb van a lábukon, lépni sem bírnak. Őket is megtisztogatta, meggyógyította, s a farkassal összebarátkozott. A farkas is tépett a bajsztából egy szálat, s odaadta neki, mondván:

– Ha bajba jutsz, csak gyűjtsd meg, s én ott leszek.

Továbbmenvén, Töstük három vinnyogó, járnai sem tudó hópárducoköllyökre talált. Látja: a lábuk elgennyesedett. Azok sebeit is kinyomkodta, meggyógyította, s a hópárduc ugyancsak kitepett egy szálat a bajsztából, s odaadta:

– Ha bajba kerülsz, csak gyűjtsd meg, s én ott leszek – mondta.

Azután továbbindulván addig ment, mígnem eljutott Urumkán városába. Kérőt fogadván megüzente a kánnak:

– Adja nekem Uzuncsacsot.

Urumkán erre így válaszolt:

– Töstüktől nekem jószág nem kell. Díjat tűzök ki, s ha annak megfelel, odaadom a lányt. Íme az első: keressen egy tigrist, hozza ide, s az küzdjön meg az én tigrisemmel.

Amint Töstük az említett bajuszt meggyógyította, tigris barátja máris ott termett. A kiéhezett vad tigris Urumkán hegybéli lovait a hegyből levágta, völgybéli lovait a völgyből levágta. Azután a két tigris megküzdött egymással, s Töstük vad tigrise Urumkán szelídített tigrisének átharapta a torkát.

Urumkán ekkor azt mondta:

– A díj második feltétele ez: van nekem egy hópárduc, hozzon hát ő is egy hópárducot, s azok küzdjenek meg egymással.

Meggyújtotta Töstük a bajuszt, s hópárduc barátja máris ott termett. A kiéhezett hópárduc vajon juhász-e? Urumkán völgybéli juhait a völgyben, hegybéli juhait a hegyben levágván, a kán szelíd párdúcának torkát átharapta, majd elment.

– A harmadik próbatétel – mondta Urumkán – ez legyen: van egy szelíd farkasom, hozzon egy farkast, hadd birkózzanak meg.

Töstük a farkas barátja adta szőrszálát amint meggyújtotta, farkas barátja máris ott termett. Urumkán maradék juhait levágván, a szelíd farkassal mihelyt szembetalálkozott, átharapta a torkát, s azzal odébbállt.

– A negyedik próbatétel: van egy szelíd medvém, hozz medvét te is, hadd birkózzanak meg, s gyűjts össze egy hegynyi tüzelőt, hogy a lakomára szánt hús megfőhessen rajta – mondta Urumkán.

Meggyújtotta Töstük a szőrszálát, s barátja harminc medvét terelvén, a medvékre a tűzifát fölterhelvén megjelent. A vad medve átharapta Urumkán medvéjének a torkát, s megölte.

– Íme az ötödik próbatétel – mondotta Urumkán. – Az *It-Icspesz* Pokoltavának fenekén van egy negyvenfülű rézkazán, azt hozd ide, s húst rakván bele, főzzük meg.

Töstük a tó partjára ment s levetkőzött, gondolván: „majd én fölhozom a kazánt”, s már le akart volna merülni, ám az embernél okosabb Deresfarkú haragosan förmedt rá:

– Vakmerő vagy, de eszed nincs! Semmivel neked dolgod nincs. Az *It-Icspesz* Pokoltava nem könnyű ellenfél, majd én leszállók a tóba. Hét napig várj. Hét nap múltán a tó színére ha fehér hab bugyborékol föl, nekünk az Isten megadta. Ám ha a hab vérrel keveredve bugyborékol föl, én a ménesemet, te a házadat meg nem látod – mondta a Deresfarkú, s a tóba merülvén eltűnt.

Töstük a tó partján hét napig várakozott. Hetednapon a tó színére véres hab hullámozott föl. Megrémült ekkor Töstük:

It-Icspesz, te Pokoltó,
Apádat ha ismered,
Töstük hírét ha ismered,
Egy szál lovát az utasnak add vissza!
Egy szál lovát ha nem adod,
Villás kapám megfogom,
Vized hatfelé árkolom –

Töstük nevemre fogadom!
Hegyes kapám megfogom,
Hétfelé vized árkolom –
Töstük nevemre fogadom!
Ha erre nem vagy hajlandó,
Villás kapám megfogván,
Vized hatfelé árkolván,
Hegyes kapám megfogván,
Hétfelé vized árkolván,
Medrestül kiapasztalak,
Sárrá elsorvasztalak!
Tónyelő Mámittal nyeletvén,
Szár az földre öntetvén,
Fenekig kiapasztalak,
Fehér agyaggá taposlak!

– mondta, s nekiállt a földet rugdosni. Ekkor a tó feje meg az esze meglódulván ahogy hullámot vetett, előbukkant a kazán egyik füle. Töstük dühösen megfogván amikor elhajította, Urumkán városának egy részére a víz borult, más részére a kazán borult. Ezt látván, Urumkán megszeppenve így szólt:

– Töstük fiam, tied a győzelem, vidd a kazánodat.

Töstük fogta a kazánt, s a tóba visszahajította. E pillanatban előjött a tóból a Deresfarkú:

Vakmerő vagy, de eszed nincs,
Semmivel neked dolgod nincs.
Szófogadatlan együgyű,
Szeződnöm kár volt tehozzád!

Negyvenkét lelkem volt, de csak hét lelkem maradt meg, csipetnyi füvet nem adtál, csöppnyi vizet nem adtál, ugyan mit küszködsz hát a kazánal? – szólt megneheztelve.

Töstük a ló szavaira a bűnét belátván, kantáron fogva jól telietette, s amidőn az már úgy szökdelt, mint a dzsejran, elvitte Urumkán városába.

Urumkán azt mondta:

– A hatodik próbatétel most birkózás lesz.

A kán maga állt ki birkózni, ám Töstükkel szemben alulmaradt.

– A hetedik próba legyen most lófuttatás – mondta Urumkán.

Töstük a Deresfarkút a Dzsejrant el nem szalasztó Mámitra ültetve indította el. Az ördögös öregasszony hétnapi járóföldre hajtván a lovát, a kitűzött helyre érkeztekor így szólt:

– Míg a lovak lehűlnek, pihenjünk egyet.

Ezzel a fufanggal Mámitot elaltatván, ő maga – gyía! – elnyargalt. A ló fekete tomporát ostorozva már egynapi utat megtett a vénasszony, amidőn a Deresfarkú a földet kapálván Mámitot nagy nehezen fölébresztette. Mire az föltápáskodott, Urumkán lova már rég oda volt. Sietve fölkapta Mámit a Deresfarkút, futásnak eredt, s amikor a vénasszony már a zászlóhoz közeledett, sikerült is megelőznie.

– Nyolcadik próbaként célozzunk most *érmére* – mondta Urumkán.

Telibe találó Mámit pedig az érmét eltalálta.

– Íme a kilencedik próbatétel – mondta Urumkán. – Van egy tuskóm, azt egy szarunyelű, nemezből összevarrott baltával hasítsd ketté.

„Mitévő legyek?” – gondolta Töstük, s módot nem találván, tanácsstalanságában elküldte Uzuncsacshoz az egyik Mámitot. Uzuncsacs lehúzta az ujján lévő aranygyűrűt, s odaadván visszaüzente:

– Mondja ezt: „Fölülről Istenem, alulról apám-anyám hatalma, menyasszonyom, Uzuncsacs hatalma”, s ha el nem hibázva rávág, a tuskó kétfelé hasad.

Töstük szájába vette az aranygyűrűt, majd a lány szavait elismételvén a szarunyelű, nemezből összevarrott baltával a tuskóra vágott, s az el is hasadt kétfelé.

Miután minden próbatételben legyőzetett, így szólott Urumkán:

– Most a próbatételnek vége, vedd a menyasszonyodat – s menyegzőt tartván Uzuncsacsot Töstükkel összeadta, készen reá, hogy őket a föld színére útnak bocsássa. A lakoma is véget ért, elközelgett a lány s a vőlegény indulási ideje.

– Hogyan jutsz föl most a föld színére? – kérdezte ekkor Töstüktől Urumkán.

Töstük meggyújtotta az alpkarakus tollát, s az nyomban ott termett, mondván:

– Ej, barátom, mi bajba kerültél?

Töstük a dolgok állását barátjának elbeszélvén ezt mondta:

– Vigyél föl most engem a föld színére.

– Rendben van – szólt az alpkarakus. – Negyven szarvas húsa kell nekem s negyven kupa víz.

Telibe találó Mámit, Dzsejrant el nem szalasztó Mámit s Tónyelő Mámit hárman egykettőre odakészítették a negyven szarvas húsát s a negyven kupa vizet. Urumkánnak Uzuncsacs leánya, Deresfarkú meg Töstük fölült az alpkarakusra, s az alpkarakus hat napig keringvén följutott a föld színére.

– Amikor bajba kerülsz, én máris itt leszek – mondta, majd elindult visszafelé.

Így hát Töstük hadd vágjon úrnak, szóljunk most *Csojunkulak* vitézről. Élt vala a föld színén egy köldöke-vas, körmeréz Csojunkulak nevű vitéz. Az embereknek ő nyugtot nem hagyván őket megszegyenítette, ezért minden emberfia egybegyűlvén megfogták, s egy mély verembe vetették. Töstük hangja hallatán Csojunkulak kémi-könyörögni kezdett, mondván:

– Eressz ki innét!

– Ki ne ereszd – figyelmeztette Töstüköt az asszonya –, végül még romlást hoz rád.

– Ennek a kezétől ugyan mi gonosz jöhetne? – szólt Töstük, és kiszabadította a veremből.

Az hamar kiment a hegyre, s a hegy rőt vadjait levágván nyárson megsütve mind megette. Majd a völgybe ereszkedvén a völgy vadjait is nyárson megsütve mind megette. A hegy vizével a száját öblítette, a folyó vizét egy csöppig fölszíván a szomját elégítette. Ekképpen Csojunkulak a hős Töstük lovát nyergelvén, tüzelőt szedvén, tüzet gerjesztvén jó ideig szolgált.

Egy napon Töstük szokás szerint odaszól Csojunkulaknak:

– Nyergeld föl Deresfarkút.

– Töstük lovát tán Csojunkulak nyergeli-é, Csojunkulak lovát tán Töstük nyergeli-é? – szól vissza ekkor Csojunkulak, s öltre megy Töstükkel. Dulakodó helyükön hegyek hasadtak, tusakodó helyükön sziklák szakadtak. Végül Töstük fölemelvén földhöz vágta, ám amikor a fejét egy kővel szét akarta zúzni, Csojunkulak így szólt hozzá:

– Csak az erőmet próbáltam, benned bizakodtam, ne ölj hát meg.

Kérésére-könyörgésére Töstük életben hagyta.

Csojunkulak Töstük lovát nyergelvén még jó ideig szolgált. Ezenközben a völgy vadjait a völgyből levágván, hegy vadjait a hegyből összeszedvén megint csak jó ideig a bendőjébe rakta. Egy napon aztán odaszól neki Töstük:

– Nyergelj föl.

Visszaszól erre Csojunkulak:

– Asszony lovára ülő szolga, asszony bundáját viselő szolga! – s nem nyergeli föl a lovat.

Ketten ismét ölre mentek, egy hétig tartott a tusakodásuk. Töstük ereje elfogyott, még a lába is megrogyott. Végül összeszedte minden erejét, Csojunkulakot fölemelvén földhöz vágta, s kövel a fejét szétrontván megölte, aztán továbbindult.

Ahogy szaporán lépkedve megy-mendegél, látja, hogy egy teve fut feléje. Töstükhöz közel érkező a teve megellik. Amíg Töstük megállván a tevénél elidőzik, egy pirosbama menyecske éri utol. A menyecske kilétét megtudakolván, az így válaszol:

– Hét esztendeje múlt az idén, hogy ez a tevekanca nem ellett, s Isten akaratából ma megellik. Hét évvel ezelőtt csábította el az ördögös vénasszony Töstükömet, a föld alá leszállva akkor tűnt el. Vajon a jötte közeleg-é, avagy a halála közeleg? Jó utat, utasom, honnét vagy érkezőben?

– A föld alól jöttem – mondta Töstük.

– Ha a föld alól jöttél, hét éve eltűnt Töstükömet láttad-é? – tudakolta a menyecske a titkot. Erre Töstük, hogy próbát tegyen, ezt mondta:

– Magam ugyan nem láttam, de úgy hallottam, Urumkán városában tehenet őriz.

– Utasom – szólt a menyecske e szavad ember hallotta igaz szó nem lehet, Töstüköm nem közönséges férfi, tehenet ha őriztek, azt másvalaki őrizhette, az én Töstüköm tehenet nem őriz. – Majd eltűnődött:

Szürkéd ha ily szánalmas nem volna,
Gondolnám őt jó Deresfarkúmnak,
Szakállad ha ily fehér nem volna,

Gondolnák vitéz Töstükömnek

– azzal a tevecsikót maga elé véve, a tevét kötőfékre fogva Kendzseke elindult hazafelé. A menyecskéhez csatlakozván Töstük is fölkerelkedett.

– Melyek a házaitok? – kérdezte, mire az nyolc takaros fűkunyhóra mutatott. Töstük odament, s gondolván: „Ez lehet apám háza”, leszállt az egyik kis fekete kunyhónál.

Estére Kendzseke a Tarka tevekancát megfejvén forralt egy kondérnyi föcstejet, s mindenkit egy csészeből kínálván ezt mondta:

– Töstük lelkének is szánjatok egy csésze föcstejet.

Apósa ezt nem hagyta jóvá:

– Hol az a csontja-porladó, teteme-pusztuló Töstük, akiért sóhajtozol?

Töstük ekkor megkérdezte:

– Ej, *ata*, Töstüködnök miféle ismertetőjele van?

– Fiamnak a két lapockája közt egy tenyérszerű tűzvörös anyajegy van – felelte az öreg.

– Akkor én vagyok az a Töstük!

Amint ezt kimondta, a nyolc bátyja, nyolc ángya, az öreg meg az öregasszony mindannyian Töstükre borultak.

Kendzsekét közben elfogta a vajúadás. Hét napra rá szült egy fiúgyereket. Barmot vágtak, lakomát csaptak, s a gyerekeknek a Dzsódarbesim nevet adták. Töstük pedig bolyongva szétszéledt kipcsak népét összegyűjtvén, elszakadtját egybekötvén, romlottját rendbe szedvén megnyugodott.

CSINIBEK

Hol volt, hol nem volt, volt egyszer egy *Mingbáj* meg egy *Dzsüzbáj* nevű gazda. Mingbájnak ezer juha s egy fia, Dzsüzbájnak száz juha s egy fia volt. Egy napon Mingbáj fia kihajtotta juhait a mezőre, s elaludt mellettük. Farkas jött az őrizetlenül szétszéledt juhokra, s öldöste őket reggeltől délig, ám a fiú erre sem ébredt föl, csak aludt tovább. Dzsüzbáj fia a nyáját arra terelvén, meglátja, hogy Mingbáj juhait öldösi a farkas:

– Az Isten verje meg – költögeti a gyereket hát nem leölte-é a farkas a juhaidat!

Fölkél Mingbáj fia, s ráfordul:

– Te a száz juhoddal tán vetekedhetsz-é velem? Nekem ezer juhom van! Minek ébresztesz föl, mikor ilyen szépet álmodom! Most add vissza az álmodat! – azzal állon vágja. Dzsüzbáj fia ezt nem tűri tétlenül, ő is odasóz egyet az állára. Így csépelik egymást déltől délutánig, míg a verekedésbe igencsak bele nem fáradnak. Végül azt mondja Dzsüzbáj fia:

– Mit is álmodtál? Meséld el már, hadd hallgassam meg a te csudálatos álmodat.

S Mingbáj fia elbeszéli a csudálatos álmodat:

– Fejem felől fölkélt a nap, lábam felől fölkélt a hold, középütt fölkélt a hajnalcsillag. Ha ez nem csudálatos álom, a farkas leölte juhokon mi a csodálni való?

Megkérdi erre Dzsüzbáj fia:

– Eladod-é az álmodat?

– El hát – felelte Mingbáj fia. – Ahány juhomat a farkas levágta, annyi juhot adj érte.

Ebben meg is állapotok.

– Lássuk hát – azt mondja Dzsüzbáj fia –, hány juhodat tépte szét a farkas.

Megszámláltatta Mingbáj fiával a juhokat, hát épp százat tépett szét közülük.

– Száz juhomat ölte meg, száz juhodat adod-é? – mondta Mingbáj fia.

Kezet fogtak egymással ketten, mondván: „Adtam, vettem, jól jártam”, s estére hazatértek.

Dzsüzbáj fia amidőn késő este hazament, az apja, fölkelvén, így szólott hozzá:

– Jaj, fiam, a juhaid meg hova lettek?

– Eladtam őket álomért, apácskám – felelte rá a gyerek.

– Miféle álom volt az? Mind a száz juhot eladtad-é? – rogyott le az apja.

Nevetve mondja ekkor a fiú:

– Fejem felől fölkel a nap, lábam felől fölkel a hold, középütt fölkel a hajnalcsillag – ím ezért az álomért adtam el őket, apácskám.

Fölugrik ültő helyéről az apja, s ahol éri, bottal vervén, ahol nem éri, ganéjjal dobálván nekiront, és kergetni kezdi:

– Ha a juhokat vissza nem szerzed, kiontom a beledet, kutyáknak vetem a fejedet! Ne legyen Dzsüzbáj a nevem, ha meg nem teszem! – szitkozódott fölbőszülve.

Elindult hát a fiú, s ment-mendegélt éjjel-nappal. Gennyedző ótvar lepte be a fejét, éhség gyötörte a gyomrát. Ekkor egy égen szálló varjúhoz fordulván, így szólott hozzá kezét kinyújtva:

– Varjú apó, egyezséget köthetnénk, egy tányérból ehetnénk, majd meghalok éhemben, segíts rajtam, kérlek.

– Úgy kell neked, ótvaros fejű gyerekem – mondta a varjú. – A juhaid elé vetett fűből ha enni akartam, kőért hajoltál, fölkapad, nyomban fejemhez sújtottad, neked se legyen hát különül – azzal otthagya.

Ezután fölülről egy galamb szállt arrafelé. A fiú hozzá is odafordult:

– Galamb apó – szólt kezét kinyújtva –, egyezséget köthetnénk, egy tányérból ehetnénk, majd meghalok éhemben, segíts rajtam, kérlek!

– Úgy kell neked, ótvaros fejű gyerekem – mondta a galamb. – Havazáskor, hóföregteteg-tomboláskor ha karámodba enni bementünk, hurkot húzván elfogtad apám s anyámat, kicsi fiókámat, s apád-anyád ha szólott: „Engedd már el, kár értük”, így feleltél: „Ha kár volna, Isten zsákmányul nem hagyná őket”, s mind nyársra vontad, most hát te is hajléktalan bujdosó lettél – azzal otthagya.

Miután a madarakkal nem boldogult, gondolta a fiú: „Ha meg kell halnom, hát elmegyek még egy ember nem járta dombig, s ott halok meg, varjú-holló falja föl a húsomat” – s vánszorogva botorkált

tovább. Végül, amidőn már annyi ereje sem maradt, hogy a lábát mozdítsa, egy dombra följutván, feje alá botot rakva, fáradtságtól kidülledt szemmel, összegörnyedt derékkal lefeküdt s elszenderült. Ám hajnali szürkületkor valaki jött, s megszólította:

– Hej, fiú, kelj föl, ülj a lóra!

Azzal maga mögé ültette, s elindult.

Déltájban hátrafordulván szemügyre veszi, s látja, hogy egy csúnya, ótvaros fiú ül mögötte a lovon. Előhúzza az íját, hogy lelője, de elgondolkozik: „Bárha így hozta is a sors, e szegény gyámoltalannak a vére ne énrám szálljon”, s lecsillapodván, a leány – mert leány volt – továbblovagolt, mígnem egy hegyhez érkeztek.

Most arról hadd szóljunk, miként akadt rá a leány az ótvaros fiúra. A lány maga a Külgáki nevű varázsló öregasszony lánya volt. Megállapodtak, hogy elszökik egy Szejit nevű öregember fiához, Ömürálihoz. Aznap éjszaka az ember nem járta dombhoz érkező akarta Ömüráli elvinni a leányt. Ám a legény aznap nem jutott el a dombig, így véletlen a leány az ótvaros fiúra talált.

Gyógyírt kenetetett a lány az ótvaros fejére, s annak hét nap alatt kinőtt a bogárfekete haja. Ekképpen jutott *Ajim szulú* az ótvaros fiúnak, gondolván: „Isten rendelése ez.” A fiú neve *Csinibek* volt.

Almot látott egyszer a szépséges Ajim, s másnap reggel elmondta Csinibeknek:

– Az éjszaka álmomban Ömüráli negyven *dzsigit*-jével együtt útnak indult, mondván: „Csinibeket megölöm, menyasszonyomat megtalálom s elviszem.”

– Attól te ne félj, jó álmodtál – mondta Csinibek –, én leszek az, aki őt megöli.

Magára öltött egy rossz *kementáj*-t, derekára tekert egy mocsoktól sárga, elavult nemezdarabot, s elindult. Arra az útra ment, ahol Ömürálinak jönnie kellett, s ott egy nagy fehér kereksátorra változván, egy negyvenfűlű üstöt színig megtöltő hússá változván buzogva forni kezdett. Ezenközben Ömüráli is megérkezett negyven *dzsigit*-jével együtt:

– Hijnye – azt mondja –, imhol ez az ótvaros fejű! Kapjátok körül s üssétek-vágjátok!

– Uram – kérdezik a *dzsigit*-jei –, hát ember-é az ótvaros fejű?

– Ember hát – feleli Ömüráli.

Azt mondják erre a dzsigitek:

– Ember létére hogyan válhatott felállított sátorrá, meggyújtott tűzzé s fővő hússá? Tapodtat sem megyünk tovább, míg eme édeni ajándék gyanánt fődögélő étkekből nem falunk.

Azzal nekiestek az üstnek, s negyven fülénél fogva megragadták, hogy kivigyék, ám az üst széthasadt, s Ömürálival az élen mind a negyvenegy embert halálra forrázta. Ótvaros Csinibek pedig elbeszélte a szépséges Ajimnak, hogy miféle fortéllyal ölte meg őket.

Közben eltelt egy hét, s péntek éjszaka a szépséges Ajim ismét álmot látott. Fölkelvén, másnap elmondta:

– Az éjszaka álmomban jött az öreg Szejit, mondván: „Fiamat föltámasztom, menyemet előkerítem, Csinibeket megölöm.”

Ezt hallván, Csinibek így szólt:

– Láthatatlanul készítek másik sátrat – s a rongyos nemezdarabbal magát felövezvén elindult.

Eljutván oda, ahol az öreg Szejitnek jönnie kellett, kétéves fehér tevecsikó képében elállta az útját, s keserves sírással járkált föl s alá.

Az öreg Szejit amint meglátta, fölismerte az ótvaros fejút, s el is fogta.

Hazavitte, letérdeltette, majd a púpjába vaskarót vervén ríkatni, gyötörni kezdte:

– Kerítsd elő a menyemet, s add vissza! Támaszd föl a fiamat, s add vissza!

A tevecsikóvá lett ótvaros fejű keserves sírás közepette hullatta gyöngyöző könnyeit. Odament ekkor az öreg Szejit két leánya, Asimkan és Kisimkan:

– Kedves jó apácskánk, hogyan is válhatnék emberfia tevecsikóvá! Ne gyötörd hiába a lelkét, hisz Isten ezt semmiképp nem nézheti jó szemmel! – kérelték apjukat.

– De bizony ez az a csonka fülű, aki a fiamat elpusztította – mondta az öreg Szejit, s még inkább verni kezdte.

Amikor az ótvaros tevecsikó még keservesebben ontotta gyöngyöző könnyeit, a két lány ráijesztett az öregre, mondván:

– Apácska, add ide nekünk ezt a tevecsikót, hadd itassuk meg az It-lcspesz Pokoltavából. Ha iszik a vízből, úgy teve, ha nem iszik,

emberfia, s akkor valóban ő maga az ótvaros fejű. Utána aztán hogy mit teszel vele, te tudod. Ám ha ide nem adod, kötelet vetünk a nyakunkba, s fölakasztjuk magunkat.

Igen megrettent az öreg: „Fiam után ráadásul a lányaimat már el nem veszítem” – gondolta magában, s odaadta a tevecsikót.

A két lány kötőfékre fogta, s elindult vele a tó felé. Útközben a tevecsikó vidáman ugrándozott, játszadozott. A lányok nagyokat kacagva gyönyörködtek benne. Ekképpen érkeztek el az It-lcspez Pokoltavához. Ám ahogy itatni akarták, az ótvaros egyszeriben ólommal változott, s lesüllyedt a víz fenekére. A két leány tenyerét összecsapkodva, fenekét földhöz verdesve oldalgott haza:

– Csakugyan ő volt az ótvaros fejű – zokogták egymás szavába vágva az apjuknak –, ólommal változott, s lemerült a víz fenekére!

– Lám nem megmondtam idejében, ti szerencsétlen lányok! Addig karattyoltatok, míg aztán jól megcsináltátok! Nosza, mutassátok meg, hol süllyedt el! – azzal az öreg Szejit két lánya kíséretében elment a tóhoz.

Odaérkezvén, fölszívta az összes vizet, amikor azonban az ólomot a foga közé akarta kapni, az ótvaros Csinibek pókká változott, s gyorsan fölmászott egy nyárfa tetejére. Az öreg Szejit barázdabillegetővé válva akarta bekapni a pókot, de Csinibek ekkor vércsévé változott, s fölrepült az égre, majd a reszkető barázdabillegetőre lecsapván, kivájta annak az agyát s elrepült.

Megérkezvén, Csinibek elbeszélte, miképpen ölte meg az öreg Szejitet.

– Nagyon jól tetted – szólt örvendezve a szépséges Ajim. – Most pedig elmegyünk emberlakta földre, hogy megélhetést találjunk.

Mentek-mendegéltek, mígnem elérkeztek *Kara kán* földjére. A kán aulja közelében raktak egy fűkunyhót, s ott kezdtek éldegélni. Egy napon a kán negyven dzsigitje kíséretében kiment solymászni. Madarát egy rókára eresztette, ám az nem bírta megfogni, s visszafelé röpültében leszállt az ótvaros fűkunyhójára. Jön a kán, bekiált:

– Hé, ha valaki van a házban, jöjjön ki, fogja meg s adja ide a madaramat!

– Itt van a kán – pillantott a szépséges Ajim az ótvarosra –, menj csak ki bátran, fogd meg a madarát, s add vissza neki.

– Mi lenne, ha magad fognád meg s adnád neki oda? – förmedt rá az ótvaros. – Tán lenyel-é a kán?

Kimegy a szépséges Ajim, hogy megfogja s odaadja a madarat, ám a kán az asszony szépsége láttán aléltan esett le a lóról.

„Hát miféle kán az ilyen – gondolta magában a szépséges Ajim –, ember ilyet még nem látott”, s arany keszkenővel legyezgetve fölültette a lóra, majd a madarat a kezére ültetvén elbocsátotta.

Amint a kán a szépséges Ajimot meglátta, szerelembe esett iránta. Megszerzésére módot nem találván, egy napon odahívatta magához az ótvarost:

– Csinibek bátir – mondta –, egy tréfát eszeltem ki számodra, ha ügyes vagy. Egyedüllétedben te is unatkozol, régóta tétlenkedvén én is eluntam magam.

– Bármi tréfát eszeltél is ki, ne hidd, hogy vonakodom – felelte Csinibek.

– Játsszunk hát bújócskát – indítványozta Kara kán –, s az asszony legyen a tét.

– Rendben van – felelte az ótvaros. – Hány napig bújunk, s ki kezdje?

– Bújunk három napig, s én hadd kezdjem – így a kán.

Elsőként így a kán rejtőzött el. Látja a szépséges Ajim, hogy az ótvaros sűrögve ide-oda futkos. Megszólítja:

– Te meg mi dologban jársz-kelsz?

– A kánt keresem – mondja amaz.

– Hol keresed?

– Keresem én mindenütt, de sehol sem találok.

– Ahol eddig kerested, ott nem találhatsz rá – mondja a szépséges Ajim –, hanem a lovak hizlalókarámjában áll egy nagy fehér herélt bakkecske, markolj a szakállába, s addig üssed, míg mekegni nem kezd. Akkor a kán maga föláll s előjön.

Odament Csinibek a kecskéhez, s addig ütötte, míg az mekegni nem kezdett.

– Tied a győzelem, Csinibek bátir – tápázkodott föl a kán előbújva.

Másodnap a kán ismét elrejtőzött. Látja a szépséges Ajim, hogy az ótvaros ide-oda tekingetve futkos föl s alá. Odahívja:

– Ott az a nyárfa a szakadék alján – mondja –, azt ha a közepéig bevágod, a kán maga fölkel s előjön.

Odaszaladt az ótvaros, s alighogy a nyárfát a közepéig bevágta, fölkel a helyéről a kán, s előjött:

– Tied a győzelem, Csinibek bátir – mondta.

Harmadnap a kán ismét elrejtőzött. A szépséges Ajim odahívja férjét, aki csak jár-kél, nem bírván ráakadni:

– Mi dologban jársz-kélsz? – kérdezi.

– Nem bírok ráakadni a kánra – feleli amaz.

Azt mondja erre a szépséges Ajim:

– Nődögél a kán ajtaja előtt egyetlen szál virág, azt ha leszakítod, ő maga fölkel s előjön.

Odamegy az ótvaros a kán ajtaja elé:

– Minek állsz itt egyedül? – szól, s azzal leszakítja a virágot, mire a kán fölkel s előjön:

– Ótvaros – mondja –, tied a győzelem.

Miután a kán háromszor rejtőzött s mind a háromszor rátaláltak, így szólt Csinibekhez:

– Most hadd bújjak el még egyszer negyedjére is.

Az ótvaros beleegyezett. Negyedjére is elbújt hát a kán. Látja a szépséges Ajim, hogy az ótvaros ide-oda szaladgál megint.

Megkérdezi:

– Mi dologban jársz-kélsz?

– A kánt keresem – feleli amaz.

– S hol találsz rá? – kérdi a szépséges Ajim.

– Mit kérdezed! – mondja az ótvaros. – A karámbeli fehér kecskét ha verem, a szakadék alján lévő nyárfát ha vágom, az ajtaja előtt kinőtt virágot ha tépem, majd csak rátalálok.

– Aj, az Isten áldjon meg – mondja ekkor a szépséges Ajim –, ma a kán nincs ilyen közel, hanem ott hever halomként fekete tevecsdörré válva a Büdös-tó szigetén. Vágjál tizenkét berkenyefabotot a szárazából, tizenkét nyírfabotot a nyerséből, s e huszonnégy botod ha eltöröd rajta, a kán maga fölkel s előjön. Ha nem így lesz, hat álló esztendeig keresheted a kánt, akkor sem találsz rá.

Úgy tett az ótvaros, ahogy azt a szépséges Ajim mondta: vágott tizenkét berkenyefabotot meg tizenkét nyírfabotot, s a szigeten heverő fekete tevecsődört addig ütötte, ordítottatta, míg mind a huszonnégy botja el nem törött rajta. Fölkelt a kán a helyéről, s előjött, mondván:

– Csinibek bátir, tied a győzelem.

Majd így szólt:

– Most te bújj el, Csinibek bátir.

– Jól van – mondta az ótvaros, majd elfutott.

Nézi ám a felesége, hogy az ótvaros rohanvást viszi a köpenyét egy zsákban.

– Mi dologban jársz-kélsz? – kérdi tőle.

– Megyek, hogy elrejtőzzem a kán elől.

– Hová akarsz bújni?

– Hát magamra húzom a köpenyt, s valahol lefekszem – feleli amaz.

– Jaj, te szerencsétlen, ide gyere – hívja oda a szépséges Ajim –, hisz a veszedbe rohansz!

Gyűszűvé változtatván fölhúzta őt a mutatóujjára, majd leült, s elkezdte varrogatni az ótvaros nyeregtakaróját.

Keresi a kán itt is, ott is, de nem bír ráakadni. Mi mást tehetne, végül előszólítja:

– Tied a győzelem, gyere elő.

– Kánom – felelt rá Csinibek –, hát hogyan akarod e szép asszonyt megszerezni? Káprázik tán a szemed? Hisz itt ülök a feleségem mellett, mégsem veszel észre – azzal fölkelt a helyéről, s előjött.

Másnap a szépséges Ajim a kezében lévő tűbe fűzött fonál végére kötött csomóhoz hozzácsomózva rejtette el az ótvarost. Keresi a kán itt is, ott is, de nem bír ráakadni. Mitévő lehetne, előszólítja:

– Csinibek bátir, tied a győzelem.

– Itt ülök a feleségem mellett – mondja az ótvaros –, mégsem veszel észre – azzal fölkél s előjön.

Harmadnap a szépséges Ajim az ótvarost tűvé változtatván a gallérjába tűzte, úgy bújtatta el. Keresi a kán itt is, ott is, de nem bír ráakadni. Mitévő lehetne, előszólítja:

– Tied a győzelem, Csinibek bátir, gyere elő.
– Itt ülök a feleségemmel ölelkezve – szól ismét az ótvaros mégsem veszel észre – s a helyéről fölkelvén előjön.

Ekképpen maradt alul a kán, sőt a játékban a feleségét is elveszítette, ám ezen dühöngve nem adta oda, hanem hazaindult a birodalmába.

Tudta a kán a szépséges Ajim csudatévő voltát, de a szerelem tüzeiben égve nem nyughatott. Egybegyűjtötte hát országa népét, s kihirdette:

– Ki szerzi meg nekem az ótvaros feleségét?
– Fenséges kánom – jelentkezett ekkor egy hatvanesztendő, fogatlan, ördöngös öregasszony –, engem ha egy tizenöt éves fiúhoz feleségül adsz, én megszerzem neked a szépséges Ajimot.
– Miképpen szerzed meg? – kérdezte a kán.
– Hozassunk vizet az ótvarossal az It-Icspesz Pokoltavából, mondván: „Megbetegedett a kán, ez az orvossága. Három nap alatt térj meg, három napnál ha tovább maradsz, feleséged a káné lesz.” Ha a vízért elindul, nemhogy három nap, de három év múltán sem tér vissza.

A kán beleegyezett. Előhívatta az ótvarost, s egy *könök*-öt a kezébe adván megparancsolta:

– Hozz ebbe vizet az It-Icspesz Pokoltavából. Három napon túl ne maradj, három napnál ha tovább maradsz, enyém lesz a feleséged.

– Rendben van – szól az ótvaros, azzal fogja a könököt, s futásnak ered. Meglátja őt a szépséges Ajim:

– Hová mész? – kérdi.
– Kánom szigorú, fekete lelke szomorú, vizet kell hoznom a kánnak az It-Icspesz Pokoltavából.

– Mit mondott, mikor jöjj meg? – kérdezi a szépséges Ajim.

– „Három napon túl ne maradj”, azt mondta – feleli amaz.

Erre a szépséges Ajim így szól:

– Gyűjts három napig állatmérget, töltsd a könökbe. Vidd el a kánnak, s mondd azt neki, hogy az It-Icspesz Pokoltava fölzavarodott, azért lett sárga a vize.

Megtette az ótvaros, amit Ajim mondott, majd három nap múlva elvitte a könököt a kánnak:

– Fölzavarodott az It-Icspesz Pokoltava, azért lett sárga a vize, uram – mondta.

Azt gondolván, hogy az It-Icspesz Pokoltavának vize, a kán kiitta, s odalett az egészsége. Betegen nyomta hát az ágyat, úgy adta ki népének parancsba:

– Aki nekem az ótvaros feleségét megszerzi, bármit kívánjon is, teljesítem a kívánságát.

Ekkor egy öregember jelentkezett:

– Kánom, ha egy tizenöt esztendőös leányt hozzám adsz, én megszerzem neked – mondta.

– Mi módon szerzed meg? – kérdezte a kán. – Ha véghezviszed, amit mondtam, teljesítem az óhajodat, szavamat nem másítom meg.

– Küldjük el Csinibeket a harcsáért – mondta az öreg mondjuk meg neki: „Fejtsd föl a hálnak egyik oldalát, s csinálj a bordáiból arany-úk-ot, majd hetednapra térj vissza. Hetednapra ha nem térsz vissza, feleséged a káné lesz.” Ha a harcsáért elindul, nem hogy hét nap, de hét esztendő alatt sem ér oda. Ám ha elér is odáig, elnyeli a harcsa.

Hívatta a kán az ótvarost:

– Eredj, s a harcsa egyik oldalát fejtsd föl, s készíts a bordáiból aranyúkot. Hét napon túl ne maradj, hét napnál ha tovább maradsz, enyém lesz a feleséged – mondta.

Ment az ótvaros a feleségéhez, s mindezt elmondta neki. A szépséges Ajim egy sánta pej lovat, egy kurta fekete kardot, egy aranycsengettyűt s egy aranygyűrűt adott Csinibeknek, majd az égen röpülve útnak bocsátotta. Az csak röpült, röpült, s hetednap odaért. Tudni kell, hogy a sánta pej ló a harcsáé volt, s egykor a szépséges Ajim vitte el, hogy föl hizlalja. Most megeredt nyelve a pej táltosnak:

– Én előhívom, mondván: „Harcsa, fogd a sánta lovadat”, s amikor fölbukkan, vágd le a karddal a fejét.

Az ótvaros beleegyezett, s alighogy a kardját a hüvelyéből kihúzta, az hétölnyire hosszabbodott.

– Harcsa – nyerített föl közben a pej ló –, fogd a sánta pej lovadat.

Amikor a harcsa előbukkant, hogy pej lovát megfogja, az ótvaros a karddal levágta a fejét. A pej táltos beugrott a vízbe, hogy a halat kihozza. Nyakszirtjénél megragadva ki is vonszolta jó sokára a vízből, ám maga lerogyott, s nem moccant többé. Nem tudván, mitévő legyen, az ótvaros sírva szaladgált ide-oda, míg végül tépdesett egy nyaláb csenkeszfüvet s odavitte neki. Ahogy dugdosta befelé a ló szájába, fölugrott a pej táltos:

– Te lovat nem becsülő ótvaros fejű! Hét napon át röpültem ide, s a harcsát is, mint egy hegyet, kivonszoltam a vízből, neked meg eszedbe sem jutott, hogy – szegény jószág megéhezett! – egy marék füvet s egy korty vizet adjál, gondoltad: Majd te fölhasítod a hal egyik oldalát. Holtomból föl sem akartam támadni már, s ha mégis, ez a szépséges Ajim érdeme – mondta, majd megette a füvet, s vizet ivott rá. Míg a pej ló az éhét elverte, az ótvaros fölhasította a halat, s annak egyik oldalát negyvenrét összehajtva fölrakta a táltosra, majd fölrepültek, s hét nap alatt visszatérően leszálltak.

Az ótvaros távozása után hét nappal a kán elhatározta, hogy elveszi a szépséges Ajimot. Összegyűjtötte hát a népét, s már épp a menyegzőt rendezte volna, amidőn a szépséges Ajim hétrétegű vasházat bűvölvén magának, lefeküdt benne. Lőtte is, vágta is a kán, de nem bírta bevenni, tehetetlenségében végül is tűzzel akarta kikényszeríteni. Körülrakatta hát fenyőfával, alágyújtatott, s így izzította a vasat. Csinibek közeledtekor a hétrétegű háznak hat rétege már elégett, s a hetedik is izzani kezdett. Közben fölcsendült az aranycsengettyű hangja. Ebből a szépséges Ajim megtudta, hogy jön a férje, s visszanyerte varázserejét. Egyszeriben eltűnt a vasház is meg a tűz is, s az asszony ott üldögélt Csinibekkel együtt.

A kán nem tudta, mitévő legyen, hogy megszerezze az ótvaros feleségét, s kis híján megháborodott. Kihirdettette hát ismét a nép közt, hogy tanácsot kér. Ekkor egy ember ezt mondta:

– Van errefelé egy ezüstoffarú, aranyzügyű őz, küldjük el érte az ótvarost. Ha Isten el nem veszi is, odapusztul, útközben sok a sárkány.

Az ótvaros Csinibek felesége csudatevő voltánál fogva megtudta, miről beszéltek, s odahívta a férjét:

– A kán azzal fog megbízni, hogy hozd el az ezüstfarú, aranyzügyű őzet. Ha megkérdi, hány nap alatt térsz meg, mondd azt: „Tíz nap, tíz éjjel, s itt leszek.” Ha hátast viszel, a lovak mögött van egy vánszorgó hároméves csikó, azt vidd – mondta.

Közben megjöttek a kán dzsigitjei, s magukkal vitték Csinibek bátirt. Amidőn a kánhoz belépett, az így szólt hozzá:

– Van arrafelé egy ezüstfarú, aranyzügyű őz, hozd ide, nincs más, aki nálad alkalmasabb lenne. Hány nap térsz meg?

– Tíz nap, tíz éjjel, s itt leszek – felelte Csinibek bátir.

– Végy lovat – mondta a kán.

Fogta Csinibek bátir a lovak mögött vánszorgó rossz hároméves csikót, s elvezette a feleségéhez. A csikó girhesnek látszott ugyan, de táltos volt. Szemügyre vette a szépséges Ajim, táltoserőre hozta.

– Ülj föl a táltosra, s indulj útnak – mondta. – Estig haladj, s akkor pihenj meg, reggel pedig vedd a válladra a botos pányvát. Az őz ott fekszik majd szenderegve egy magas nyárfa tövében. Ekkor háromszor megforgatván vedd ki a pányvát, majd – gyía! – nyargalj vissza, s az őz maga utánad csatlakozik s elindul.

Fölült a bátir a táltosra, s vágtazni kezdett. Sárkányok sújtottak a táltos patájára, de elmaradtak, s a táltos meg sem ingott. Este megháltak, s reggel elindultak az őzért. Az ott heverészett a magas nyárfa tövében. Csinibek, úgy, ahogy a szépséges Ajim mondotta volt, háromszor megforgatván kivetette a pányvát s visszanyargalt, mire az őz engedelmesen utánacsatlakozván elindult.

Amikor Csinibek hazatértéig már csak egy nap s egy éjjel maradt, eljött a szépséges Ajimhoz a kán vezúje:

– Gyerünk, rendezd meg a bátir torát – mondta.

– Menj csak – szólt a szépséges Ajim –, ha holnap nem jön meg, magam megyek.

Másnap Csinibek meghozta s odaadta az őzet a kánnak, s az megint csak nem tudta, mitévő legyen.

Így szólt ekkor a kán egyik vezírje:

– Uram, tégy úgy, mintha beteg lennél, s küldd el Csinibek bátirt, hogy hozza el Külgáki virágát. Akkor ha elmegy, ha Isten el nem veszi is, odapusztul.

Csodatevő erejével a szépséges Ajim erről is tudomást szerzett, s odahívta a férjét:

– A kán betegen fekszik, s téged küld majd el Külgáki virágáért, mondván, hogy az az orvossága. Ne mondd, hogy „nem megyek”, mondd azt, hogy „elmegyek” – mondta.

Közben megjött a kán dzsigitje, s elvitte Csinibeket. Megérkezvén, a kán betegen fekszik az ágyban:

– Megbetegedtem – azt mondja. – Erre a betegségre Külgáki virága az orvosság, úgy beszélnek. Menj hát s hozza el, rajtad kívül nincs alkalmas dzsigit.

– Rendben van – szólt Csinibek, majd fogta a táltos pejt, s hazament. Másnap reggel a szépséges Ajim írt egy levelet, s belerakta Csinibek zsebébe:

– Mikor már néhány nap s néhány éjszaka haladtál, meglátsz majd a szakadék oldalában egy félkunyhót. Egy öregasszony lakik benne. Menj be s köszönts. Ő majd *ajran*-t tölt neked egy *tujuk*-ba. Jobb kezoddal vedd el az ajrant, bal kezoddal pedig vedd elő a levelet s add oda – mondta.

– Rendben van – szólt Csinibek bátir, s elindult. Ment-mendegélt, mígnem érkezett az említett félkunyóhoz. Ott az öregasszony tujakba töltött ajrannal kínálta. Ő jobb kezével elvette az ajrant, bal kezével meg előhúzta a levelet. Az öregasszony elolvasta.

– Amiről itt szó van – mondta –, azt én nem tudom neked odaadni, de neked sincs módod megszerezni. Most hát a nap kötelét meghúzván idehívom három lányomat, te meg a kút mellett elbújva feküdj le. Három galamb képében hamarost leszáll majd három lányom, mindnyájuk után a legkisebbik jön meg. Fogd meg és rejtse el ennek a legkisebbiknek a tollruháját, s míg csak meg nem ígéri, hogy feleségül megy hozzád, vissza ne add.

Kisvártatva az öregasszony meghúzta a nap kötelét, s ahogy mondotta, odarepült három galamb. A legkisebbik szállt le utoljára. Ekkor az elbújva meghúzódó Csinibek fölkapta s eldugta a legkisebbik tollruháját, s bármint könyörgött is az, nem adta vissza neki.

– Ha hozzám jössz, odaadom, ha nem jössz, nem adom – mondta.

Végül a leány megígérte, hogy feleségül megy hozzá. Ekkor előjött az öregasszony, elhajította négy gyűrűt négy irányba, mire mind a négyfelől emberek kezdtek zajongva előseregleni, mondván:

– Itt lakoma lesz!

Az öregasszony nagy lagzit rendezett, majd a Külgáki virágát odaadván, útnak bocsátotta Csinibeket meg a lányát. Félúton jártak már, amikor megszólalt a lány:

– Gyerünk, menjünk vissza! Nem megyek el, míg anyámnak ama négy gyűrűjét meg nem kapom. Te is mondogassad: „Nem megyünk el, míg meg nem kapjuk.” Majd csak megszeppen s ideadja.

Vissza is fordultak.

– Míg a gyűrűidet ide nem adod, nem indulok el – mondta a lány az anyjának.

– Míg meg nem kapom, én el nem megyek – mondta a bátir is.

Az öregasszony egyfelől sírva, másfelől nevetve makacskodott, de végül odaadta négy gyűrűjét. A gyűrűket megkapván kettesben elindultak.

Amidőn Csinibek hazaérkeztéig egy nap maradt hátra, eljött a szépséges Ajimhoz a kán vezírje:

– Gyerünk – mondta –, készítsd a bátir torát.

Erre a bátir felesége így szólt:

– Holnap ha meg nem jön, magam megyek s elkészítem.

Másnap reggel a bátir a menyasszonyával együtt megérkezett. Az utolsó napon elvitte a virágot a kánnak, s vízben áztatva odaadta neki a levét. A kán megitta, s meg is gyógyult. Ám az ótvaros szép menyasszonya láttán az eddiginél is inkább eszét vesztette, s betegsége is komolyra fordult.

Csinibek a négy gyűrűt elhajította a világ négy szögletébe, s az emberek, úgy, mint korábban, gyülekezni kezdtek. Láttukra oda lett a kán nyugalma:

– Miféle emberek ezek? Tán azért jöttek, hogy bevegyék a várost? – kérdezte.

Csinibek erre így válaszolt:

– Népeddel népet, országoddal országot egyesíték, ebből veszteség nem lesz.

Ám a kán tanácsot tett a vezírjével, hogy miként szerezhethé meg az ótvaros asszonyait. A vezír ezt a tanácsot adta:

– Küldd el őt azzal a paranccsal, hogy meghalt atyádtól hozzon levelet. Ezúttal, ha Isten el nem veszi is, odapusztul.

A bátir felesége csudatévő erejével ezt is megtudta. Így szólt a férjéhez:

– A kán azzal fog megbízni, hogy meghalt atyjától hozz levelet. Ne mondd, hogy „nem megyek”, mondd azt, hogy „elmegyek”. Ha megkérdi, hány nap alatt térsz meg, mondd azt: „Tíz nap, tíz éjjel, s itt leszek.”

E pillanatban megérkezett a kán vezírije, s elvitte Csinibeket.

– Menj el s tudd meg a híret, hogy atyám a paradicsomban van-é vagy a pokolban, s hozz tőle levelet – parancsolta a kán.

– Rendben van – szólt Csinibek.

– Hány nap múlva térsz meg? – kérdezte a kán.

– Tíz nap, tíz éjjel, s itt leszek – felelte amaz, majd készített magának egy fatuskót meg tíz kötélpányvát, s azzal hazatért.

Felesége annak rendje-módja szerint megrajzolta Csinibek képét, majd hozzákötözte a tuskóhoz, s a kötéllal együtt elröpítette a sötétben, napja végeztével pedig a férjét láthatatlanul elrejtette.

A kilencedik nap jön a kán vezírje:

– Gyerünk – azt mondja –, készítsd Csinibek bátir torát.

– Holnap ha meg nem jön, magam megyek – felelte az ótvaros felesége.

A vezír távozta után Csinibek asszonya levelet írt a kán atyja nevében: „Fiam, itt vagyok a paradicsomban, gyere, látogass meg.” Ezt előkészítette. Másnap a bátir a megírt levelet elvitte, s odaadta a kánnak.

A kán a levél olvastán sírva fakadt:

– Atyám azt akarja, menjek el hozzá. Csinibek, röpíts el engem is, ahogy magad tetted – mondta. Addig erőltette, míg Csinibek, hogy bosszút vegyen rajta, szörkötelet szedett össze a néptől, s a kánt a bordáinál úgy megkötözte, hogy a vére is kicsordult, majd a hegy tetejéről lefelé gurítva elröpítette.

Egy-két nap múltán Csinibek bátir elment a kán asszonyához:

– Gyerünk – azt mondja –, készítsd a kán halotti torát.

– Holnap ha meg nem jön, magam megyek s elkészítem – felelte az asszony Csinibeknek, a szépséges Ajim szavait utánozva.

Ám a kán a hegyről leröpülvén egy szakadékba zuhant s szörnyethalt, így nem tért vissza országába. Csinibek tort rendezett a kánnak, asszonyát elvette, helyébe ő lett a kán, s ő kezdett uralkodni a népen. Majd országa népét egybegyűjtvén megjelent atyja, Dzsüzbáj előtt:

– Apám, ím fejem felől a nap, lábam felől a hold, középütt a hajnalcsillag, hát ez az én kedves nagy álmom – mondta.

Megörült az apja, s igen elégedett volt. A fiú pedig apjával-anyjával s feleségeivel együtt ama naptól fogva eme napig örömben-boldogságban töltötte életét.

DZSAJIL MERGEN

Élt egyszer egy *Dzsajil* nevű *mergencsi*. Egy napon társával, Jemillel együtt elindult a hegyekbe vadászni.

Estig barangolván, napszállta felé lőttek egy *arkár*-t. Elfáradtak a vadászok, ezért úgy határoztak, hogy megpihennek. Lerakták hát puskáikat, majd tüzet gyújtottak, s megsütötték az arkárt.

Honnét, honnét nem, hirtelen megjelent az egyszemű boszorkány, megragadta Dzsajilt, s a barlangjába hurcolta. Jemilnek sikerült elmenekülnie.

Dzsajil előbb elveszítette az eszméletét, ám egy idő múlva magához térvén körülnézett. Láta, hogy körös-körül valami húsz ember van megkötözve, a barlang mélyén pedig egy legalább ötszáz főből álló juhnyájt pillantott meg.

Az egyszemű boszorkány minden reggel végigszámlálta a juhokat, majd kieresztette őket a legelőre, a barlang száját pedig lezárta egy hatalmas kővel, amelyet rajta kívül senki nem tudott a helyéről elmoccantani.

A foglyok gondolkodóba estek, miként szabadulhatnak meg a boszorkánytól, ám jó ideig senki nem tudott semmit kitalálni.

Kifigyelte Dzsajil a boszorkányt, s észrevette, amidőn elalszik, egyetlen szeme oly fényesen csillog, hogy az egész barlangot bevilágítja, fölébredésekor viszont kialszik a szeme fénye, s a barlangra sötétség borul.

A barlang közepén volt egy nagy tűzhely. Esténként a boszorkány fölszította a tüzet, vörösre izzított benne egy vasvesszőt, s a foglyok közül valakit megsütött rajta.

Egyszer így szólott Dzsajil a foglyokhoz:

– Tovább már nem várhatunk. Rá kell támadnunk a vénasszonyra, különben elpusztulunk mindannyian.

– Ugyan mit tehetnénk, hogy e gyötrelmektől s a haláltól megszabaduljunk? – kérdezték azok.

– Ki kell égetni az izzó vasvesszővel a boszorkány egyetlen szemét – válaszolta Dzsajil. – S aztán, amidőn elmozdítja a követ, hogy a juhokat kiengedje, majd megszökünk.

Ebben mindnyájan egyetértettek.

Éjfélkor a vénasszony elaludt. A barlangban nappali világosság támadt. A foglyok fölébresztették Dzsajilt.

– Én most kiszúrom a boszorkány szemét, ti pedig a kötelektől megszabadulván feküdjetek mindannyian a juhok alá – mondta. – A vénasszony majd rátok veti magát, de a korábbi helyen nem talál, a juhok alatt pedig nem fog keresni benneteket.

Dzsajil tanácsa szerint a foglyok eloldozták egymást, s megbújtak a juhok között.

Fogta Dzsajil a vasvesszőt, s egy pontos döféssel a vénasszony világító szemébe bökte. Felüvöltött a boszorkány, akár a vadállat, s egyszeriben nekirontott volna a foglyoknak, azonban senkit nem talált.

– Úgysem menekülhettek tőlem! – rikoltotta. – Megvakultam bár, de titeket nem engedlek ki!

Közben megvirradt. A vénasszony, aki mindenkor ugyanabban az időben ébredt, félretaszította a hatalmas követ:

– Fehér bakkecske, kifelé! – kiáltotta.

Kiment a fehér bakkecske, s nyomában kivonultak a juhok is. A vénasszony mindegyiküket megállította, megtapogatta a lábukat, végigsimította a hátukat, s csak ezután engedte őket szabadjára. Amikor az összes juhok kimentek, a kővel bezárta a barlangot, s letelepedett a küszöb mellé.

– Ha ez mindennap így végigvizsgálja őket, innét mi el nem mehetünk – suttogták szomorúan a foglyok.

– Mit se búsuljatok – szólt vígan Dzsajil –, én megtaláltam a módját. Este, a nyáj visszatértekor levágjuk majd a fehér bakkecskét, s az irháját egészben lenyúzzuk róla. Én magamra húzom ezt az irhát, s leszek a fehér bakkecske. Reggel pedig kimegyek a szabadba, megkeresem a barlang közelében hagyott puskámat, lelövöm vele a vénasszonyt, s mindahányótokat kiszabadítlak.

A foglyokat fölvidította Dzsajil találékonysága.

Amikor a nyáj visszatért, megragadták hát a kecskét, a száját, hogy ne mekegjen, erősen bekötötték, majd egyetlen csapással végeztek vele.

Reggel a vénasszony kinyitotta a barlangot:

– Fehér bakkecske, kifelé! – parancsolta.

A kecskebőrbe öltözött Dzsajil egykettőre kijutott a szabadba. Előkerítette a puskáját, majd visszatért.

A boszorkány még egyre a juhokat számlálta, úgy eresztette kifelé a barlangból őket. Megcélozta Dzsajil a boszorkányt, s agyon is lőtte.

Ekként szabadította meg a bátor mergencsi az összes foglyot. Azok hálából nekiadták a boszorkány egész nyáját.

Épp akkor hajtotta haza nyáját Dzsajil, amidőn rokonai immár a halotti torát ülték, azt gondolván, hogy a kegyetlen boszorkány kezétől a halálát lelte.

Dzsajil visszatértén valamennyien örvendeztek, s a halotti torból ezúttal vidám lakoma lett.

MAKMUT

Élt réges-rég egy Makmut nevezetű paraszt. Tíz kecskéje volt, ezek táplálták egész háza népét. Gyöngge, vézna ember volt Makmut, de okos.

Nap mint nap kihajtotta kecskéit a legelőre, s ebédre aludttejet vitt magával. Ám alig ért ki a legelőre, megjelent egy róka, farkának egy csapásával ledöntötte Makmutot a földre, majd megitta az aludttejet. A róka után meg egy farkas jött, s széttépett egyet a kecskék közül.

Makmutnak így hamarosan mindössze két kecskéje maradt, ő maga pedig a koplalástól csont-bőrre soványodott. Ráadásul odajött hozzá még egy óriás is, mondván:

– Add ide a kecskéidet!
– Dehogyan adom! – makacsolta meg magát Makmut.
– Ha nem adod a magad jószántából, nosza, mérjük össze az erőnket, s aki győz, azé lesz a két kecske. Ám ha ellentmondasz, megöllek! – fenyegetőzött az óriás. – Jöjj ki holnap erre a helyre, s én ledöntöm a hegyeket délen, te meg ledöntöd a hegyeket északon.

Mi mást tehetett volna Makmut – beleegyezett.

Másnap reggel jön az óriás, megragadja a déli hegyek ormait, egymáshoz koccantja őket, s a hegyek szétmorzsolódván a földdel válnak egyenlővé.

Ekkor a hegydöntésben Makmutra következik a sor. Odalép hát egy jókora kőhöz, megérinti egyik felől, megsimítja másik felől, helyéből kimoccantani azonban nem bírja.

– Hát te meg mit csinálsz? – kérdi az óriás.
– Van egy kis bökkenő – feleli Makmut. – Látod-é: ez a kő a föld kellős közepébe ágyazódott, s ha hozzányúlok, az egész föld a fonákjára fordul.

„Micsoda nagy erejű, tudós ember ez!” – álmélkodik az óriás, majd sietve így szól: – Hozzá ne nyúlj, Makmut *ake!* Elismerem, hogy ezúttal én maradtam alul. Holnap viszont ismét találkozunk, s tördeljük ki az erdőbeli fákat. Én a déli erdőbe megyek, te meg láss majd neki az északinak.

Makmut beleegyezett.

Másnap reggel az óriás könnyűszerrel kitördelte az erdő összes fáit, ám Makmut odament egy magányos nyárfához, s elkezdte felülről lefelé simogatni.

Kérdi az óriás:

– Te meg mit simogatsz ottan?

– Van egy kis bökkenő – feleli Makmut. – Látod-é: ez a nyárfa a föld színén létező összes fának a fejedelme, s ha én ezt letöröm, minden fa a föld alá süllyed. Nem lesz akkor min megfőzni az ételt, s valamennyien éhen pusztulunk.

– Hozzá ne nyúlj! Hagyd! – kiáltotta rémülten az óriás. – Elismerem, hogy megint te győztél. Találkozzunk inkább holnap. Aki a földet keresztülrúgja, az lesz majd a győztes.

Ebben maradtak.

Hazatérvén, Makmut így szól a feleségéhez:

– Olts tejet, s töltsd bele egy bélbe.

Az asszony megtette mind, amit az ura parancsolt. Hajnalban Makmut kiment a megbeszélt helyre, s az aludttejjel megtöltött belet a földbe ásta. Aztán, mintha mi sem történt volna, bevárta az óriást. Amikor az megjelent, Makmut biztatta: kezdje el ő a versengést. Toppantott egyet az óriás, és térdig süppedt a földbe. Most Makmut következett: odaállt arra a helyre, ahová a belet elásta, toppantott a lábával, mire a bél szétfakadt, s az aludttej szanaszét fröcskölt.

– Te egy toppantással térdig süppedtél a földbe, én viszont egy toppantással kifakasztottam a föld agyvcicjét. Én vagyok hát a győztes – jelentette ki Makmut.

Az óriás kénytelen volt egyetérteni. Távozóban meghívta Makmutot vendégségbe.

Másnap vendégül ment Makmut az óriáshoz. Az jóltartotta étellel-itallal, majd lefektette aludni, eltökélvén magában, hogy megöli. Ám Makmut élt a gyanúperrel: alighogy az óriás elszunnyadt, csöndben fölkelt, s egy fatuskót fektetett az ágyára, maga pedig a sarokba kuporodott.

Fölkél az óriás, veszi a baltát, s teljes erejéből rávág a fatuskóra, majd azt mondja a feleségének:

– No, végeztem Makmuttal – s lefekszik aludni.

Makmut pedig kivárta, míg körös-körül minden elcsendesedik, visszatette a tuskót az előző helyére, ő meg lehevert az ágyra.

Reggel Makmut korábban kél, mint az óriás, ébresztgeti a házigazdát. Az fölserkenvén csak csodálkozik, majd leülteti Makmutot teázni, s megkérdi tőle:

– Jól aludtál-é, Makmut ake? Mit álmodtál?

– Mélyen aludtam, s nem álmodtam semmit, de az éjjel egy szúnyog mintha megcsípte volna a nyakamat. Nem is szúnyog volt tán, csak egy közönséges légy.

„Micsoda erős ember! – gondolja ámuldozva az óriás. – Baltával sújtok reá, ő meg légycsípésnek véli. Hát nem, vele aztán nem boldogulok!”

Hazáig kísérte nagy hódolattal Makmutot az óriás. Búcsúzóul meghívta őt Makmut vendégségbe.

Az óriás nem merte visszautasítani. Makmut pedig, hazatérvén, kioktatta a feleségét:

– Holnap vendégüljön hozzánk az óriás. Te kínáld meg teával, aztán menj ki a jurtából, s kérdezd meg tőlem hangos szóval:

„Makmut! Milyen húst adjunk a vendégnek?” Én erre így válaszolok majd: „Tedd bográcsba az első óriás fejét meg a második óriás szegjét, s ha nem elég, mess hozzá egy darabot a combjából.”

Megérkezik az óriás Makmuthoz vendégségbe. Makmut felesége teát tölt neki, majd kimegy a jurtából, s így kiált:

– Makmut! Milyen húst adjunk a vendégnek?

Makmut ráfeleli:

– Tedd bográcsba az első óriás fejét meg a második óriás szegjét! Ha nem elég, mess hozzá egy darabot a combjából!

E szavak hallatán az óriás rettenve szökken talpra s futásnak ered. Szaladtában szembetalálkozik a rókával.

– Ki elől futsz ilyen lélekszakadva? – kérdi tőle a róka.

– Én biz a Makmut nevű vasgyúró elől futok – feleli az óriás.

– Mi nem jut eszedbe! – csodálkozik a róka. – Hisz Makmutban egy szikrányi erő sincsen. Farkam egyetlen suhintásával le bírom verni a lábáról. Hányszor megtettem már, s még az ebédre készített aludttejét is megittam!

– Nem lehet az – vetette ellen az óriás. – Nem mondasz te igazat!

Ekkor a róka rábeszélte az óriást, hogy együtt menjenek el Makmuthoz.

Amint Makmut a rókát az óriással együtt megpillantotta, nyomban gyanította, honnét fúj a szél, s elhatározta, hogy rászedi a rókát:

– Ó, te róka, én hű barátom! – rikkantotta vígan. – Milyen ügyes vagy, hogy visszahoztad a szökevényt!

Az óriás még az előzőnél is jobban megijedt. Egy csapással agyonütötte a rókát, s elszaladt.

Makmut eladta a róka lenyúzott irháját, s vett rajta egy juhot. A juh két bányát ellett neki. Felnövekedvén, a kisbányákból is anyajuhok váltak, ellettek négy bányát, majd ezret, s ekképpen Makmut juhait egész nyájja gyarapodtak.

Makmut a juhait legeltette, a felesége pedig megnyírta őket, s a gyapjúból fonalat font, nemezt kallott. Készítettek egy új kereksátrat, s attól fogva abban laktak.

Az óriás pedig Makmuttól való féltében soha többé nem mutatkozott.

Nemhiába mondogatják: „Eszes az erőt legyőzi.” Avagy: „Az erős legyőz egyet, az okos legyőz ezret.”

A SZÜRKE HÉJA

Egy szegényember szerette volna, ha ragadozó madarai lennének. Kirakta hát a hálót, csali gyanánt odakötött hozzá két élő galambot, maga pedig elrejtőzván várakozni kezdett: vajon rámosolyog-e a szerencse?

Kevés idő múltán a Szürke Héja akadt a hálójába.

Örvendezett a szegényember, a madarat megkötötte, hálóját összeszedte, a galambokat az inge öblébe rejtette, s elindult hazafelé. Kereksátrában aztán a héja lábára szíjat kötött, s fölültette az állványra.

Ráeszmélvén, hogy fogságba esett, könnyörögve megszólalt a Szürke Héja emberi hangon:

– Engedj szabadon engem – mondta. – Soha el nem felejttem jószágodat, s hálából bőségesen megjutalmazlak érte: bármit kívánj is, teljesítek mindent.

– S hol lelek majd reád?

– Keress engem napkeleten. Csak indulj úrnak, s akárkitől megkérdezheted, mind megmondja neked, hogy engem merre találsz.

Eloldozta a szegényember a madarat, s szabadon engedte.

Néhány nap múltán nekivágott az útnak. Találkozott egy nyájjal: annyi volt ott a juh, hogy számlálni sem győzte volna. A szegényember megkérdezte:

– Kié ez a jószág?

– Ez a jószág a Szürke Héjáé – feleltek a pásztorok.

– De hisz mi ketten vele életre szóló barátok vagyunk. Azt ígérte, hogy bármely kérésemet teljesíti. Épp hozzá igyekszem. Csak azt nem tudom, hol találhatnék reá, s hogy mit is kérjek tőle.

– Szemlátomást szegényember vagy, akárcsak mi magunk, nem sajnáljuk hát tőled a segítséget. Ne kérj tőle se jószágot, se aranyat, se ezüstöt, hanem van a héjának egy csupa korom régi bográcsa, azt kérjed el. Az ám nem közönséges bogrács! Ha leteszed a földre, s azt mondod neki: „Fekete bogrács, telj meg étellel”, olyan étel lesz benne nyomban, amelyet csak kívánsz.

Köszönetet mondott a szegényember, majd továbbindult. Ment, csak mendegélt, mígnem meglátott egy nagy fehér jurtát. Be is ment. Egy deres szakállú ember üldögélt odabent, az volt a Szürke Héja.

Miután a vendéget megismerte, fölugorván erősen megölelte s leültette a főhelyre, majd leterítettett egy nagy *dasztorkon*-t, és mindenféle étket hozatott.

Több napon át vendégelte így a szegényembert, aztán azt mondta neki:

– Barátom, Szürke Héjává válva az égen akartam én szállni, de hálóba akadtam. Te megsajnálta engem s elengedtél. Ezért hát kérj tőlem, amit csak kívánsz.

Úgy tett a szegényember, mintha elgondolkoznék, aztán elkérte a füstös fekete bográcst.

Ment-mendegélt hazafelé a szegényember, s közben elfáradt, megéhezett. Kedve támadt kipróbálni a bűvös bográcst, letette hát a földre és ráparancsolt:

– Ej, fekete bográc, főzz nekem hamar egy kövér juhot!
S a bográcban a kövér juh egyszeriben ott termett.

Evett a szegényember jóllakásig, aztán a hátára vette a bográcst, s elindult tovább.

Útközben meglátott egy ajilt, amelynek szélén egy nagy jurta állott. Gyerekek játszadoztak mellette. Ő odament hozzájuk, a bográcst lerakta a földre, s így szólt:

– Gyerekek, ne nyúljatok ehhez a bográcshoz, s nehogy azt mondjátok neki: „Fekete bográc, telj meg ételle!”

Ennyit mondott, aztán bement a jurtába, hogy pihenjen egyet.

Ám a csintalan kölykök nem hallgattak a szavára, hanem odasereglettek a bográc köré, s kiabálni kezdték:

– Fekete bográc, telj meg ételle!

A bográc egyszeriben teli lett hússal.

Jól belaktak a gyerekek, aztán eldugták a bográcst, s helyette másikat tettek oda, ugyanolyan ócskát és kormosat.

Kijött a szegényember a jurtából, s nem vette észre, hogy a bográcst kicserélték, fölkapta hát a hátára, s indult tovább.

Hazaérkezvén, felesége csak azt látta, hogy egy ócska bográcst hozott az ember, s porolni kezdett vele:

– A te barátod, a Szürke Héja azt ígérte, mindent megad, amit kérsz! Te meg, lám, mit hoztál!

Az ember meg akarta mutatni az asszonynak, miféle bűvös bográc ez, lerakta hát a földre, s ráparancsolt, hogy teljék meg

étellel. Ám a bogrács amilyen üres volt, olyan is maradt.

Erre a felesége még inkább megdühödött, a szegényember meg elszomorodva indult vissza a Szürke Héjához.

Ismét találkozott ugyanazokkal a pásztorokkal, s elsorolta, mi történt vele.

Megszánták a pásztorok, s adtak neki egy másik tanácsot, mondván:

– Mit se búsulj, menj el csak a barátodhoz. Van még neki egy öreg ládája. Ha kinyitod s azt mondd neki: „Láda, adj jószágot”, nyomban jönni kezdenek majd kifelé a juhok, tehének, lovak, tevék, s mindaddig jönni fognak belőle, míg csak a födelét rá nem csukod.

Köszönetet mondott nekik a szegényember, s továbbindult.

Elkérte a Szürke Héjától a ládát, de a visszaúton megint csak elérkezett abba az ajlba, amelynek szélén a nagy jurta állott. Közelében ugyanazok a csintalan kölykök játszadoztak. Ő lerakta a ládát, s így szólott hozzájuk:

– Gyerekek, ki ne nyissátok ezt a ládát, s nehogy azt kérjétek, hogy jószág jöjjön ki belőle.

Ennyit mondott, aztán bement a jurtába, hogy egyet pihenjen.

Ám a fiúk nem hallgattak a szavára, hanem odasereglettek a láda köré, s födelét fölnyitva ráparancsoltak, hogy jöjjön ki belőle a jószág.

Abból meg úgy özönlöttek a juhok, tehének, lovak, tevék, hogy ellepték az egész környéket. Ekkor a gyerekek a födelet lecsukták, a ládát elrejtették, s helyette odaraktak egy hasonló másikat.

Kijött a szegényember a jurtából, de nem vette észre a cserét, fölkapta hát a ládát a hátára, s elindult hazafelé.

Hazaérkezvén, amint a felesége meglátta, hogy az ember egy kopott faládát hozott, újból porolni kezdett vele.

Meg akarta neki mutatni az ember, miféle ládát hozott, lerakta hát a földre, födelét fölnyitotta s ráparancsolt:

– Láda, adj jószágot!

Ám a ládából semmilyen jószág nem jött elő. Fölbőszült erre a felesége, s a ládát összetörvén a tűzbe hajította. A szegényember meg nekiszomorodva elindult harmadízben is a Szürke Héjához.

Ismét találkozott a pásztorokkal, s elsorolta, mi történt vele.

A pásztorok elgondolkoztak, majd ezt a tanácsot adták neki:

– Mit se búsulj, menj el csak a barátodhoz. Van neki egy ütősulyka, azt kérd el tőle. Látszatra jóllehet közönséges, de ha ráparancsolsz: „Üssed, sulyok”, elkezdi verni halálra mindazokat, akiket akarsz.

Köszönetet mondott nekik a szegényember, s továbbindult. Elkérte a Szürke Héjától a sulykot is.

A hazafelé vezető úton megint betért abba az ajlba, amelynek szélén a nagy jurta állott. Közelében ott játszadoztak ugyanazok a gyerekek. Ő meg letette a sulykot, mondván:

– Gyerekek, hozzá ne nyúljatok ehhez a sulyokhoz, s nehogy azt parancsoljátok neki: „Üssed, sulyok!”

Ennyit mondott, aztán bement a jurtába, hogy pihenjen egyet.

A csintalan kölykök persze egyhangúlag fölkiáltottak:

– Üssed, sulyok!

Erre a sulyok elkezdte döngetni mindnyájukat.

Szanaszét szaladtak a kölykök, ám a sulyok beérte őket, s hol az egyiket, hol a másikat püfölte, senkit nem kímélt.

Berohantak ekkor a jurtába, ahol a szegényember üldögélt, s elkezdtek rimánkodni neki, hogy állítsa meg a sulykot. Evégett azt is megígérték, hogy visszaadják a bűvös bográcsot meg a varázsládát.

Megesett rajtuk a szegényember szíve, leállította hát a sulykot.

Aztán a bográcsot s a ládát a hátára vette, a sulykot az inge öblébe dugta, s elindult hazafelé.

Otthon azon nyomban előteremtett egy teli bogrács húst, a ládából meg rendelt egy sereg jószágot. Amidőn úgy látta, hogy már eléggé meggazdagodott, lecsukta a láda födelét, s vígan, elégedetten élt tovább.

AZ ARANYGYŰRŰ

Élt egyszer a hajdani időkben – ahogy mesélik – egy megrokkant öregember meg egy öregasszony. Kunyhóban laktak egy nagy folyó partján, s kölest vetettek egy darabka jól termő földbe, abból éldegéltek.

Egyetlen fiuk volt, úgy hívták, hogy Akdzsürök.

Teltek a napok, múltak az évek, s az öregember egy napon csöndesen lehunyta a szemét.

Egész élete során kilenc aranypénzt sikerült összegyűjtenie.

Odahívja egyszer a fiát öreganyó, s azt mondja neki:

– Fiam, apád kilenc aranypénzt hagyott reánk. Nesze, itt van belőle három, eridj el a bazárba, s végy rajta azt, ami számunkra szükséges.

Elveszi Akdzsürök a három aranyat, kendő sarkába kötve az ingébe dugja, s megyen a bazárba.

Nagy volt ám ott a sokadalom, az emberek tolongva, lármázva alkudoztak. Mindedig a fiú soha nem látott még bazárt, s a szokatlan zajgástól kábultan, zavarodottan, mozdulatlanul ácsorgott kissé távolabb a tömegetől.

Egyszer csak egy ember haladt el mellette: egy vadászkutyát vonszolt maga után s ütötte-verte. A kutya oly keservesen nyüszített, hogy Akdzsürök nem állhatta meg szó nélkül:

– Ake – kérdezte –, miért veri annyira az agarát?

– Mi közöd hozzá? – förmedt rá amaz. – Azért verem, mert rossz fát tett a tűzre: tegnap a vadászaton elengedett egy szarvast. Ezért nemhogy verni, de agyonverni kellene – s botjával a kutya fejére vágott.

Az agár még jobban felnyüszített, s kínjában lerogyott a földre.

– Ake – szólott Akdzsürök –, hisz ez a kutya élő teremtmény! Hogy nem esik meg a szíve rajta? Adja el inkább nekem. Mennyit kér érte?

– Adj három aranyat, s vidd a kutyát – felelte az ember.

Akdzsürök elővette ingéből a három aranyat, odaadta a szívtelen embernek, majd fogta a kutyát, s ebndult hazafelé.

Már messziről kiáltotta:

– Kedvesanyám, idejöjjen, szerencsét hoztam a házhoz!

Kiszalad öreganyó, s az agyongyötört agár láttán megkérdi:

– Mi ez, fiacskám? Netán ez a szürke *tajgan* volna a szerencse?

– Hát persze – válaszolja a fiú. – Hisz három aranyat adtam érte.

Anyja a tenyerét összecsapva fölkiált:

– Ó, hogy vesztél volna a szerencséddel együtt! Kiadtál egy kutyáért három aranyat?! Olyan gazdag vagy tán, hogy csak úgy elszórod a pénzt?

A következő vásáros napon ismét adott neki három aranyat:

– Most aztán jól ügyelj, nehogy megvégy olyasmit, amire nincsen szükségünk!

Hamar elfutott Akdzsürök a bazárba, s meglátott egy embert, aki egy fehér macskát vonszolt a földön. Mivel megsajnálta, megint csak nem állhatta meg szó nélkül:

– Ake, miért gyötröd azt a macskát? Mit vétett az neked? – kérdezte.

– Ez a macska abban vétkes, hogy lopva rájár a tejre s megissza. Elegem van belőle. Most elhúzom a folyóig, s a vízbe dobom – felelte az ember.

– Miért kéne vízbe fojtani? Inkább add el nekem. Mennyit kérsz érte?

– Adj három aranyat – szolt a kapzsi ember.

Akdzsürök odaadta neki a három aranyat, majd fogta a macskát, és elindult hazafelé. Anyja kijött elibé, s megkérdezte:

– Mit vettél ma, fiacskám?

– Ma egy macskát vettem – válaszolta Akdzsürök.

– Mind a három aranyért?

– Igen.

Anyja ezúttal már nem türtőztette a dühét:

– Hát ilyen agyalágyult vagy? – rikoltotta. – Tönkre akarsz tán tenni?! Takarodj innét! Élj meg, ahogy tudsz! Többé nem vagy a fiam!

Elkergette fiát az anya. Indult hát Akdzsürök, amerre a szeme látott, magával vivén a szürke kutyát meg a fehér kandúrt. Hány napig mehetett, senki sem tudja, ám egyszer érkezett egy nagy ajilba, ahol egy *molla* lakott. Elszegődött hozzá szolgálatra, a kapott ételt pedig elosztotta háromfelé: magának, a kutyának meg a

macskának. Miután ekképpen kitelt egy esztendő, odaállt a fiú a molla elé, s így szólt:

– Tiszteletre méltó molla, nekem öreg anyám van, fizesd ki hát a járandóságomat s bocsáss el.

A molla beleegyezett. Megtöltött egy zsákot búzával, egy másikat pedig homokkal, s azt mondta:

– Itt ez a két zsák. Válaszd ki, amelyik neked tetszik.

Akdzsürök megemelte mindkét zsákot. A homokkal teli zsák nehezebb lévén, úgy döntött, hogy azt viszi magával.

Keveset ment-é, sokat ment-é, senki sem tudja, ám egy napon elért egy nádashoz. Nagy volt a szárazság, ezért meggyulladt a nád, a nádasban pedig bennrekedt egy leány, s a tűz miatt nem bírt kijutni onnét. Segítségére sietvén, Akdzsürök kioldozta a zsákot, s a tüzet a homokkal elfojtván megmentette a leányt. Kiderült, hogy az egy kánnak a leánya. Elsorolta, hogy leánypajtásaival együtt sétálni indult, eltévedt a nádasban, s amikor tűz ütött ki, csaknem odaégett.

– Most pedig, dzsigit – mondta –, vigyél apámhoz. Ő majd megjutalmaz téged, de se aranyat, se ezüstöt el ne fogadj tőle, csak az aranygyűrűt kérd el. Annak az a csudálatos tulajdonsága van, hogy teljesíti bármely kívánságodat.

Kézen fogta Akdzsürök a leányt, s elvezette a kán palotájába. Nyomukba szaladt a kutya meg a macska.

Azt gondolván, hogy leánya elpusztult, a kán ekkor már a halotti torát is megrendezte. Amikor az élve és sértetlenül mégis előkerült, örömlakoma lett a halotti torból. A lány mindent elbeszért sorra, majd arra kérte apját, hogy megmentéséért bőkezűen jutalmazza meg a fiút.

Akdzsürök néhány napig a kánnál vendégeskedett, azután engedelmet kért, hogy elindulhasson hazafelé.

Hálából a kán a legjobb lovat ajándékozta a fiúnak pompás nyereggel, s drága ruhákat, a tajganra meg arany nyakörvet csatolt, s tizenkét tevét fölmálháztatott arannyal-ezüsttel. Akdzsürök azonban e szavakkal fordult hozzá:

– Kánom, nekem sem arany, sem ezüst nem kell. Annyit kérek csupán, add nekem az aranygyűrűdet.

Szégyen lett volna a nép előtt a derék fiútól ezt megtagadnia, ezért a kán – mi mást tehetett volna? – beleegyezett. Fölhúzta

gyűrűjét Akdzsürök ujjára, s így szólt:

– E gyűrűnek csudálatos tulajdonsága van. A lányom, úgy látszik, beszélt neked róla. Átala nyert hatalmat azonban titokban kell tartanod, különben a gyűrűt elveszíted.

Fölkerekedett hát Akdzsürök. Útközben lehúzta ujjáról a gyűrűt, majd a tenyerébe véve azt mondta:

– Nosza, csudagyűrű, vígy hamar engem haza a kutyámmal s a macskámmal együtt!

– Hunyjátok be a szemeteket mindhárman – szólalt meg egy hang, s a gyűrű nyomban ott termett ismét a fiú ujján.

Ők meg a szemüket behunyván egy szempillantás alatt otthon találták magukat.

Ettől fogva Akdzsürök a legnagyobb jólétben élt az anyjával együtt, a gyűrű mindenben kisegítette őket.

Eljött a legény számára a házasodás ideje. Így szólt az anyjához:

– Anyám, menj el Samir kánhoz, s kérd meg a lányát.

– Hogy jut ilyesmi eszedbe? – hökkent meg az anyja. – Hiszen mi szegény nemzetségbeliek vagyunk. Tán azt hiszed, ideadná nekünk a kán a lányát? Ne ábrándozz olyasmin, ami lehetetlen, inkább egyszerű lányt végy feleségül.

Ám a fia ragaszkodott a kívánságához, így hát az öregasszony elindult a kánhoz.

Belépve a kán palotájába, elmondta, hogy kérőbe jött a kán leányáért.

Samir kán tisztelettel fogadta, ám a leányát nem óhajtotta szegény nembéli emberhez adni. Némi tűnődés után így szólott:

– Azt, hogy te, öregasszony, kérőbe jöttél, nem veszem zokon tőled. Ám amióta világ a világ, mifelénk az a szokás, hogy *kaling* nélkül egy leány sem megy férjhez. Terelj hát ide száz fekete poroszka lovat, száz gyors lábú tevét, száz élő rókát, száz cobolyt, hozz el száz aranybrokát köntöst meg egy százfalú nagy fehér jurtát teljes berendezéssel együtt. Akkor majd odaadom leányomat a fiadnak.

Bánatosan fordult haza az öregasszony, s mindent elmondott a fiának.

– Ne búsulj, anyám – szólt Akdzsürök –, mindez meglesz nekünk.

Azzal kilépett a jurtából, a gyűrűt az ujjáról lehúzván a jobb tenyerére helyezte, s elkezdte mondani:

– Nosza, csudagyűrű, készíts ide nekem száz fekete poroszka lovat, száz gyors lábú tevét, száz élő rókát, száz cobolyt, száz aranybrokát köntöst meg egy százfalú nagy fehér jurtát teljes berendezéssel együtt.

– Hunyd be a szemedet – szólt a gyűrű, s a legény ujján termett.

Ahogy a szemét kinyitotta, ott látta a legény a száz fekete poroszka lovat, a száz gyors lábú tevét, a száz élő rókát, a száz cobolyt, a száz aranybrokát köntöst meg a százfalú nagy fehér jurtát teljes berendezéssel együtt.

Anyját felköltvén, felültette őt az egyik poroszka lóra, a nagy jurtát meg a brokátköntösöket fölmálházta a száz gyors lábú tevére, s elindult a kánhoz.

Hamarosan megérkeztek a palotába. Elámultak a kán szolgái a szokatlan karaván láttán, s jelentést tettek róla a kánnak.

Ekkora gazdagságnak nem állhatott ellen a kán. Nagy menyegzői lakomát rendezett, s odaadta leányát Akdzsüröknek feleségül.

A lagzi végeztével Akdzsürök hazavitte ifjú feleségét, s a legnagyobb jólétben kezdtek éldegélni.

Am a kán leánya elégedetlen volt amiatt, hogy közrendű embernek lett a felesége. Egy csöppet sem szerette őt, s egyre csak az alkalmat kereste, hogy elhagyhassa.

Nap mint nap arról faggatta, miképp jutott ily mérhetetlen vagyonhoz, Akdzsürök azonban erre a kérdésre soha nem válaszolt.

Egyszer a menyecske vendégeket hívott, s leitatta a férjét, az meg a figyelmeztetésről megfélekedzvéen kibeszélte a csudagyűrű titkát.

Felesége még aznap éjszaka lehúzta ujjáról az aranygyűrűt, s elszökött a háztól.

Reggel fölébredvén Akdzsürök csak azt látja, hogy régi kunyhójában fekszik egy rongyos bundával betakarva, s a kutya meg a macska a küszöb mellett hever.

Ököllet ütötte Akdzsürök a tulajdon fejét, s keserves sírásra fakadva szidalmazni kezdte a kutyát meg a kandúrt, amiért mindeddig semmiben nem voltak segítségére.

Azok kiszaladtak a kunyhóból, s egymással tanácsot tévén ilyen döntésre jutottak: mivel a gazdájuk ily nagy bajba került, föl kell kutatniuk a csalfa asszonyt, s el kell venni tőle az aranygyűrűt.

Útnak eredvén így szólt a kutya a kandúrhoz:

– Messzi útra megyünk, a gazdánknak meg nincs mit ennie. Először is élelmet kell szereznünk számára. Neked meg, te ostoba, az ilyesmi eszedbe sem jutna!

Befutottak egy cserjésbe. A kutya fácánokat s nyulakat, a kandúr meg fűrjeket fogott, s így ketten több hónapra való élelemtartalékot tudtak szerezni. Gazdájuknak azt mind elvitték, majd nekivágtak az útnak.

Sokáig mentek-mendegéltek, mígnem egyszer elérkeztek egy nagy tó partjára. Az agár a macskára pillantva így szólt:

– Én ezt a tavat át tudom úszni. Hát te?

– Hát igen – felelte a kandúr –, úszni én csakugyan nem tudok, de mi ketten hűséges barátok vagyunk, ezért nem hagyhatjuk el egymást. Én majd felülök a hátadra, te meg átúszol velem.

Az agár egyetértett vele: fölültette a kandúrt a hátára, s átúszta a tavat. A túlparton volt egy nagy város, amelyben csak egerek laktak.

– No, kandúr barátom – szólt a kutya –, most aztán kedvedre kivadászhatod magad. Mutasd meg hát, mit tudsz.

A macska az egerek közé vetette magát, s azok holtan hullottak el, az agár pedig halomra gyűjtötte őket. Ekképpen egy egész hegy halmozódott föl az egerekből. Az egérfejedelem ekkor összehívta az életben maradottakat. Végigszámlálta őket, s megbizonyosodott felőle, hogy igen kevesen maradtak meg az egerek. Kijött hát kíséretével együtt odújából, s a macska elé járult:

– Tisztelt kandúr – mondotta –, alázatosan kérlek, ne pusztíts bennünket ily irgalmatlanul. Mondd meg inkább, mit kívánsz tőlünk, s mi teljesítjük óhajodat.

A kandúr erre így válaszolt:

– A mi gazdánknak volt egy bűvös gyűrűje. Samir kán leányát vette ő feleségül, ám az a gonosz asszony ellopta a gyűrűt s

megszökött. Ha e gyűrűt elő nem kerítitek, az utolsó egérekölyökig kiirtalak mindnyájatokat.

Megverette a dobokat az egérfejedelem, egybehívatván birodalma összes alattvalóját.

– Ki talál rá az ellopott gyűrűre? – kérdezte.

Legesleghátul ott állt egy aprócska fehér egérke.

Előrefurakodván kijelentette:

– Én tudom, hol van: alvás közben az a gonosz asszony a szájába veszi a gyűrűt.

– Ha el tudod csenni tőle, kinevezlek első vezíremmé – mondta a fejedelem az egérkének.

Éjszaka a fehér egérke a kandúrral s a kutyával együtt elindult az asszony hajlékához.

– Ti álljatok meg a küszöbnél, én meg besurranok a jurtába, s elszedem tőle a gyűrűt – mondta az egérke.

Nesztelenül beosont az alvó asszonyhoz, farkincájával megcsiklandozta annak az orrát, mire az elprüsszentette magát, s a gyűrű kipottyant a szájából.

Fölkapta az egérke, s odaadta a kandúrnak meg a kutyának. Azok köszönetet mondtak, s elindultak visszafelé.

Útközben összeszólalkoztak rajta, hogy melyikük tud jobban vigyázni a gyűrűre. Sokáig pörlekedtek, végül a kutya engedett a kandúrnak. Az a szájába vette a gyűrűt, s folytatták útjukat tovább.

Ismét elérkeztek a tóhoz. Az agár fölültette a kandúrt a hátára, s beúszott a tó közepéig, ám ekkor, nem tudni, honnét, odarepült egy fekete varjú, s csipkedni kezdte a kandúrt. Az kínjában elnyávogta magát, s kiejtette szájából a gyűrűt.

Átjutván a túlsó partra, a macska földre szökött, az agár pedig megkérdezte tőle:

– Nem hagytad-é el a gyűrűt?

– Szidj meg engem, barátom – ismerte be szomorúan a kandúr. – A tó közepén odarepült egy varjú, elkezdett csipkedni, mire én a gyűrűt a vízbe ejtettem.

Igen megharagudott a kutya, fenyegetőleg kiáltotta:

– Ha tudtam volna, hogy ilyen félkegyelmű vagy, semmi áron nem bíztam volna rád a gyűrűt! Kerítsd elő, ha beledöglesz is! Gyűrű nélkül nem állhatunk a gazdánk elé!

– Ne haragudj, barátom – felelte a macska. – Addig keressük, míg rá nem találunk. A gyűrűt nyilván elnyelte már egy hal. Leülünk a parton, s ha egy hal fölbukkan a víz színére, én megfogom. Az bizonyára segít majd nekünk a gyűrűt előkeríteni.

Ülnek hát a parton, s látják, hogy egy aranyfejű, ezüstoffarkú hal úszik elő a parthoz közeledve. A kandúr elkapja, ám a hal egyszerűen megszólal:

– Tisztelt vitézek, ne öljetek meg. Hisz ha megennétek, sem laknátok jól velem. Mondjátok meg inkább, mi az óhajotok. Valahány hal ebben a tóban lakik, mindnek én vagyok a fejedelemasszonya, s így a segítségetekre lehetek.

– Ha így van, hát nem ölünk meg – mondta az agár meg a kandúr. – Beleejtettünk a tóba egy aranygyűrűt. Ha előkeríted, életben maradsz.

Alábukván a vízbe, a halak fejedelemasszonya egybehívta az összes halat, s megkérdezte tőlük, melyikük tud az elveszett gyűrűről.

– Én tudom, hol az aranygyűrű – szolt egy kicsi hal. – A fenékjáró küllő nyelte el.

– Keressétek elő a küllőt! – parancsolta a hal-fejedelemasszony.

A halak csakhamar ráakadtak. Igen meg volt ijedve a fenékjáró küllő, s a szemét düllesztve, rémülten tekingetett ide-oda.

A halak fejedelemasszonya kiúszott vele a partra:

– Ez a küllő nyelte el a gyűrűtöket – mondta a kandúrnak s az agárnak. – Fogjátok hát, s tegyetek vele azt, amit akartok.

A kutya megragadta, a kandúr fölbontotta, s íme, ki is hullott a hasából a gyűrű. Fölkapta a kandúr, s futásnak eredt, hogy ő vigye elsőként a gyűrűt gazdájukhoz, Akdzsürökhöz. Az agár üzöbe vette, s már-már be is érte, ám a kandúrnak sikerült fölkapaszkodnia egy fára.

– Úgysem üldögélsz itt sokáig – mondta neki a kutya. – Szárnyad nem lévén, előbb-utóbb le kell majd másznod.

Így vesztegeltek három nap és három éjjel étlen-szomjan. Végül – hisz mi mást tehettek volna? – megállapodtak, hogy együtt viszik a gyűrűt.

Hamarosan hazaérkeztek, s átadták gazdájuknak az aranygyűrűt. Akdzsürök igen megörült. Köszönetét mondván a kandúrnak meg a kutyának, a gyűrűt a jobb tenyerére helyezte, s így szólt:

– Nosza, csudagyűrű, tedd azt, hogy Samir kán leánya előttem álljon, hogy a Samir kánénál egy csöppet sem alábbvaló palotám épüljön, s hogy legyen elegendő étel és ital!

– Hunyd be a szemed, minden teljesülni fog – mondta a gyűrű. Behunyta szemét Akdzsürök, s mire kinyitotta, Samir kán leánya ott állott előtte irgalomért könyörögve.

Akdzsürök azonban nem törődött a hűtlen asszony könnyeivel, s elűzte őt magától.

Ezután Akdzsürök soha nem veszítette el az aranygyűrűt, s az még sok szerencsét hozott neki.

SZOKURBÁJ

A régmúlt időben élt egy szeme vak, esze éles, négyfajta jószágban módos, székiben híres nagy gazda, *Szokurbáj*. Egyszer a fiának ezer aranyat adván, elküldte a bazárba. Ahogy fia a bazárba megyen, látja ám, hogy egy csapat ember csomóra gyűlvén egy halottat ütleget.

– Minek veritek? – kérdezi tőlük, mire azok ráfelelik:

– Kölcsönvette a mi kétszáz aranyunkat, s még mielőtt visszafizette volna, meghalt. Hát a tartozását verjük le rajta.

– Odaadom én a ti kétszáz aranyatokat – mondta a fiú, s a halottat megszabadítván magához vette. Szemfedőbe takarván el is temettette, ráköltvén a halottra az összes aranyát.

Este, amidőn hazatért, kérdezi tőle az apja:

– Mit hoztál, fiam?

Fia pedig elbeszélte, amit útközben látott, s hogy aranyát a halottra költötte.

Szokurbáj a fia cselekedetén szomorkodva így szólt hozzá:

– A városba küldelek, keress egy jóra való dzsigitet, s jöjj vissza.

Fia a bazárból tizenkét dzsigitet hozott, Szokurbáj azonban, miután mindegyiküket kézen fogva megvizsgálta, csak ennyit mondott:

– Nem valók ezek társnak, fiam – s mindnyájukkal együtt elküldte.

Egy napon a fiú ahogy ismét a város felé bandukolt, egy dzsigit bukkant föl előtte s ráköszönt. A fiú visszaköszönt, majd elmondta neki, hogy épp egy dzsigitet keres, aki útitársa lehetne.

– Ha így van, leszek én az a dzsigit – szólt az idegen, s hazakísérte.

Szokurbáj kézen fogta a dzsigitet:

– Ez a dzsigit megfelel – szólt, s tiszteletét nyilvánítván elfogadta.

Öt-hat nap múlva fölmálháztatott negyven tevét, az említett dzsigitet megtette *kerben-basi*-nak, a maga fiát s még jó néhány dzsigitet a keze alá rendelt, s elindította őket kereskedni, mondván:

– Menvén-mendegélvén, eljuttok majd egy távoli pusztaságba. Van ott egy magányos forrás. Ha megszomjaztok, ama forrásra még

csak reá sem tekintve haladjatok tovább.

Miután ezt a lelkükre kötötte, áldását adván útnak bocsátotta őket.

Jó néhány napig haladván, a dzsigitek eljutottak a Szokurbáj említette pusztaságba. Mondta ugyan a fiú: „Gyerünk tovább”, ám a kerben-basi ezzel nem törődve megállást parancsolt. Közben lefelé málházott a karaván, odavánszorgott hozzájuk egy vénasszony, s megszólalt panaszos hangon:

– Árva gyermekeim vannak, gondviselő híján lévő özvegy vagyok, az erre-arra járó, hozzátok hasonló urak irgalmára utalva tengetjük életünket – és már-már sírva fakadván letelepedett.

A kerben-basi jóltartotta az öregasszonyt, majd a gyerekeinek aszalt barackot, mazsolát meg mindenféle enivalót adván elbocsátotta, maga pedig észrevétlenül a nyomába szegődött. Barlangjába bemenvén, így szólt az öregasszony az öt gyerekéhez:

– Ím itt szálltak meg eme forrásfőnél annak a gazdának a fiai, akit korábban megvakítottam. Készítetek mérgezett zabkását, s odaadom nekik.

Fiaival így tanácsot tévén, azok bele is egyeztek. Ő meg ezután elkészítette a mérgezett zabkását, majd egy vöröstarka borjúbort tömlőbe rakván fölakasztotta a barlang mennyezetére. A kerben-basi ekkor az öregasszonyéhoz hasonló tömlőbe zabkását tett, elhozván annak a helyére akasztotta, s az öregasszony tömlőjét ellopván eltávozott.

Másnap reggel málházás közben odajön hozzájuk az öregasszony:

– Kedves fiaim – azt mondja –, hogyan is feledhetném tegnapi jószágotokat! Az én kezemből ez telik, kóstoljátok hát meg, mielőtt elmennétek – s azzal odaadja a kezében lévő zabkását.

– Köszönjük, anyóka – szól a kerben-basi, anélkül hogy a titkot fölfedné –, ezt meg a gyermekeivel megosztván fogyasszák el – s visszaadja neki az ellopott zabkását.

Elviszi az öregasszony a zabkását, megeszi a fiaival, meg is vakulnak valamennyien. A kerben-basi utánalopakodik, s mindnyájukat megöli, majd a barlang belsejét fölforgatván kétszázhusz tévére való kincsre bukkan. Azután visszatér, ám a száját erősen csukva tartja.

Haladnak hát tovább, s amidőn eljutnak ötnapi járőföldre, egy ember jelenik meg előttük:

– Ha e helyet messzire el nem hagyjátok, hiábavaló halál vár reátok! – jajveszékelt.

– Menjünk innét! – kérlelte Szokurbáj fia a kerben-basit, ám az nem hallgatott a szavára, hanem elrendelte, hogy állapotjanak meg azon a helyen s málházzanak le. Ahogy körülnéz, egy fehér lakodalmi sátrat lát fölállítva. Odamegy hozzá, s látja, hogy egyik felől a *keregé*-hez negyven leány, másik felől a *kögön*-höz negyven juh van megkötve, a főhelyen pedig egy szépséges leány sírdogál.

– Ti meg mit csináltok itten? – kérdezi a leánytól a kerben-basi.

– Amidőn városunkat a sárkány szipolyozta, népünk tanácsot ült, s azt a döntést hozta, hogy évente negyven leányt s negyven juhot ad neki. Az ígéret szerint minket a sárkánynak adtak. Holnap itt lesz a sárkány, s elnyel bennünket. Te még fiatal fiú vagy, ne vesztegelj hát itten, különben hiábavaló halál vár reád – felelte a leány keserves sírásra fakadva.

– Mi jelzi majd a sárkány jöttét?

– Előbb szél kerekedik, aztán jégeső zuhog, majd mérget fröcskölve, nyelvét kinyújtva, sziszegve megjön, és beszív bennünket.

A kerben-basi dzsigit szorosra kötötte a derekát, s lábát sem mozdítva aludt pirkadatig. Másnap reggeltől délig pedig a sárkányra várakozott. Délidőben, ahogy a lány mondta: mérgét fröcskölve, sziszegve megjött a sárkány. Amint a fejét az ajtón bedugta, ő karddal a fejét lecsapván megölte a sárkányt. A negyven leányt s a negyven juhot szabadon engedte:

– Menjetek s adjátok hírül – mondta, s a lánynak a derekára tekerte a sárkány bőrét.

Amidőn a negyven lány meg a negyven juh sorban bevonult a városba sértetlenül, a város népe igen elcsodálkozott:

– Miként maradtatok épségben? – kérdezték zajongva.

– Egy dzsigit megölte a sárkányt, s megmentett minket – válaszolták ezek a sárkány bőrét megmutatva.

A kán, miután a sárkány bőrét szemügyre vette, parancsot adott, hogy azt a dzsigitet, bárhol legyen is, kerítsék elő s hozzák oda. Ugyanis megfogadta volt, hogy ha valaki a sárkányt megöli,

annak adja a leányát. A dzsigit azonban azt mondta, hogy egy dologgal egyelőre nem megy a városba, visszajövet majd elveszi, s elbúcsúzván útnak indult.

Néhány napi utat nagy nehezen megjárva egy város széléig eljutván megállapodtak. Ekkor egy asszony jött elő a városból:

– Végképp lemondatok tán az életetekről? – mondta. – E városon kívül éjszakánként sem ember, sem állat nem szokott kószálni. Hét, messzi földön hírhedett rabló van itt, s e szemlátomást nagy kiterjedésű város egész környékét rettegetésben tartják.

Megölnek, agyonütnek benneteket, menjetek innét – mondta.

– Merre vannak azok a rablók? – kérdezte a dzsigit.

– Épp itt a lakóhelyük – felelte az asszony. – Hetüknek hét tarka lova van, ezekkel az egész város népének ereje sem ér föl, napszállattól fogva csak zaklatják a várost.

A kerben-basi a hét rabló házához menvén leszállt, majd a lovát a kikötőcölöphöz kötvén várakozni kezdett. Egy idő múlva megérkeztek a rablók:

– Hát ez meg ki? – mondták. – Miféle halálra szánt bolond kötötte lovát a mi cölöpünkhöz? Kifelé csak a házból! – s dühösen odarontva mind a heten fölsorakoztak az ajtóban.

– Én vagyok az – szólalt meg csöndesen a kerben-basi dzsigit, majd elmagyarázta: – Magányos rabló volnék, azért jöttem, mert a társatok akarok lenni. Hallom: az a hír járja, hogy heten nem bírtok egy várost megrabolni, s a miattatok való szégyen hajtott ide. Én errefelé már harminckét várost megraboltam, s úgy jövök.

– Egyedül csak a kán kincsháza maradt hátra – mondta a hét rabló –, elbántunk az egész várossal.

Tanácskozván megbeszélték:

– Ma pedig megássuk a kán kincsházát.

S az éjszaka leszállta után meg is ásták a kán kincsházát. Ekkor a kerben-basi magához vette a hét rabló egyikét:

– Mi ketten majd elhozzuk – mondta, aztán bement a kán kincsházába, s megölte az őt kísérő rablót, majd hívta a másodikat mondván:

– Nem futja az erőnkből, egyikőtök még jöjjön be bátran, de meg ne mukkanjatok, nehogy észrevegyenek.

Így egyenként sorban behívogatván megölte valahányukat, majd mind a hetüknek levágta a fülét. A hét rabló hét tarka lovát pedig kihajtotta és eleresztette.

Másnap reggel ez a hír eljutott a kánhoz. A kán kihirdette:

– Bárki legyen is az, aki a várost fölbolydító hét rablót megölte, a leányomat nekiadom, jöjjön hát elébem!

A város népe odatódult, mondván: „Én öltem meg.” Ám amikor a kán megkérdezte: „Hol a jeled?” – jelet szerezni nem tudván, szégyenkezve elkullogtak.

Legutoljára a kerben-basi dzsigit ment oda:

– Kánom – azt mondja – én öltem meg a hét rablót – s megmutatta a füleiket.

El is hitte a kán, hogy ő ölte meg, s így szólott hozzá:

– Válaszd ki hát a lányaim közül a szívednek tetszőt, s vedd el.

Dolga végeztével, majd visszafelé jövet akarja elvenni – magyarázta a kerben-basi, s azzal útnak indulván elhagyta ezt a várost.

Eljutván abba a városba, ahová készültek, miután a karaván a kereskedést befejezte, a kerben-basi négy aranyat adott Szokurbáj fiának kezébe:

– Amott lakik egy nyergesmester – mondta –, eredj el hozzá, s e négy aranyat odaadván mondd meg neki, hogy csináljon egy nyerget.

Szokurbáj fia el is ment a mesterhez, s a négy aranyat átadván megrendelte a nyerget.

Mámap reggel a kerben-basi Szokurbáj fiának kezébe újfent négy aranyat adott:

– Eredj a mesterhez – azt mondja –, fogd meg és vedd szemügyre az elkészült nyerget, mondd, hogy ennél jobb nyerget készítsen, s a négy aranyat odaadván jöjj vissza.

Elment Szokurbáj fia a mesterhez, s az elkészült nyerget szemügyre véve így szólt:

– Ennél jobb nyerget készíts – majd a négy aranyat odaadván eltávozott.

Ekképpen járt nap mint nap a nyerges nyakára, mindannyiszor négy aranyat adván neki. A tizenkettedik napon a kerben-basi a gazda fiának kezébe négy aranyat adván így szólt:

– Ma kiapad a mester tudománya. Te a nyeret szemügyre véve csak mondd azt, hogy készítsen ennél jobb nyeret, s add neki oda az aranyat. Ekkor a mester azt el fogja hajítani, mondván: „A nyerge is pusztuljon, az aranya is pusztuljon”, s lóra ülve átgázol egy nagy vízen, azután betér egy nagy házba, majd lóra pattanva eltávozik. Miután a nyeret elhajította, te a mester mögül el nem maradva menj utána, láss meg mindent s jöjj vissza.

Fogta a gazda fia másnap reggel a négy aranyat, s ment a nyergeshez. Az elkészült nyeret szemügyre véve így szólott:

– Csinálj egy még jobb nyeret ennél.

– A nyerge is pusztuljon, az aranya is pusztuljon! – fortyant föl a mester, s a nyeret aranyastul elhajítván nekibúsulva fölült a lovára s elléptetett. Szokurbáj fia hátulról követni kezdte. A mester átgázolt egy nagy vízen, s betért egy fehér jurtába. A nyomában haladó Szokurbáj fia éjfél virrasztott, ám éjfél beálltakor elszunnyadt. Egyébiránt az említett jurta a kán leányainak volt a mulatóháza. A kán leánya Szokurbáj alvó fia láttán kihúzta a kardját: „Mi lenne – tűnődött –, ha megölném?” Ám meggondolta magát: „Lám csak, e juhásznak arany a hajfonata” – s életben hagyván, foltot ejtett a fiú arcára, majd pirkadatkor eltávozott.

Amidőn Szokurbáj fia fölébredt, már magasan járt a nap. Fölkelvén semmit nem vett észre. „Rászedett engem a kerben-basi, s elküldött ide – gondolta –, a jószágot meg nyilván elvitte másfelé” – s dühösen visszatért.

– A te jószágodat én nem veszem el – mondta a kerben-basi a fiú állapota láttán. – Abban a házban éjfél után a kán leánya szokott mulatni, evégett küldtelek oda, de te elaludtál, s nem vetted észre. Nézz csak a tükörbe: a kán leánya foltot hagyott rajtad, mielőtt elment. Ma is menj oda, s hajnaltájt, amikor a lány menni készül, kérd el a bundáját: oda fogja adni.

Másnap ahogy Szokurbáj fia odament, éjfél után megjelent a kán leánya, s hajnalhasadtáig játszadozott a fiúval, hajnalhasadta után pedig távozni készült. A fiú elkérte a kán leányától a bundát. A leány egyfelől sírva, másfelől nevetve, de a bundáját odaadta. A fiú fogta a bundát, s visszatért a kerben-basihoz, az meg a lány bundáját magára öltvén beállított vendégségbe a kán házához.

– Ez a bunda, amit a vendég visel, a mi lányunk bundája – szólt felesége a kánra pillantva.

A kán figyelmesen szemügyre vette:

– Csakugyan a lányom bundája. Honnét szerezte? – vonta kérdőre a dzsigitet.

– Ez nem az kend lányáé – felelte amaz.

– Dehogynem – mondta a kán –, bizony a lányomé.

– Ha igazat szól, vegye el a bundáját – így a dzsigit –, de ha másként van, akkor mit ad?

– Ha tévedek, odaadom a lányomat – ígérte a kán.

A dzsigit erre a korábban említett vénasszony kincsei közül a kán leányának bundájához hasonló negyven piros bundát előhozván, közéjük rakta a leány bundáját, s a negyvenegy bundát a kán elé cipelte:

– Tessék, válassza ki a leánya bundáját – mondta.

Miután a kán a bundát semmiképp nem ismerte föl, ígérete szerint odaadta a leányát. A kerben-basi pedig fogta a kán leányát, s visszatért a csapathoz.

Így aztán a fiú meg a kerben-basi kereskedéssel vagyont szerezvén, a bunda felől megállapodván, a kán leányát megszerezvén, útközben két lányt is szerezvén, az említett forrásnál lakó vénasszony jószágát megszerezvén kétszázhusz teve rakományával megtértek Szokurbáj házához. Szokurbájnak pedig meggyógyult a szeme, s a kétszázhusz tevére való megszerzett vagyon meg a három lány láttán igen elégedett volt.

– Most hát engedelmet kérek – szólt ekkor a dzsigit –, a reám bízott szolgálatot teljesítvén megérkeztem. Én vagyok az a halott ember, akit a fia egykor a bazárba menvén sok arany árán az adósságából kiváltott s eltemetett.

Azzal búcsút vett tőlük, és eltűnt a szemük előtt.

AZ ARANYMADÁR

Hajdan egy öregembernek volt három fia s egy jókora almafája. Az öreg minden esztendőben annak a gyümölcsét ette, s így megfiatalodott. Ám az egyik évben, mielőtt még az alma megérett volna, jött valaki, s észrevétlenül megette. A következő évben az öregember legnagyobbik fia kiült őrizni, éjfélkor azonban elaludt, s hagyta megenni az almát. Ezután a középső fiú örködött, de őt is elnyomta az álom. Harmadévre rá legkisebbik fiával vigyáztatta a fát az öreg, s az hogy el ne aludjon, a *kúraj*-on játszogatózott. Egyszer csak jött egy aranymadár, s a fára leszállván enni kezdte az almát. A fiú csöndben odalopózott és szárnyon ragadta, ám ekkor a madár elrepült, de egy szárnyatolla kiszakadván a fiú kezében maradt. Másnap reggel, amint a fiú odavitte apjának a madár tollát, az így szólott:

– Tollát ha megtaláltátok, most találjátok meg magát a madarat is.

Az öregember két nagyobbik fia meg is egyezett, hogy fölkutatja a madarat, s pazarul fölfegyverkezvén lóra ültek, s elindultak. Ekkor az öreg legkisebbik fia is engedélyt kért, mondván:

– Hadd menjek el én is.

Apja ezt jóváhagyván, fölnyergeit a fiúnak egy hároméves sárga csikót.

Ment-mendegélt a fiú, mígnem elérkezett egy útját elálló fekete kőhöz. A fekete kövön fekete írás állott: „Aki balra megy, az maga pusztul, aki jobbra megy, annak a lova pusztul.”

Megszólalt ekkor a hároméves sárga csikó, mondván:

– Ha meghalok, hát meghalok, indulj csak jobb felé.

Megy hát a fiú jobb felé, ám amidőn elér egy erdőbe, egy farkas megtámadja. A fiú leszáll a lóról s futásnak ered, a farkas meg levágja a lovat. Lovát elveszítvén, a fiú egy nyárfánál bújik meg s ott sírdogál, de az ordas utoléri s odamegy hozzá. Megrémül a fiú, ám ekkor a farkas azt mondja:

– Ne félj, én a te lovadat megettem, most hát teljesítem a kívánságodat.

– Az aranymadarat keresem – szól a fiú.

– Akkor most ülj föl a hátamra – mondja a farkas –, s hunyd be a szemedet.

Fölül a fiú a farkasra, szemét behunyja, a farkas pedig jó néhány hegyen túljutván egyszer csak megszólal:

– Nyisd ki a szemed!

Ahogy a fiú a szemét kinyitja, egy városban találja magát.

– Ím ebben a városban van a madár – mondja ekkor a farkas –, de ne a lábánál fogd meg, hanem ragadd meg a szárnyánál fogva, s úgy hozd ki.

Miután bement, a fiú elfeledkezett a farkas szaváról, s amint a madár lábát megfogta, a lábán lévő csengő egyszeriben csilingelni kezdett. Fölserkentek a kán dzsigitjei s elfogták a fiút, majd reggel a kán elé vitték.

– Miért loptad el a madarat? – vonta kérdőre a kán.

– Az én apámnak van egy almafája – válaszolta a fiú –, s annak a gyümölcsét szokta enni, hogy megfiatalodjék. A felséged madara három év óta rájár az almára s megeszi, s apám attól fogva egyre öregszik.

– Mivel az apád ügyében jársz – mondta a kán –, megbocsátom a bűnödöt. Errefelé egy kánnak van egy aransörényű, aranyfarkú lova, ha azt elhozod, odaadom a madarat.

Megy a fiú a farkashoz:

– Azt mondta a kán, hogy egy kánnak van egy aransörényű, aranyfarkú lova, s ha azt elhozom, ideadja az aranymadarat.

– Ne félj – azt mondja a farkas –, csak ülj föl a hátamra, s hunyd be a szemed.

Egy idő múlva megszólal a farkas:

– Nyisd ki a szemed! – s a fiú, amint a szemét kinyitja, ismét egy városban találja magát.

Azt mondja ekkor a farkas:

– Negyven palota után egy palota következik, abban a palotában van az aransörényű ló, de kantáron ne ragadd, hanem óvatosan vezesd ki a sörényénél fogva.

Bemegy a fiú, ám elfelejtkezik róla, amit a farkas mondott, s amidőn a lovat a kantárnál fogva kifelé vezetné, ismét kézre kerül. Másnap reggel viszik a kán elé, s ekkor elsorolta, mi végre érkezett.

– Látom, fiú – mondja a kán –, te az apád dolgában jársz, nem büntetlek hát meg. Hanem van errefelé egy bizonyos kánnak egy szépséges leánya, ha azt elhozod, a lovat odaadom.

Kimegyen ezután farkas barátjához a fiú, s elmondja neki:

– Azt mondta: van errefelé egy kánnak egy szépséges leánya, ha azt elhozom, ideadja az aransörényű, aranyfarkú lovát.

– Ülj föl megint a hátamra – azt mondja a farkas.

Fölül a fiú a farkasra, behunyja a szemét. Megy, megy a farkas, majd megszólal:

– Nyisd ki a szemed.

Ahogy az a szemét kinyitván körülnéz, már épp hajnalodik.

– Te nem tudod megszerezni – mondja a farkas –, most én megyek érte – s azzal a fiút otthagyván, maga elindul.

Reggel a kán leánya kiment a kertbe sétálni: negyven leány járt előtte, negyven mögötte, negyven leány jött a jobb oldalán, negyven a bal oldalán. A farkas átugrott a falon, s megbújt egy almafánál, majd amidőn a lányok elhaladtak mellette, a kán leányát elragadta.

Útközben a lány s a fiú egymásba szeretett.

– Találd meg a módját – mondta a fiú a farkasnak –, hogy ne kelljen elválnunk.

Közben meg is érkeztek a városba. Ekkor a farkas még eme lánynál is szebb leánnyá változott, a fiú pedig elvitte a kánnak, mondván:

– Ez az a leány, akit óhajtottál.

A kán a fiúval elégedett lévén, odaadta neki a lovat, a lány s a fiú pedig nekivágott a további útnak. Elhelyezte a kán a „leányt” egy házban, ám amidőn maga is odament, hogy leüljön mellé, a lány sehol, csak a farkas van ott. Hanyatt esett ijedtében a kán s elájult, a farkas meg kimenvén útnak eredt. Miután a leányt s a fiút hátulról beérte, hárman elindultak a madaras kán városa felé. Útközben így szólt a fiú a farkashoz:

– Ettől a lótól sincs kedvem megválni, találj ki hát ennek is a módját.

– Rendben van – mondta a farkas, s azzal átváltozván, egy pompás ló lett belőle, a fiú meg elvitte a kánnak a „lovát”.

Elégedett volt a kán, s odaadta neki az aranymadarat. A fiú az aranymadarat a kezére ültetvén fölszállt az aransörényű lóra, majd fogta a szépséges leányt, s elindult tovább, hazafelé.

A kán még aznap összegyűjtötte vadászait, s a fiú hozta lóra fölülvén kiment a hegyekbe vadászni. Lovaikat a vadászok

megebéklyózva egy tisztáson hagyták, maguk pedig elmentek szarvasra cserkészni. Távoztukkor a lóvá átváltozott farkas visszavedlett a maga képére, s a megebéklyózott lovakat egy szálig fölfalta, majd utolérte a fiút. Mentek-mendegéltek hármásban, mígnem elértek abba az erdőbe, ahol a fiú előző lovát megette. Itt megállapodván, a farkas kihúzott egy szálat a bajszából, s a fiúnak adta. Jó barátságban váltak el, ő ott maradt azon a helyen, a lány s a fiú pedig haladtak tovább.

Egyszer csak azt mondja a leány:

– Csapjuk ki legelni itt a lovat, s háljunk meg éjszakára.

A fiú beleegyezett, s megálltak éjszakázni. Mindketten aludtak már, amidőn megérkezett a fiú két bátyja. Tanakodni kezdtek:

– Apánk azt mondja majd: „Ez megtalálta, ti ketten pedig nem találtátok meg”, s gyűlölni fog bennünket – azzal öccsüket megölték, madarát, lovát s a leányt meg elvitték.

Hanem egy napon a farkas az előző erdő felé fújó szélből folyton a fiú szagát érezvén odament hozzá, s látta, hogy a barátja holttestét varjak vájkálják s eszik. Nyomban elkapta a varjak fejedelmét:

– Hozd el a halhatatlanság vizét – mondta neki –, mert ha nem, hát el nem engedlek.

A varjak fejedelme el is küldte a varjakat a halhatatlanság vizéért. Azok a halhatatlanság vizét a szájukban hozták el. A farkas a varjak urának vérét a vízbe elegyítette, s bekente vele a fiút, mire az csak ennyit szólt:

– Be igen elaludtam! – s már föl is kelt.

– Téged a bátyáid öltek meg – mondta neki a farkas. – Ül a hátamra, hazaviszlek.

Amint megérkeztek, nagyobbik bátyja már elvette a leányt. A fiú egy öregasszonyt küldött apjához:

– Menj be a házba – mondta –, s kérd meg, hadd játszhassam egyet a dudán.

Bemegy az öregasszony, s így szól:

– Egy fiú van odakint, s azt kéri, hadd játszhasson egyet a dudáján.

– Jöjjön csak, jöjjön be – mondja az apa –, hátha eljátssza majd az én legkisebbik fiam dalát.

Belép a fiú a házba, s dudálni kezd. Ekkor a lány megszólal:
– Ez az a fiú, aki elvett! Eme kettő megölte őt, úgy hozott ide engem.

A dolog állását megértvén, apjuk odaadta legkisebb fiának a leányt. Egy napon aztán koldussá változva a farkas is ellátogatott a fiúhoz. Ráismert ám a fiú, s illendő tisztelettel megvendégelve bocsátotta útnak. Az öregember pedig évente ette az almafa gyümölcsét, s így évről évre megfiatalodott.

AZ ÖREGASSZONY HÉT FIA

Az elmúlt időkben egy szegény öregasszonynak hét fia volt. Fiai heten hétféle mesterséget tudtak. Csináltatott anyjuk egy igen erős íjat, de nem tudta, melyiküknek adja, ezért így szólott hozzájuk:

– Gyermekeim, mondjátok el mindannyian a mesterségeiteket, s amelyikteké többet ér, annak adom oda.

Fiai pedig sorolni kezdték a maguk tudta mesterségeket:

– Anyám – mondta a legnagyobbik –, ha az alpkarakus olyan magasra fölrepül az égen, hogy pacsirtáknak látszik, én akkor is lelövöm.

– Anyácskám – mondta a második –, én a hét évvel korábban elhaladó hangya nyomát föl ismerem.

– Én a két világot úgy látom, mintha a tenyerembe volna téve – mondta a harmadik fiú.

– Ínséges időben ha minden megsemmisül, én akárhány embert jól tudok lakatni – mondta a negyedik fiú.

– Hajót készítvén, folyókon-tengereken én egy szempillantás alatt átkelek – mondta az ötödik fiú.

– Én ha a folyókon-tengereken futok, fölveri talpam a port – mondta a hatodik fiú.

– Ellenség közeledtekor csak annyit szólok: „Fekete föld, hasadj meg”, s a meghasadt föld alá ereszkedve kijutok a bekerített helyről s ellenségemtől megszabadulok – mondta a hetedik.

Anyjuk a fiai mesterségeinek meghallgatása után sem tudta megítélni, melyikük tudománya ér többet. Fiai kezébe adta hát ekkor az elkészített íjat, mondván:

– Gyermekeim, vigyétek el ezt *Bolbosz* kánnak, mondjátok el neki a mesterségeiteket, s hadd adja ő oda annak, akinek a mestersége hasznosabb – s elküldte fiait *Bolbosz* kánhoz.

Amint az öregasszony hét fia megérkezett *Bolbosz* kán városába, a városban nagy volt a zűrzavar, a lárma, a riadalom.

– Mi történik itten? – kérdezték csodálkozva egy öregembertől.
– Tán ellenség támadt a városotokra?

– Jaj, kedvesem – felelte az öreg –, az éjszaka, míg a nép nyugodott, nyoma veszett a kán egyetlen leányának. Nem tudni, fiaim, hová tűnhetett, s most a kán nagy port ver föl miatta,

mondván: „Kerítsétek elő a lányomat, különben mindnyájatoknak a fejét veszem!”

Tanácsot vetvén, a hét vitéz úgy döntött, hogy előkeríti a kán leányát:

– Ha mondja, ha nem mondja, vajon hazugság-é? – mondták.
– Gyerünk hát! – s azzal elindultak.

Megszólal ekkor egyikük:

– Ó, hisz csodatévők nem vagyunk, hol találhatnánk reá?

– De bolond vagy! Amikor anyánk nemrég a mesterségedet kérdezte, nem azt mondtad-é, hogy a hét évvel korábban elhaladó hangya nyomát is fölismered? Hová tűnt hát?

A hét éve elhaladó hangya nyomát fölismerő vitéz ide-oda tekingetett, majd így szólt:

– Az égen át tűnt el.

Odaszól ekkor egy másikuk valamelyiknek:

– Amikor anyánk a mesterségedet kérdezte, nem azt mondtad-é: „Úgy ismerem a világot, mintha a tenyeremben volna?” Nem tudsz-e hát róla?

Az említett vitéz ide-oda tekintve nyitogatta-csukogatta a tenyerét:

– *Tojbosz* kán alpkarakusmadara viszi repülve – mondta.

Elindultak hát, hogy a lányt kiszabadítsák. Addig mentek, mígnem egy nagy folyóhoz értek, amely az útjukat elrekesztette. Ekkor már igen meg is éheztek, ezért bánat szállt a fiúk szívére.

– Most hát hogyan keljünk át a folyón? – mondogatták. – Éhesen hová mehetnénk rajta?

– Ó, ti bolondok! – szólalt meg az egyik. – Amikor anyánk a mesterség felől kérdezett, nem azt mondtad-é, hogy a semmiből is étket teremtesz, s akárhány embert jól tudsz lakami? Szaporán teremts hát elő étket!

A megszólított vitéz fölnézett az égre, kiterjesztette a tenyerét, mire két juh ereszkedett alá bégetve. Utánuk meg lehullott egy csomó kenyér. Örvendezve ették a kenyeret, vágták a juhokat, s az, amelyik azt mondta volt: „Hajót készítvén, folyókon-tengereken egy szempillantás alatt átkelek”, mire a hús megfőtt, elkészített egy nagy hajót. Vígan hajóra szálltak valamennyien, s elindultak a folyón

fölfelé. Éjjel-nappal haladtak a fiúk, mígnem érkeztek Tojbosz kán városához.

Tudni való, hogy Tojbosz kán Bolbosz kán leányával álmodván szerelmes lett belé, s elhozatta őt az alpkarakussal. A hét vitéz érkeztekor Bolbosz kán leánya negyven leánnyal együtt épp vízre ereszkedett. A fiúk közül az, amelyik azt mondta volt: „Én ha a folyó tetején futok, fölveri talpam a port”, odament hozzájuk a víz tetején, fölkapta Bolbosz kán leányát Tojbosz kán leányával együtt, majd elhozta s berakta őket a hajóba.

Miután Tojbosz kán meghallotta, hogy a lányokat elvitték, utánuk küldte az alpkarakust. Amikor az alpkarakus az égen már pacsirtánknak látszott, az, amelyik azt mondta volt: „Ha az alpkarakus az égen csak pacsirtánknak látszik, én akkor is lelövöm”, réalőtt, mire az alpkarakus törött lábbal zuhant le Tojbosz kán ajtaja elé. A fiúk pedig a lányokat megszerezvén elindultak.

Mikor ezt Tojbosz kán meglátta, egy sereg katonát küldött hajóval, hogy vegyék üzöbe őket. Ekkor az, amelyik azt mondta volt: „Csak annyit szólok: »Fekete föld, hasadj meg« s meghasad”, letette a földre a sapkáját:

– Fekete föld, hasadj meg! – mondta, mire meghasadt a föld.

A fiúk a föld alá kerültek. A katonák parancsnoka, aki szürke lován már a nyomukban volt, a fiúkkal együtt szintén a föld alá került. Visszavonultak hát a katonák, s mindazt, amit láttak, elmondták Tojbosz kánnak:

– Kán uram, aki a lányokat elragadta, nem ember az, hanem maga *Azrejil!* Hisz ember létére a folyó tetején futtában hogyan verhette volna föl talpa a port? Amikor az alpkarakus olyan magasan repült, hogy pacsirtányinak látszott, hogyan lőhette le? Emberfia hogyan hasíthatta szét az egész földet s tűnhetett el benne? S e halál angyalaival együtt a mi igen bátor parancsnokunk is szürke lovastul eltűnt a földben!

E szavak hallatán Tojbosz kán megesküdött, hogy máskor a más leányát nem irigylí el, majd a maga lányának háromszoros, hétszeres tort rendezvén, fogadalmat tett Istennek, hogy másszor így leányt szerezni nem törekszik.

Amidőn a hét vitéz Bolbosz kán tűzhelyét odahagyta volt, a városbeli nép rettegetve mondogatta:

– A minap Bolbosz kán leányát nyelte el a föld, most már magát a kánt fogja elnyelni, s ekképpen majd mindnyájunkat elpusztít! – s valahányan csak voltak, elmenekültek a hegyek közé.

Így aztán a hét vitéz amidőn a föld színére följutott, nem talált egy teremtet lelket sem. Odakötötték hát a nyomukat üldöző szürke lovas katonaparancsnokot az ajtófélfához, a két leányt egyaránt a főhelyre ültették, majd vágtak egy juhot, bográcsba rakták s tüzet gyújtottak.

A házból fölszálló füst láttán a kán kihirdette:

– Ki megyen el megnézni?

Miután senki nem jelentkezett, a kán ráparancsolt egy apátlan-anyátlan árva gyerekre, hogy menjen el s hozzon hírt, gondolván: „Ha meghal, hát váltság nélkül, ha megveszik, költség nélkül.”

„Ha el nem megyek, még a fejemet veszi” – gondolta ijedten a gyerek, s mi mást tehetett volna, beleegyezett. Ahogy odament s belesett, látta, hogy az öregasszony hét fia készíti a húst, gyűjtja a tüzet, a főhelyen két leány játszadozik, a küszöbnél pedig egy dzsigit áll kikötve. Mindezek láttán örvendezve sietett vissza Bolbosz kánhoz, s ajándékot kapott az örömhírért. Ám Bolbosz kán nehezen hitte el a dolgot:

– Ki menne el még, hogy megtudja? – hirdette ki hangosan.

– Engedelmével én elmegyek s megtudom – szólta az egyik ember.

El is ment, s a kán házából ki sem lépve visszakiáltotta:

– Igazat szólta a gyerek, kánom! Egy leányából kettő lett, mire visszatért.

Odament hát országa népével együtt maga Bolbosz kán is, s találkozott a leányával. A leány elbeszélte apjának, miként szabadította ki őt a hét fiú. Miután pedig a hét fiú elmondta a maga mesterségét, Bolbosz kán leszállt a trónjáról, s kánságát a hét fiúnak adta át. A maga leányát meg Tojbosz kán leányát hozzáadta a két legnagyobbikhoz, a többi ötnek pedig az egész népből válogatott öt leányt feleségül.

Miután házasok-családosok lettek, a fiúk magukhoz vették megöregedett anyjukat, s így éltek tovább. Ám Bolbosz kán attól fogva mind a mai napig azon töri a fejét, hogy: „ezek közül vajon ki a legkülönb mester?”

A KÁN FIA

Élt hajdan egy *Ajdarkán* nevezetű kán. Negyven dzsigittel, negyven vezírral rendelkezett, tetemes vagyona volt s temérdek tekintélye, hatvanéves koráig csak egy kisgyermek hangjának hallására sóvárgott keservesen.

Egy napon a kán a dzsigitjeivel épp a folyó mentén haladt, amidőn futásban vetélkedve három leány bukkant föl előtte. A kán megkérdezte tőlük:

– Honnét josztok, leányok?

– Anyánk-apánk nincsen – felelték azok –, a magunk kenyerén élünk mindhárman.

– Miféle mesterségeitek van? – tudakolta a kán.

A legnagyobbik erre így válaszolt:

– Én egy éjszaka negyven dzsigitre megvarrom a ruhát.

– Egy csipetnyi zabliszttal negyven dzsigitet jól tudok lakatni – mondta a középső.

– Én pedig megszülok egy arany mellű, ezüstfarú fiút és leánykát – mondta a legkisebbik.

Hazaköltöztette a kán mindhárom leányt, majd nagy lakomát rendezvén, menyegzőt tartván, kettőjüket hozzáadta két vezírjéhez, a legkisebbiket pedig maga vette el. S úgy, ahogy megmondotta: a lányok legnagyobbika a kán negyven dzsigitjének megvarrt egyetlen éjszaka olyan ruhát, hogy az ember szeme káprázott bele, a középső pedig egy csipetnyi zabliszttal jóllakatta a negyven dzsigitet.

Nem telt bele közben három hónap, s a kán felesége teherbe esett. Amidőn aztán elközelgett a szülés ideje, s az asszonyt elérte a vajúdás, így szólt a kán:

– Ha megszült, majd gyertek utánam és *szűjüncsü*-t kaptok – azzal elment vadászni.

Hanem a kán negyven felesége gonoszát forralt:

– Ha ez megszüli az ezüstfarú, arany mellű gyerekeket, a kán többé ránk sem fog nézni – mondták.

Hívtak hát egy ördögös öregasszonyt, s adtak egy tál aranyat neki, mondván:

– Öld meg a gyerekeket.

S az ördögös öregasszony, miközben az asszony mellett bábáskodott, a kisfiú meg a leányka helyére két kutyakölyköt rakott,

majd elvitte a gyerekeket s bedugta egy mormota odújába, az odú száját meg bekaparta kötörmelékkal, s otthagya őket. Ment aztán a kánhoz a szüjüncsüért:

– Két kutyakölyköt szült a feleséged!

Igen nekibúsult a kán:

– Vigyétek az asszonyt a két kutyakölykével együtt, s vessétek ki a víz partjára! – parancsolta.

Élt ebben az országban egy Akmat *balban* nevezetű ember, aki a hegyek-sziklák között tanyázott. Fiatal korában eljutott a tündérek városába, s a maga ereje s vitésze révén oly nagy hírre tett szert, hogy kapott a tündérek fejedelmétől egy szürke puskát s egy szürke poroszka lovat. E világon csupán egy dolog miatt sóvárgott hiába: nem volt gyereke. Egy napon Akmat balban vadászni készült, s amint a szürke poroszkáját épp megfogta volna, hogy ráüljön, a ló nem hagyta magát megfogni, hanem elszökött. Nyomába ered Akmat balban, s egy odú szájához érkeztén megáll. Kövel lefödve az odú szája, s ahogy közelebb megy hozzá s hallgatózni kezd, síró gyermeki hang üti meg a fülét. „Nocsak – gondolja –, Isten nekem titokban gyermeket adott.” Félrekotorja a követ, s lám ott fekszik a két gyermek. Csupasz testére szorítja Akmat balban a gyermekeket, s örömujjongással viszi őket hazafelé, mondván:

– Bajbicse, hej, bajbicse, Isten nekünk titokban gyermeket adott!

Kilencével vágván a jószágot, Ajdarkánnal az élen nagy lakomára hívja a népet, s a gyermekeket örökbe fogadja.

A gyermekek lassacskán cseperedni kezdtek. Néhány év múltán Akmat balban meghalt. Nem telt bele egy esztendő, s meghalt öreg felesége is. Apjuk várának a lány meg a fiú lett a gazdája, életüket így folytatták. A szürke poroszka lovat immár a fiú ülte meg, s a szürke puskát is ő használta, s neveztetett ezentúl Akmat balban fiának. Erős bajnok, telibe találó vadász vált belőle, s maga lépett nevelőapja helyébe, így Akmat balban megbékélt szívvel távozhatott e világból. Eljutott ez a hír Ajdarkánhoz is.

Egy nap a fiú kiment vadászni, s aznap a kán is vadászatra ment a dzsigitjeivel. Lelőtt a fiú egy rakás kecskét, a bakjuktól is jócskán összegyűjtött, erős vágyakozást ébresztvén ezzel a kánban. „Lám csak – gondolta este a kán –, Akmat balbannak maradt

gyermek, aki a helyébe lépjen, de ha én meghalok, trónomra ki ül majd, s koronámat ki veszi föl? Hát ilyen komisz ez a világ?”
Bánatosan tért haza, s arcra borulva lefeküdt.

Oda lett ennek láttán a negyven feleség nyugalma, kifaggatták hát a negyven dzsigitet a dolog felől, majd előhívták az ördögös vénasszonyt, s kérdőre vonták:

– Ugyan mit tettél azokkal a gyerekekkel?

– Nem öltem meg őket – felelte a vénasszony –, hanem ott hagytam egy mormota odújában.

– Minden biztonnal élve maradtak azok a gyerekek – mondta erre a kán negyven felesége –, s Akmat balban nyilván rájuk talált s magához vette őket. Tegnap a kán vadászni volt, s találkozott egy dzsigittel, aki telibe találó vadász. Estig együtt jártak, s úgy látszik, elgyönyörködött benne, mert bánatosan tért haza, s arcra borulva feküdt le. Öld meg azt a fiút valami fortéllyal.

– Rendben van – mondta az ördögös vénasszony, azzal sietett Akmat balban házába.

– Húgocskám, nyiss ajtót – szólt be a fiú testvérének –, Akmat balban nénje vagyok! Azért jöttem, hogy elbeszélgessek veled.

Miután belép a házba s kényelmesen elhelyezkedik, szóba hozt is, azt is, majd a lány szívét lágyítgatva rákezd:

– Húgom, ha folyton így üldögélsz, megöl az unalom. Tizenöt napi járőföldre innét, a tündérek városában van egy zöld meg egy fehér almafa. A fehér almának az a tulajdonsága, hogy a fájával együtt elhozatván ha elülteted, szedheted s eheted róla, az neked mindig gyümölcsöt érlel. Jól járnál vele, ha elhozatnád.

Azzal a vénasszony búcsút is mondott, s elindult.

Este, amidőn a bátyja megérkezett, sírva mondta neki a leány:

– Azt a fehér almát ha nekem el nem hozod, én meghalok!

– Megyek már, hogyan mennék – mondta a fiú, s poroszka lovára fölülvén apja sírjához indult, hogy ott éjszakázzon.

Éjfélkor megszólalt egy hang:

– Ej, fiam, látom, menni akarsz, hát eredj. De magadra jól ügyelj. Lépésben haladván szállj le az almafa mellett, s a lovat ereszd el. A zöld almához ne nyúlj, hanem hang nélkül, csöndben haladj túl rajta, s menj oda a fehér almához. Szakíts le egyet a tetején lévő piros almák közül s edd meg, aztán az almát tépd ki

tövestül. Addigra a szürke poroszka jóllakik a jászolból s visszatér. A lovat kötőfékre fogván ha elindulsz, nyitva áll előtted az út.

Másnap reggel fölkerekedett a fiú, s tizenöt napi utat megjárván eljutott a tündérek városába. Az almáskert széléhez érkeztén leszáll, a lovát elereszti, s anélkül, hogy a zöld almához nyúlna, odamegy a fehér almafához, szakít egyet róla s megeszi. Közben a szürke poroszka, úgy, ahogy az apa megmondta volt, jóllakik a jászolból s visszatér. Kötőfékre fogja lovát a fiú, s útnak ered. Ismét megjárja a tizenöt napi utat, s az almát elviszi s odaadja testvérének. Igen megörül a leány. Középre tesz kettőt a bátyja, s ő nekiül enni. Ahogy eszi az almát, a fa egyre termi az újabbakat.

Azt mondja egy nap a fiú:

– Kimegyek, hogy a kedvemet töltssem – azzal elmegy vadászni.

Aznap a kán is vadászni ment, s hogy estig a fiúval együtt lehetett, vígság töltötte el. Ám amidőn este a fiú elbúcsúzott tőle s hazatért, a kánt ismét elfogta a bánat: „Jaj, te komisz világ – gondolta –, ha ilyen fiam lenne, gond nélkül hunynám le a szememet! Hát így kell e világból elmúlnom gyermektelenül?” – azzal hazament, s lefeküdt arcra borulva.

Sejtette a kán negyven felesége, honnét fúj a szél, elhívták hát ismét az ördögös vénasszonyt, s adtak neki egy tál aranyat, mondván:

– Veszejtsd el fortéllyal a fiú szemét.

S amikor a fiú épp vadászni járt, a vénasszony elment a lányhoz.

– Ládd-é – mondta –, milyen jól jártál az almafával? Küldd el hát megint a bátyádat a tündérek városába. Ama fehér almafán túl, amelyikért a múltkor odajárt, van egy magas nyárfa. Annak az alsó ágán egy tarka papagáj, közepütt meg piros papagáj, a legtetején meg egy beszélő papagáj üldögél. Ha a beszélő papagájt elhozza, az mindkét világot kibeszéli neked.

Miután így elrendezte a dolgot, a vénasszony eltávozott.

Este megjön a bátyja, s a lány sírva-zokogva mondja neki:

– Eluntam magam egyedül, hozd el nekem a beszélő papagájt! Amíg odajársz, engem csak az unalom gyötör, azzal legalább elmulatnék!

Ismét elment a fiú, s leült az apja sírjánál. Éjfél után megszólalt a hang:

– Fiam, ha elmész a beszélő papagájért, hát eredj. De tedd azt, amit én mondok. Lépésben haladván szállj le a magas nyárfa mellett, s a lovat ereszd el. A tarka papagájhoz azonban semmiképpen ne nyúlj. Ha megérinted, fölveri a várost a hírrel. Haladj hát túl a tarka papagájon meg a piros papagájon, s miután megfogtad a nyárfa legtetején ülő beszélő papagájt, engedd meg a szürke poroszka száját, s ő maga megindul előre.

Fölkerekedett másnap reggel a fiú, s tizenöt nap leteltével megérkezett az előre megbeszélt helyre. Aszerint, ahogy az apja mondta volt, megfogta a magas nyárfa legtetején ülő beszélő papagájt, majd nekieresztette a szürke poroszka ló száját, s az addig ment vele, míg haza nem vitte. Testvére örvendezve fogadta, a papagáj pedig oly gyönyörűen beszélt, hogy jókedvre derítette a fiút is meg a lányt is.

Másnap reggel kiment a fiú vadászni, s aznap a kán is vadászni ment. Este aztán ismét elszomorodva tért meg a kán, így feküdt le. Odahívta hát megint a vénasszonyt a negyven feleség:

– Csak megjött Akmat balban fia – mondták. – Ha igaz, hogy ő a kán fia, nekünk végünk van, pusztítsd hát el valami fortélyal.

Miután a fiú elment vadászni, a vénasszony kaput nyitott, s görnyedezve belépett a házba. Amint belépett, a papagáj elhallgatott.

– Lám csak – kezdte rá hízelegve a vénasszony –, hogy megbékéltél már! Fehér almát ehetsz, papagájjal mulathatsz, most hát miképpen üldögélsz itt egymagádban? Van a tündérek fejedelmének egy holdnál ékeőbb, napnál fényesebb, Kűlanda nevű szépséges leánya. Mondd a bátyádnak, hozza el a szépséges Kűlandát, hadd legyen az ángyod – szólt a vénasszony, s azzal elment.

Este, amikor a fiú megérkezett, testvére sírva-zokogva gyötörni kezdte a bátyját:

– Nincs ember mellettem, eluntam magam! Hozd el a tündérek fejedelmének leányát, a szépséges Kűlandát, hadd legyen ángyom!

A fiú ezúttal is elment apja sírjához, s lefeküdt. Hajnali derengéskor megszólalt a sírből a hang:

– Aj, fiam, nehéz dolgot vállaltál magadra, negyvennapos út, míg odaérsz, s negyvennapos út, míg visszatérsz. Menj hát, s ha ama város szélét eléred, a szürke poroszkát ereszd el. Míg vissza nem jössz, ő mindenképp várni fog rád. Ekkor a szürke puskát akaszd a válladra, s indulj tovább. Valahányan csak vannak, téled való féltükben utat engednek majd, senki az utadba állni nem merészel. Amikor én birkózó voltam, a tündérek városában szereztem a szürke puskát s a szürke poroszkát, ezért mindenki utat enged majd neked. Meglátsz ezután egy hatajtós fehér palotát. Miután mind a hat ajtó magától megnyílik, menj be a házba, s a szépséges Külanda ott fog aludni a kristálytrón tetején. Haját levágván ébreszd föl a leányt, s akkor a tied leszen.

A fiú másnap reggel fölkerelkedett. A város széléig érvén eleresztette a szürke poroszkát, maga pedig a szürke puskát a vállára akasztva ballagott tovább. Minden akként történt, ahogy az apja megmondta: sem állat, sem tündér, sem ördög nem merészelt az útjába állni. Végül belépett a hatajtós fehér palota kapuján, s a szépséges, alvó Külanda haját levágta. Föl is kelt a leány, s így szólt:

– Az én menyegzőmet neked szántam – s étellel-itallal megvendégelte a fiút, majd így folytatta: – Én ennek az országnak a kánja vagyok. Három rokonom közt apám halálától fogva nem szűnik a civakodás. Nem bírnak megosztani az apámtól maradt örökségen, három esztendeje azon huzakodnak. Jómagam kán létemre sem tudok dönteni a dologban, csak a fejemet fájdítom vele. Döntsd el hát te, s aztán a tied leszek.

Ment a fiú, amerre a lány mondta, mígnem meglátott három embert, akik a lapályt dombbá, a dombot lapályá döngölve dulakodtak egymással.

– Hej, ti meg miféle lelkek vagytok? – szólt oda nekik a fiú. – Min torzsalkodtok?

Azt mondja erre az egyik:

– Emberfélének látszol, légy hát a döntőbíránk. Kán volt a mi apánk, s három holmi maradt utána, de mi hárman nem tudunk egymással megegyezni, s ezen küszködünk, verekszünk.

A vitatott holmi pedig egy tű volt, egy köpeny s egy pipa.

– Leszek én döntőbíró, de mondjátok el mindegyik holmi tulajdonságát – szólt a fiú.

– Aki a köpenyt fölveszi, eljut a kívánt helyre. Aki a tút a gallérjába szúrja, azt ember meg nem látja. Ha valaki a pipát kiveri, tengernyi had özönlik elő. Ez a tulajdonsága a három holminak.

– Ha így van, fussatok versenyt attól a helytől idáig – mondta a fiú, s a tút a maga gallérjába szúrva eltűnt a szemük elől. Mire azok visszafutottak, a földet tapogatva sem találtak reá.

Harminckilenc nap telt el azóta, hogy eljött hazulról, s a fiúnak ekkor eszébe jutott a testvére. Elindulásakor azt mondta testvérenek a fiú: „Ha épségben leszek, megjövök negyven nap múlva, de ha negyven nap múlva nem térek vissza, számíts rá, hogy eljött a végső óráim, s meghaltam.” Testvére pedig a beszélő papagájjal együtt megesküdt, hogy ha vissza nem tér a negyvenedik napon, megöli magát.

A fellegetes ég alját s a bütykös fű tetejét súrolva nyargalt a szürke poroszka jószág. Egyszer csak megszólal sírva a fiú:

– Estére eljő végső órája testvéremnek s a beszélő papagájnak! Már nem érek oda addig!

A szépséges Külanda előhívta ekkor a dzsinnek-tündérek közül a Fekete Óriást:

– Láttad-é Akmat balban fiának városát? – kérdezte. – Mikorra érnél oda vele?

– Láttam hát – felelte a Fekete Óriás –, hajnalra odaérek.

– Te nem vagy alkalmas – szólt haragosan a szépséges Külanda. – Van-é még, aki ennél hamarabb odaérne?

Közben megérkezett a Szürke Óriás:

– Én éjfélre odaérek – mondta.

– Te sem vagy alkalmas – szólt Külanda.

Végül a Fehér Óriás jelentkezett:

– Én egy szempillantás alatt odaérek.

Amikor a Fehér Óriásra fölültek, a harmadik és negyedik ima között járt az idő. Amikor dübörögve megindultak, a lány meg a papagáj már meggyúrta s kettejük közé rakta az elkészített mérget. E pillanatban fölhangzott a tündérek óriásának dübörgő hangja.

– Állj meg csak – szólt a papagáj –, a tündérek óriásának hangja hallatszik!

Mire ezt kimondta, a fiú meg a szépséges Kűlanda leszállt az óriásról s belépett a házba. Annyi idő telt el, míg egy étel megfő, s még egy hang hallatszott: odaért a szürke poroszka is. A lány pedig Kűlandával játszadozva-nevetgélve meglelte örömét.

Főült a fiú másnap reggel a szürke poroszkára, s vadászni ment. Ajdarkán, aki aznap úgyszintén kiment vadászni, estig a fiúval sétálgatott, vadászgatott, s kedvét kitöltve tért haza. Így telt-múlt közben jócskán az idő.

Egy napon azt mondja a beszélő papagáj:

– Szépséges Kűlanda, készíts a kánnak egy rend ráillő ruhát, s a kán negyven vezírének is varrj drága anyagokból egy-egy rend ruhát, aztán hívd el vendégségbe a kánt a negyven vezírével együtt.

A fiú meg a szépséges Kűlanda jóvánhagyta, amit a papagáj mondott, s a ruhák elkészülte után dzsigitjeivel együtt vendégül hívta a kánt. Kítették középre a fehér almafát, s a kánt különféle ételekkel kínálgatták. Bármennyit ettek az almafáról, újra nőtt rajta az alma s még inkább megsokasodott. Egy idő múlva elővezették a szép Kűlandát, s az ő holdnál ékeőbb, napnál fényesebb szépsége láttán a kán meg a negyven vezírje módfölött elcsodálkozott. Ekkor a kán csöndesen üldögélve megkérdezte a fiútól.

– Fiam, előbb tizenöt napig, aztán húsz napig, majd negyven napig nem voltál idehaza bizonyára, hisz még vadászatra sem jöttél ki. Mi volt az oka ennek?

– Kánom – felelte a fiú –, legelőbb, amikor tizenöt napig voltam oda, az almafát hoztam el, utána húsz napig hoztam a papagájt. Negyvennapos távollétem idején pedig elhoztam a szépséges Kűlandát.

Elégedett volt a fiúval a kán:

– Mind a négyen gyertek el vendégségbe – mondta.

Távozásuk után a papagáj megbeszélte a szép Kűlandával, hogy hozassa haza a víz partjától a fiú meg a lány anyját a két kutyakölyökkel együtt. Az egykori két kis kölyökből két jókora hím vált azóta. Szirtifoglyot, mezeifoglyot zsákmányoltak az asszonynak, így gondoskodtak róla.

Mikor aztán így együttesen elmentek a kánhoz, azt mondta a papagáj:

– Kánom, volna egy-két szavam, hívd egybe népedet.

Az egész nép egybegyűltekor pedig a papagáj nekifogott, és töviről hegyire elbeszélte a történeteket. A kán kis híján megzavarodott, de utóbb összeszedte magát, s az ördögös szülének fejét vétette, negyven feleségét pedig bitófára húzatta. Ekképpen, hogy gyermekeire s asszonyára rátalált, több napig, több éjszakáig eltartó lakomát csapott a kán, s boldogan éltek együtt tovább.

AZ ÁRVA

Élt hajdan a hegyekben két báj. Mindkettőjüknek töméntelen barma volt, mégis mindkettő irigyen nézte a másik jószágát, titokban arról ábrándozván, bárcsak ő lenne egyedüli gazdája a mérhetetlen vagyonnak.

Teltek-múltak az évek, s az egyik báj meghalt. Hamarosan a felesége is eltávozott az élők sorából. Egyetlen fiuk így tizenkét esztendőskorára teljességgel árván maradt. A másik báj elhatározta, hogy ezt kihasználván megszerzi az elhunyt nyájait-gulyáit. Beállított hát az árvához, s hízelkedve így szólott hozzá:

– Az én legjobb barátom egyetlen élő emléke számomra te maradtál. Annál is inkább, mivel a fiam már rég oda van egy karavánnal, s azóta nem tért haza. Útközben bizonyára elpusztult. Légy hát most te az én fiam.

A kisfiú beleegyezett.

Ekképpen a báj megkészszerizte a vagyonát, s ettől fogva csak a megfelelő alkalmat leste, hogy megszabadulhasson fogadott fiától.

Mint minden gazdag ember gyereke, az árva a mollához járt tanulni. Egyszer a tanítójától hazatérőben meglátott az úton egy törött lábú békát. Hamarosan észrevett egy kátyúba ragadt szekeret, s kitalálta, hogy a békát az tiporhatta el.

Odament a kisfiú a kocsishoz, s haragosan mondta:

– Tán megvakultál, hogy eltiportad ezt a békát s fájdalmat okoztál neki?

– Micsoda védelmezője akad mindenféle tisztátalan állatnak! – förmedt rá a kocsis, és jól a nyaka közé csördített az ostorral.

A fiú hazavitte a békát, a lábát bekötözte, kenyérbéllel megetette, majd a juhkarám szögletében ásott egy kis gödröt, telehordta vízzel, s a békát odaengedte. Mindaddig ápolgatta, míg az meg nem gyógyult.

A bájnak csakhamar szemet szúrt, hogy fogadott fia napjában kétszer kimegy az üres juhkarámba. Elhatározta, hogy a végére jár: vajon mi lehet ott, ami a gyereket odacsalogatja.

Egyszer, amidőn az elment a tanítójához, a báj kiballagott a karámba, s fölfedezte a kis tócsát a benne hasaló békával.

„Ugyan honnét került ide a béka? – tűnődött. – Tán ez a semmirekellő hozta volna?”

Estefelé hazatérvén, a gyerek megvacsorázott, s kiment a karámba. A báj utánalesett. Látta, hogy odamegy a pocsolyához, majd brekegve előugrik a béka, s elkezd enni a kenyeret a kisfiú kezéből.

Megdühödött a báj:

– Én gondozlak, nevellek téged – kiabálta –, te meg mindezért hálátlansággal fizetsz! Jóra való ember soha nem mocskolja be magát azzal, hogy békához nyúl! Vidd azt a békát, s takarodj a házamból!

Fogta hát a gyerek a békát, s elindult, amerre a lába vitte. Sokáig bandukolt a pusztában, mígnem elérkezett egy nagy tóhoz.

„Ebbe a tóba beleengedem a békát – gondolta magában. – Itt nyugton meglesz, s jól érzi majd magát.”

Már épp búcsúzna tőle, amikor az megszólal:

– Te a haláltól mentettél meg engem, ezért neked hálával tartozom. Fogd hát ezt a kavicsot. Az a tulajdonsága, hogy teljesíti bármely kívánságodat.

S e szavakkal a béka egy kis zöld kavicsot köpött ki a szájából.

– Most pedig hallgasd meg, amit mondok – folytatta a béka. – Menj csak egyenest, míg el nem érsz egy útelágazáshoz. Két út kezdődik onnét, egy széles meg egy keskeny. A széles úton hat hónapig kell haladni, de az nyugalmas, a keskeny úton csupán három hónapig, de az veszélyes. Téged azonban mindez meg ne riasszon: amíg a kavics nálad van, baj nem érhet.

Elbúcsúzott a fiú a békától, s hamarosan elért az útelágazásig. Két út volt előtte: az egyik széles, a másik meg keskeny. Visszagondolván arra, amire a béka tanította, nekivágott a keskeny útnak.

Félelmetes vadállatok futottak szemközt vele folyton, de semmiben nem voltak ártalmára. Ment-mendegélt sokáig a fiú, bele is fáradt, végül elhatározta, hogy megpihen. Ekkor egy kígyóbőrre esett a tekintete.

– Ki kell próbálnom, valóban olyan csudaereje van-e a kőnek – gondolta. – Nosza, keltse hát életre ezt a kígyóbőrt!

E szavakkal elővette zsebéből a kavicsot, végighúzta a kígyóbőrön, s az nyomban élő kígyóvá változott.

A megelevenedett kígyó így szólt a fiúhoz emberi hangon:

– Te engem életre keltettél, s ezért én egész életed során a barátod leszek. Jól jegyezd meg azt a szót, amit majd mondok. Ha bajba kerülsz, csak mondd ki, s én a segítségedre sietek.

S azzal a kígyó megtanította a fiút a bűvös szóra.

Ment-mendegélt tovább a fiú, s meglátott az úton egy döglött darazsat. A zöld kavics segítségével azt is életre keltette, a darázs pedig kitépett a hátából egy szőröcskét, s hálából odaajándékozta neki, mondván:

– Ha bajba jutsz, csak gyűjtsd meg ezt a szőröcskét, s én a segítségedre sietek.

Sok napon át haladt még a fiú, s egyszer a magas fű között megpillantott egy emberi koponyát. Végighúzta rajta a bűvös kavicsot, s lám – egy derék dzsigit állt föl előtte.

Igen megörült a fiú, hogy sikerült föltámasztani a legényt. Immár kettesben folytathatták az utat.

– Hogyan sikerült engem föl támasztanod? – kérdezte a dzsigit.

A fiú beszélt neki önmagáról, a békáról meg a bűvös kavicsról. Viszonzásképp a legény is elmondta a maga történetét. Apja, egy gazdag báj, egy karavánnal indította el őt, ám útközben rablók támadtak rájuk s kifosztották, majd lekaszabolták őket.

Örvendezvén megmenekülésének, a legény megígérte, hogy soha nem hagyja el a fiút. Így aztán ketten együtt folytatták útjukat tovább.

Egyszer aztán, amidőn megálltak éjszakázni, így szól a dzsigit a fiúhoz:

– Bizonyítsd be, hogy barátok vagyunk: add ide a kavicsot erre az éjszakára.

A fiú vonakodás nélkül teljesítette a kívánságát.

Reggel kérte, hogy adná vissza a kavicsot, ám az válaszként csak elmosolyodott.

Sokáig ment-mendegélt a dzsigit meg a fiú. Végül egy víz nélküli, sivatag pusztaságba jutottak. Gyötörni kezdte őket a szomjúság. Egyszer csak látják: egy varjú száll az égen.

– Ott, ahol víz nincs, nem élhet meg a varjú! – kiáltott föl a fiú. – Valahol a közelben víznek kell lennie!

S valóban: csakhamar egy mély kútra bukkantak. Kötél is hevert mellette, a vödör azonban hiányzott. Azt mondja a legény a

fiúnak:

– Te kisebb vagy nálam, ezért könnyebb a kútba leereszkedned. Gyere, rád kötöm a kötelet, s ha vizet merítettél, majd kihúzlak.

– De mibe merítsek vizet? – kérdezte a fiú.

– Hát a sapkádba! – javasolta a legény.

A fiú beleegyezett, s lemászott a kútba. A legény azonban csak a vízzel teli sapkát húzta föl, megmentőjét ott hagyta a kútban, s elment. Nemsokára egy karaván érkezett a kúthoz. A karavánosok észrevették a fiút a kút mélyén.

– Hamar húzzátok ki a kútból a fiút – parancsolta a kerbenbasi. – Valaki minden bizonnyal szándékosan dobta bele.

Kihúzták a fiút s megetették, megittatták. Igen megtetszett mindnyájuknak. Fölültették egy tevére, s elvitték magukkal.

Egy idő múlva a karaván egy nagy városba érkezett. Amíg a karavánosok a maguk dolgai után jártak, a fiú sétáim indult a városba s eltévedt. Nélküle ment hát tovább a karaván, ő meg ott maradt egymaga az idegen városban.

Oly sokáig bolyongott az ismeretlen utcákon, hogy elfáradt s igen megéhezett. Leült hát pihenni, ám az, amit hirtelen meglátott, a fáradságot s az éhséget is elfeledtette vele: gyönyörű karcsú lovon, pompásan öltözött lovasok kíséretében gögösen feszítve, az a dzsigit haladt el a közelében, akit ő a bűvös kavics segítségével megmentett. Amint a fiú oda akart menni hozzá, az a lovára csapott az ostorral s elvágatott.

A fiú értetlenül ott maradt az útfélen állva. Mit sem tudott róla, hogy e dzsigit, aki őt a kútban hagyta s elcsalta tőle a bűvös kavicsot, a városba érkezvén a bűvös kavicsot a kánnak adta, az pedig köszönetképpen kinevezte őt vezírnének.

Közben a csaló a kánhoz nyargalt, s közölte vele:

– Egy gonosz varázsló jött a városunkba. Meg kell ölni bármi áron.

Meghallgatván a vezírt, a kán elrendelte, hogy fogják el a fiút, s vessék egy városszéli mély verembe.

A kán parancsát késedelem nélkül végrehajtották.

Miután a mély verembe vetették, a fiúnak eszébe jutott a kígyó tanította varázsszó. Amint kimondta, a kígyó egy perc múlva oda is

kúszott hozzá.

– Pusztulás fenyeget ebben a veremben – mondta neki a fiú. – Segíts kijutnom innét.

– Visszaadtad az életemet, ezért én is megmentelek a haláltól – szolt a kígyó. – Még ma éjszaka megmarom a kán leányát. Vésd az eszedbe a ráolvasást, amire megtanítalak, annak révén meggyógyíthatod a lányt. Rajtad kívül senki más nem tudja meggyógyítani. Máris megyek a palotába, te meg kiáltsd majd torkod szakadtából: „Én meg tudom gyógyítani a kán leányát!”

A kígyó megtanította a fiút a ráolvasásra, majd a palotába kúszván megmarta a kán leányát. A lány fölsikoltott fájdalomában. Odarohannak az emberek s látják: a lába meg van dagadva, s a daganat mind följebb-följebb húzódik.

A kán futárokat küldött szerte mindenfelé gyógyítókért és javasemberekért.

Meg is érkeznek azok az ország minden sarkából, ám a kán leánya egyre rosszabbul van, már-már a végét járja.

Ekkor a kán kikiáltotta a városban:

– Aki a leányomat meggyógyítja, ahhoz adom őt feleségül!

A fiú meg csak ordít a verem mélyéről:

– Én meg tudom gyógyítani a kán leányát!... Én meg tudom gyógyítani a kán leányát!

Meghallotta ezt egy pásztor, aki a közelben legeltette a juhait, s a palotába futván elmondta, amit hallott.

Szaladnak az emberek a kánhoz, jelentik, mit hallott a pásztor. A kán tüstént elküldte szolgálait a veremhez, azok pedig kihozták onnét a fiút, s a palotába vezették.

– Te meg tudod gyógyítani a leányomat? – kérdezte a kán.

– Meg – válaszolta a fiú.

– Ha meggyógyítod, feleségül adom hozzád – mondta a kán, s odavezette a fiút haldokló leányához.

A fiú elsuttogta fölötte a kígyótól tanult ráolvasást, mire a leány nyomban meggyógyult.

Megörült a kán, elrendelte, hogy vigyék fürdőbe a fiút, fürdessék meg s öltöztessék drága ruhákba.

Ennek hallatán az első vezírré lett dzsigit odament a kánhoz, s így szolt:

– Tiszteletre méltó kánom, nem gondolja-é, hogy a felséged leánya csak egy kán fiához mehet feleségül? Avagy úgy döntött talán, hogy odaadja egy jöttment hajléktalannak?

A kán a kezét szétterjesztve válaszolt:

– De hisz megígértem: annak adom, aki őt megmenti.

– Módot találunk rá, amelynek révén visszavonhatja az ígéletét – nyugtatta meg a vezír. – A következőt tanácsolnám: parancsolja meg, hogy kerítsenek elő a városból az ön leányához hasonló négy leányt, öltöztessék mind az ötöket egyforma ruhába, ültessék föl őket egyforma kocsikra, amelyekbe egyforma lovakat fognak, aztán mondja meg ennek a jöttmentnek, hogy ismerje föl köztük a menyasszonyát. Erre ő nem lesz képes. Hogyan is merészelhetné feleségül követelni azt a leányt, akit fölismerni sem bírt?

Kedvére esett az álnok vezír tanácsa a kánnak, a fiúnak azonban tudtára jutott a kán szándéka. Megpörzsölte a darázs adta szőröcskét, s a darázs odarepült hozzá, a fiú pedig elbeszélte neki a történeteket.

Némi gondolkodás után így szólt a darázs:

– Amikor a leányokat az utcára kivezetvén kocsira ültetik, csak engem figyelj: a fölött a kocsi fölött fogok röpködni, amelyiken a kán leánya ül. Bátran mutass reá, s a kán leánya a tied leszen.

Kivezetik hát az utcára az egymáshoz hasonló öt leányt, fölültetik őket az egyforma kocsikra, amelyek elé egyforma lovak vannak befogva, s megparancsolják a fiúnak: ismerje föl köztük a kán leányát. A fiú habozás nélkül ahhoz a kocsihoz lépett, amely fölött a darázs röpködött, fölugrott rá s körbekocsizott az utcán, majd a kán előtt megállította a lovat.

„Nyilvánvaló, hogy akinek rendeltetett, az nem tévesztheti el” – gondolta a kán. Nagy fehér lakodalmi jurtát állíttatott hát a fiúnak, s köréje díszőrséget rendelt.

Hamarosan megjelent a fiúnál a vezír. Az örök csodálkozva hallották, mint kezd sími a vezír a fiú előtt, s hogy könnyörög bocsánatért. Minderről sietve jelentést tettek a kánnak. A kán magához hívatta a vezírt:

– Mit csináltál te az én jövődöbeli vejem házában? – vont a kérdőre.

– Azt állítja, hogy az a kő, amit felségednek ajándékoztam, az övé, ezért kénytelen voltam vitába szállni vele.

– Majd én magam beszélek vele – határozott a kán.

Előhívatta a fiút. Az töviről hegyire elbeszélte, mint kapta meg ajándékba a békától a bűvös kavicsot, hogyan élesztette föl segítségével az emberi koponyát, miként hagyta őt a kútban a megmentett dzsigit, s mindent, ami ezután történt.

Alig fejezte be elbeszélését, a dzsigit fölkiáltott:

– Mindez csak kitalálás! Hazudik a fiú!

Ekkor a kán ráparancsolt a vezírére, hogy érintse meg a bűvös kavicsot.

Amint a vezír hozzáért a kavicshoz, a keze fekete üszökké változott.

– Most pedig te érintsd meg! – parancsolta a kán a fiúnak. – S ha a kavics a tied, olyan marad a kezed, mint volt.

A fiú nyugodtan megérintette a kavicsot, s a keze nem változott meg. Megbizonyosodván a vezír álnokságáról, a kán ekkor megparancsolta:

– Vessétek őt abba a városszéli mély verembe, amelyben korábban az árva ült.

A fiú azonban megszánta az őt megcsaló dzsigitet, s végighúzta a kavicsot a volt vezír kezén, visszaadván annak előző állapotát.

Idő múltával az árva fiú feleségül vette a kán leányát, és sokáig élt vele boldogan s elégedetten.

AZ ARANYHAL

Volt hajdan egy nagy város s annak egy *Bekdzsan* nevű kánja. A város határában egy nagy folyó húzódott. Élt a folyó partján egy öregember s egy öregasszony, egyetlen fiuk volt, Iszmajil nevezetű, s a halászat volt egyedüli megélhetésük.

Egy napon az öreg kivetette a hálót a folyóba, ám ahogy húzni kezdi, a háló megakad. Erejét összeszedve bírja csak kihúzni, s ahogy szemügyre veszi, hát látja: aranyhal került a hálójába.

Ezt a halat ha magam veszem ki, engem a kán épségben nem hagy – gondolta magában. – Hírt adok róla a kánnak.

Azzal futott a kán udvarába.

Ugyanekkor Iszmajil – gondolván: „Végigjárom apám hálóit, s hírt veszek róluk” – a folyó mentén a hálóhoz érkezett. Kihúzza, szemügyre veszi, hát látja: aranyhal került bele. „Ej, szegény jószág – gondolta –, apám sok hálnak okozta vesztét, legalább te menekülj meg” – s az aranyhalat kiszabadítván a vízbe engedte, majd a hálóba egy nagy követ rakott, s elindult hazafelé.

Ezenközben az öreg megérkezett a kánhoz, s elmondta neki a hírt:

– Kánom, a hálomba nem közönséges hal, hanem aranyhal került, azért jöttem, hogy te magad vedd ki onnét.

– Jól van – szólt a kán, s vagy tíz dzsigitjével meg az öreg kíséretében elindult, hogy kivegye s elhozza az aranyhalat.

A folyóhoz érvén kihúzzák a hálót, s hát amint szemügyre veszi, bizony nem hal van abban, hanem kő. Megdühödik a kán:

– Ej, te ostoba vénember, hát kit akarsz te rászedni! Ki engedte meg neked, hogy a követ aranyhalnak mondván a kánt zaklassad? Takarodj haza, holnap a házad népével együtt fölakasztatlak! – mondta, s a dzsigitjei kíséretében eltávozott az udvarába.

Hazaérkezvén, így szólt az öreg a feleségéhez meg a fiához:

– Minket a kán föl akar akasztatni. Azzal vert meg az Isten, hogy rászedtem a kánt, mert a hálóbeli követ aranyhalnak hittem.

Azt mondja erre az öregasszony:

– Ha meghalunk, hát haljunk meg mi, látnivalónkat megláttuk, ennivalónkat megettük, de te, fiam, futvást menekülj – s két kenyeret adott kendőbe kötve a fia gyámolítására. Aztán keservesen zokogva kioktatta a fiát a boldogtalan öregasszony: – Fiacskám, úton

jártodban-keltesben mindenféle emberre akadsz. Akár nagy legyen, akivel találkozol, akár kicsi legyen, hogy megtudd a hozzád való természetét, a nálad lévő kenyér egyikét nagyra, a másikat kicsire törd el s tedd elé. Ha útitársad a nagyobbik darabot maga veszi el s a kisebbiket hagyja neked, annak az embernek útitársa ne légy. Ha a kisebbiket veszi el s a nagyobbik darabot meghagyja neked, légy az úti társa. Másik mondanivalóm: úton találkozó emberrel együtt haladván ha meg akarod tudni, igaz-é, hamis-é, mondd azt, hogy „megyek megkönnyebbülni”, s az útról letérvén kuporodj le. Ha megáll és kivárja, amíg fölkel, légy az útitársa. Ha nem vár meg, útitársa ne légy.

Ellátván fiát okos tanáccsal, az öregasszony elbúcsúzott tőle s útnak bocsátotta. Iszmajil pedig elindult, amerre a szeme látott.

Döntését megmásítván, a kán nem akasztatta föl az öreget meg az asszonyát, hanem szabadon engedte őket. Azok keresték Iszmajilt, de nem találtak rá. Iszmajil ahogy ment-mendegélt, elég sok ember érte utol, hozzá is csatlakoztak. A fiú mindnyájukat próbára tette, mégsem akadt olyanra köztük, amelyet az anyja tanácsolt. Ballagott hát tovább, mígnem elérkezett egy másik kán városába. Ekkor egy tizenhat-tizenhét esztendősi fiú érte utol s ráköszönt. Iszmajil fogadta a köszönését, s együtt mentek tovább.

– Falatozzunk egyet – szólalt meg egy idő múlva, s az oldalára kötött kenyeret kibontván kettétörte s odarakta elibé. Amaz a nagyobbikat őelé tolt, a kisebbiket meg elvette maga s megette.

„Most találtam rá az anyám mondta útitársra” – gondolta a fiú, de még egy próbát akarván tenni, letért az útról, s így szólt:

– Megyek megkönnyebbülni – majd színlelve leguggolt.

Jó idő múltán hátratekint, s látja, hogy a másik még mindig ott várakozik. „Ez az az ember, akit anyám mondott” – gondolta Iszmajil, s odament útitársához.

– Induljunk – mondta, s azzal útnak eredtek.

– Mi a neved, hány éves vagy? – kérdezi tőle az útközben hozzá csatlakozott fiú.

– A nevem Iszmajil, s tizenhét esztendősi vagyok – felelte Iszmajil, majd ő is megkérdezte: – S téged hogy hívnak, hány éves vagy?

– A nevem Iszrajil, s tizenhat éves vagyok, így te a bátyám leszel, engem meg szólíts az öcsédnek – mondta amaz.

Kettesben haladtak tovább, mígnem elértek egy kán városába. Ahogy a bazárban sétálgatnak, egy sereg nagyszájú kölyök gúnyosan röhögve sértegetni kezdi őket:

– Nicsak az ágrólszakadt nyavalyásai! Hát még az ilyenek is élni akarnak!

Iszrajil dühösen nekik esik, s egyiknek kezét, másiknak lábát kificamítván, kinek a fejét szakítja be, kinek a szemét veri ki, majd elmennek a bazárból. Azok vagy negyvenen összeverődve siettek a kánhoz panaszt tenni:

– Ím ezt tette velünk két fiú.

A kán megharagudott:

– Kifélék ezek, akik a békés város nyugalmaát megzavarták? – mondta, majd egyik vezírje mellé tíz dzsigitet adván rájuk parancsolt:

– Keressétek elő azt a két kölyköt, s kozzátok ide!

Azok addig kajtattak, míg mosakodóhelyükön rá nem akadtak a két fiúra.

– Gyertek ide! – szólt rájuk a vezír.

Ám azok nem álltak kötélnek:

– Dehogy megyünk! Gyertek csak ti magatok! – mondták.

A vezír erre megdühödött, s megparancsolta dzsigitjeinek:

– Kötözzétek meg!

Leszáll a tíz dzsigit csörtetve a lóról, s indul a két fiú felé, ám ekkor Iszrajil rájuk szól:

– Közel ne gyertek! Ha idejösztök, a fejeteket veszem! – s azzal fölkel a helyéről.

Rá sem hederít a tíz dzsigit, csak megy, hogy megkötözze mindkettőjüket, ám ekkor Iszrajil előránt valamit a csizmaszárából, s feléjük suhintva vagy Ötüknek-hatuknak lecsapja a fejét.

A többiek a kánhoz rohantak:

– Nagy bölcsességű kán urunk – mondták –, nem ember az a két fiú! Egyikük nyilván ördögös! Valamit megsuhintott, s ötünknek-hatunknak lecsapta a fejét, mi többiek csak nagy nehezen menekülhettünk meg. Velük ha más fortélyhoz nem folyamodunk, nyilván nem futja erőnkől, hogy megfogjuk s legyűrjük őket.

– Esztelen ostobák – gerjedt haragra a kán –, megfutamodtatok két kölyöktől? Hát nem szégyellitek magatokat? Nyomban fogjátok el mindkettőt, s kezüket-lábukat megkötözve hozzátok ide!

– Kán uram – szólalt meg ekkor a bölcs vezír –, ezek a fiúk a segítségünkre lehetnek. Hozzuk hát ide szép szóval, s fogadjuk be őket a magunk népe közé.

– Ha így van, te tudod – hagyta jóvá a kán.

A bölcs vezír díszesen fölszerszámozott két lovat, s elment a két fiúhoz:

– Vendégül hív benneteket a kán, beszélgetni óhajt veletek – mondta.

– Rendben van, ha megyünk, hát menjünk – szólt Iszmajil meg Iszrajil.

A ló azonban nem bírta el őket, elroppant a dereka.

„Hű, a nemjóját – gondolta a vezír elképedve micsoda hallatlan dolog! Ezek aztán nem valami pöttöm legények!” – majd így szólt:

– Várjatok itt egy kicsit! – azzal „gyía!” – a kánhoz nyargalt.

– Ó, kánom – mondta –, egyik képtelenség a másik után! A ló nem bírta el a két fiút, most aztán mitévők legyünk?

– Vigyél értük egy negyvenlovas szekeret – felelte a kán.

Viszi a bölcs vezír a negyvenlovas szekeret, már messziről tiszteletteljesen köszönti őket, majd meghajolva így szól:

– Szálljanak föl, dzsigit urak, foglaljanak helyet.

Amint fölültette őket, csujjogva biztatni kezdte a negyven lovat. Szakadt a habos verejték mind a negyven lóról, mire a szekeret nagy nehezen bevonszolták a kán udvarába.

Lovai állapota láttán a kánnak még a lélegzete is elakadt rémületében. Két kezét a mellére téve leszállt a trónjáról, úgy köszöntötte a két fiút, majd a virágoskertjében lévő vendégházához vezetvén betessékelte őket. Ott a tulajdon kezéből kínálván megvendégelte mindkettőjüket, majd így szólt:

– Tíz dzsigit legyen a favágótok, tíz a mulattatótok, ez a virágoskert meg a sétáló- s pihenőhelyetek. Ételre-italra gondotok ne legyen, pihenjétek ki magatokat.

Hónapra hónap telt, napra nap, s a két dzsigit kedvére mulatozott. Egy napon aztán a kán udvarában nagy láрма és

riadalom támadt.

– Menj s tudd meg, mi történt – küldte ki Iszrajil a vezírt.

Kimegy a bölcs vezír, körülnéz, s visszajön a hírral:

– Ó, uram, nagy baj van. Ama hegy túloldalán hosszú időktől fogva él egy sárkány. Annak a sárkánynak évente egy juhot s egy leányt kell adóba fizetni. Hónapra hónap, évre év telt el eddig, s a mai nap a mi kánunkra került a sor. Egyetlen leányát, *Güldzsamal*-t készül elvinni a sárkánynak a kán, ezért bolydult föl az egész káni udvar, zokogva ezért zajonganak.

Azt mondja erre Iszrajil:

– Eredj, s mondd meg a kánoknak, hogy a leánya helyett mi ketten hadd menjünk el.

Megy a bölcs vezír a kánhoz, s megmondja neki, mire az örvendezve kijelenti:

– Ha elbírnak vele s megölik a sárkányt, bármelyikük is lesz az, annak adom *Güldzsamal*-t.

– Ha így van, hát gyerünk – szólta a két fiú, azzal útnak eredtek.

A kán meg csak örült: „Ha fél napra is, de *Güldzsamal* életben maradt” – gondolta.

Azok ketten addig mentek, míg a hegy lábához nem értek. Azt mondja ekkor Iszrajil:

– Én megyek elsőként, te maradj élve.

Iszmajil ellenkezett:

– Nem, én megyek, maradj te élve.

Így vitatkoztak a sorrenden, de Iszrajil ragaszkodott hozzá, hogy ő menjen először:

– Én fölmászom a hegy tetejére, s látomra a sárkány majd sivítva egyet fúj. Láng csap ki a szájából, ami ellepi a hegyet, aztán elmúlik. Ekkor én is ordítok. Másodjára fog ordítani a sárkány. Én is ordítok másodjára. Ekkor gyere föl. Ha másodjára nem ordítok, meghaltam. Akkor ne gyere föl, hanem térj vissza népedhez – mondta, s elindult egyenesen a sárkány felé.

Amint följutott a hegy tetejére, sivített egyet a sárkány, s a hegyet láng lepte el. Amikor még egyet sivített a sárkány, sziklák dőltek le s megrendült a föld. Ám Iszrajil másodjára nem bírta ordítani. „Meghalt Iszrajil, lenyelte a sárkány – gondolta ennek láttán s hallatán Iszmajil –, s ha ő meghalt, én hogy is maradhatnék meg?

Megyek s meghalok én is vele együtt.” Hát amint fölér a hegytetőre, látja: ketté van vágva a hegynyi nagy sárkány, s a farkából, mint az árokbeli víz, folyik a vér. A sárkány farka alatt pedig agyonnyomva, kezében a négyöles kardot szorongatva ott fekszik holtan Iszrajil. Iszmajil sírvazokogva fölemelte s egy nagy víz partjára vitte, hogy megmossa az arcát s a fejét. Ahogy ott mosdatja, az hármat prüsszent, s kinyitja a szemét:

– Mivel nem haltam meg, még hasznodra leszek. Köszönöm, barátom – szólt, s azzal fölállt.

Hogy ketten a kánnak megmutassák, levágták a sárkány egyik fülét, s nagy nehezen elcipelték a kán udvarába. Előhívták a kánt meg a vezírlét:

– Megöltük a sárkányt, a fülét meg idecipeltük – mondták.

A kán nem hitt a fülének, odaszóltotta negyven dzsigitjét:

– Menjetek s tudjátok meg, igaz-é, hogy meghalt a sárkány, avagy hazugság. Ha nem halt meg, mind a negyvenen ott pusztuljatok – mondta.

A negyven dzsigitnek azonban inába szállt a bátorsága, s a hegy lábához érkező ki-ki a másikat biztatta, hogy menjen föl. Így huzakodtak jó ideig. Végül előállt közülük egy bátor szívű legény, s a lova farkát szorosán felkötve, nyereghevederét erősen meghúzáva, kardját a kezébe ragadva így szólt:

– Ha vissza nem jönnék, ti térjete haza.

Megmondván végakarátát a társainak, keményen eltökélte magát, fölkapaszkodott a hegy tetejére, s ím, ott feküdt holtan a sárkány, kétfelé vágva, mint két hegy. Ekkor a bátor dzsigit hírt adott a többieknek:

– Hej, ide gyertek, meghalt a sárkány!

Erre azok is fölmásztak, s a holtan heverő sárkányt megpillantván igen megdöbbenek.

– Nem hiszi el a kán, s megint zaklatni fog – mondták, s a másik fülét is levágván, negyven lóval behúzátták nagy nehezen a kán udvarába.

A kán most valóban elhitte:

– Ennek a két dzsigitnek adom hát Güldzsamalt – mondta, s egyfelől a sárkány pusztulására, másfelől a lánya épségben

maradására negyven napig tartó lakomát rendezett. A kán egész országa-népe is örvendezett.

Nem sokkal a lakoma után odalép a kán egy napon a két dzsigit elé, s megsürgeti őket:

– Amelyikőtök elveszi Güldzsamalt, az vegye hát el.

– Vedd el te – szól Iszmajil Iszrajilnak.

– Nem – azt mondja Iszrajil –, nagyobb vagy nálam, ezért te vedd el. Én elégedett vagyok.

– Rendben van – egyezett bele Iszmajil –, ha így van, hát elveszem én.

A kán negyvennapos lagzit meg *kecskehúzás*-t rendezvén, megtartotta Güldzsamal és Iszmajil menyegzőjét. Iszmajil ifjú feleségével egy zengő-bongó fehér lakodalmi sátrat állított a tejtő meg a vajtó közé. Negyven lányt, negyven legényt rendeltek szolgálatukra, ők pedig, semmire nem lévén gondjuk, lefeküdtek. Így teltek-múltak a hónapok, s Güldzsamal szépségétől megmámorosodva Iszmajil megfélekedezett a barátjáról.

Egyszer aztán Iszrajil elgondolkodott: „Hogy lehet az, hogy ez az én Iszmail bátyám a kán vagyonától s Güldzsamal szépségétől megmámorosodván a maga népéről-hazájáról, apjáról-anyjáról, ráadásul rólam is így elfeledkezett? Olyan nincs, hogy én mindezt az eszébe ne juttassam.”

Kiment az utcára, s ott meglátott egy házról házra kódorgó koldust. Előhozott ekkor a kán kincsesházából egy tál aranyat meg egy rend új ruhát, odaadta a koldusnak, s miután levettette vele a gúnyját, útnak bocsátotta. Azután beöltözött a koldus gönceibe, majd fogta a botját, vállára akasztotta az általvetőjét, s odaballagott ama lakodalmi sátor mellé, ahol Güldzsamal meg Iszmajil tanyázott:

– Van-é köztetek olyan ember, aki más országból érkezvén s itt lakozván apját-anyját, népét-hazáját elfeledte? Ha van, hát tudjátok meg róla, hogy oktalan is meg gonosz is!

Sokáig hajtogatta az igazságot, ám Iszmajil még csak rá sem hederített. Güldzsamal azonban egyhamar ráérezett a dologra:

– Ej, Iszmajil – mondta –, igazat beszél ez a koldus. Apád-anyád, néped-hazád neked is kell hogy legyen. Ha van, hát menjünk el a magunk országába. Más népe nekünk nem nép, földje nem föld.

Iszmajil elgondolkozott, majd így szólt:

– Hát akkor jól van, menjünk.

Güldzsamal odahívatta a bölcs vezírt:

– Menj atyámhoz, s mondd meg neki: Iszmajil engedélyt kér, hogy apjához-anyjához, országa népéhez elmehessen. Rendezd el vele okosan, hogy mihamar indítson útnak bennünket – mondta.

Elment a bölcs vezír a kánhoz, s mindezt tudtára adta.

– Jól van – felelte a kán –, ha mennek, hát menjenek. Ezer marhát, ezer juhot, ezer lovat s ezer fehér fejű tevét adok. Vigyenek ezer dzsigitet.

Így aztán Iszmajil meg Güldzsamal készülődni kezdett az indulásra, a kán pedig a négyfajta jószágot előtereltetvén, ezer dzsigittal az élen útnak indította lányát s a vejét.

Iszmajil azonban rá sem gondolt Iszrajilra. Két-három nap múltán Iszrajil egy gyors lábú lóra felülvén s egy másikat kantárszáron vezetvén nyomukba eredt s beérte őket. Így haladtak aztán tovább, mígnem eljutottak egy kietlen pusztaságban álló magányos nyárfához. A nyárfa tövéből egy kicsiny forrásvíz fakadt elő, ezért e helyen egy-két napra megtelepedtek, hogy a lovak erőre kapjanak s a sereg kipihenje magát. Sátorat állíttatván, Güldzsamal, meg Iszmajil aludni tért. Iszrajil csak ledőlt a nyárfa tövébe, s örködve ott virrasztott. Egy idő múlva hét fekete galamb szállt le a nyárfa ágára. Ezek a sárkány lelkei voltak. Megszólal egyikük emberi nyelven:

– Ebben a házban alszik Iszmajil meg Güldzsamal. Ha a galambcsőr megérinti őket, meghalnak mérgezésben. Aki ezt meghallja s fölkelvén elbeszéli, kővé válik.

– Megyek s megmérgezem őket – szól erre a másik –, s aztán visszajövök – s azzal surrogva elröpül.

Látja, hallja ezt Iszrajil s berohan a sátorba, hát a galamb csőre épp akkor érintette meg Güldzsamal arcát. „Csak szét ne terjedjen a testében” – gondolta, s nyomban szívni kezdte kifelé a mérget. Ám ekkor fölébredt Iszmajil:

– Ej, te meg mit csókolgatod az én feleségemet? – förmedt rá dühösen. – Hisz megmondtad még a legelején, hogy vegyem el én, te meg lemondtál róla s nekem adtad! Most meg ezt követted el!

Iszrajilnak választania kellett: ha elmondja az igazat, kővé válik, ha nem mondja el, Iszmajil megharagszik rá. Végül, miután egyebet

nem tehetett, úgy döntött, hogy elmondja. Mire félig elmondta, a derekáig, mire végig elmondta, egészen kővé változott.

Sírt-zokogott már Iszmajil meg Güldzsamal, de ezzel semmire nem jutottak. Megszólalt ekkor Güldzsamal:

– Várj, felülök a fehér táltosra, s utolérem a galambokat. Közülük ha valamelyik a kezembe kerül, a vérével megmosom Iszrajilt, s ha meggyógyulhat, attól meggyógyul – s azzal a fehér táltosra fölpattanván a nyomukba eredt.

A fehér táltos egy napi utat egy óra alatt tett meg. Közben egy fekete galamb surrogva elrepült mellettük, s leszállt egy túskebokra. Güldzsamal észrevétlenül odament s elkapta, majd a keblébe dugta, s visszatért annyi idő alatt, míg egy étel megfő. Hamar levágta a gyógyító galambot, s megmosta vérével Iszrajil fejét, mire az hármat prüszszentve visszanyerte korábbi alakját.

– Most aztán óvatosak legyünk – szól Iszrajil, majd a menet élére állt, s útnak indultak.

Amidőn már közel jártak ahhoz a városhoz, ahol Iszmajil apja s anyja lakott, egy dzsigitet előreküldtek követségbe:

– Menj el Bekdzsan kánhoz, s mondd meg neki: vagy a kánságot adja át, vagy pedig álljon ki csatázni. Tudasd vele, hogy itt vannak ellenségei: Iszmajil meg Iszrajil.

Felbőszült Bekdzsan kán ennek hallatán, s hívta a vezírjeit:

– Vezényeljétek ki az egész sereget, s kezdjétek csatát – adta ki a parancsot –, s e hencegő senkiháziakat a földdel tegyétek egyenlővé!

Ezernél több katona vonult fölfegyverkezve a csatamezőre, ám ott csupán egyetlen lovas állt.

– Ki fog itt velünk harcolni? – kérdezik tőle.

– Én – feleli a magányos lovas.

– Egyetlen emberrel küszködünk-é? – szól a sereg parancsnoka. – Kötözzétek meg, s vigyétek a kán elé – parancsolja.

Ám amidőn a dzsigitek nekirontanak, hogy megkötözzék, előránt valamit Iszrajil a csizmaszárából, megsuhogtatja, s néhány száz ember feje egyből a földre hull, a megmaradottak pedig nyargalvást menekülnek Bekdzsan kán udvarába. Bekdzsan kán ekkor leszállt a trónjáról.

– Íme a trón, vegye el hát, ha kell, csak az életemet kímélje meg.

Miután ezt egy követtel megüzente, Iszrajilék minden viszály nélkül bevonultak a káni udvarba, s Iszmajilt ültették a trónra.

Pár nap múlva Iszmajil rátalált az apjára-anyjára, s átköltöztette őket udvarába. Miután mindnyájan elhelyezkedtek s a szívük is megnyugodott, Iszrajil leült Iszmajil mellé, s megkérdezte:

– Apádat-anyádat megtaláltad, de a szíved hajlékra talált-é?

– A szívem is hajlékra talált – felelte Iszmajil.

– Ha így van, hát hordasd egybe a folyó partján minden vagyonod s jószágod.

– Rendben van – szólt Iszmajil, s mindenét egybegyűjtötte.

– Ezt a vagyont ketten szereztük, ezért osztozzunk meg rajta egyenlően – mondta amaz, s minekutána egyenlőképp elosztották, még megkérdezte: – Nincs-é ellenvetésed?

– Nincs – mondta Iszmajil.

– No akkor hozd ide Güldzsamalt. Rajta is megosztozunk egyenlően.

– Hisz meghal, ha kétfelé osztjuk! – kiáltott föl Iszmajil. – Legyen inkább a tied!

– Nem, nekem a fele kell – mondta amaz. – A jobb felét veszed-é el avagy a bal felét?

Iszmajil ekkor elgondolkodott:

– Én a jobb felét – mondta.

– Ha így van, hát ragadd meg a jobb kezét – szólt Iszrajil, –, maga pedig a bal kezét megragadván előrántotta negyvenöles kardját a csizmaszárból: – Íme, kettévágom – mondta, s amint a kardját megsuhintotta, Güldzsamal a rémülettől ájultan rogyott le. Ezenközben Güldzsamal orrából előbújt egy egérhez hasonló fekete valami s menekülni kezdett, ám Iszrajil futvást addig vagdalta, míg meg nem ölte.

– Ím, ez az ártalmas lény a sárkány lelke – mondta. – Güldzsamal most már tökéletesen tiszta lett. Országon-népen uralkodó, trónuson ülő kán lett belőled, óhajtott célotat elérted. Ami jót velem tettél, megháláltam. Ami jót veled tettem, azzal te is elégedett légy. Nem Iszrajil vagyok én, hanem az aranyhal, akit

egykor megszabadítottál. Most pedig az ég áldjon! – s azzal az aranyhal beugrott a vízbe s elúszott.

Iszmajil elméje csak ekkor világosodott meg.

AKCSÜKÖ MEG KÚCSÜKÖ

Élt hajdan egy kán. Annak a kánnak két gyermeke volt: *Akcsükö* meg *Kúcsükö*. Egyszer a kán negyven dzsigitjével együtt elment vadászni. Ez idő alatt a felesége míg otthon üldögélt, a ház *csamgarak*-jára fészket rakott egy fecske, s kiköltötte a fiókáit. Ám amíg odajárt élelmet keresni fiókáinak, jött egy másik fecske, s az ő fiókáinak letépte a fejét, majd eltávozott.

Látja ezt a kán felesége, s keserves sírásra fakad: „Ha mi nem leszünk idehaza, avagy meghalunk – gondolja –, mások a mi gyermekeinkkel vajon nem tesznek-é ugyanígy?” Közben megjön a kán:

– Te meg mit keseregsz? – kérdi a feleségétől.

– Fecske rakott fészket a házunkra – felelte az asszony –, ki is költötte a fiókáit, de jött egy másik fecske, megölte a fiókákat s elment. Arra gondoltam: ha hirtelen-váratlan meghalunk, nem bánnak-é mások ugyanígy a mi gyermekeinkkel. Hát ezért kesergek – vallotta ki az asszony, ami az eszében járt.

– Ne gondolj effélére. Ha én meghalok, te megmaradsz, ha te meghalsz, én megmaradok – altatta el a kán a felesége aggodalmát.

Egy napon aztán meghalt a kán felesége. A kán elvett egy másik asszonyt, s továbbra is eljárta kedvére solymászni, agarászni. Ezalatt a kán feleségét megkörnyékezi egy kereskedő:

– Vágd le nekem a kán madarát – mondja –, s veled kettesben elmegyünk egy másik városba.

Az asszony rááll a dologra.

– Hagyd itthon a madaradat – szól alkalomadtán a kánnak –, menj csak ki agarászni.

– Jól van – mondja a kán, s otthon hagyván a madarát, elmegy agarászni a dzsigitjeivel.

Megérkezik ekkor a kán két gyereke, hogy valamit falatozzék, s mostohaanyjuk épp jön kifelé az ajtón.

– Várjatok egy kicsit – szól a gyerekeknek majd ha visszajöttem, adok enni – s azzal kimegy.

Anyjuk távozása után a gyerekek észreveszik, hogy valami fő a kondérban. Fölemeli *Kúcsükö* a kondér fedelét, s látja, hogy a madár húsa fődögéi benne. Kiveszi a zúzóját s megeszi, bátyjának, *Akcsüköne*nek pedig odaadja a fejét. Közben beállít anyjuk a

kereskedő kíséretében, s ahogy a madár húsát kiszedik, látják, hogy hiányzik a zúzája meg a feje.

– Nekem pedig kiváltképp a zúzája meg a feje kell – mondja a kereskedő, s nem eszik a húsból, hanem veszekedni kezd: – Faggasd ki őket furfanggal, s amelyikük a zúzat megette, azt öld meg, most még a zúza nem emésztődött föl.

Ám a beszélgetést kihallgatván, a gyerekek futvást elszöktek.

Mentek-mendegéltek, mentek-mendegéltek, mígnem megláttak egy útelágazásnál álló fekete követ, ezzel a felirattal: „Két ember egy úton tovább nem mehet.” Elolvassák a fiúk az írást, s nem tudják, mitévők legyenek. Kúcsükö, aki a zúzat megette, egyszeriben aranyat köpött. A kétfelé ágazó út egyikén ez állott: „Aki elmegy, vissza nem tér”, a másikán pedig: „Aki elmegy, visszatér.” Így aztán a két testvér megállt, hogy tanácskozzék.

Azt mondja Kúcsükö:

– Én elindulok a vissza nem térő útra, s ha a köpéseimet eladom, abból megélek.

Akcsükö meg nekivág az oda-vissza járható útnak. Ahogy megy-mendegél, messziről nagy porfelleg közepette egy sokadalmat lát közeledni. Megijed Akcsükö: „Nehogy valami hirtelen bajt hozzanak rám” – gondolja, azzal fölmászik egy útszéli csenevész nyárfára. A nyárfa tetejére ekkor leszáll egy madár. Azt megfogja. Ám addigra odaér az iménti sok ember, s a nyárfát, amelyen a fiú fönn kuporog, vágni kezdi. Már-már ki is dől, amidőn a fiú elkiáltja magát:

– Lemegyek!

Kiderült, hogy ama vidék kánja mikor meghalt, felröpítették a madarát: akire leszáll, majd azt emelik kánná. Az a madár röpült ide, s az említett nép ugyanaz volt, aki a madarat felröpítette s utánaeredt. A fiút nem látván, gondolták: „A nyárfára ereszkedett”, s nekiláttak, hogy a nyárfát kivágják. Csak akkor vették észre, amikor az elkiáltotta magát, hogy „lemegyek!” Fogták hát a fiút s elindultak, miután pedig hazavitték, megtették kánnak.

Így hát Akcsükö kán lett. Most pedig Kúcsükőről szóljunk. Nekivágott a vissza nem térő útnak, s ment-mendegélt, ment-mendegélt, mígnem találkozott egy öregemberrel s öregasszonnyal.

Annak az öregnek nem volt gyereke, csak két-három kecskéje. Azt mondja neki a fiú:

– Én abban járok, hogy akinek gyereke nincs, annak gyereke leszek, akinek *tevecsikaja* nincs, annak *tevecsikaja* leszek.

– Légy hát a gyermekem – szólt az öreg, s a fiává fogadta.

A fiú pedig a kecskéket legeltette, ráadásul adta-vette, meg is szaporította, így az öregembert gazdaggá tette.

Egyszer egy este föltekint a fiú az égre, s látja: két hold van egymás mellett. Csodálkozva kérdezi apjától:

– Apám, hiszen egy hold szokott feljönni, mi végre van most két hold?

Azt mondja erre az öreg:

– Nincs neked szükséged arra a holdra, fiam, hát mit törődsz vele? – s nem válaszol.

Másnap este ismét ott a két hold. A fiú megint megkérdezi az apját.

– Ej, fiam – mondja az apja –, túl sokat kérdezel. Nekünk az a negyven leány s a kánleány. A hold meg a szépség egymással vetekedik.

Másnap Kúcsükö, nem tudván, miképpen érhetné el azt a leányt, épp egy dombra kapaszkodik fölfelé, amikor látja, hogy három ember öklözi egymást. Odamegy hozzájuk, s megtudja, hogy mind a három egytestvér. Apjuk halálakor egy sapka, három bot s egy terülj-abrosz maradt rájuk, s ők hárman épp ezen pörlekedtek. A három holminak háromféle jó tulajdonsága volt. Aki a sapkát fölteszi, az mindenki számára láthatatlanná válik. A terülj-abrosz telides-teli lesz a kívánt ételekkel. A bot pedig, ha valakire azt mondják: „Üsd!” – azt verni kezdi.

Odamegy a fiú, s megkérdi:

– Mi van veletek?

Azok elmondják, hogy az apjuktól rájuk maradt holmin veszekszenek. Így szól ekkor a fiú:

– Fussatok mindhárman versenyt, s amelyikőtök legelőbb visszaér, azé legyen a terülj-abrosz, az utána érkezőé a sapka, a legutolsó pedig a három bot.

Azok hárman beleegyeztek, s rábízták a holmikat a fiúra, majd versengve elfutottak. Ekkor a fiú fogta a sapkát meg a terülj-abroszt,

felült a három botra, s röpülve elindult a kánleányhoz.

Ahogy megérkezett hozzá, az negyven leánnyal együtt épp kinn sétálgatott. Fogta Kúcsükö a kánleányt, s jó néhány folyamat, folyómedret, erdőket és hegyeket maguk mögött hagyva egyszer csak leszálltak egy körös-körül borókával s fenyőfákkal övezett tündöklő kicsi városba. Amint leereszkednek, látják, hogy a városban egyetlen lélek sem jár-kél.

– Miféle város ez, hogy nincs benne ember? Lám csak, itt ez a karám, aranyból van a kapuja, akármilyen lesz is, menjünk be rajta – mondják, ám ahogy bemennek, ott sincs egy lélek sem.

Másnap hajnalban azt mondja Kúcsükö:

– Te csak üldögélj itt, én megyek vadászni s majd megjövök. – Azzal a leányt otthon hagyja, maga meg elmegy vadászni.

Most kezdjük a szót arról a negyven lányról, akik eme leány mellett voltak. Miután a leányt elszalasztották, egyenest a kánhoz siettek, s pontosan elbeszélték neki a megtörtént esetet. Haragra gerjedt a kán, s egész népét egybehívatta:

– Kerítsétek elő a lányomat! – sarkallta őket.

Ám a nép közül egyetlen ember sem állt elő azzal, hogy „majd én előkerítem”. Ennek láttán a kán más döntésre jutott, s kijelentette:

– Bárki legyen is az, aki a lányomat megtalálja, ha ide visszahozza, a lányomat annak az embernek adom. Nem nézem azt se, kiféle-miféle.

Előállt ekkor a nép közül egy *rézorrú vénasszony*, s a kán elé járult:

– Tisztelt kánom – azt mondja –, én előkerítem a lányodat, odaadod-e az én otthon ülő rühes fiamnak?

– Láss hozzá, s kerítsd elő – feleli a kán –, nem tekintek a fiad rühösségére, tied lesz a lányom, káni szavamat meg nem másítom.

Fölült az ördögös öregasszony a mozsarára, a mozsárütőjével megcsapkodta, s hamarost leereszkedett abban a városban, ahol a leány lakott. A leány a terülj-abroszra különféle ételeket készítvén épp egy csésze teát iszogatózott. A vénasszony erővel fölültette a mozsárra, majd a mozsárütőjét csapkodva fölrepült. Egy szempillantás alatt a kán előtt termettek.

– Íme, kánom, teljesítettem a parancsodat.

– Jól van – azt mondja a kán, s a lányát az ördögös vénasszony elvezetteti.

Hazatér estére Kúcsükő, hát nincs a felesége. Nézi erre is, arra is, de nem találja.

Másnap még alig pirkadt, amikor íjat vett a kezébe s elindult. Túljutott jó néhány halmon, jó néhány hegyen, mígnem érkezett egy kéklő jéghez, ám amikor át akart kelni a jégen, a jég meghasadt, Kúcsükő beleesett a vízbe s az elsodorta.

Hogy hány helyre sodródott, azt nem tudni, de egyszer a szemét ahogy kinyitja, hát a víz partján fekszik, s jobb felől-bal felől egy-egy sárkány les reá. Ahogy az egyikre rápillant, az a másik felé int, jelezvén, hogy üljön föl reá.

„Ejha – gondolja ezek a hátukra vesznek, aztán elvisznek valahová, s akár meg is ehetnek, de mindegy, ha megesznek is, legföljebb meghalok” – azzal odamegy a második sárkányhoz, s fölül reá.

Fölrepülnek mindketten, s szállnak, szállnak, majd leereszkednek egy szemnek is elérhetetlen magas kősziklára. Ekkor az első sárkány megtaszított egy nagy fekete követ a farkával, s a kő közönséges ajtó gyanánt egyszeriben kinyílt. A sárkány Kúcsükőre pillantva jelt adott neki, hogy lépjen be. Kúcsükő vonakodás nélkül belépett. A barlang szájába jutván sűrű sötétség szakadt rá. Néhány lépést tett meg a sötét helyen, amikor még egy ajtó tűnt föl, de ez már aranyból. Amint az ajtót kinyitván belépett, meglátta, hogy a főhelyen ott ül egy fehér szakállú öregember. Ez az öregember a derekától fölfelé közönséges ember, a derekától lefelé azonban kígyókülső. Kúcsükő köszön neki, s megáll a küszöbnél. Az öreg fogadja a fiú köszönését, majd odahívja s hellyel kínálja maga mellett. Kúcsükő letelepszik az öreg mellé. Miután az ételt elfogyasztották, odafordult hozzá az öregember:

– Nos, fiam, mondd el, honnét jössz s hogyan jutottál erre a helyre.

Kúcsükő pedig töviről hegyire elbeszélte a vele történeteket.

– Én Sajmeren vagyok, a sárkányok fejedelme – vette át a szót az öregember. – Már régóta betegeskedem, s betegségemet csak emberfia gyógyíthatja meg. Ha te engem meggyógyítasz, tőled a segítséget nem fogom sajnálni. Egy frissiben szült asszony tejéből

kétkanálnyit ha kétszer megiszom, úgy elmúlik a bajom, hogy a *kulán*-nál is egészségesebb leszek. Azt a tejet ha te meg nem találod s el nem hozod, senki más meg nem találja. Adok neked egy sárkányt fejestül, a nyelvére is megtanítalak – mondta a padisah, s megtanította Kúcsüköt a sárkány nyelvére.

Azután egyik sárkányát Kúcsükőnek adván, útnak bocsátotta:

– Ez a sárkány ahova repülni akarsz, oda repül. Bármilyen óhajod legyen, mindet teljesíti. De neked megmondom: korábban adtam már sárkányt egy emberfiának, ám ahonnan te jöttél, ama lakatlan városnak a népe amidőn egymással torzsalkodni kezdett, az egész népet elnyelelte. Nehogy te is így cselekedj – mondta.

– Rendben van – szólt a fiú, s azzal útnak eredt, hogy megkeresse s elhozza a tejet. Repült, csak repült a sárkánnyal, mígnem alkonyattájt egy falu széléhez érkeztél leereszkedett. A sárkányt ott hagyta egy vízparti nagy szikla tövében, maga pedig végigjárta a falut. Látja ám, hogy egy ház körül igencsak tolong a nép, megkérdi hát egy úton járó-keelő öregasszonytól:

– Ej, anyám, itt meg mi történik?

– Mi történnék, fiam – feleli az –, nemrég szült a falu egyik menyecskéje. A nehéz vajúadásban elveszítette az eszméletét, s nem bírja visszanyerni. Még a falubéli mindentudó mollák kezétől sem tért magához. Szegény menyecske már a halálán van.

– Vezessen oda, hátha az én kezemtől életre kel – mondta a fiú.

– Ó, édes fiam – sóhajtott az öregasszony –, bárcsak igaz lenne! – s azzal elvezette a fiút a házhoz. Amikor beléptek, a menyecske már a végét járta. Kúcsükő a fiatalasszony arcához érintette a kezét, mire az kissé fölöcsúdván megnyugodott. A fiú ekkor a melléből kicsorduló tejjel megtöltötte a magával hozott edényt, majd visszadugta azt a hóna alá. Mire a nép is bejött a házba, a menyecske már kipirosodva, ragyogó arccal üdögélt. Apja-anya meg az összesereglett nép nagy tisztességgel kísért ki a fiút a faluból. A fiú pedig fölült a sárkányra, s éjszaka leszálltakor már ott is volt a padisah palotájában.

Az éjszaka folyamán két ízben adott neki a magával hozott tejből, s a padisah makkegészségesre meggyógyulván visszanyerte korábbi állapotát.

Elégedett volt a padisah a fiúval, adott hát a kezébe egy bűvös kenőcsöt:

– Ha nehéz helyzetbe kerülsz, csak érintsd meg e kenőccsel a halántékokat, s bármi akarsz lenni, a kívánságod nyomban teljesül. Ezt a bűvös kenőcsöt senki emberfiának meg ne mutasd, jó tulajdonsága titkát senkinek el ne áruld – mondta, majd fölültette Kúcsüköt a sárkányra, s elbocsátotta.

Szállt, szállt Kúcsükö, s alkonyatkor megérkezett a leány városába. A sárkányról leszállván amint végigballagott a városon, hogy a kán palotáját megkeresse, egy takaros kőházat pillantott meg. Belesett a ház ablakán, s látta, hogy a főhelyre fölállított ágyon ott fekszik valaki vakarózva, az ablak alatt meg árva üldögél egy leány. Jobban megnézi, hát a sírdogáló leány az ő felesége. Összeölelkezve köszöntötték egymást, aztán a kánhoz mentek.

Belépett Kúcsükö a palotába, majd a kán elé járulván tisztelettudóan fejét hajtott, s elbeszélte a történeteket. Forrt a düh a kánban, s már-már azon volt, hogy megparancsolja dzsigitjeinek: vegyék fejét Kúcsükőnek. Lányától tartva azonban úgy gondolta, hogy inkább egy olyan feladatot szab rá, amit Kúcsükö nem bír majd végrehajtani:

– Megbízlak egy dologgal – mondta a kán –, ha azt teljesítvén visszatérsz, a lányomat neked adom, ha teljesíteni nem tudod, a fejedet veszem.

– Miféle dolog az, fenséges uram?

– Hat hónapi járőföldre innét van egy nagy nyárfa. Ama nyárfa tövében van egy oroszlán. Annak a szájában van egy csésze nagyságú arany, azt az aranyat hozd el. Erre én neked tíz napot adok. Tíz napon belül ha el nem hozod, ne is reméld, hogy lányom a tied lesz.

– Rendben van, kánom – szólt Kúcsükö –, teljesítem, amit mondtál – azzal útnak eredt.

Amint a várost elhagyta, elővette Kúcsükö a Sajmeren adta bűvös kenőcsöt, a halántékához érintette, és sólyommadárrá változván fölrepült. Aztán csak szállt, szállt, mígnem néhány nap s néhány éjszaka múltán elért althoz a nyárfához, amit a kán említett. A nyárfa tövében ott aludt az oroszlán, az állatok fejedelme. Alfában el volt tátva a szája, s amikor lélegzetet vett, a szájában lévő arany

hol a torkát, hol pedig a szája széléig előrecsúszván a fogait érintette. Az őt őriző állatok is elalvófélben voltak. Amint az őrködők szemére is álom ereszkedett, jött egy cickány, s az oroszlán fogja közé akadt húst kienni akarván folyton föl-fölbresztette az oroszlánt. Kúcsükő jó ideig elnézegette ezt, s közben azon törte a fejét, mi úton-módon vehetné ki az aranyat az oroszlán szájából. Elővette végül a bűvös kenőcsöt, s a halántékához érintve átváltozott macskává, majd amidőn az oroszlán álomba merült, lesben állva várakozott a cickány fölbukkanására. Egy idő múlva a cickány ismét előbújt az odújából, s a macska ekkor elkapta és megette. Addigra már az oroszlán is meg a fölötte őrködő állatok is nyugodtan, mélyen aludtak, s úgy látszott, hogy az oroszlán ezúttal nem is ébred föl valami könnyen. Kúcsükő ekkor ragadozó sassá válva leereszkedett az oroszlán mellé, karmaival benyúlt az oroszlán szájába, megragadta az aranyat, s a magasba szárnyalt. Az oroszlán a helyéről fölpattanva megpillantotta a sast a levegőben, a nyárfát tövestül kitépve utána is csapott, ám a sas farka épp hogy csak szétzilálódott.

– Tisztelt kánom, imhol az aranyad, amit óhajtottál – szolt Kúcsükő, s az aranyat a zsebéből elővéve odaadta.

Ekkor a kán egybegyűjtötte népét:

– Én már megöregedtem – mondta –, helyettem a vöm lesz a kán – s ezzel Kúcsükőt káni méltóságra emelte.

Egy nap Kúcsükőnek eszébe jut az öccse, s elküld érte, hogy megkeressék: hát az öccse a szomszédos város kánja! Így aztán, hogy a két testvér két város kánja lett, elégedetten, boldogan éltek tovább.

A TÁLTOS FIÚ

Élt a régmúlt időkben egy kán. Annak a kánnak egyetlen szép leánya volt.

Egy napon a kán négy hátslovát gondozó öregember egyetlen fia beleszeret a kán egyetlen leányába, s apjához menvén így szól hozzá:

– Apám, kérd meg nekem a kán leányát.

– Ebkölyke – förmed rá dühösen apja a fiára –, ha az én helyzetem ilyen s a tied még ilyenebb, hogy is adhatná ide a kán a leányát?

Ám a fiú nem hallgatott rá, egyre csak a magáét hajtogatta.

Egyszer egy este a kán az ajtaja előtt föl s alá sétálgatván meghallotta, hogy az öreg a fiát szidalmazza. Odahívatta az öreget, s faggatni kezdte:

– Te meg miért szidalmazod a fiadat?

Az öreg félt elmondani, ám a kán nem hagyott neki nyugtot, s kiszedte belőle, mi okból haragszik a fiára, majd azt mondta neki:

– Ha így áll a dolog, hozzon a fiad nekem egy éjjel-nappal folyton égő aranymécsest, s én azután odaadom a lányomat.

Hazamegy az öreg, s tudtára adja fiának a kán megbízását. A fiú azt rendbenvalónak találta, s útnak eredt, hogy ráakadjon az aranymécsestre. Az aranymécsest kutatva többnapi, több hónapi utat bejárt. Egyszer aztán délidő tájt egy kietlen pusztaságban lefeküdt aludni egy szürke halom tetejére. Egy idő múlva fölretten álmából, s ahogy lefelé tekint, meglát egy fölfakadó kicsi forrást, amint a homokból előcsordogál. Fölkél a fiú, s a forrásbeli vizet a *kalpak*-jával kimeregetvén félreöntözgeti. Azután lenéz a forrás fenekére, s ím ott az égő aranymécsest. Leereszkedik a fiú, fölveszi a mécses, majd a többnapi, több hónapi visszautat megjárván hazaérkezik, s az aranymécsest elküldi apjával a kánnak.

Látja a kán, hogy éjjel-nappal folyton ég az aranymécsest. Így szól az öreghez:

– Menjen el s tanuljon ki most a fiad olyan mesterséget, ami országom népe közt nincsen.

Hazatér az öreg, elmondja a kán megbízását, s a fiú, amint meghallja, útnak ered, hogy mesterséget keressen. Jó néhány városon végigbolyongott, de semmi olyan mesterségre nem akadt,

ami a maga országában ne lett volna. Ekképpen a fiú mesterséget keresve évek sorát eltöltötte. Fáradtság gyötörte, éhség elcsigázta, már a végét járta. Mivel semmi lehetősége nem volt rá, hogy hazatérhessen, a megélhetés végett elszegődött egy szegény öregasszonyhoz fát vágni, vizet hordani.

Egyszer az éjszaka kellős közepén kilép a fiú az ajtón, s látja, hogy egy rozzant vert falú háztól az égő tűz odavilágít. Szalad, hogy szemügyre vegye. „Ez meg miféle szemfényvesztés?” – gondolja, s titkon tovább leskelődik. Látja ám: egy ember a tűzbe rakja lassan a lábát, hamuvá égeti, majd ismét lábat csinál belőle, aztán a kezét rakja a tűzbe, hamuvá elégeti, s abból is újra kezét csinál. „Ez a nekem való mesterség – gondolja a fiú –, de hogyan tanulhatnám meg?” – s csak áll és figyel. Kis idő múlva csikordulva nyílik az ajtó, előjön a házból egy leány, s a fiút megragadván sanyargatni kezdi:

– Honnét kerülsz ide, te fiú? Ebben a városban hozzád hasonló fiút én nem láttam, valld ki hát az igazat magad felől!

A fiú, egyebet nem tehetvén, végig elbeszélte a vele történeteket.

Azt mondja erre a lány:

– Ha így áll a dolog, költözz hozzánk. Az ott az én apám, s neki még ennél hasznosabb mesterségei is vannak. Apám hollóvá, hol szárnyas madárrá, hol tevévé válik, hol pedig ember számára ehető étékké válik. Én téged mindezekre a mesterségekre megtanítalak. Miután e mesterségek mindegyikét megtanultad, elmehetsz haza.

E szavakkal bevitte a fiút a házba, s megtanította neki apja mindahány mesterségét. A fiú a lánynak köszönetét mondván elbúcsúzott tőle, s visszatért az öregasszony házába, ahol korábban lakott.

Odahívta az öregasszonyt:

– Anyám – azt mondja –, én most egy nagy fekete ló leszek. Vigyél el a vásárba, adj el s vegyél azon a pénzen ennivalót. Ám a fejemen lévő kötőfékemet el ne add, mert ha eladod, engem elveszítesz. Ha nem adod el, én visszaszököm hozzád.

Az öregasszony beleegyezett. Elvitte a lovat a vásárba, eladta egy rakás pénzért, majd a kötőféket fogván elindult hazafelé. Ily módon az öregasszony igencsak meggazdagodott.

Azt mondja egy nap a fiú az öregasszonynak:

– Anyám, holnap a városban nagy vásár lesz. Én holnap egy nagy fekete teve leszek, vigyél el a vásárba s adj el, de a kötőfékemet el ne add. Ha azt eladod, engem többé nem látsz.

Az öregasszony ebbe is beleegyezett. Másnap reggel, úgy, ahogy maga megmondta volt, nagy fekete tevévé változott, az öregasszony meg kötőfékre fogva elvezette a vásárba eladni. Ahogy egy csomó emberrel ott alkudozik, megpillantja őket az említett mesterségek gazdája: „Hát ez meg hogyan tudta megtanulni az én mesterségemet?” – gondolta magában. Amint szemügyre vette, ráismert a fiúra, aki korábban ott járt az ő házában.

„Ezt bizony az én lányom tanította ki a mesterségre – gondolta. – No nem baj, megveszem s hazaviszem a fiút, s baltával agyonvágom.” Beszédbe elegyedett:

– Ej, öreganyó, add el nekem a fekete tevédet, sok pénzt adok érte.

Az öregasszony beleegyezett. Ám az öreg még hozzátette:

– A tevét a kötőfékkel együtt add ám el, csak a kötőfékedért ötszáz ezüstpénzt fizetek.

Igen megáhitotta a pénzt az öregasszony, eladta hát a tevét kötőfékestül, s elindult hazafelé.

Az öreg meg kantárszáron fogta a fekete tevét: „Ezt most a kezembe kaparintottam – gondolta –, hazaviszem hát, s a fehér baltával levágom a fejét s megölöm.” Azzal a fekete tevét hazavezette, s kikötötte az ajtaja előtti nagy cölöphöz. Közben a leány, aki a mesterségre kioktatta, meglátja ám a fiút, ahogy ott áll kikötve fekete teve képében az ajtónál: „Ó, ezt a szegény fiút szabadon ereszttem – gondolta hisz mégiscsak valakinek az egy szem gyereke, hadd próbáljon hát szerencsét”, s jó szándékkal a fiút szabadon engedte, mondván:

– Te most madárrá változva elmenekülhetsz, menj hát a magad ajiljába.

Kilép az öreg az ajtón, s a fiút sassá változván űzőbe veszi, s egyikük madár, másikuk sas képében kergetőzve haladnak, mígnem estefelé megérkeznek abba a városba, ahol a fiú lakott. Jön a fiú sebesen szárnyalva, s leszáll egy domb tetején az ott üldögélő kán mellé. Az öregember is megjön a fiú után, s kissé odébb leereszkedvén hol karvallyá, hol lúddá, hol récévé változik.

Egyszer csak a fiú madár képéből kölessé válva beleszóródik a kán mellzsebébe. Az öreg erre egy nagy vörös kakas lesz: „Na most fölszeded a kölest s megeszem” – gondolja, azzal odamegy a kán mellé, ám amidőn a kán két oldalára tekingetve a földet kapirgálja, a fiú kölesből sólyommá válik, rátámad a nagy vörös kakassá változott öregre s megeszi. Aztán emberformát vesz föl, s hazamegy. Hazaérkezvén apját-anyját épségben-egészségben találja.

A kánt csodálatba ejtette az este látott hihetetlen dolog, s másnap reggel egész népét egybehívatta:

– Ki tud erről a dologról? – kérdezte. – Én ebben az életben még olyat nem láttam, hogy egy madár egy másik madárrá átváltozott volna. Micsoda szemfényvesztés ez? Effélét ha láttatok avagy tudtok róla, hát beszéljétek el! – parancsolta népének.

A nép meg sem pissen. Egy idő múlva előáll a fiú:

– Kánom, engedelmet kérek, azt a dolgot én tudom – mondja.

– Beszélj – szól a kán.

– Uram – szól a fiú a kánhoz –, te azt mondtad nekem: „Tanulj ki olyan mesterséget, ami országom népe között nincsen, s jöjj vissza.” Hát én vagyok az, aki sólyommá válva az említett kakasra támadt s megette. Az én kitanult mesterségemet az a kakas is tudta, ám ellenségem lévén, üldözésekre jött utánam, csak hogy én ettem meg őt.

Ezen az egész nép igencsak elálmélkodott.

– Ha az a madár te voltál, nosza, mutasd be most a sokaságnak egyik mesterségedet – biztatta a kán.

A fiú beleegyezett, s egy nagy fekete telivér lóvá változván ott termett a nép kellős közepén.

Megnyerte a kán meg a nép tetszését a fiú tudománya, el is nevezték táltos fiúnak.

A kán pedig ígérete szerint hozzáadta a leányát, s így elégedetten éltek tovább.

A SÁRKÁNYASSZONY

Hajdan egy nagy solymász hírében álló kán amint a dzsigitjeivel vadászgatott, elrepült a madara. Egyik dzsigitje a madár után eredt, de nem talált rá s visszatért:

– Kánom – azt mondja –, ez csudadolog! Ahogy megyek a madarat követve, egy nagy szikla tövében egy holdnál fényesebb, napnál ékeőbb szépséges leány állt az utamba. Gondoltam: odamegyek s köszönök neki, de szépségétől úgy megzavarodtam, hogy nem tudtam közel sem lépni hozzá.

E hír hallatán elmegy a kán az említett helyre, s ahogy azt a dzsigit mondta: ott áll egy gyönyörű leány, amilyen a világon sincs több.

– Melyik tájról, melyik országból jössz, te tündér? – kérdezi a kán.

A szépség mosolyogva válaszol:

– Napnyugat tájáról jövök arcom színét veszve, földeket bebolyongva, hogy magamhoz méltó, szerencsés vőlegényre találjak.

– Ha így áll a dolog, én egy ország kánja vagyok, s ha jónak látod, jöjj hozzám feleségül – mondta a kán.

A szépséges leány kissé elgondolkozott:

– Hozzád megyek, de csak egy kikötéssel: abban a házban, ahol majd én lakom, csupán te lehetsz jelen. Tiltsd meg, hogy más ember oda belépjen.

„Ha nem teljesítem, amit e szép lány mondott, még elfordul tőlem” – gondolta a kán, s beleegyezett. Fölültette a lányt a poroszkára, s elindultak a város felé.

Pompás lakodalmat csapott a kán, asszonyát annak kívánsága szerint elhelyezte udvarában, s a megszabott feltételt is maradéktalanul teljesítette.

Közben teltek a napok, s a kán irgalmatlanul soványodni kezdett: vére megfogyatkozott, szinte a saját árnyékává sorvadt. A kán palotájába nemcsak egy lélek nem léphet, de még egy madár sem szállhat el fölötte. „Nyilván beteg vagyok” – gondolta ekkor a padisah, s javasembert hívatott. El is jött egy Adem nevezetű javasember. Megérkezvén a szálláshoz, ahol a kán felesége lakott, gondolta: „Vajon mi lehet itt?” – s belesett a kapun. Hát egy sárkányt

pillantott meg, amint a portát keresztülszelő folyóvizet elrekesztve épp tavat csinál. „Mi lesz még itten?” – gondolja lélegzet-visszafojtva a javasember, s ahogy ott áll megdermedten, az iménti sárkány egyszeriben átváltozik nyájas szépasszonnyá, s nyugodt léptekkel besétál a házba. Most értette meg Adem *tabip*, mitől van a kán betegsége. Visszament a kánhoz:

– Házadban van a baj, de meggyógyítalak – mondta, majd minden tudományát latba vetve, sietség nélkül vizsgálni kezdte a kán testi állapotát, ám ekkor a kán felesége, anélkül hogy a vizsgálatot zavarná, csöndesen odaült melléjük.

– Mi hát a bajom? – kérdezte a padisah.

– Nincs semmi bajod, egészséged rendben van – felelte a *tabip* –, annyi az egész, hogy abbahagyad a solymászást. Járj ki a dzsigitjeiddel, s ha a szívedet megvidámítod, minden rendbe jön – s azzal a kínálást elhárítván, tisztelettel meghajolt s eltávozott.

Másnap a kán a dzsigitjei kíséretében kiment solymászni. Visszatérőben látja, hogy a *tabip* ott áll az úton.

– Jó utad legyen, *tabipom* – köszönti a kán megfordulva.

– Kánom – szól Adem *tabip* visszaköszönve –, megtaláltam ám tegnap a betegségedet, azonban a feleségedtől feszélyeztetve nem szólhattam: nem szép asszony ő, hanem sárkány – s azzal elbeszélte a kánnak, amit látott.

– Tulajdon szememmel hadd lássam az ő sárkány voltát – így a kán –, akkor elhiszem.

– Rendben van – felelte a *tabip*. – Először is: fogjál egy élő szirtifoglyot s vidd haza: amint beviszed, kiadja a lelkét, mivel az állatoknak a sárkány a legfőbb ellensége, s mihelyt meglátják, ijedtükben szörnyethalnak. Másodszor: apaszd el a folyóvizet, s fordítsd másik irányba. Estére jól megsózott étket készíttess, s még ha nem ízlik is, színleg egyél belőle, házadban pedig egyetlen edénybe se tölts vizet. Feküdj le aztán, mintha aludni térnél, kánom, s figyelj: majd meglátod. A végső kiutat pedig majd magam megtalálom.

A mondottak szerint egy eleven szirtifoglyot vitt haza, hogy a feleségének megmutassa. Amint az asszony a kezébe vette, a szirtifogoly többé nem moccant: kiadta a lelkét. „Nyilván megrettent a madár” – gondolta a kán, s már nem kételkedett.

Pár nap múlva a kán a második próbát is előkészítette. Éjfélkor aztán, ahogy alvást színlelve figyel, látja, hogy a sárkány feje előkúszik az ágyból, a fark felőli vége pedig a kán testéhez ér, majd irdatlanul kinyújtózkodva mindenféle edényben víz után kezd kutatni a szomjazó sárkány, vizet azonban nem találván – mi mást tehetne? – összetekeredik, s előző alakját visszanyerve fölébreszti a kánt:

– Nincs víz a házban – azt mondja –, hozz vizet a folyóból.

Megy a folyóhoz a kán, majd visszatér üres kézzel:

– Ott sincs víz.

Közben meg is virradt, s az asszonymak oda lett a nyugalma. A kán pedig a szálláshelyére menvén elmondta összes dzsigitjeinek a látottakat, majd a vizet a folyóba visszaterelve messziről figyelte, amint a felesége óvatosan körülnézve elrekeszti a vizet, s aztán sárkánnyá változván vedelni kezdi, hogy szomját csillapítsa.

Ekkor a kán hamar előkerestette Adem tabipot, s megtudakolta tőle, mi módon lehetne a sárkányt elpusztítani.

– Ennek, uram, immár nyolcvannapnyi élete maradt – felelte a tabip –, azután valódi sárkány válik belőle, s ha addig el nem pusztítod, elnyeli egész városodat. Építtess hát ide vasból egy ablaktalan házat, s őt oda csellel bevezetvén zárd rá az ajtót, majd rakasd körül tűzzel. Meg kell égetnünk, nincs más kiút, hisz ha mérget keversz az ételébe, és te magad nem eszel belőle, még csak meg sem kóstonja. Addig is járd az országot úgy, mint korábban, hogy gyanút ne kelts.

A kán egy hét leforgása alatt csináltat a kovácsokkal vasból egy házat. Aztán odavezeti a feleségét s betessékeli. Az asszony a házba beléptekor hátrafordul, hogy a kánt is behívja, ám ekkor az ajtó rácsapódik s bezárul mögötte. A készen álló kovácsok fújtatóikat zuhogtatva fölszították a tüzet, s a házból hamarosan fölhangzott a fülsértő, agyat hasító sárkányordítás. Másnap, amint rányitnak, a sárkányból csak az egész házat megtöltő hamvai maradtak.

Az országot a gyötrelmektől megszabadító Adem tabipot a padisah a palotájába fogadta, s megtette udvari emberévé. Szerencse virradt a népre s a földre, a furfangos sárkánytól megszabadult kán pedig visszanyerte korábbi állapotát, s a népét az ellenségtől megoltalmazván sok esztendő megélt erőben-egészségben.

ALNAZAR BÁKI

Élt vala réges-rég egy Dzsanicék nevű kán. Volt neki nyolc fia. Nyolc fia közül az elsőnek már őszbe vegyülő szakálla, az utolsónak fekete szakálla volt, de még nem házasította ki őket. Összeült eme úr nyolc fia, s három nap tanácskozott, mondván:

– Miképpen mondjuk meg atyánknak, hogy nekünk asszonyt keressen?

Gondolnak ezt is, gondolnak azt is, végül előkerítik Alnazar Bákit. Megérkezvén, azt kérdi Alnazar Báki:

– Mi végre hívatatok?

– Mi egy anyától nyolcan vagyunk, közülünk az első immár őszbe vegyült szakállú, az utolsó is fekete szakállú lett. Te egy anyától egymagad vagy. A bajszod már barna. Ez ideig egyikünknek sincs felesége. Bármerre ha járunk, így csúfolnak bennünket: „Im itt jön Dzsanicék úr nyolc bitang csődöre.” Azért hívtunk, mert nem tudjuk, miképpen mondjuk meg atyánknak, hogy kéressen nekünk asszonyt.

Alnazar Báki ezt a tanácsot adta nekik:

– Járjatok csak lány után ajilról ajilra, s apátoknak ezt el fogja mondani egy vele egyívású társa. Ő aztán majd észbe kap, s megszerzi nektek az asszonyt.

A nyolc testvér a mondottak szerint nekifogott a lánykeresésnek. Megérkezik közben az úr vele egykorú társa, s elmondja, hogy a fiai lánykeresőben járnak. Dzsanicék kán ekkor a combjára csapott, mondván:

– A nemjőj, de feledékeny vagyok! Hát nem elfeledtem, hogy a fiaimnak asszonyt szerezzek! – Majd így folytatta: – Ha nyolcuknak nyolc helyről kéretvén más-más leányt szerzek, addig az életem is elmúlik, ezért nyolcuknak egy helyről fogok leányt szerezni – s azzal elindult, hogy leányt keressen.

Ám a kerek világ négy sarkát végigjárván sem talált olyan emberre, akinek nyolc lánya lett volna. Egy este aztán egy gazda házához érkező ott letelepedik, s hát ahogy körülnéz, a kerege tetején hét fülönfüggőt lát fölakasztva.

– Aj, be kár – gondolja –, csak nem jutott egy fiamnak – s a jobb szeme sír, a bal szeme nevet.

Meglátja ezt a gazda felesége, s ráförmed:

– Ó, hogy a szádat a vér lepje el, szólj már, hogy mi lelt, mit siránkozol! – s galléron ragadván kétfelől képen törli.

– Ó, jaj, gazdasszony, van nekem nyolc fiam, de a kerege tetején csak hét fülönfüggőt látok. Hát ez az, amiért sírok is, nevetek is.

– Szádat a fekete vér lepje el – mondja erre a gazdasszony –, hisz nekem kilenc lányom van! Csakhogy kettejük nem tette le a fülönfüggőt, úgy ment el.

A kán észbe kapott, hogy elfeledkezett második felesége fiáról, Alnazar Bákiról:

– Jaj, gazdasszony, nekem is kilenc fiam van – mondta.

Megszólalt ekkor a gazda:

– Én a lányaim menyasszonyi váltságaként jószágot nem fogadok el. Hanem teremts az ajtóm elé egy tejtavat meg egy vajtavat, s egyikből a halacskák a másikba átugráljanak. Aztán teremts egy arany nyárfát meg egy ezüst nyárfát, s egyikről a fülemülék a másikra dalolva átszáldossanak. Legyen egy akkora aranytrón, hogy a faromat ráillesztvén beleülhessek. Ajtóm előtt fakassz egy folyóvizet, innenső s túlsó partján lókikötő cölöpök sorakozzanak. Ha nekem mindezt ideteremted, viheted a lányaimat.

Dzsanibek kán elindult hazafelé: „A vajtavat, tejtavat ha előteremtem, halacskát hol találok? A nyárfát ha előteremtem, fülemülét hol találok? A folyóvizet ha odafordítom, kikötőcölöpöt miként állítok sorba?” – töprengett szomorúan. Hazatértekor Alnazar Báki már aludt. Megszólította:

– Kelj föl, Alnazar Báki, vedd a melletted lévő kantárt, apád hóka poroszka lovát megfogván ülj föl rá, nyargalj vele ide-oda, füröszd meg fekete verítékben s köszöntsd apádat. Túlfelé pillant. Túlfelől köszöntsd, idepillant. Innenfelől ha köszöntöd, megszólal majd: „Vedd fejét a gazembernek!” Mondjad neki: „*Takszir*, egy kérésem van.” Azt mondja majd: „Beszélj.” „Bízsa rám dolgát, ami eddig búsította, s én bevégzem harmadnapra.” Ha így szólsz, álmodban majd tanácsot ad.

Amint Alnazar Báki álmából ébredvén fölkel, ott hever mellette egy kantár. Veszi a kantárt, futásnak ered, megfogja apjának hóka poroszkáját, s azt verejtékben fürösztvén apjához nyargal. Köszön neki, de apja túlfelé tekint. Köszönti innenfelől, mire az megszólal:

- Vedd fejét a gazembernek!
- Ennek hallatán így szól Alnazar Báki:
- Takszir, egy kérésem van.
- Beszélj, mi a kérésed – mondja amaz.
- E tenni való dolgot ha rám bízod, én bevégzem

harmadnapra.

Dzsanibek kán megengedi neki, mondván:

- Ha be nem végzed, a fejedet veszem!

Három napig a fiú egy kapavágást sem tesz. „Igazat láttam-é avagy hamisat?” – gondolja, majd harmadnapon fölmege a korábbi dombra, s lefekszik aludni. Hallja ám ismét álmában a tanácsot:

– Kelj föl, Alnazar Báki! Apád szürke ökrének egy szemét kivájván mondd azt: „vajtó légy!” s dobd el, más szemét kivájván mondd azt: „tejtó légy!” s dobd el, egyik szarvát letörvén mondd azt, hogy „arany nyárfa légy!” s dobd el, másik szarvát letörvén mondd azt, hogy „ezüst nyárfa légy! egyik fülemüléje a másakra szálldosson!” s dobd el, beleit kiszedvén mondd azt, hogy „házad arannyá változzék!” s dobd el, kilenc kanál vérét fölmerítvén mondd azt, hogy „farbeleférő mozsár nagyságú arany legyen!” s dobd el. A melletted lévő száraz füttykőst fogd meg, ülj föl rá, mondd azt, hogy „csú!” és indulj! Kétfelé ne bámulj, a sorakozó kikötőcölöpöket ne számláld, folyóvíz fakad föl majd, s a kikötőcölöpök az innenső és túlsó partján fölsorakoznak.

Fölserkenvén, a fiú véghezvitte az álmában hallottakat. Miután minden teljesült, a gazda egy embert küldött Dzsanibek kánhoz, mondván:

- Minden megvan. Jöjjön s a menyeit vigye el.

Dzsanibek kán nyolc fiát vitte magával, Alnazar Bákiról ismét elfeledkezett. Így indul útnak, de eszébe jut: „Fiaimnak eleje, mindnyájuk legkülönbje Alnazar Báki, e dolgot is ő vitte végbe, biz el nem jön, ha magam nem megyek érte”, gondolja s hazafordul.

- Hol van Alnazar Báki? – kérdezi az anyjától.

– Épp az imént ment el, mondván: „apámmal tartok” – feleli amaz.

Belép az apa a házba, s látja, hogy Alnazar Báki ott ül a trónján.

- Jössz-é, fiam? – kérdi tőle.

– Ha én is elmegyek, te is elmész, a trónod üresen maradjon-
é? – mondja Alnazar Báki. – Fiaid nagyja a nagyját, kisebbje a
kisebbjét fogja megkapni, nekem meg ideadják majd legkisebbik
lányukat, Kendzsekét. Apósom ad majd nekem egy fekete
acélreszelőt. Jól őrizd meg, s hozd el nekem. Visszatérőben egy
csöndesen csordogáló, zöld fű közül fölfakadó forrásra találtok. Ott
meg ne háljatok!

Elment nászához Dzsani-bek kán, s harminc nap múltán,
negyven nap ríkatván elvitte a gazda leányait. Násza a nagy leányát
a nagyjának, kisebb lányát a kisebbjének, legkisebbik lányát,
Kendzsekét Alnazar Bákinak adta volt.

Vitte hát menyeit Dzsani-bek kán, s hazatérőben eljutott a fia
említette, csöndesen csordogáló, zöld fű közül fölfakadó forráshoz.
Ekkor Kendzseke így szólt:

– Ez a hely gonosz tündérek mulatóhelye, apám itt meg ne
szálljon.

Ám a nyolc fiú azt mondta:

– Vigye csak magával a furfangos menyét! Lónak alkalmas
hely ez, itt bizony megtelepszünk.

Reggel, amidőn fiai s menyei még aludtak, Dzsani-bek kán
lelent a vízhez, hogy a lovakat megitassa. Ahogy lovait a vízhez
hajtotta, a vízen egy kondér nagyságú fekete tüdő úszkált. Ijedten
horkantva meghököltek a lovai, nem ittak a vízből. „Ej – gondolta az
átkozott csikósok levágták valamelyik lovat s a tüdejét a vízbe
dobták.” Leszállt lováról, hogy a tüdőt a vízből kivegye s elhajítsa,
ám ekkor fölpattant egy hétfejű ördögös öregasszony, karon
ragadta s fölemelvén földhöz teremtette, majd a mellére ülven
megszólalt:

– Aj, te vén huncut, mit adsz nekem?

– Legelőm teli lovakkal, azt adom neked – mondta amaz.

– Aj, te vén huncut, holtod után az a sok ló kié lenne, ha nem
az enyém? – s úgy megsanyargatta Dzsani-beket, hogy az majd
belepusztult.

– Töméntelen sok tevéem van, azt adom neked – mondta.

– Aj, te vén huncut, holtod után kié lenne, ha nem az enyém –
s még tovább sanyargatta.

– Teli karám juhom van, azt adom neked – szólt amaz kétségbeesetten.

– Aj, te vén huncut, holtod után kié lenne, ha nem az enyém?

– Hatszárnyú hajlékom van, azt adom neked.

– Aj, te vén huncut, holtod után kié lenne, ha nem az enyém?

– Nyolc fiamat, nyolc menyemet odaadom!

– Aj, te vén huncut, holtod után kié lenne, hanem az enyém?

Félig holtan, ereje fogytán végül ezt mondta Dzsani-bek kán:

– Fiaimnak eleje, mindnyájuk legkülönbje az én Alnazar Bákim, őt adom neked.

– Aj, te vén huncut – szólt az ördögös öregasszony –, előbb is megadhattad volna. Miképpen adod nekem Alnazar Bákit?

– Van egy fekete acélreszelője, amit az apósa adott neki – felelte Dzsani-bek kán –, azt ügyesen megszerzem, s a tűzhely aljához támasztom, mielőtt elmennék. Fortéllyal aztán őt magad elkaphatod.

Hajtja a lovait Dzsani-bek kán, s odaszól a menyének:

– Lányom, vedd már elő s dobd ide a reszelőt, ennek az átkozott lónak száka ment a lábába.

A menyé egyfelől sírva, másfelől nevetve elővette a reszelőt, s odadobta neki. Ő pedig elindította a fiait, maga meg a ló lábában lévő szákat kiszedvén, a reszelőt a tűzhely tövéhez támasztotta, majd elindult hazafelé.

Miután Kendzseke hazaérkezett, Alnazar Báki megkérdezte tőle:

– Hol van az apósom adta fekete acélreszelő?

– A reszelőt apád elvette – válaszolt Kendzseke.

Alnazar Báki apjához menvén megkérdezte:

– Apám, hol az a fekete acélreszelőm, amit az apósom adott?

– Aj, Allah vegye el az eszemet! Szálka ment az átkozott ló lábába, azt reszeltem ki vele, s aztán a tűzhely tövéhez támasztottam s otffelejtettem – mondta.

Hazamenvén, Alnazar Báki ezután el akart indulni, ám menyasszonykája, Kendzseke visszatartotta:

– Ma feküdj csak le, holnap majd elmész.

Aznap le is feküdt hát, másnap reggel pedig elindult arra a táborhelyre, ahol a reszelő maradt. Amint megérkezett, a kő tűzhely

tövében ott üldögélt egy karólábszárú, piszkafalábú, rókapofájú, farkasszemű vén boszorkány.

– Asszalam alejküm, anyóka! – mondta neki.

– Alejkime szalam, fiacskám! Ha nem köszöntél volna, fiam, biz elsápasztottalak volna!

– Ha nem fogadtad volna, anyóka, biz ellankasztottalak volna.

– Mi végre jöttél, fiam?

– Itt maradt a reszelőm, anyó, a reszelőért jöttem.

– Ej, fiam, a reszelődet én vettem el. Megbíználak téged egy munkával – mondta.

– Ej, anyó, lovam nincs, subám nincs, felszerelésem sincs.

Hogyan lennék hát alkalmas erre a dologra? Ha el akarsz nyelni, hát nyelj. Ha nem nyelsz el, add a reszelőmet!

– Jaj, fiam, dehogy nyellek én el téged – köntörfalazott a vénasszony –, te erre a dologra igen alkalmas vagy.

„Hát ez nem megy másképp” – gondolta Aínazar Baki, s miután a reszelőjét megkapta, a vénasszony nyomába szegődvén elindult.

A vénasszony elvitte a fiút a vaskapus városhoz, s megbízta:

– Hozd el nekem a föld alatt lakó Ajgan leányát.

Alnazar Báki elindult Ajgan leányáért, a szépséges *Altinaj*-ért.

Ahogy megy-mendegél, meglát egy tigrist, akinek a lábába fenyőgally szűrődött. Kihúzza Alnazar Báki a fenyőgallyat a tigris lábából, hát annyi genny jött ki belőle, hogy az egész szurdokot elöntötte.

– Ha bajba jutsz – mondta a tigris –, ezt tűzben perzseld meg – s bajszából egy szálat kirántván, nekiadta.

Elrakta a fiú a bajuszt, s aztán továbbindult. Továbbhaladtában meglát egy embert, aki a farára malomkövet kötvén egyik dzsejranhoz is odamegy s megrúgja, a másik dzsejranhoz is odamegy s megrúgja. Nézi, nézi Alnazar Báki, s elcsodálkozik:

– Ej – azt mondja –, malomkövet a farára kötöző bátyó, be ügyes vagy!

– Ej, fiam – feleli amaz –, megvénültem, de még senki sem dicsért meg, hogy ügyes vagyok. Hadd legyenek én is az útitársad – s azzal hozzászegődvén elindult.

Ahogy innét is továbbhaladnak, egy embert látnak, aki fölszürcsöli egy tó vizét s egy másik tóba ereszti.

– Ej, tószürcsölő bátyó – mondja a fiú –, csak nézem, ahogy egyik tó vizét fölszürcsölvén a másik tóba ereszted. Be ügyes vagy!

– Ej, fiam, megvénültem, de még senki az én mesterségemre egy dicsérő szót nem mondott. Hadd legyek én is az útitársad – azzal ő is hozzászegődött.

Továbbhaladván, Alnazar Báki leszállt a föld alá. Ahogy a föld alatt megy-mendegél, látja, hogy egy odúját ásó egérre egy vércse leselkedik. Ágból íjat, nádból nyilat készít Alnazar Báki, s lelövi a vércsét. Az egér odafut hozzá:

– Barátom – azt mondja –, te jót tettél velem. Ha bajba kerülsz, csak perzseld meg ezt, s én a segítségedre leszek – s azzal kitépi egy szempilláját s odaadja neki.

Innét is továbbindul, s egyszer azt látja, hogy száz hangyát egyik felől tűz szorongat, másik felől víz szorongat, s már-már elpusztulnak. Köntöse szegélyét odatartván, Alnazar Báki megmentette a hangyákat.

– Ha bajba kerülsz – szól együkük –, perzseld meg ezt – s egyik lábát kitépvén nekiadta.

Innét is továbbhaladtak, s eljutottak Ajgan városának határáig.

– Hárman egy helyen nem lehetünk – mondták. – Adjunk majd hírt egymásnak – azzal ki-ki eltávozott más-más irányba.

Alnazar Bákit fiává fogadta egy öregember s egy öregasszony. A fiú munkálkodása nyomán az öregember s az öregasszony jószága egykettőre meggyarapodott. Egy napon Alnazar Báki megperzselte az egér szempilláját. Megjelent az egér:

– Miféle gond-baj környékez, barátom? – kérdezte.

– Áss nekem egy föld alatti utat, amelyben elfér egy ember, s amelyen át kijutok Ajgan leányának, Altinajnak házához – mondta Alnazar Báki.

– Jól van, barátom – szól az egér, s éjt nappallá téve addig ásott, mígnem meghozta a hírt: – Bevégeztem.

Éjszaka Alnazar a föld alatt eljutott a szépséges Altinajhoz. Megsimította az alvó leány arcát is, haját is jobb felől, majd kihúzta egy szál haját, s azt elrejtve eltávozott.

Altinaj mindennap meg szokott méretkezni negyven leánypajtásával együtt. Másnap reggel amint megméretkezett, észrevette, hogy egy szál haja hiányzik. Egy szál hajának súlyával

ugyanis Altinaj nehezebb szokott lenni a negyven leánynál. Aznap viszont amint a mérlegre ereszkedett, ugyanannyit nyomott rajta, mint a negyven leány.

– Van-e olyan étel, amit az ember ha megeszik, nem alszik el tőle? – kérdezte Altinaj, mire egy öregasszony így válaszolt:

– Olyan étel, amit az ember ha megeszik, el ne aludna, nincsen. Ha a körmödet tisztára leszeded, nem alszol el.

Nekifogott Altinaj, hogy a körmét leszedje, s ahogy az egyik körmét tisztára leszedte, kibuggyant ujjából a vér. Rémületében úgy szíven öklözte az öregasszonyt, hogy annak megszakadt a szíve és szörnyethalt.

Ébren figyel a leány, s egyszer csak valami zaj-zörej üti meg a fülét. Tovább figyel, hát egy legény bukkan elő. Arcon csókolja bal felől, haját simítja bal felől, ám ekkor Altinaj megragadja:

– Hát te ki vagy és mit akarsz? – kérdezi.

– Én biz a föld színén lakó Dzsani-bek kán fia vagyok. Hallottam hírnevedet, azért jöttem. Az este már voltam nálad, de nem tudtalak fölébreszteni, megcsókoltam hát jobb felől az orcádat, s kihúztam a hajadból jobb felől egy szálát, mielőtt elmentem – mondta Alnazar Báki.

– Ha férjhez nem megyek – szolt a leány –, följuthatok-e a földre? Ha a földön lakozó Dzsani-bek kán fia vagy, kihez mennék, ha nem tehozzád? Kéress meg hát apámtól-anyámtól, ha el akarsz venni.

Hazatérvén, a fiú így szolt fogadott apjához:

– Menj el kérőbe Ajgan lányáért, Altinajért, el akarom Altinajt venni.

– Ó, jaj, fiam – mondta az apja –, mi az, amit a kán mitőlünk elfogadna, mit érdekelné őt az, ami nekünk van? Fényes csizmájú ha el nem érheti, kopott csizmájú meg sem kérheti, fiam, nekünk akkor ugyan miért adná?

– Márpedig ha el nem méssz kérőbe, úgy eltűnök innét, hogy többé nem látsz – mondta a fiú.

– E fiam révén jöttünk rendbe. Ahogy mondani szokták: „Takaros lánynak kedvére van, csak ótvaros ne legyen”, s a fiam vajon nem szereti-e? Jó lenne, ha elmennél – beszélte rá az öreget a felesége.

– Rendben van – szólt az öreg, azzal szürke ökrére fölülvén elment a kánhoz:

– Kérőbe, követségbe jöttem, kánom – mondta. – Kérő meg nem halhat, követ szégyent nem vallhat, kánom.

– Ej, mit beszél ez a féleszű vénember? – szólt a kán. – Kössétek az ökre farkához! – azzal az öreget agyonverette, s az ökrével hazahúzatta.

Megpillantván, az öregasszony jajgatni kezdett:

– Ó, jaj, fiam, hogy vesztél volna a feleségeddel együtt!

Megölték az öreget, s az ökrével hozatták haza!

– Mondd csak, anyám, a teste egészben van-é?

– Igen.

– Ha így van, hát ne búsulj – szólt a fiú. – Holnapra apám a kulánnál egészségesebb legyen – mondta, majd lefeküdt.

Apja másnap már jókor mondta a reggeli imát s fölkel.

– Elmész-e, apám?

– El én, fiam – mondta az öreg, s elindult a kánhoz.

– Kérőbe, követségbe jöttem, kánom – kezdte rá ismét. – Kérő meg nem halhat, követ szégyent nem vallhat, kánom!

– Öljétek meg az öreget – szólította dzsigitjeit a kán –, s felkoncolván rakjátok föl az ökrére, hadd vigye haza.

Azok az öreget megölték, s felkoncolván az ökrére rakták.

Estére az ökör ismét megérkezett.

– Jaj, édes fiam – siránkozott láttán az öregasszony –, felkoncolva küldték vissza az öreget!

– Ej, anyám! Dolgát megtévén ha egy tagja visszatér, az is elég – szólt a fiú, s az öreg csontjait összeragasztván letakarta a köntösével: – Reggel apám imádkozzék s keljen föl – mondta, majd lefeküdt.

Az apja reggel fölkel imádkozva.

– Ej, apám, elmész-e a kánhoz? – kérdezte a fia.

– Ej, fiam, elmegyek – szólt amaz, s fölülvén a szürke ökröre újból elment, s elismételte előző szavait.

– Öljétek meg az öreget – mondta a kán –, égessétek el a csontjait, s a hamuját küldjétek haza.

Megölték az öreget, ám amikor a csontját égették, Altinaj megbízta egyik szolgáját, mondván:

– Vegyétek föl a térdkalácsát, göngyöljétek fehér rongyba, s az ökör farkához kötve küldjétek haza.

Azok fölvtették a térdkalácsát, fehér rongyba göngyölték, s az ökör farkához kötve hazaküldték.

– Jaj, fiam, jön az ökör, de az öreg sehol! – siránkozott az öregasszony.

A fiú megtalálta az ökör farkára kötött térdkalácsot, s betakarta a köntösével:

– Reggel apám imádkozzék s keljen föl – mondta.

Az apja reggel fölkelte imádkozva.

– Ismét elmész-e? – kérdezte az öregtől a fia.

– Elmegyek – mondta az, s elindult.

A kánhoz érkezvén ismét így szólt az öreg:

– Kérőbe, követségbejöttem, kánom. Kérő meg nem halhat, követ szégyent nem vallhat.

„Nem akármilyen öregember ez” – gondolta a kán, majd megszólalt: – Mit egyek rajtad? Jószágod ha nincs, négy-öt próbát teszek. Ha azt végrehajtod, viheted a lányt. Estére a fiadat küldd el.

Miután az öreg hazaérkezett, Alnazar Báki estére az útitársaival együtt elment a kán udvarába.

– No, ha megjöttetek – mondta a kán –, van benn a házban két szelídített tigris, vágd le őket.

Megperzselte Alnazar a tigrisbajuszt, s a korábban barátjává szegődött tigris nyomban megjelent. A tigrisek ura volt ő, s a palotába belépvén mindkettőjük nyakát elroppantotta egy harapással, majd kiment. Alnazar Báki pedig felkoncolta s a *tekcsé*-kbe rakta őket, majd egyikük irhájával betakarózáván, másikuk irháját maga alá terítvén lefeküdt.

Reggel fölébred a kán:

– Ej, hóhérok, itt vagytok-é? – mondta. – Vonszoljátok ki s dobjátok el annak a fiúnak a holttestét, ne bűdösítse be a tigrisházat!

Megy az egyik hóhér:

– Ej, uram – azt mondja –, megölte a tigriseket.

„Hazudik” – gondolja a padisah, s elküld még egy hóhért, ám az is csak ezt mondja:

– Ej, uram, ha beszélek is, meghalok, ha nem beszélek is, meghalok, bizony felkoncolta a tigriseket, s az egyikük irhájával

betakarózott, a másikuk irháját meg maga alá terítette.

Másnap reggel a kán száz ezüstpénzt szóratott a nád közé:

– Keresd elő nekem ezt a pénzt! – mondta.

Megperzselte Alnazar Báki ama hangyának a lábát, s a száz hangya máris megjelent előtte.

– Ím e nád közé száz ezüstpénzt szóratott a kán – mondta Alnazar Báki. – Keressétek meg s hozzátok elő.

A hangyák egytől egyig előcipeltek a pénzt, de számláláskor egy ezüst híja volt. Visszaküldte hát a hangyákat, s amikor azok visszaözlöttek, kiderült, hogy az a hangya, amelyik a lábát kitépte s odaadta volt neki, nem bír cipekedni. Alnazar Báki végül is a hangyákkal összeszedette a kán pénzét s odavitte neki, mire a kán így szólt:

– Most pedig reggel egy embert indítok. Alnazar Báki is indítson egy embert. Adunk kettejük kezébe két teáskannát, s onnét, ahová a szem el nem lát, hozzanak vizet. Akinek az embere előbb ér vissza, azé a győzelem.

Alnazar Báki azt az emberét küldte, aki malomkövet kötött a farára. A kán is indított mellé egy embert. A kán embere vizet merített, s már az út felénél tartott utolérhetetlenül, amikor emez elhajította a malomkövet s ímmel-ámmal elindult. A kán embere hanyatt esett, ezért vissza kellett fordulnia, s mire a vizet meghozta, Alnazar Báki embere már rég odaadta azt a kánnak.

– Most pedig – mondta a kán – menj be ebbe a házba a társaiddal együtt, s ülj le! A fal tövébe annyi szenet szóratok, amennyi csak telik, s fújtatóval minden oldalról fölszítatom. Ezt bírjátok ki.

– Tószürcsölő, szürcsölj fel egy-két tavat s jöjj vissza! – mondta Alnazar Baki.

A kán vezírje mindenfelől egybegyöjtötte a kovácsokat, s nyomtatni kezdte a fújtatókat. Fehéren fölizzott a vasfal, az odabent lévőeknek a lélegzete is elszorult.

– Zúdítsd már ki a vizet – mondogatták.

A folytonos „zúdítsd” szóra a tószürcsölőnek hányingere támadt:

– Álljatok odébb! – mondta.

– Ej – szolt rá az egyik –, tán halálra akarsz égetni bennünket?
– s fölkelvén a lapockájára vágott, mire a tószürcsölő szájából kilövellt a víz, s még a kán városának egyik felét is elöntötte.

Éjszaka Alnazar Báki elfutott a lányhoz, s megkérdezte:

– Most milyen próbát fog tenni?

A lány így válaszolt:

– Holnap majd ásat egy szabad tűzhelyet. Levág egy juhot, s a húsát kondérba rakja, majd a kezébe ad egy négyujjnyi ürmágot, mondván: „Főzd meg rajta a húst.” Isten ha megengedi, az ürmág a hús megfőttéig égni fog, Isten ha nem hagyja, lánggra lobban ugyan, de kialszik. Megkínál egy kanálnyi fekete lével, majd menyegzőt tartván hozzád ad feleségül. Ez lesz a lakodalmad.

Reggel a kán juhot vágott, kondért akasztott, s egy négyujjnyi ürmágot Alnazar kezébe adott. Tüzet gyújtott Alnazar Báki. Égett a tűz, fődögéit a hús. A hús megfőttékor a tűz kialudt.

A kán pedig egy kanál fekete lével lagzit tartván Alnazarhoz adta a lányát. Alnazar az apósa adta kincseket háromfelé osztván megkérdezte:

– Most hát ki visz föl a föld színére?

– Majd az alpkarakus fölvisz – mondták neki.

– Merre van az az alpkarakus? – kérdezte a fiú.

– Van a dombok között egy forrás. Ama forrás mentén ha fölfelé haladsz, a kútfejénél egy vastag nyárfa áll. Pontosan ott lakik az alpkarakus – mondták.

A fiú másnap reggel útnak indult, s addig ment-mendegélt, mígnem eljutott az említett forráshoz. Ahogy odament, a nyárfa tetején két fióka ezt mondogatta:

– Fölfal, még fölfal! Lenyel, még lenyel!

Odapillantván észreveszi, hogy a nyárfára egy sárkánykígyó tekergődik fölfelé. Alnazar ekkor lehúzta ujjáról Altinaj aranygyűrűjét:

– Ha Altinaj gyűrűje vagy – mondtá –, öld meg nekem ezt a sárkányt! – azzal hozzá vágta.

Bement a gyűrű egyik oldalán, kijött a másik oldalán, s a sárkány abban a pillanatban holtan zuhant a földre. Alnazar a sárkányt karddal szétarabolta, majd harci baltájával a nyárfába

lépcsőt vágván fölkapaszkodott a tetejére. Fölerkeztén, a két fióka még egyre azt csipogta:

– Lenyel, még lenyel! Föfal, még föfal!

– Hát veletek meg mi van? – kérdezte Alnazar.

– A mi anyánk elment zsákmányt keresni – mondták. – Aztán jött a sárkány, s meg akart enni, azért csipogtunk.

Alnazar elosztotta a sárkány farkát a két fióka közt, majd megkérdezte:

– Mikor jön vissza anyátok?

– Esti szürkületkor.

– Miképpen jó meg?

– Ha sikerrel járt, úgy háznyi követ hengergetve, birkányi köveket borogatva tér meg. Ha kudarccal járt, úgy vörös szélzúgással, vihartombolással tér meg.

Egy idő múltán jó a fiókák anyja. Jöttek vihartombolással a magas nyárfára szállna, ám a magas nyárfa oly állhatatlanul imbolygott, hogy inkább leszállt egy alacsony nyárfára.

– Évente megtojok – szólalt meg vijjogva –, ám a sárkány a fiaimat minduntalan föfalja. Ilyenkorra már nem marad belőlük. Fejemre bajnak vagytok-é, gyermekeim? Lelkemre jajnak vagytok-é, gyermekeim?

– Ej, anyácska – mondták a fiai –, fejedre bajnak mi nem vagyunk, lelkedre jajnak mi nem vagyunk. A jót mutassuk-é, avagy a rosszat mutassuk-é?

– Ej, fiaim, előbb a gonoszát mutassátok!

Fiai megmutatták a sárkány szügyét, mire az alpkarakus azt nyomban lenyelte.

– Ej, fiaim, most a jót mutassátok!

Fiai ekkor megmutatták neki a fiút. Őt is lenyelte.

– Ajaj, te öreg, tedd ki már, tedd ki, dobd ki már, dobd ki! – mondták, de az csak nem öklendezte elő. – Ereszd ki, te öreg, hisz a gyomrodban elrohad! Dobd ki már, dobd ki!

Ekkor így szólt az alpkarakus:

– Ejnye, fiaim, hagyjátok még. A korábbinál kétszerte különb férfit csinállok belőle. Ha most egy kicsit hagyjátok, az egész testét tiszta vassá teszem.

Miután kivetette a földre, az alpkarakus megkérdezte a fiútól:

– Hát te mi járatban vagy?

– Én a föld színén lakó ember vagyok – felelte Alnazar Báki. – Azért jöttem hozzád, hogy megkérjelek: vigyél föl a föld színére.

– Ma már a gyermekeimért való aggodalom miatt megfogyatkozott az erőm. Holnap erőre kapok. Jöjj el hát holnapután, s hozz negyven kanál vizet meg negyven pacsirtát. Amikor szólok, adj egy kanál vizet, egy pacsirtát.

A megbeszélt napon Alnazar Báki magával hozta Altinajt. Addigra az alpkarakus is útra készen állt.

Az alpkarakus Alnazart a hátára ültette, s fölszállván elindult. Amikor szólt, az vizet, húst adott neki, így haladtak. Jó utat megtettek már, amidőn azt mondja az alpkarakus:

– Adj vizet!

– A víz elfogyott.

– Adj húst!

– A hús elfogyott – felelte Alnazar.

Ereje fogytán az alpkarakus ereszkedni kezdett lefelé. Alnazar Báki ekkor sírva kivágott egy darabot a lábikrájából, s odaadta neki.

– Adj vizet! – mondta amaz.

Erre ő kifakasztotta egyik szemét, s odaadta neki. Följutván a föld színére, az alpkarakus csettintve így szólt:

– Az a hús meg víz, amit legutóbb adtál, igen jóízű volt.

– A hús kifogytakor amidőn alább ereszkedtél, a lábikrámból vágtam s azt adtam oda, a víz elfogytakor meg a szememet fakasztottam ki s azt adtam oda – mondta Alnazar.

– A te biztos helyen lévő lábikrád mindjárt visszánő – szólt amaz s kiköpte a szemét is. – Jóságra jószág, holtig csak jószág, gonoszságra gonoszság, holtig gonoszság – tette hozzá az alpkarakus, majd búcsút mondván elrepült hazafelé.

Alnazar Báki pedig a menyasszonyát magával vezetvén, a rézboszorkányhoz indult. Jó néhány napi utat megtettek már, amidőn Alnazar Báki egyszer elsóhajtotta magát.

– Miért sóhajtottál? – kérdezte Altinaj.

– Nem lehetek már én a tied, nem lehetsz te az enyém – felelte Alnazar Báki.

– Ugyan miért is válnánk el egymástól?

– Engem egy rézboszorkány bízott meg, annak a hatalma révén jutottam el hozzád.

– Aj be kár! Ha erről az apám házában szóltál volna! Van apámnak egy Mika nevű madara. Azt ha elhoztuk volna, kivájná a szemét s megölné. Az embernek nyugtot nem hagyó ördögös öregnek már kivájtam a szemét, s megölettem. Gonosz szándékkal a vénasszony küldte értem, de ő maga elmenekült. Most menjünk csak előre egy földből kiálló zöld kőszikláig. Ha odaérünk, selyemből kötelet sodrok, s jó erősen kötözz oda engem ahhoz a kősziklához. Te aztán menj tovább. Amikor megkérdi: „Elhoztad-e?”, mondd azt: „Elhoztam.” Ha megkérdi: „Hol van?”, csak annyit szólj: „Itt meg itt.” Akkor majd kígyóvá változik, s tekeregve, kúszva elindul hozzám, te meg kezdjél rá így: „Az apád sírját! Vesszen meg, aki az ilyen féregfajzattal jót tesz!” Ő ekkor hátrafordul s megkérdi: „Mi történt?” Ha azt mondod: „Éhes vagyok”, odahajít majd egy kulcsot, mondván: „Nesze a kulcs, eredj magad s egyél.” A kaput kinyitván ha belépsz a várba, a bejárattal szemközt lesz egy szürke vályogház. Oda ha belépsz, itt is, ott is ládák lesznek, középütt pedig lesz egy juh nagyságú szürke láda. Rögtön rúgj bele, törd föl. Ha feltörted, találsz benne egy kézfej nagyságú ládikát. A kézfej nagyságú ládikát ha feltöröd egy rúgással, hét fekete madárfióka lesz benne: a lelke. Hamar tépd le a fejüket, s öld meg őket – mondta.

Alnazar elment a rézboszorkányhoz.

– Elhoztad-é? – kérdezte az.

– Elhoztam, itt meg itt van – mondta ő.

A vénasszony kígyóvá változott, s tekeregve, kúszva elindult.

– Ő – kezdte rá a fiú –, hogy veszne meg, aki e féreggel jót tesz! Jövök ide éhezve-fáradozva, gyalogszerrel meg lóháton, te meg csak nekivágsz anélkül, hogy az ételt szóba hoznád.

– Nesze – szólt vissza a vénasszony –, vedd elő magad az ételt s egyél – azzal odahajította neki a kulcsot.

Alnazar kinyitotta a kaput, s belépett a szemközt lévő szürke házba, szétrúgta a juh nagyságú szürke ládát, feltörte a benne lévő kézfejnyi ládikát, majd az abban lévő hét fekete madárfióka fejét leszakítván, elindult visszafelé a lányhoz. Ahogy ballag a lány felé, egy nyíllövésnyire eljutván, ott a sárkánykígyó lerogyva. Szalad a

lányhoz, s látja, hogy az szalmánál sárgább arccal, ájultan fekszik. Eloldozta a kősziklától a lányt, s vízbe rakván eszméletre térítette, majd mindketten elmentek a vénasszony városába. Ott összeölelkeztek:

– Ilyen városra, ilyen vagyokra könnyűszerrel aligha akadnánk
– mondogatták.

Altinaj teherbe esett, s fiúikrei születtek. A nagyobbiknak az Aszan, a kisebbiknek az Üszön nevet adta.

Egy napon, ahogy az ajtót bezárta, jött egy ember s bekopogott az ajtón. Altinaj épp kenyeret sütött, Alnazar Báki is otthon üldögélt. Föl akart kelni Alnazar Báki, ám a felesége maga ment oda, hogy az ajtót kinyissa. Az ember Altinaj szépsége láttán hanyatt esett. Altinaj kendővel legyezgetvén eszméletre térítette, majd egy kenyeret adott neki, s elküldte a karaváncsapatához. Kiderült ugyanis, hogy nemrég érkezvén egy karaván telepedett le éjszakára. A csapatához való visszatértekor így szólt az ember:

– Ej, kerben-basi, egy szép asszonyt láttam. Ugyan mit adsz, ha megszerzem neked?

– Ami vagyonomat erre az útra elhoztam, annak a felét neked adom. De miképpen szerzed meg nekem az asszonyt?

– Keríts nekem emberölésre alkalmas mérget, s add ide egy ló rakományát. A többit majd én magam kimódolom.

S a karavánt elindítván, eme karavános olyan közeire ment, hogy a hangját Alnazar Báki meghallja, majd nekiállt jajveszékélni:

– Jaj a szívem! Jaj a májam!

„Elküldöm már ezt az istenvertét – gondolta Alnazar Báki –, az embernek a füle-agya széthasad tőle” – azzal odament a karavánoshoz, s megkérdezte tőle, hogy mi lelte.

– Aj, kedvesem, itt hagytak az útitársaim egy ló terűjével. Jaj a májam, jaj a szívem, de fáj!

– Majd én segítek fölmálházni – szólt Alnazar Báki, s a terút egyik felől fölsegítvén, épp a másik felét rakta fölfelé, amikor a karavános ráfújta a mérget. Alnazar Báki abban a pillanatban hanyatt zuhant. Közben csujjogva, kiáltozva a többi karavános is bejött a városba. Megrémülvén, Altinaj a két kisfiát egy verembe dugta, a tetejét letakarta egy ócska nemezdarabbal, s rádobott egy

tömlő vajat. A karavánosok elszedték a vagyonát, Altinajt pedig zsákmányul ejtették s elindultak.

Ám az a karavános nem fújta rá Alnazar Bákira az összes mérget, magához térvén hazament hát, ott azonban senkit nem talált. Ahogy ott nézelődik, egyszer csak nesz hallatszik a veremből. Kinyitja – hát ráakad a tömlő vajra meg a két fiacskájára. Fölveszi fiacskáit Alnazar Báki, s elindul azon a régi úton, amelyen egykor ideérkezett. Addig ment-mendegélt, mígnem egy folyóvízre talált. Nagyobbik fiát ott hagyta a parton, a kisebbiket pedig fölvette, s nekivágott, hogy átkeljen a vízen. Ám ahogy elért a folyóvíz közepéig, megcsúszott s elejtette a gyereket, azt meg a víz elsodorta, parton hagyott kisfiát pedig farkas ragadta el. Két gyermeke elvesztén keservesen sírva, Alnazar Báki bujdosni indult.

Akkoriban történt, hogy egy városnak meghalt a kánja. Miután a kánnak nem volt fiúgyermeke, ezt a végrendeletet hagyta: „Röptcssétek föl a madaramat, s akire leszáll, az legyen a kán!” Három napig a kán madara senkire le nem szállt. Harmadnapon viszont a városból kirepülván arra a nyárfára szállt le, amelyiken Alnazar Báki tanyázott. Amikor aztán odamentek a nyárfához, hogy kivágják, Alnazar Báki ereszkedett le róla.

– Íme a kán, íme a *bek!* – s Alnazar Bákít kánná emelték.

Miután kán lett belőle, Alnazar Báki el-eljárt solymászni, agarászni.

Szóljunk most Altinajról.

Miután Altinajt a karavánosok elvitték, összekülönböztek rajta, mivel ki-ki magának akarta megszerezni.

– Ej, kerben-basik – szólt Altinaj –, volna egy gondolatom, elfogadnátok-é?

– Ej, te kedves asszony! Miért is ne fogadnánk el azt, amit te mondasz?

– Nos, ha jónak látjátok, vetkőzzetek le ingre-gatyára, kössétek be mindannyian az ingetek alját, s fussatok versenyt. Amelyikőtök előbb ér ide, azé leszek.

– Ej, lám csak milyen igazságos! – mondták, majd elindultak versenyt fújni. Miután elmentek, Altinaj fölült egy lóra, a többi lovat meg maga előtt terelve bevonult abba a városba, ahol előzőleg

lakott. Ám a városba érkezvén a lovakat elvesztette, s így viseltes ruhába öltözve bolyongott a város belsejében.

A farkas elragadta fiút egy juhász fogadta magához, s fölnevelvén a juhok legeltetését bízta reá. A folyóvíz elsodorta másik fiú egy halász hálójába került, így őt a halász vette a gondjaiba.

Egyszer a juhász befogadta fiú épp a juhokat terelgette, amidőn látta, hogy egy fiú halakat fog a folyóból.

– Bátor – szól oda neki –, adj már egy halat.

– Ugyan miért adnék? – mondja amaz, s a halait fölszedvén elindul.

– Hé, bátor, állj már meg! Mi a neved?

– A nevem Üszön.

– Az én nevem meg Aszan. Nyilván mindketten Alnazar Báki fiai vagyunk. Engem farkas ragadott el, de magához vett egy juhász, s a juhász fiaként szolgállok. Téged meg elsodort a víz, de kifogott egy halász, s így annak a fiaként szolgálasz. Ahelyett, hogy így szolgálunk, inkább menjünk el – mondta, s azzal kézen fogva elindultak abba a városba, amelyikbe az anyjuk bement volt.

Üldögél egyszer Alnazar Báki, és sóhajtozik. Felesége kérdésére sem válaszol. Amikor aztán Alnazar Báki elmegy solymászni, agarászni, asszonya így szól Kujtu-küng nevű szolgájához:

– Nagy bánata van ennek az Alnazar Bákinak. Nézz már utána, hátha akad reá hasonló gyerek, netán egy nyomorúságban tengődő asszony.

– Rendben van – szól Kujtu-küng, s elvállalta a keresést.

Másnap reggel végigbarangolja a várost, s észreveszi, hogy két fiú mindenkitől kenyeret kéregét; szakasztott olyanok mind a ketten, mint Alnazar Báki. Kujtu-küng megkérdi tőlük:

– Kinek a fiai vagytok?

– Mi az Alnazar Báki fiai vagyunk – felelik. – De hogy az apánk hol van, azt nem tudjuk.

Elhívta Kujtu-küng a fiúkat, s jó ruhába öltöztetvén leültette őket a házban. Amint Alnazar Báki a solymászásból, agarászásból estére megtért, két fia már odahaza üldögélt. Fiai láttán ahogy Alnazar Báki hangos sírásra fakadt, apjuk láttán a fiai is hangos sírásra fakadtak, így ölelkeztek össze.

Alnazar Báki egy napon a fiai kíséretében ismét elment solymászni, agarászni. Több nap, több éjszaka elvadászgattak. Hazatérvén elsóhajtotta magát.

„A fiai előkerültek – tűnődött a felesége. – Most már csak e gyermekek anyja hiányzik” – s odaszólt Kujtu-küngnek:

– Nézz utána, hátha ráakadnál egy nyomorúságban tengődő asszonyra.

Végigjárja a szolgáló a várost, s látja, hogy fejét eltakarva jön egy nem emberi ékességű, takaros csontú asszony. Odahívja:

– Gyere ide, gyermekem – azt mondja –, nézzük meg egymás fejét.

– *Fne*, magának megnézem a fejét. Az én fejem még tiszta.

Mutatja fejét a szolgáló, s ahogy lopva odapillant, annak fölvilan az arca.

– Szólt a padisah felesége, hogy vezesselek hozzá, ad majd alamizsnát. Gyere hát – mondta, majd elvitte Altinajt a kán házába.

Este, amint Alnazar Báki hazatért, Altinaj ott üldögélt a házában. Így aztán Alnazar vígan és elégedetten élt tovább országa népével, áhított gyermekeivel együtt.

ÁLLATMESÉK

A SZÉPSÉGES BAKBAKAJ

Élt valaha a Béka lánya, a szépséges Bakbakaj. Beleszeretett a Bögöly, s elrepült hozzájuk kérőbe.

– Köszönöm a tisztességet – mondta a Béka. – Hozd teli jószággal völgyeimet és horhosaimat, s ha e kalingot kifizeted, tied a lányom.

– A szépséges Bakbakajért nemcsak e jószágot, de a lelkemet is kész vagyok odaadni – szolt a Bögöly, s azzal szállt a juhokhoz:

– Feleségül veszem a szépséges Bakbakajt – mondta –, s titeket mind odaadlak érte.

– Ha akarod, adj egyet, ha akarod, add mindet – válaszolták a juhok. – Mi mindenbe beleegyezőnk.

Repült a Bögöly a kecskékhez.

– Mi a Békához ugyan el nem megyünk – mekegték a kecskék –, dehogyan fogunk szenvedni nála! – azzal a farkukat fölünkörítve a sziklára futottak.

Repült a Bögöly a tevékhez.

A tevék tanácsot vetettek, s hogy a Békához elmenjenek, ugyancsak megtagadták.

A Bögöly elrepült a lovakhoz:

– Elmentek-e a Békához, vagy nem mentek el? – kérdezte tőlük.

Nem bírták elviselni a lovak, hát beleegyeztek.

Repült a Bögöly a tehénekhez:

– Feleségül veszem a szépséges Bakbakajt – mondta nekik –, s kaling gyanánt mindnyájukat odaadlak. Induljatok hát az ő anyjának, a Békának a völgyeibe és horhosaiba!

– Mi a Békához ugyan el nem megyünk – válaszolták a tehének –, nem fogunk szenvedni ennél a gonosznál!

Megdühödött ekkor a Bögöly, s úgy elkezdte csipkedni, szurkálni őket, hogy azok szanaszét szaladtak, s a szépséges Bakbakajt óvatlanul agyontiporták.

Igen búsult a Béka, egyre csak ezt kiáltotta a Bögölynek:

– Pusztulj a kalingoddal együtt!

A többi béka meg hangos szóval vigasztalta, így vigasztalják máiglan is.

S a Bögöly a kedvese haláláért mind a mai napig bosszút áll a teheneken, szurkálja őket irgalmatlanul.

A PACSIRTA

Egy pacsirta, fönn szálldosván, búbocskáját leejtette az üröm közé.

– Üröm, add vissza búbocskámat – mondta.

– Búbocskád én vissza nem adom – szólt ellenkezve az üröm –, hisz rügyeimet is alig bírom tartani.

Erre a pacsirta megfenyegeti:

– Megyek s megmondalak a kecskének.

Megy a kecskéhez s megmondja:

– Ó, kecske, amott van lám az üröm, rügyeit tartani alig bírja, eredj hát oda s edd meg.

– Az ürmöt én meg nem eszem – feleli rá a kecske –, ikergidáim vannak, velük sem boldogulok.

Erre a pacsirta megfenyegeti:

– Megmondalak a farkasnak, hogy faljon föl.

Megy a farkashoz s megmondja.

– A gazda kecskéjét én föl nem falom – feleli rá a farkas –, hisz az odúmat sem győzöm kiásni.

– Megyek a csikóshoz s agyoncsapatlak – szól a pacsirta.

Megy a csikóshoz, megmondja neki, mire a csikós ráfeleli:

– A farkast én agyon nem csapom, a gazda elveszett lovát keresem s nem bírok ráakadni – azzal otthagyja.

– No, akkor megyek s megmondalak a gazdának.

Megy a gazdához:

– Ó, gazda, csikósod a lovadat elvesztette, csak futkos ideoda, eredj és szólj rá, hogy jobban ügyeljen a lóra.

Azt mondja erre a gazda:

– Ó, kedveském, a lovamat én rendben nem tarthatom, hisz a magam háját alig bírom elhordozni.

– Megyek s megmondalak az egérnek, rágjon lyukat a hájadba.

Megy az egérhez s megmondja.

– A gazda hájába én lyukat nem rágok – feleli az egér –, hisz az odúmat sem győzöm kiásni.

– Megmondalak a gyerekeknek, öntsenek vizet az odúdba.

Megy a gyerekekhez s megmondja, mire azok ráfelelik:

– Egér odújába vizet mi nem öntünk, a borjainkat, őrizni nem bírván, szopni hagytuk, csükö-csontunkat eljátszottuk, bekecsünket szétszaggattuk, jártányi erőnk sincsen.

– Aj, gyerekek, megyek anyátokhoz s megveretlek.
Megy az anyjukhoz s megmondja, mire az anyjuk ráfeleli:
– Gyerekeimet én meg nem verem, hisz a gyapjúmat kiverni sem győzőm.
– Megyek s megmondalak a forgószélnek, röptse szanaszét a gyapjúdat.

Megy a forgószélhez s megmondja. Annak más dolga nem lévén, előzúdul a horhosból, s röpteti szanaszét az asszonyok gyapját, az asszonyok meg jól elverik a gyerekeiket, öntik már ekkor a gyerekek az egérlyukba a vizet, rágja az egér a gazda háját, gazda a csikósát veri, csikós a farkast kergeti, farkas a kecskét kergeti, kecske az ürömöt eszi, s az öröm végül visszaadja a pacsirta búbocskáját.

Attól fogva, azt beszélnek – a pacsirta úgy viseli a fején a búbocskáját, hogy le ne essék róla.

ÖREGAPÓ MEG A RÓKA

Hol volt, hol nem volt, egyszer egy róka volt, s az egy hegyen lakott volt. Minthogy egyfelől az ennivalója mindinkább megfogyatkozott, másfelől pedig a vadászok megsokasodtak, a róka élete bajosra fordult. Bárhová is nézett, a megélhetésre módja nem volt, ha a vadászok előtt mutatkozott, menekvése nem volt, s a róka így kiúttalan helyzetbe került.

Ama róka lakta hegy lábánál még egy öregember s öregasszony tengette életét. Egy napon beállított a róka az öregekhez, s így kérlelte őket:

– Hét kölyköm itt a hasamban, ha épségben-egészségben kiteleltettek, hét kölykömet nektek adom. Gondoskodjatok hát rólam annak rendje-módja szerint.

Az öreg s az öregasszony tanácsot vetett:

– Akárki akármit mond, való igaz, hogy hét rókából egy bunda kitelik. A jótett se nem késik, se nem múlik, hamarosan kitavaszdik, vegyük hát gondjainkba a rókát – egyeztek bele.

Az öregek egy kis csontot vetettek naponta a róka elé, ám a rókát az nem elégítette ki, így lesóványodott. Egyszer aztán a róka azt mondja az öregnek s az öregasszonynak:

– Hasamban lévő kölykeim pusztulófélben vannak. Ha társammá szegődvén segítségemre lesztek, én a hegybéli nemes vadakat a kezetekre juttatom. Nektek a bőrük, nekem a húsup majd hasznunkra válik.

– Miféle vadak azok? – kérdi az öreg.

– Oroszlán, tigris, medve, farkas – feleli a róka.

– Ó, a puffadt hasú falánk fajzatja! – fakadt ki a róka szavai hallatán az öregasszony. – Még mivel nem zaklat bennünket! – s orrhegyen koppintotta a gyapjúverő pálcával.

Az öregember sokáig töprengett, ám végül ráállt a róka szavára. Másnap reggel a róka kiment a hegybe, s találkozott a vadkannal, aki a kán dzsigitjei elől fejvesztve menekülve nem talált rejtekhelyre.

– Róka barátom – szólította meg a vadkan –, az üldözőim nyomon követnek, segíts már rajtam!

– Eridj el az odalent lakó öreghez – mondta a róka. – Az majd megóv téged.

– Kedves jó róka, ugyan vezess el már engem ahhoz az öregemberhez! – rimánkodott a vadkan.

S a róka a vadkant elvezette az öreghez.

– Ments meg a kán dzsigitjeitől – mondta a vadkan.

– Jól van – felelte az öreg –, gyere be a házba – s azzal betessékelte a házba a vadkant.

A róka koma csak erre várt, nem is nézte ám tétlenül:

– Hamar be a zsákba – azt mondja –, hadd kötöm be a száját – s kinyitotta a zsák száját neki.

Közben a kán dzsigitjei is megjöttek s beléptek a házba, ám a vadkanra ráakadni nem bírván, ismét odébbálltak. Távozásuk után azt mondja az öreg:

– Nézd csak a szégyentelent, milyen gömbölyűre hízott az elvetett gabonán! Fölfalja a hasznót, s lám, még idejön s azt mondja nekem: „Ments meg a vadászoktól!” – azzal a vadkant megölte, a bőrét lenyúzta, a húsát meg a rókának adta.

Egy másik nap ismét elment a róka vadászni. Hirtelen találkozott egy farkassal, aki épp a vadászok elől menekült, és sietteben nem tudta, hová legyen:

– Bújtass el engem ügyesen, barátom! – rimánkodott.

A róka furfangos módon őt is az öregek zsákjába juttatta.

– Ez hát az a csonka fülű ordas, aki tavaly a szürke gidámat fölfalta! Most aztán a kezembe került! – mondta öreganyó, s agyonverte a mozsárütővel.

Az öreg az ő irháját is lenyúzta, húsával pedig jóllakott a róka.

Egy másik nap felment a róka aへgyre, s meglátván egy fa hegyiben ücsörgő medvét, odament hozzá.

– Kedves jó róka, öt napja leselkedik rám a tigris. Félek, hogy idejön, nem merek lemászni a fáról. Ugyan mitévő legyek? – mondta a medve.

– Van itt egy öregember meg egy öregasszony – felelte a róka –, azok majd megoltalmazznak – s őt is odavezette.

Az öreg meg zsákba bújtatta, s a zsák száját bekötvén rákezdte:

– Nézd a loncsos loboncosát, nézd a cifra cammogását! Apónak-anyónak báránybundára nem telik, ez a drágalátos meg,

lám, egymaga milyen pompás bundát visel! – s agyoncsapta a vasbuzogánnyal.

Közben betoppant a tigris:

– A medve idejött-é? – kérdezte.

Fejét vesztette az öreg meg a róka a tigris láttán. Az öreg rászedni törekedett, a róka csak mentegetőzni igyekezett. Ám mielőtt még bármi is történt volna, a tigris nyomát követve az oroszlán is megérkezett. A tigrisnek inába szállt a bátorsága, könyörgőre fogta:

– Kedves jó róka, tégy velem jót, rejts el!

A róka odavitte neki az öregasszony trágyahordó zsákját:

– Bújj bele hamar! – mondta.

Amint a tigris a zsákba belebújt, az öreg bekötötte a zsák száját, az öregasszony meg fölkelvén rákezde:

– Ez ölte meg a bátyámat! Most a bátyámért bosszút állok! – s a vasbuzogánnyal úgy homlokon verte, hogy belepusztult.

Közben az oroszlán a házba belépvén elordította magát:

– Hová ment a tigris?

Apó meg anyó aléltan reszketett rémületében, a róka pedig hízelegve föl s alá futkározott, ám az oroszlán dühét lecsillapítani nem bírván, szorongva azon törte a fejét, hogy mit válaszoljon.

E pillanatban puskát, íjat rázva, dárdával hadonászva egy csapat vadász érkezett oda. Az oroszlánt elfogta a félsz:

– Bármiképpen is, de ments meg, a rabszolgád leszek! – könyörgött az öregnek.

Öregapó fölhasította a negyven kancára való kumiszostömlő száját s az oroszlánt belebújtatta, öreganyó meg gyorsan bevarrta a tömlő száját:

– Ragadozók fejedelme vagy, de ha istenné válnál, akkor sem juthatsz ki ebből a tömlőből! – s agyonverte a vasbuzogánnyal.

Így aztán, hogy az oroszlánal is végeztek, irháját a tigrisével együtt leterítették a jurta közepére. Közben megjöttek a vadászok, s az oroszlán után puhatólózva benyomultak a házba. Az egyikük kezén ülő sas a róka láttán kinyújtotta a nyakát, hogy megragadja. Mivel hogy likat nem talált, ahova bebújhatott volna, féltében összegörnyedt a róka, ám ekkor öreganyó rikoltva fölpattant:

– Az otthon ülő öregapó s öreganyó ha medvét meg tigrist fog, tán az a szokás, hogy agárkutyával, sassal, állig fegyverben

betódultok? Mi?! Azért jöttetek tán, hogy az én *hatszárnyú* hajlékomban vadak után kajtassatok?! A földet előzőnlő töméntelen vadból egy sem akadt a körmötökre, az én itthon tanyázó rókakölykömre meg rémisztő sasotokat uszítjátok? Hát miféle dolog ez?!

Fölkapta a gyapjúverő pálcát, s úgy fejbe kólintotta vele a sast, hogy az menten szörnyethalt.

Ennek láttán a vadászok csak ennyit szóltak egymáshoz:

– Ez a tigris- meg oroszlánölő vén boszorkány még minket is megnyuvaszt – azzal a házból kisomfordálván elvonultak.

Így aztán, hogy öregapó meg öreganyó gazdag zsákmányhoz jutott s a róka a hússal jóllakhatott, vígan s elégedetten éltek tovább.

HOGYAN MENT KÉRŐBE A RÓKA

Volt egyszer egy szegényember, aki nap mint nap hurkot rakott, s ekként ügyeskedve a megfogott vadakból éldegélt. Egy napon, ahogy kifeszíti a hurkot az erdőben, egy róka került bele. Venné ki a rókát, mire az megszólal emberi hangon:

– Tarts engem tyúkkal, s én hamarosan gazdaggá teszek, még a neved is *Batbajir* lesz a jóvoltomból.

Hazavitte az ember a rókát, levágott egy tyúkot, s odaadta neki. Jól belakott a róka, majd kiment a hegyre s lefeküdt. Ahogy ott hentereg, odamegy hozzá egy farkas, és megszólítja:

– Róka, te meg mit heverészel itten?

Azt mondja erre a róka:

– Errefelé egy kán nagy lakomát s mulatságot rendezett. Úgy befaltam húsból, hogy egészen elpilledtem.

A farkas a potya ételre mindig kész állat lévén megörült:

– Én is elmehetek oda? – kérdezte.

– Ó, hát persze hogy el! Ne is egymagad eridj, hanem harminc-negyvenedmagaddal – felelte amaz.

A farkas pedig a völgybeli farkasokat a völgyekből, a hegybeli farkasokat a hegyekből összegyűjtve, harminc-negyvenedmagával hamarosan visszajött.

A róka az élre vágott, s a farkasok kíséretében beállított a kánhoz:

– Kán uram – mondta –, ezeket a farkasokat a *Batbajir* nevű ember küldte felségednek. Egyik házát megüresítve vigye be s nyűzassa meg őket, s fogadja el az irhájukat – s azzal már indult is.

A kán meg kiürítette egyik házát, s bevitte oda a farkasokat.

Ment a róka aztán a szegényemberhez:

– Most jövök a kántól – azt mondja –, vittem neki úgy harminc-negyven farkast. Ha Isten is úgy rendel, elhozom neked a kán leányát.

Főzetett egy tyúkot, befálta, majd kiment a hegyre.

Ahogy ott hentereg a korábbi helyen, odajön hozzá egy róka:

– Róka, róka – kérdezi –, hát te mit heverészel?

– Errefelé egy kán lakomát rendezett – mondja emez –, s ott úgy belakmároztam, hogy a bendőmet sem bírom fölemelni.

– Engem is elviszel oda?

– Persze hogy elviszlek. De csak nem magad mész tán? Eridj el, s jöjj vissza sokadmagaddal.

Szalad a róka, ahogy csak bír, majd visszatér egy csomó hiúzzal, rókával, eme róka pedig a menet élére áll, s elvezeti őket a kánhoz:

– Ürítse ki még egy házát, s tessék, vigye be őket oda: Batbajir adja felséged lányáért kaling gyanánt – mondja.

Berekeszti a kán a rókákat, hiúzokat egy házba, a kérőbe jött rókát pedig bőkezűen megvendégeli.

Elmenőben így szól a róka a kánhoz:

– Kérem a vödört aranyat mérni, Batbajir vödörrel akarja mérni az aranyat.

„Ha ez vödörrel méri az aranyat – gondolja a kán csodálkozva –, tán még nálam is gazdagabb” – s odaadja a vödört.

A róka azt elviszi, homokkal ragyogóra súrolja, s másnap egy aranyat tesz az aljára, úgy viszi vissza s adja oda a kánnak.

„Ez aztán irgalmatlanul gazdag lehet” – gondolta a kán, majd így szól: – Most hátjöjjön a te Batbajirod, s vigye a menyasszonyát.

Szalad a róka hazafelé, ahogy csak bír, majd a szegényember kíséretében elindul, hogy megszerezze neki a kán leányát.

Útközben, amint egy hídon haladtak át, a hidat a vízbe taszította, aztán elnyargalt a kánhoz:

– A vőlegény, amikor át akart jönni a hídon, a híd leszakadt alatta, a vízbe esett – mondta az orrát szívogatva. – Hozzanak neki ruhát. Gondosan fölkészültünk a menyegzőre, úgy indultunk el, s most mindent elvitt a víz.

– Öltöztessétek föl s hozzátok ide! – parancsolta meg dzsigitjeinek a kán.

Úgy is történt, öt-hat napig lakomáztak, mulatoztak, majd a kán útnak indította a lányát a vőlegény házához. A leány mindenféle drága holmival s szolgálólányaival együtt lóra ült s útnak eredt. Hozzájuk csatlakozott a kán meg a kánné is, hogy elmenjenek a vőlegényhez háztűznézőbe.

– Én megyek – szól a róka –, s gondoskodok mindenről – azzal előre elrohant.

Útközben ahány juhászt, gulyást, csikóst csak meglátott, mindnek azt mondta:

– Ha kérdik, kié a ló, mondd, hogy a Batbajir nevű emberé, ha kérdik, kié a marha, mondd, hogy a Batbajiré, ha kérdik, kié a teve, az is a Batbajiré. Ezt mondjátok, mert ha nem így lesz, amott jön mögöttem a dühös kán negyven dzsigitjével, negyven vezírével, földet előzőnlő seregével, s a fejeteket veszi – azzal otthagya őket.

A földet ellepő töméntelen juh, marha, teve, ló különben mind egy szálig a kígyók fejedelméé volt. A róka ezután rohanvást elment a kígyók fejedelméhez:

– Ej, kígyó – azt mondja –, amott jó a kán számlálhatatlan seregével, mondván: „Megkeresem a kígyók fejedelmét s halálra égetem.” Ha kedves az életed, annak a fának a tetején rejtőzz el, különben aligha maradsz életben. Ha nem hiszed, emeld föl a fejed, s magad is megnézheted.

Fölemelte fejét a kígyó, s a gomolygó por láttán úgy megrémült, hogy fölmenekült a fa tetejére. Elrendezvén a kígyó dolgát, a róka csak a kánra várt. Amikor azok a ház közelébe értek, kiment eléjük:

– Ez itt Batbajir háza, kerüljetez beljebb – mondta.

Belépvén a házba, a kán meg Batbajir a bent található arany, ezüst, a pompás berendezés meg a különféle étkek láttán igencsak elálmélkodott. Amidőn a kán elment, hogy a szobákat végigjárja, így szólott a róka Batbajir barátjához:

– Amit megmondtam, teljesítettem. Ez a ház a kígyók fejedelmének háza, ő maga tőletek való féltében a fenyőfa tetején rejtőzködik. Ha a kígyót lelövöd, a ház a tied lesz.

Fölállt a szegényember, s lelőtte a fenyőfa tetején megbújó kígyót, majd annak jószágaiból jó sokat levágott, s a kánt meg a kánnét két-három napig ott tartván bőkezűen megvendégelte.

„Isten rendelése szerint megfelelő helyre került a lányunk” – gondolta a kán meg a kánné, s azzal megnyugodott szívvel hazatértek.

Így aztán a szegényember a kán leányát feleségül véve boldogan élt tovább. Naponta tyúkhússal belakván, a róka is vígan henyélhetett.

AZ ÁLLATOK BARÁTSÁGA

Összegyűlt egyszer tanácskozni a teve, a medve, a róka, a farkas, a tigris, a bárány s a kecskegida.

– Élünk meg együtt – mondták mindannyian, majd összebarátkozván kimentek a *dzsajlo*-ra.

A teve, a bárány s a kecskegida hárman füvet legeltek s jól meghíztak. A medve, a róka, a farkas meg a tigris azonban nem találtak semmi ételmezt, s a koplalástól igen-igen lesoványodtak.

Egy napon azt mondja a róka:

– Hogy mindannyian éhen ne vesszünk, most rögtön együk meg a kecskegidát meg a bárányt.

Ezt a tigris a többiekkel együtt jóváhagyta. A gidából meg a bárányból kétnapi élésre futotta. Ám ennivalót megint csak nem találhatván, ismét megéheztek. Újból azt mondja egyszer a róka:

– Nem élhetünk így tovább, együk meg a tevét is.

– De hisz a teve a mi urunk, hogyan ehetnénk hát meg? – kérdezte a tigris.

– Ha ti beleegyeztek, majd én elrendezem a teve dolgát – válaszolta a róka.

A tigris meg a farkas beleegyezett.

Odament hát a róka a tevéhez, s erről-arról körülhízelegte, mondván:

– Teve ake, azt mondják ama barátaim: ha most téged levágnak s megesznek, kora tavasszal adnak majd negyven juhot báránnyal együtt. Beleegyezel-é?

Tűnődött ide is, tűnődött tova is a teve, ám csakhamar beadta a derekát:

– Ha tavasszal noszogatás nélkül egybegyűjtitek nekem, hát rendben van – mondta.

Ment a róka a társaihoz, majd a farkas kíséretében visszatért, hogy a tevét levágják. A teve a nyakát kinyújtván letérdepelt, a róka meg a farkas pedig vágni kezdte. Miután fölhasították a teve hasát, a róka belebújt s fölfalta az összes bélháját, majd előjött.

– Te pompásan belakmároztaál – mondta a farkas –, én meg éhen maradtam.

– Istenverte hitvány torkú – szolt a róka –, nesze hát, zabálj! – s odaadta neki a tüdőt meg a májat.

– Ki a felét eszi, szereti a teremtője, ki nem a felét eszi, ég annak a szemfedője – szólt a farkas, majd a felét odaadta a rókának. Elosztani akarván a tüdőt s a májat, a farkas szája merő egy vér lett. Mindenütt összevérézte magát a róka is, ám aztán ragyogóra megmosakodott.

Miután a tevét levágták, megjött a medve, s elkezdtek osztozkodni a húson.

– Hol a tüdeje meg a mája? – kérdezte a medve.

A farkas a rókára nézett, a róka meg a farkasra nézett:

– Tátongó tolvaj – mondta –, magad etted meg, mit bámulsz hát reám?

Erre a medve meg a tigris nekiment a farkasnak s kergetni kezdte. Mire a medve s a tigris visszatért, a róka koma összekapkodta a tevé összes húsát s elrejtette.

– Hová lett a hús? – kérdezték azok ketten, miután visszajöttek.

– Eddig még nem is ettem – méltatlankodott a róka –, mégis így pöröltök velem! Úgy látszik, tőletek csak ez telik ki! – aztán fölállt, hogy elmenjen.

Szánta-bánta a medve meg a tigris a történeteket, a róka pedig kettőjük távozta után titokban rájárt a tevehúsrá. Igen meghízott a róka a tevé húsán. A tigris egy napon meg is kérdezte tőle:

– Te róka, ugyan mit ettél, hogy ennyire meghíztál?

– Éhemben sorban megeszegettem a belemet-hurkámot, attól híztam meg – válaszolta a róka. – Igen jóízű volt.

A tigris meg a medve ezt elhitte, fölhasították hát a tulajdon hasukat, hogy megegyék, de bele is pusztultak. Így kettőjük húsát is a róka ragadta magához.

„Mi lehet vajon a farkassal?” – gondolta egy nap a róka, s elindult, hogy megkeresse. Ahogy az úton megyen, látja, hogy egy helyen csapda van kirakva, a csapdára pedig egy jókora farokfaggyút tettek. Szerette volna megenni a róka, de nem merte róla leszedni. Közben megjött a farkas.

– Farkas ake – szólította meg a róka –, ezt a farkat ím neked raktam ide, vedd föl hát s edd meg.

– Véletlenséggel vajon nem csapda lenne-é? – mondta a farkas.

– Szakállad tisztelvény ha neked hagyom, isten verte hitványa, hát nem eszed-é meg? – förmedt rá a róka, majd úgy tett, mintha föl akarná kapni.

A farkas odarohant, hogy a rókánál előbb megszerezze s fölfalja, ám a csapdába esett, a fark pedig kiugrott a szájából. A róka a farkat nyugodtan fölvette s megette:

– Feküdj, farkas ake, leragadva, a csapdába csalogatva, ha a reggel fölvirrad, gazdája is rád akad! – azzal a róka nekiiramodván elillant.

A RÓKA MEG A FÜRJ

A fürj a sűrű fű között ülve arról énekelt, hogy a vércsék is, az agarak is az életére törnek, s még az a mihaszna róka is folyton azon töri a fejét, miképpen tudná őt fölfalni.

Arra jártában a róka meghallotta a fürjet, s odalopódzván elkapta:

– Hogy merészelsz te engem mihasznának nevezni? – mondta.

– Hát ki az, aki a te kedvedre való? Tán az ember?

Alig élt a fürj rémületében, úgy rebegte:

– Az ember igazságos, irgalmas. Volt idő, amikor engem kalitkában tartott s etetett minden jóval.

– Bolond vagy te – vágta rá a róka. – Ugyan mi végre etetett? Azért, hogy meghízzál, s a húsdod jobb ízű legyen. Jó ízedet dicséri, kicsiny voltodat becsméri.

– De hiszen látod, hogy nem evett meg, csak a kalitkában tartott.

– Ostoba vagy – mondta a róka. – Azért tartott, hogy énekszóval mulattassad, vagy pedig azért, hogy elvigyen a bazárba, s ott ráuszítson egy másik fürjre. Ti meg, ostobák, az emberek multságára magatokat sem kímélvén verekedtetek. Ha győztél, a díjat a gazdád kapta, neked nem jutott semmi. Ha meg alulmaradtál, megvert a gazdád.

– Azt hiszem, igazad van.

– Ha így áll a dolog, hát megeszlek.

– Ahogy akarod.

– No jól van, egyelőre nem eszlek meg. Jólaktam útközben egérrel, te pedig úgysem tudsz hová lenni tőlem. Inkább nevettesd meg. Végy bosszút az emberen, úgylis sokszor megsértett engem. Úzz csúfot belőle, s én csak nézem majd s mulatok rajta.

Beleegyezett a fürj, s elvezette a rókát egy közeli jurtához.

A jurtánál tehenet fejt egy asszony, mellette meg a kistia játszadozott. A fürj az asszony fejére szállt, s pityalattyni kezdett. Az nem eszüdött rá, hol a fürj, ám a fiú észrevette:

– Eneke – mondta –, meg ne mocsanj! Már is agyoncsapom!

Fogott egy hosszú botot, de elhibázta, s a csapás az anyja fejét érte.

Fölrebbent a fűrj, az asszony fejről meg leröpült az *elecsek*, s a tehén ijedtében feldöntötte a teli sajtár tejet.

Odarepült a fűrj a rókához, s megkérdezte:

– No, jót kacagtál?

– Köszönöm, barátom – mondta a róka –, igen meg vagyok veled elégedve. Alaposan megnevettettél. Kár, hogy az asszony fején elecsek volt, nem pedig vékony kendő. Ha a fiú szétverte volna az anyja fejét, végképp elégedett lennék. De egyelőre ebből elég. Most engem ijessz meg. Mindenki ravasznak tart, ám azt senki nem tudja, hogy én semmitől sem félek. Rajta, ijessz hát meg. Ne aggódj, hisz én holtig a barátod vagyok.

– Hunyd be hát a szemedet – mondta a fűrj. – Adok egy fonalat, abba fogódkodj meg, s gyere utánam.

A róka beleegyezett, a fűrj meg elvezette őt a hegyek lábához. Szembejött lefelé egy vadász sassal a kezén s két agárral. Mikor már közeljártak hozzájuk, megszólalt a fűrj:

– Nyisd ki a szemed!

Szemét kinyitván elalélt a róka: az óriás fekete sasmadár fölszárnyalt az égre, a két agár meg rohant neki. Beiszkolt hát a bokrok közé, csomóstul tépték róla a szőrt a tuskék, merő egy vér lett a pofája. Beszaladt végül valami barlangba, de már alig pihegett, s csak úgy reszketett rémületében.

A fűrj odarepült a barlanghoz, s megkérdezte:

– Hogy érzed magad, róka barátom? Elégedett vagy-é azzal, ahogy rád ijesztettem?

– Ó, én egyetlen barátom! Kivel is osztozkodnám, ha nem épp veled? Meg is süketültem, meg is vakultam, kis híján elpusztultam. Gyere hát közelebb hozzám.

Alighogy odament a fűrj, a róka megragadta:

– Te engem nem megijesztettél, hanem kézre adtál! Miért vezettél engem a sashoz meg az agarakhoz? Ezért most megeszlek!

– Róka barátom – felelte a fűrj –, engem te bármikor megehetsz. Tégy hát szívességet, s hallgass meg előbb. Amidőn ott ültem az embernél a kalitkában, megtanultam az írás-olvasás tudományát. Szeretnék most tenni egy utolsó szolgálatot neked, hadd tanítsalak hát meg ími-olvasni.

– Csak taníts – hagyta jóvá a róka –, hátha még hasznomra válik.

– Úgy bizony – helyeselt a fűrj.

– No, akkor kezd el hamar.

– Vitéz róka, mondd azt, hogy „h”.

– H!

– Fűrge róka, mondd azt, hogy „b”.

– B!

– Leleményes róka, mondd azt, hogy „n”.

– N!

– Merész róka, mondd azt, hogy „o-o-o”!

– O-o-o! – tátotta el száját a róka, s a fűrj elröpült.

A RÓKA, A TEKNŐSBÉKA MEG A KULLANCS

A róka, a teknősbéka meg a kullancs egyszer összetársult, hogy hárman együtt gabonát vetnek. Megegyeztek, hogy a róka fog majd a dzsajlóra kijárni, a teknős a vetésre vigyázni, a kullancs meg kaszálni.

A gabona beértekor lejött a dzsajlóról a róka: „Ugyan mi szükségük van ezeknek a vetésre? – gondolta. – Elcsalom én azt tőlük”, majd így szólott társaihoz:

– Barátaim, nehéz lesz ezt elosztanunk. Fussunk hát versenyt, s aki előbb befut, azé legyen az egész vetés.

A teknős meg a kullancs jóváhagyta a róka *akszakál* szavát:

– Akkor hát fussunk – mondták, azzal a megbeszélt helyre odamenvén, fölálltak sorba mind a hárman.

Közben azonban a kullancs belekapaszkodott a rókába, s fölmászott annak a fülére.

Futásnak eredtek.

A vetés mellé érvén a róka egyet rázkódott, mire a kullancs épp a vetésre pottyant, s fölmászott annak a tetejére. „Most hát enyém a vetés” – gondolta a róka a gabonára pillantva, ám annak hegyiben ott kuporgott a kullancs. A róka szíve megremegett:

– Mikor érkeztél? – kérdezte tőle.

– Már jó ideje itt vagyok – felelte amaz. – Fölmásztam a gabona tetejére, s csak titeket leslek.

Így aztán, még ha kicsike volt is a kullancs, a verseny díját ő nyerte el.

A SZAMÁR MEG A TIGRIS

Kiment egyszer a szamár az erdő szélére, s nagyot ordított.

Előugrott ekkor az erdőből a tigris, s már-már a szamárra támadt, de egyszeriben visszahőkölt tőle, mivel ilyen hosszú fülű vadállatot még soha nem látott. Meg is kérdezte:

– Ki vagy te?

– Hát nem ismersz? – mondta a szamár. – Én vagyok Mankan vitéz.

– No, ha igazi vitéz vagy, hajtsd ki hát az erdőből az összes szarvast, s majd én megfogom őket.

Bement a szamár a sűrűbe, s elordította magát. A szarvasok soha nem hallottak még szamárbölgést, rémülten rohantak hát kifelé az erdőből. Az erdőszélen meg ott várta őket a tigris.

Torkig ette magát szarvashússal.

Amidőn a szamár előjött a sűrűből, így szólott hozzá a tigris:

– Engem tartottak a legerősebb vadállatnak, de úgy látom, te sem vagy gyöngébb. Ne barátkozzunk-é össze?

A szamár beleegyezett, s így össze is barátkoztak.

Néhány nap múltán hívta a tigris a szamarat, hogy mennének el vadászni:

– Mankan vitéz – mondta –, most te állj lesbe, én meg megyek s fölhajtom a zsákmányt – azzal berohant az erdőbe.

A vadak mindenfelé szerteszaladtak, egyedül csak egy nyúl futott a szamár felé. Kergette a szamár keresztül a túskebokrokon, összevissza karmolódott, a lelkét is kiloholta, ám a nyulat utolérni mégsem bírta.

Lefeküdt hát egy tisztáson pihenni. Egy szarka észrevette, a hátára szállt, s elkezdte csipkedni. Túrte a szamár, túrte egy darabig, ám amidőn a szarka már a fejéig merészkedett, agyonnyomta.

Jön a tigris és látja: csak fekszik a szamár, de esze ágában sincs, hogy bármit is megfogjon.

– Miért nem fogsz vadakat, Mankan vitéz? – kérdezte haragosan tőle.

– Nekem a vadak húsa nem ízlik, jobb szeretem a madarakét. Lám, fogtam is egy madarat.

Ekkor vette csak észre a megölt szarkát a tigris. Ámulatba esett a szamár ügyességén, s ő sem akarván tőle elmaradni, úzóbe vette

a madarakat. Fölriasztotta az egész erdőt, de elkapni egyetlenegyét sem tudott. Fáradtan s bosszúsan tért vissza a szamárhoz:

– Ha én a madarakat megfogni nem bírom – mondta –, akkor te, Mankan vitéz, ügyesebb vagy nálam.

– Hát ne is feledkezz el soha erről – válaszolta a szamár.

Később a tigrisnek játszani támadt kedve, odament hát a szamárhoz.

– Ugyan mit játszánánk? – kérdezte a szamár.

– Hát azt, hogy ki ugrik messzibbre.

– No jól van.

Nekiiramodván, a tigris egy lendülettel átugrott a patakon.

Szökkent egyet a szamár is, ám a vízbe huppant, majd fölbukkanván kezdett kifelé kecmeregni a partra.

– Te meg miért buktál a víz alá? – kérdezte a tigris.

A szamár a tigrisre pillantva megrázta magát, mire két apró halacska pottyant ki a füléből:

– Neked csak azon jár az eszed – mondta-, miként verhetnéd teli a bendődet. Ám én másokra is gondolok, s arra törekszem, hogy mindenkin segítsek. Ugrás közben észrevettem, hogy ezek a gyámoltalanok elsüllyednek, alábuktam hát s megmentettem szegényeket.

Még inkább elcsodálkozott a tigris a szamár ügyességén és hatalmán. „Ha ez ilyen erős meg ügyes – gondolta –, az én életemet sem fogja megkímélni” – azzal futásnak eredt.

Futott, csak futott, mígnem találkozott két farkassal.

– Tigris vitéz – kérdezték –, ugyan ki elől futsz ennyire?

– Én Mankan vitéz elől!

– Aztán milyen ez a félelmetes vitéz?

– Igen hosszú füle van, jókora nagy feje van, őmaga a lóra hasonlít, ha meg elordítja magát, belesüketülsz.

– Ha-ha-ha, tigris vitéz, hisz ez a szamár – mondták a farkasok. – Ugyan mi félnivaló van tőle? Gyerünk s nyisszantsuk le a hosszú fülét!

Sokáig vonakodott a tigris, ám végül a farkasok rábeszéltek.

Amint a szamár messziről megpillantotta őket, fölkiáltott:

– Köszönöm, farkasaim! Három tigrist kértetek tőlem kölcsön, s ezt nyilván a tartozás fejében hozzátok. Adjátok hát ide hamar! – s

nyargalva megindult egyenest szemközt velük.

Még jobban megrémült ekkor a tigris, sebtiben agyoncsapta hát a farkasokat, s úgy elrohant, hogy vissza se nézett.

Így győzte le a szamár a tigrist.

A MOHÓ VARJÚ

Élt egyszer a világon egy mohó varjú. Bármije volt is, a másokét mindig többnek, nagyobbak látta.

Egy napon a varjú megtojott, ám ahogy szemügyre vette a tojásait, kevésnek találta őket.

Kileste hát, amidőn a héja kiröppen a fészkeből, odaférfközvén ellopott két tojást s a saját fészkebe vitte, majd nekifogott, hogy a maga tojásaival együtt kiköltse azokat is.

Hamarosan kikeltek a fiókák, s a varjú etette, gondozta mindnyájukat. A varjúfiak gyorsan növekedtek, s kitollasodván, megerősödvén immár maguk is ki-kirepültek a fészekből.

De felnőttek ám az általa kiköltött héjafiókák is. Előbb a varjúfiakat falták föl, utána pedig magát a varjút!

Mohósága miatt ekképpen lakolt meg a varjú.

A PARASZT MEG A DISZNÓ

Egy parasztnak egyszer szépen kikelt a vetése, s már épp sűrűsödni kezdett, amikor jöttek a vaddisznók, s a vetést összetiporták meg az orrukkal fölturkálták minduntalan. Egynéhány alkalommal elzavarta a disznókat a paraszt, gondolván: „Most már nem jönnek tán közel.”

A disznók azonban csak tönkretették, összepocskolták a vetést. Elkapta hát egy nap a disznók közül a legnagyobb agyarast, s jó erősen kikötötte egy nyárfához.

Fogott aztán a kezébe egy jókora füttyküst:

– Úgy falod ezt a vetést, mintha magad szántottál volna alá – mondta –, de tavasszal, a szántáskor ugyan hol voltál? – azzal nekihuzakodván fültövön csapta.

A disznó rőfögni, visítani kezdett.

– Hát a mag vetésekor hol voltál? – mondta a paraszt, s még nagyobbat vágott rá. – Csatomaásáskor hol voltál? – s még annál is keményebben odasújtott neki.

A disznó erre körbeforgolódva, földet-vizet összerontva visítozni, hánykolódni kezdett.

Ám a paraszt szíve ennek láttán sem esett meg rajta. Még inkább nekidühödvén, pihenés nélkül ütötte-verte.

– Hát a vetés öntözésekor ugyan hol voltál, te disznó!...

El is eredt így a disznó orra vére, majd addig visítozott, mígnem megdöglött.

NOVELLAMESÉK

AZ OKOS LEÁNY

Hajdanán egy Száribáj nevű ember negyven esztendőn át volt kán. Egy napon népét egybegyűjtötte, s így szólott hozzájuk:

– Negyven évig kán voltam, napjaim számát megláttam, ivóvizemet megittam, már csak a halálom van hátra, gyarapítanivalóm nem maradt. Ha tartozásom lenne, hát szóljatok, s én kifizetem azt még életemben, hogy megváltsam magam. Szemem lehunyta után pedig gyülekezettek össze mindannyian, s emeljetek kánná valakit magatok közül.

– Nem – mondta a népe –, jelöld ki te! Negyven éven át voltál a mi kánunk, s mi hallgatni fogunk a szavadra.

– Nem – mondta Száribáj kán. – Hisz megmondatott: „Halottnak szavát élő nem tiszteli.” Holtom után a szavam is meghal.

Ám a nép nem hajlott reá:

– Jelöld csak ki te a kánt! – mondogatták zajongva.

Száribáj kán ekkor így szólott:

– Van nekem egy fehér sólymom, aki tizenegy éven át volt a barátom. Holtom után három napig se nem eszik majd, sem a szárnyával nem csapkod. A negyedik napon gyűjtsétek egybe a népet, a sólymot pedig etessétek meg s röptétek föl, s akire leszáll, azt az embert kánná emelvén, e kánnak adjátok oda a fehér sólymot. Nagy bánatom, hogy nem maradt utánam gyermek, különben a fehér sólyomnak nem kellene körbepötyölnie a népet s leszállnia valaki kezére.

Nem telt bele sok nap, s meghalt Száribáj kán. Ahogy megmondta: a fehér sólyom három napig se nem evett, sem a szárnyával nem csapkodott, csak gyászolva várakozott. Ekkor a negyedik napon egybegyűlt a nép, s a fehér sólymot megetették, majd fölröptették. Körberöptette a fehér sólyom a népet, végül leereszkedett egy juhászra. Némelyek lármázni kezdtek mondván:

– Juhászból ugyan kánt nem csinálunk!

Az ajilbeli akszakálok azonban közbeszóltak:

– Mi kérdeztük meg erről Száribájt még az életében, szentül megígérvén neki, hogy teljesítjük, amit mond. Száribáj halála után a fehér sólymot korábbi ígéretünk szerint röptettük föl, a fehér sólyom pedig a juhászra szállt le, így hát a juhászt emeljük kánná.

A nép jóváhagyta az akszakálok szavát, s a juhászt kánságra emelvén odaadta neki a fehér sólymot.

Igazságos kán vált a juhászból, aki a népet egyetértésben kormányozta. Jószággal látta el a nincstelen szegényembereket, s a kincstárbeli köntösökből is bőven osztogatott. Ám péntekenként a kincstárba bemenvén, a kán mindig sírva jött ki onnét. Nem tudta megérteni a nép ennek az okát, ezért egy napon megkérdezték tőle:

– Kánom, miért van az, hogy miután a kincstárba bemegy, sírva jön ki onnét?

A kán ekkor így válaszolt:

– Van a kincstárban sok drága holmi, pazar rókabundák, végszámra az atlasz meg a selyem, van mindenféle arany meg ezüst, ám ezek között ott az én juhász koromban viselt, rongyos, szakadozott, kézbe sem vehető ócska gúnyám is, s engem annak láttán elfog a sírás.

– Ez szép dolog, kán! – hangoztatta a nép. – Köszönet érte, hogy ezt máig nem felejtí.

Jó néhány évig uralkodott már a kán, feleséget azonban nem vett magának, a gazdag urak, hatalmas kánok lányai nem nyerték meg a tetszését. Népe el is ment hozzá, s ezt mondta:

– Nem vezet jóra, hogy agglégényként él, maradnia kell egy gyermeknek felséged után, aki majd a helyére lép, hisz láthattuk a gyermektelenül eltávozott Száribáj kán példáját.

Nem hajlott a kán e szóra, a nép viszont nem hagyta annyiban. Ekkor a kán összehívatta az ajiljabeli lányokat, s három találós kérdést mondott nekik:

– Hány napi út van napnyugat és napkelet között? Hány napi út van az ég és föld között? Hány napi út van a hazugság s az igazság között? – Három nap határidőt szabott ki reá, hogy megoldják, majd hozzátette: – Ha kitaláljátok, ha nem találjátok, jertek el mindennap két ízben, s próbáljátok megmondani a választ.

A lányok nem tudták megfejteni a találós kérdést, naponta kétszer elvonultak hát libasorban a kán házába, de azonmód vissza is tértek. Egy napon megkérdi tőlük egy kérges talpú szegényember kurta pendelyes lánya, aki épp tüzelőt szedegetett a mezőn:

– *Edzseké-k*, naponta kétszer is elvonultok itt libasorban, ugyan hová jártok?

– Mit kerülgetsz bennünket? – szólt rá ekkor az egyik lány. – Törődj csak a tüzelőddel!

– Ugyan hagyd már – mondta egy másik lány –, hadd hallja meg ez a gyámoltalan is – azzal elmondta neki a kán találós kérdéseit. – Három nap. határidőt szabott, s mindjárt vége a harmadik napnak, mi meg csak járkálunk, anélkül hogy ki tudnánk találni.

– Edzsekék – szólt a szegényember leánya –, ugyan hadd menjek el én is veletek.

A lányok erre magukkal vitték.

– Ki fejtette meg a találós kérdést? – kérdezte a kán.

Csak álltak a lányok, senki közülük egy mukkot nem szólt, ám a szegényember kurta pendelyes leánya előlépett, s ezt mondta:

– Kánom, én megoldottam a találós kérdését.

– Mondd hát a megoldásodat – biztatta a kán.

– Napkelet és napnyugat között a nap számára egy napig tart az út, ugyanis a nap reggel kél, este nyugszik, s én nem láttam még olyat, hogy útközben a nap meg szokott volna szállni éjszakára. Második találós kérdése: ég és föld között akkora a távolság, mint a szemöldök s a szemhéj között, ugyanis a szemöldökét fölemelvén ha fölfelé tekint, az ég látszik, ha pedig a szemhéját leeresztvén lefelé tekint, a föld látszik. Harmadik találós kérdése: a hazugság meg az igazság között csupán négyujjnyi a távolság, mert ha csak füllel hall, az hazugság, de ha szemmel lát, az igazság, s a fül meg a szem négyujjnyi távolra van egymástól – mondta a leány.

Miután e találós kérdéseket megoldotta, így szólott a kán:

– Mondok még három találós kérdést, s amelyik lány azokat megfejti, azt veszem majd el – s azzal elmondta a találós kérdéseit: – Mi a szégyen? Mi a bánat? Mi az ínség?

Ismét kiszabott három nap határidőt. Hazamentek a lányok, majd nap mint nap eljöttek kétszer, ám a találós kérdéseket egyikük sem tudta megfejteni, s hiába fáradozva tértek vissza. Harmadnap kérdi a kán a lányoktól a találós kérdést, s mivel azok akkorra sem fejtették meg, elhatározta, hogy a fejüket veszi. Föláll ekkor a szegényemberek az előző találós kérdéseket megfejtő kurta pendelyes leánya:

– Kánom – azt mondja –, leborulok a szavai előtt. Azért, mert a találós kérdését nem tudták megoldani, semmi vád nem érheti a lányokat, mégis kész volna mindnyájunknak a fejét venni. Ha közülünk valaki megoldaná, az összes lány megúszná a halált, felséged azonban arra a lányra megvetéssel fog tekinteni.

– Dehogyan – szól közbe a kán –, a szavamat én nem másítom meg. A találós kérdést helyesen megoldó leányt el fogom venni.

– Ha így van, én megoldottam – szól a szegényember kurta pendelyes leánya, s elkezdte mondani a megfejtést: – Szégyen a betegség, bánat a halál, ínség a nincstelenség, kánom.

Elégedett volt a kán a találós kérdés megoldásával, s ezt a leányt maga mellé vette, a többieket pedig hazabocsátotta.

„Megúsztuk halálos órákat” – gondolták a lányok, s örvendezve tértek haza. A szegényember leányát pedig a kán szépen felöltöztette, s menyegzőt tartván feleségül vette, majd ezt mondta neki:

– Még ha asszony vagy is, okos vagy. Másvalakit ki ne taníts hát, mert ha mégis kitanítanál, mi ketten férj-feleség többé nem leszünk.

Egyszer azonban a kán egyik dzsigitje bűnt követett el, s nem tudta, mitévő legyen.

– Menj el a kán feleségéhez, s mondd el neki – biztatták az ajilbeliek –, az majd okosan kigondol valamit a mentségedre.

El is ment a dzsigit a kán feleségéhez nagy búsan:

– Bűnbe estem a kán előtt – mondta, majd tanácsot kért tőle.

Megesett az asszony szíve rajta, s miután kitanította, így szólott hozzá:

– Ha megkérdi, kitől tanultad, nehogy megmondd, hogy én voltam az!

Az asszony tanította tanács révén megmenekedett a dzsigit, ám a kán sejtette, honnét fúj a szél:

– Mondd meg, ki tanított ki, különben megöllek!

S ekkor a dzsigit ijedtében bevallotta az igazat:

– Ezt felséged felesége mondta nekem.

Odament ekkor a kán a feleségéhez:

– Van egy megállapodásunk – mondta. – Én elégedett vagyok veled, te is légy velem elégedett. Egy kevés ideig egymás társaként

éltünk együtt, de most a trónomat hagyd el, a koronámat hagyd itt. Amit ezenkívül szeretsz, azt elviheted.

– Jól van – mondta a felesége –, köszönet eme szaváért. Készíték ételt, ülünk le együtt s együk meg, aztán majd elmegyek.

Az ételt elfogyasztván *arak*-ot adott a kánnak, s álomba részegítette, majd a trónját, koronáját otthagyván, kocsiba fogatott két telivér lovat, a kánt fölrakta a kocsira, s nagy porral, csengettyűszóval elindult vele zörögve az úton. Egy városba érkeztekkor a kán ahogy kinyitja a szemét, mellette ott a felesége, maga pedig egy másik városban jár.

– Jaj, mit csinálsz velem? – kérdezi riadtan.

Felesége így válaszol neki:

– Kánom, a szavát meg ne másítsa. Azt mondotta: „Trónomat hagyd itt, koronámat hagyd itt, amit ezenkívül szeretsz, azt elviheted.” Odahagytam hát koronáját, trónját, ezenfelül felséged az, akit szeretek, hát elhoztam magammal.

Tulajdon szavával győzte le a kánt, s így az a felségével élt együtt továbbra is.

AZ OBOZGER LEÁNYA

Hajdan egy kán az *obozger*-ével együtt ki-kijárt a pusztába solymászni, agarászni. Egy napon, amidőn a vadászatról szokás szerint hazafelé tartottak, így szólt a kán az obozgeréhez:

– Egyikünknek sincs gyermeke. Isten ha megadná, hogy asszonyaink teherbe essenek, s egyikük fiút, másikuk leányt szülne, legyünk nászok. Ha viszont mindkettő egyaránt leány avagy fiú lenne, úgy barátkoztassuk össze őket.

Az obozger beleegyezett, s így a jó szándékban egymásra találtak.

A mondottak szerint mindkettőjük felesége teherbe esett, s a kán felesége fiút, az obozgeré pedig leányt szült. Később mindketten mollánál tanultak, megismerték a betűvetést, s igen művelt ember vált belőlük. Miközben eljártak tanulni, még a sakkjátékot is elsajátították. Annak utána, hogy mindketten elérték a felnőttkort – régi megállapodásukra emlékezvén –, a kán meg az obozger összeházasította a fiút meg a leányt.

Egy napon kiment a kán fia, hogy solymászással, agarászással mulassa magát. A tóhoz érkeztén, madarát amint egy récére eresztené, sólyma a récére rá sem hederítve elröpül, majd leszáll egy erdő közepén álló fűkunyhóra. A kán fia a madár után vágat:

– Van-e valaki a házban? – kérdi.

– Hogyne volna – feleli egy asszony az ajtón kilépve.

– Fogd meg hát s add ide a ház tetején lévő madarat – mondja neki a kán fia.

Erre amaz visszanyelvel.

– Ha te akkora úr vagy, hogy mással szoktad a madaradat megfogand, hogyan vehetted el a magad keze alá rendelt obozger lányát? Kán fiához kán leánya illik. Lakik egy távoli városban egy Szijpa nevű leány, az megígérte: aki őt egy éjszaka háromszor megszólaltatja, azé az emberé leszen. Egy hónapi útra van innét, elmennél-e, hogy őt megszerezd?

A kán fia megfogatta s kezére ültette a madarat, majd elindult anélkül, hogy egy hangot szólt volna.

Ettől fogva a kán fia búnak eresztette a fejét. Feleségét is megutálta.

– Menj innét, menj el – mondogatta neki, sőt sokszor arra vetemedett, hogy megüsse. Végül egy napon összekészített egy csomó útravalót a kán fia, és dzsigitjei kíséretében elindult a fejedelemlány, Szijpa *kiz* városába.

Útközben elfogyott az élelmük, s amidőn már nem volt mihez folyamodniuk, e gondolatra jutott a kán fia: „Bűn volna ezeket magammal továbbvinni s a pusztaságban halálra szálni, inkább visszaküldöm őket, amíg lovuk s köntösük épségben van.” Kiadta hát az engedélyt dzsigitjeinek, mondván:

– Innét már magam megyek tovább, ti pedig térjetek vissza az országba.

Visszafordultak hát dzsigitjei az országba, maga pedig a véletlenre hagyatkozván továbbindult egymaga. Élelme teljességgel elfogyatkozott, végül hátraslovát vágta le s azt ette meg, majd a köntöse alját visszatúrve, gyalogszerrel haladt előre. Éhség, fáradtság gyötörte, orcája beesett. Időközben egy hágón átkelvén amint egy halomra följutott, egy város széle tűnt a szemébe. Aznap megpihent a pusztában, másnap pedig késő estig gyalogolt, mígnem holtra fáradtan épp hogy elért a városig. A város szélén találkozott egy tehenet legeltető öregemberrel. Az öreg megszólította:

– Ej, fiam, honnét jössz? Ajkad repedezett, köntösöd alja föltúrve, nyilván messzi földről érkezted.

– Igen, ata, messziről jövök. Egy kán fia volnék. Azt beszélik, van itt egy Szijpa nevű lány, egy fejedelem leánya, azt akarom elvenni.

Az öreg jóltartotta a fiút, majd ezt mondta neki:

– Ó, jaj, nem tudod te őt megszerezni. Látod-é amott azt a tornyot? Hát az a torony csupán emberi fejekből van összerakva. Pihend ki magad két-három nap, aztán fordulj vissza. Fogadd meg a szavamat, fiam, s hagyd az egészset, különben hiábavaló halálodd leszen. Azt a leányt csak olyan ember kaphatja meg, aki őt egy éjszaka háromszor megszólaltatja. Hány kánnak jöttek ide hozzád hasonló fiai! „Majd mi szóra bírjuk háromszor egy éjszaka” – mondták, de nem sikerült megszólaltatniuk, s így a fejüket vették. Hát nem látod, hogy egy torony épült csupa fejekből? Nem tudod te őt megszólaltatni.

– Hallottam a hírét – így a fiú –, s épp azért jöttem, hogy a meg nem szólaló Szijpa leányt szóra bírjam s feleségül vegyem. Ha a Szijpa leánnyal szemtől szembe nem találkozom, hogyan térhetnék vissza a hazámba? – vallotta ki igaz titkát.

Az öreg erre így válaszolt:

– Nem fogadtad meg a szavamat, most hát menj el a kán kapuja elé, s ott hang nélkül állj meg. Egy idő múlva előjönnek onnét a testőrök s megkérdik: „Mi járatban vagy?” Akkor majd mondd el nekik.

Elment a fiú a kán kapuja elé, s alighogy megállt, előjött két testőr:

– Hé, fiú, mi járatban vagy? Beszélj, ha van szavad!

– Azért jöttem, hogy Szijpa kizt szóra bírjam s elvegyem!

A testőrök egyike bement Szijpa kizhez:

– Kán úrnöm – mondta –, odakinn áll egy kán fia, azért jött, hogy felségedet háromszor megszólaltassa s elvegye.

– Vezesd a vendéget a házba – mondta Szijpa kiz –, vess neki ágyat, s rakj elé mindenféle étket. Miután jóllakott, pihenje ki magát abban a házban.

Bevezették a testőrök a fiút, s elhelyezték Szijpa fejedelemsleány utasítása szerint. Szijpa kiz idejekorán egy testőrt küldött érte, mondván:

– Hívd ide a fiút!

Az a fiút Szijpa kiz színe elé vezette. Összefecsegett mindenfélét a fiú, ám a leány meg sem mukkant. Ekképpen üldögélt a fiú meg a leány hajnalhasadtáig. A fiút elfutotta a méreg:

– Bolond vagy? Néma vagy? Meghibbantál? – kérdezte.

Ám a leány csak hallgatott, mint a sír.

– Ki az apád, az ősöd? – igyekezett szóra bírni a fiú. – Ki tett meg téged fejedelemnek? Az Isten szerelmére, szólalj már meg!

Lassacskán megvirradt már, a leány azonban egy hangot ki nem ejtett.

Hajnalhasadta után Szijpa kiz odahívta a testőreit:

– Vegyétek fejt ennek a fiúnak, s rakjátok a toronyra, a testét pedig az előző verembe vessétek! – parancsolta.

Megragadta két testőr a fiút a két karjánál fogva, s vonszolni kezdte a fejvesztő hely felé, ám ekkor meglátta őket egy

öregasszony, aki a fejedelemléány borjait szokta legeltetni:

– Hát ezt meg hová viszitek? – kérdezte.

– Épp meg akarjuk ölni – felelték a testőrök.

– Várjatok már egy csöppet, kedveseim, elkérem Szijpa kiztól borjút legeltetni – azzal elszaladt az öregasszony Szijpa kizhcz: – Add nekem ezt a fiút, felfogadom borjút legeltetni.

Szijpa kiz beleegyezett.

Hazavezette hát az öregasszony a fiút, s ráhagyta a borjak legeltetését. örült a fiú, hogy nem halt meg, sőt épségben megúsza, ám borjúlegeltetés közben csak arra gondolt: „Lám, miért is nem becsültem meg a feleségemet! Se nem agarászhatok, se nem solymászhatok, jaj, mi lett belőlem!” – s csak verte a fejét hasztalan sóvárogva. Hadd ügyeljen így a fiú a borjakra tovább, szóljunk immár az obozger leányáról.

A fiú felesége egy napon elgondolkodott: „Az én férjem még ha nem szeret is, de egy kevés napon át a társa voltam, megtudom hát, vajon él-e vagy hal-e” – s a haját a feje búbján kontyba kötötte, férfiruhába öltözött, majd elegendő útravalót készítvén, fölült egy jó lóra, s elindult, hogy a férjét megkeresse.

Több napig, több hónapig járta az utat az obozger leánya. Végül a lovát is elveszítette, s a fegyverét kézben hordozva, gyalog ment tovább, mígnem egy magas hágóra följutván megpihenhetett. Onnét ahogy szétttekintett, egy nagy folyó mentén egy város széle derengett föl haloványan. Aznap késő estig az utat járván, napszálltakor lefordult egy nyárfához, hogy ott éjszakázzon, s hát a fa tövében négy ülőhely volt aranyból kivésve, középuött meg egy sakktábla állott. „Akárhogyan is, de itt nagy dolog készül – gondolta –, kifürkészem hát” – s azzal fölmászott a nyárfa tetejére.

Késő éjszaka, amidőn a csillagok már teljes fénnel ragyogtak, előjött a tóból két férfi meg egy leány. Amazok letelepedtek a két egymás melletti helyre, ez meg a magányos helyre.

– Ember, hej, emberszagot érzek – szólalt meg közben a lány.

– Ugyan honnét jöhetne ide ember – vetette oda a másik kettő –, állítsd csak föl a sakkot.

Így aztán eme kettő nekifogott sakkozni. Sokáig játszottak már, amidőn jó idő múltán a leány legyőzte a két férfit. Ám azok ketten nem adták meg magukat, hanem vitába szálltak vele, mondván:

– Nem tartottad be a játékszabályokat!

Közbeszólt ekkor az obozger leánya:

– Ó, dzsigitek, ne vitatkozzatok, hisz a lány a szabályok szerint játszott!

Riadtan pillantottak föl mindhárman a nyárfa tetejére, s látták, hogy ott egy ember üldögél.

– Mássz csak le – mondták neki –, te meg miféle szerzet vagy?

– Emberi lény vagyok – szólt az obozger leánya, s a nyárfáról leszállván odalépett hármójukhoz. – Én bemutatkoztam, ti is mondjátok meg hát, hogy kik vagytok.

– Mi a dzsinnek fejedelmei vagyunk. Sakkozni-é velünk hármunkkal?

– Sakkozni épp sakkozhatunk, de mi lesz a díj?

– Ha mi győzünk, a fejedet vesszük, ha te győzöl, úgy mondd meg a kívánságodat, s mi teljesítjük.

Nekikezdték hát négyen sakkozni. Sokáig játszottak, s a fiú felesége mindhármukat legyőzte sakkban. Ekkor ezek hárman így szóltak:

– Mi az óhajod? Mondd csak meg, s mi majd teljesítjük.

– Messziről jöttem ide ama hír hallatán, hogy a Szijpa nevű fejedelemlányt aki egy éjszaka háromszor megszólaltatja, az az ember őt elveheti. El akarom őt venni, segítsetek hát, hogy háromszor szóra bírhassem.

– Rendben van – mondták azok –, segíteni fogunk. Te mesélj el Szijpának egy talányos történetet, s kérj választ tőle. Ő nem fog beszélni, de mi akkor majd a trón alatt rejtőzködve kimondjuk a megoldás fonákát, s mivel ő pártatlan fejedelem, ijedtében megmondja az igazat. Ha ilyen fogással nem tudod szóra bírni, s ő nem szólal meg, mi a kellő pillanatban majd készen állunk – s azzal eltűntek a tóban.

Még egy napi utat megjárt a menyecske, mígnem végső erejével, már-már halálra váltan elvergődött a város széléig. Itt befordult az öregember fűkunyhójához, s köszöntötte az öreget.

– Fiam, nem olyan vagy, mint eme ország gyermekei, úgy látom, messziről érkezel, jó utad legyen.

– Ata, van egy Szijpa nevű fejedelemlány. Merre találok annak városát? Azért jöttem, hogy azt a leányt háromszor

megszólaltassam s elvegyem feleségül.

– Ó, jaj, fiam, annak a leánynak a csudatevő volta meg az érdeme is tetemes. Ez itten Szijpa városa, de te őt úgysem bírod megszerezni. Jöttek ide hozzád hasonló urak meg kánok maguk is meg a fiaik is, megszólaltam azonban nem tudták, a torony meg csak épült csupa fejből. Hagyd el, fiam, fogadd meg a szavam: pihenj itt néhány napig, s fordulj vissza.

Ám az asszony nem hajlott az öreg szavára, hanem elment, s megállott a kán kapubejárata előtt. Egy idő múltán előjött két testőr:

– Mi járatban vagy itten? Ha dolgod van, beszélj, ám ha csak az időt töltöd, térj vissza az ajlodba.

A férfi módra öltözött menyecske elbeszélte jövetele célját, s bekéredzkedett, mondván, hogy Szijpával szeretne találkozni. A két dzsigit pedig tudatta Szijpával: ím ott áll a kapu előtt egy idegen ember, aki egyenest azzal a szándékkal érkezett messzi földről, hogy őt megszólaltassa.

– Akkor hát vigyétek a vendégházba – parancsolta Szijpa –, etessétek meg, s rendezzék el a helyét, hadd pihenjen. Napszállta után pedig hozzátok a palotába.

A két testőr Szijpa rendelkezése szerint illő módon elhelyezte a vendéget. Közben a nap is lenyugodott, a vendég pedig fölödült az alvástól. Egy idő múlva megjött a két testőr:

– Szijpa kiz hívat téged.

– Rendben van – mondta a vendég, s föl pattanván elindult a két testőr nyomában.

Mire a csupa drágakőből épült házba értek vele, a fejedelemléány már ott várakozott.

Szijpa kizzel találkozáskor a vendég elmondta: azért jött, hogy őt elvegye. Erre az szívből elkacagta magát:

– Engem csak az vehet el, aki egy éjszaka háromszor megszólaltat. Ha nem bír megszólaltatni, a fejét veszik.

– Ismerem ezt a föltételt – szólt emez.

– Ha így van, gyerünk a szólaltató szobába.

A vendég lépett be előbb, s nyomban letelepedett a tündéri, káprázatos trónra.

– Az a trón az enyém – figyelmeztette Szijpa kiz –, húzódjon hát odébb s ott foglaljon helyet.

– Ma én vagy meghalok, vagy megházasodom – szolt a vendég –, ezért egy éjszakára oda ülök, ahova akarok – s eltökélten ült tovább.

Így aztán Szijpa fejedelemlány hang nélkül leült. Belekezdett a vendég mindenféle mesébe, ám Szijpa meg sem mukkant. Éjfél közeledtekor aztán, föltételezván, hogy „azok” már megérkeztek, elkezdte a menyecske a történetet ekképpen:

– Útra kelt hajdan négy ember: egy ács, egy kovács, egy szabó meg egy molla. Tolvajok-farkasok támadásától lehetett tartani, ezért elhatározták, hogy sorjában vigyáznak majd a lovakra. Legelőbb az ácsra került a sor, s ő unalmában kifaragott fából egy emberalakot, majd átadta az őrséget a kovácsnak.

Megy a kovács a lovakhoz, hát egy ember áll ottan. Ember ez, gondolja, de ahogy megnézi – fa. „Lám, milyen mutatós mestersége van ennek az ácsnak” – vélekedik a kovács, azzal készít neki fülönfüggőt, karperecét, gyűrűt, a nyakába gyöngysort, s miután így felékesíti, ébreszti a szabót, s átadja neki az őrséget. Megy a szabó, ott áll egy leány. Szemügyre veszi – hát fa. „Hijnye – gondolja –, micsoda mestermunkát csinált az ács meg a kovács! Én sem maradok hát el tőletek” – azzal varr neki egy díszes ruhát, felöltözteti, s miután a leányt kicicomázta, átadja az őrséget a mollának, s lefekszik aludni.

Fölkél a molla, s ahogy a lovakat végigjárja, lát egy egyenesen álló embert. Közel megy hozzá – leány, meglöki – eldől. „E csodát azok hárman mutatták nekem” – gondolja a molla, azzal lelket lehel a faleányba, s annak a nyelve is megered.

Másnap reggel aztán keményen összeszólalkoznak rajta, melyikük vegye el a leányt. Szijpa fejedelem, mondja hát meg, hogy négyük közül a lány kié legyen – kérdezi, ám a fejedelemlány egy hangot sem ejt ki.

A vendég ekkor egyet üt a trónra:

– Élő Szijpa ha nem mondja, élettelen trón, te monddad!

– A lányt az ács veszi el – hangzik föl tompa hangon.

Szijpa megretten a hangtól:

– Nem úgy van – szalad ki a száján –, a lányt a molla veszi el, aki lelket lehelt bele!

Harangkondulás jelezte, hogy Szijpa kiz egyet szólt, s e hír nyomban eljutott a városba is.

A második történet ekképpen kezdődött:

– Hajdan egy bájnak egyetlen lánya volt. Ezért a lányért egy napon három kánnak a fia küldött kérőket. Törte a fejét a lány apja, nem tudván, melyiküknek adja oda. Töprengett erre, töprengett arra, végül így szólt a három vőlegényhez:

– Hozzatok hárman háromféle holmit, s amelyikötöké hasznosabb, annak adom oda – s elküldte vissza a három vőlegényt.

Közben teltek a hónapok, múltak az évek. Végül vettek is hárman háromféle holmit, s hazafelé tartván egy úton összetalálkoztak, és mindegyikük a maga vásárolta holmi jó tulajdonságát kezdte magasztalni. Egyikük almát, másikuk szőnyeget, harmadikuk pedig tükröt vásárolt.

– Ennek az a tulajdonsága, hogy a halottat föltámasztja – mondja az alma gazdája.

– Ha a szőnyegre fölülsz, nyomban elvisz oda, ahova akarod – mondta a szőnyeg gazdája.

– Ami csak van a világon, ez tisztán megmutatja – mondta a tükör gazdája.

– Nosza, lássuk csak, mi történik most a menyasszonyunkkal? – mondták mindhárman.

Hát amint a tükör lapját kitakarják, halva a lány, akiért hárman versengenek, már épp a sírba akarják tenni.

– Nosza, lássuk a szőnyeg tudományát! – azzal fölülnek hárman a szőnyegre, s nyomban oda is érnek: – Álljatok meg, el ne temessétek! – szólnak, nem hagyván sírba temetni a lányt, majd visszaemelik, hazaviszik, s amint az almát az orrához érintik, a lány megelevenedve fölkel. Azon nyomban vita kerekedik, hogy ki vegye el. Nosza, fejedelemleány, mondd hát meg, ki veszi el hármójuk közül?

Szijpa ismét nem szólt egy mukkot sem. Ekkor az obozger leánya egyet koppantott a trónra:

– Élő Szijpa ha nem mondja, ti mondjátok!

– A szőnyeg gazdája veszi el, aki odavitte őket – hallatszott a hang a trónból.

Ijedtében ekkor Szijpa fejedelemléány hirtelen megszólalt:

– Nem úgy van! A lányt életre keltő alma gazdája veszi el.

Közben a harang másodszer is megkondult, jelezvén, hogy Szijpa kiz megszólalt, s a városbeliek közt zűrzavar támadt.

A kán fiának felesége belekezdett a harmadik elbeszélésbe:

– Hajdan egy öregasszony, aki a kán teheneit fejegette, mindennap jókor reggel tejet hordott a kánnak. Egy napon ez a tehénfejő öregasszony, amint szokás szerint hajnalban épp a tejet vitte, letette a tejesejét a földre, s elszaladt félreeső dögára. Ugyanekkor jött egy villás farkú kánya, fölkapott a földről egy kígyót, s elröpült vele az öregasszony feje fölött. E pillanatban a kígyó kiengedte a mérgét, s az behullott a tejbe. Az öregasszony erről mit sem tudván elvitte a tejet, a kán pedig tejivás közben hirtelen meghalt. Hármójuk közül ki a vétkes e kán haláláért? Válaszolj, Szijpa!

Ám a leány meg sem mukkant.

– Ezt a fejedelmet némának teremtette Isten – mondta a menyecske. – Ennél, élettelen trón, még te is jobb vagy. Nosza, mondd meg hát, ki a vétkes – s egyet koppantott a trónra.

– A kán haláláért az öregasszony a bűnös – hallatszott a hang.

– Nem, nem így van! – szólalt meg ijedten az igazságos Szijpa.

– A villás farkú kánya a bűnös.

Ekkor a harang kondulása hírt adott a népnek, jelezvén, hogy Szijpa fejedelemléány háromszor megszólalt.

A nép módfelett elcsodálkozott:

– Micsoda megáldott valaki lehet, aki a leányt megszólaltatta! – mondogatták. – Vagy talán varázsló lenne? Hamarosan megvirrad, s meglátjuk a vőlegényt!

Közben meg is virradt, s a nép gyülekezni kezdett a káni palotába. Az asszony pedig Szijpával beszélgetett erről-arról:

– Rajtam kívül van-é ember, aki a kezedtől épségben maradt?

– kérdezte.

– Van egy. Azt elkérte az öreg tehenész felesége, s ott kell lennie nála.

Az obozger leánya odafordult Szijpához:

– Kimehetnék, hogy ezeket a megölt embereket egyszer meglássam?

– Ahogy óhajtod.

Így aztán az obozger leánya végigjárta a halottakat, a férje feje azonban nem volt látható közöttük.

Miután nem talált reá, csak ennyit szólt:

– Elmegyek valahová három napra, s majd visszajövök.

El is ment a Szijpa kiz által említett tehenész öregekhez, s látta, hogy a férje borjút legeltet. Haja, körme hosszúra nőtt, embernek is alig volt nevezhető. Fölismervén, nem tudott elszakadni tőle:

– Ata – mondotta –, adja el nekem ezt a borjúőrző fiút, egymagám vagyok, útitársammá fogadnám.

Az öreg beleegyezett. A fiú felesége pedig az öreg kérte aranyakon megvásárolta a férjét, majd visszament a városba. Aztán lenyíratta a fiú haját s körmét, megfürdette, megtisztogatta, ócska gúnyáját, haját, körmeit bezárta egy nagy ládába, s a kulcsot elrejtette magánál, majd a ládát elvitte s odaadta Szijpának, mondván:

– Ezt jól rejtse el.

Visszatértekor ő maga amilyen ruhában volt, a fiút is olyanba öltöztette, a magáéhoz hasonló lóra ültette, s három napon át kézen fogva hordozta, ápolgatta, így barátkozott vele. Aztán így szólt:

– Én hamarosan elmegyek, sürgős dolgom akadt. Én vagyok az, aki Szijpa kánleányt megszólaltattam, otthon azonban feleségem van, s nem akarom őt elhagyni. Vedd el hát te Szijpát. Anélkül, hogy a titkot tudatnád vele, menj el a lányhoz, de fölöslegesen ne beszélj. Ha szól egy szót, a szavára válaszolj megfelelőképpen, s vidd magaddal minél hamarabb – azzal búcsút vett a fiútól az obozger leánya, majd eltávozott.

Megyen hát a fiú Szijpa kizhez. Fölmálháztatja nyolcvan tevére Szijpa fejedelemleány a kelengyéjét, magához veszi rabjait és szolgálólányait, majd a fiúval együtt elindul. Az obozger leánya előbb érkezvén kissé fáradtan leül a házban. Néhány nap múlva meghozza Szijpa kizt is a kán fia, s külön lakodalmi sátrat állíttatván nagy lakomát rendez. Előző felesége láttán azonban kifakad:

– Takarodj innét, te nyomorult madárijesztő! – förmed rá, majd ütni kezdi.

Megharagszik ekkor az obozger leánya, Szijpához megyen:

– Itt hagytam megőrzésre egy ládát, adja azt ide nekem – szól, s előveszi kebléből a láda kulcsát.

Szijpa kiz a szájához kap: fölismeri, hogy ez a menyecske az, aki őt szóra bírta, majd előhossa a ládát, s tiszteletteljesen lerakja elibé. Az obozger leánya pedig fölnyitja a ládát, s legelőször is előhúzza belőle a fiú elrongyolódott ruháját. A fiú letagadja:

– Ez az ócska ruha nem az enyém, ez a haj meg a köröm sem az enyém!

– Mondd meg hát: miképpen tudtad Szijpát szóra bírni? – kérdezte az obozger leánya, s az szólni sem tudott, csak a földet nézte merően.

Ekkor a fiú meg Szijpa kiz mindketten lerogytak az obozger leányának a lába elé, minden hatalmat átadtak neki, s hárman egyetértésre jutva boldogan megnyugodtak.

A BECSÜLETES FIÚ

Élt valaha egy híres tolvaj, s volt neki egyetlen fia. Amidőn a fiú legénykorba lépett, az apja magához szólította:

– Fiam – mondta neki –, ha szeretsz engem, okvetlenül tolvajjád kell lenned. Ez a leghasznosabb mesterség.

– Nem, apám – válaszolta a fiú –, ha tolvaj lesz belőlem, senki nem fog becsülni. Inkább majd becsületesen dolgozom.

Haragra gerjedt a tolvaj:

– Miféle dolog ez – mondta dühösen –, hogy a fiú nem követi az apja útját? Egyszer szoltam, s a szavamat meg nem másítom! Menj el még ma éjszaka Dzsósbájhoz, s lopd el a fekete ökrét! Ha meg nem teszed, takarodj a házamból!

A fiú kifordult a jurtából, elment a bájhoz, s megvette tőle hozómra a fekete ökröt, azzal az ígérettel, hogy ősszel az új termésből majd kifizeti az árát.

Hazavezette az ökröt, s apja igen örvendezett, amiért a fia teljesítette a parancsát. Az ökröt aztán levágták, a húsát megfőzték, s nekiültek falatozni.

– Apám – szólalt meg a fiú –, mielőtt hozzálátnánk az evéshez, méretekünk meg. Majd ha megettük az összes húst, ismét megmérjük, s így meg fogjuk tudni, mennyivel gyarapodtunk.

– Rendben van – mondta az apja, s azzal megmértek.

Két hét múltán, amidőn a hús már mind elfogyott, mindketten újból mérlegre álltak. Kiderült, hogy az apa súlya annyi maradt, mint korábban volt, a fiú viszont meghízott.

Módfölközött elcsodálkozott az apa:

– Mit jelentsen ez, fiam? – kérdezte. – Hisz mindketten ugyanannyit ettünk!

– Nincs ebben semmi meglepő – válaszolta amaz. – Amikor te az ellopott ökör húsát etted, folyton az járt az eszedben, hogy meg ne büntessenek a tolvajságért. Magam viszont nyugodtan ettem, félelem és szorongás nélkül, az ökröt ugyanis én megvásároltam Dzsósbájától, s így a húsa a hasznomra vált.

Elgondolkozott az apja, aztán így szólt:

– Jól tetted, hogy nem követted a tanácsomat, s becsületes ember maradtál. Élünk hát együtt immár tisztességben.

FÉLÉNK VITÉZ

Élt egyszer a hajdani időkben egy Szokbáj nevű vitéz. Egyebet sem mívelt, csak evett meg aludt. Ha ki kellett lépnie a jurtából, még a gyenge szellőtől, a fűzizegéstől s a legyek zümmögésétől is rettegett. A nép kikacagta gyávasága miatt, s elnevezte őt félénk vitéznek.

Apja korán meghalt, s hamarosan elfogyott az élelemtartaléka is. „Így élni tovább nem lehet – gondolta Szokbáj. – Ideje e gyávaságot elhagyván új életet kezdenem.”

Kiment hát a jurtából, s elhatározta, hogy próbára teszi az erejét. Öreg lovához odalépvén, meglátott annak a hátán egy rakás legyet. Közibéjük csapván, Szokbáj egy egész maréknyi legyet elkapott, szét is morzsolta őket. Miután megszámlálta, kiderült, hogy épp száz légy maradt a markában. „Keménykötésű legény lehetek nyilván, ha egy csapással száz élő lelket megöltem” – gondolta Szokbáj.

Fölnyergelte a lovát, s elindult messzi földre.

Eljutott egy útelágazásig. Egy nagy fekete kő hevert itten, s az út háromfelé vezetett tovább. Némi tűnődés után Szokbáj leszállt a lóról, s fölírta a kőre: „Aki a középső úton megyen, mindenképp elpusztul.” Maga pedig nekivágott ennek az útnak.

Nemsokára megállt a kőnél két vitéz. A feliratot elolvastván így szóltak egymáshoz:

– Mi igazi vitézek vagyunk, nem riadunk vissza a veszélyes úttól – azzal ugyancsak elindultak a középső úton.

Csakhamar utolérték Szokbájt, s ráköszöntek.

Szokbáj fogadta köszönésüket, majd megkérdezte tőlük:

– Ti talán nem olvastátok a fekete kővön lévő feliratot? Az van ráírva: „Aki a középső úton megyen, mindenképp elpusztul.” Ha elolvastátok, máris forduljatok vissza.

– A feliratot elolvastuk – felelték a vitézek –, de akkor is együtt megyünk tovább.

– Én vagyok Szokbáj, a híres vitéz, ti pedig legyetek a dzsigitjeim.

Ekkor a vitézek megkérdezték:

– Bátor Szokbáj, ugyan hány fejet bírsz levágni egy csapással?

– Százat! – felelte büszkén Szokbáj. – De ha megdühödöm, még annál is többet. Hát ti hányat tudtok?

– Legföljebb kettőt vagy hármat – válaszolták a vitézek.

Hirtelen-váratlan egy nagy csapat fölfegyverzett lovas tűnt föl az úton.

– Szokbáj bátir – biztatták a vitézek –, rajta, szállj velük harcba!

– Előbb ti mutassátok meg, miként tudtok elbánni az ellenséggel. Hiszen egészen kevesen vannak. Más dolog persze, ha tízszerte többen volnának! Akkor magam verekednék meg velük. Mire vártok hát? Rontsatok hamar rájuk! – vezényelt Szokbáj.

A vitézek a lovasokra támadván mind egy szálíg lekaszabolták őket, majd visszatértek Szokbájhoz.

Hármasban haladtak tovább. Hamarosan még egy nagy csapat fölfegyverzett lovassal találkoztak.

– Nosza, vitéz, most rajtad a sor. Nyargalj hát előre!

Szokbáj kénytelen volt beleegyezni. Ám úgy elfogta a félsz, hogy a szemét szorosán bekötötte kendővel, s ekként nyargalt a lovasok ellen.

Azok már messziről észrevették, hogy egy bekötött szemű ember vágat feljűk, úgy döntöttek hát, hogy maguk is bekötik a szemüket.

Mire odáig nyargalt, Szokbáj szeméről lehullott a kötés a földre, ő meg csak nézi, hogy a bekötött szemű lovasok egymást öldösik.

Szokbáj ekkor kardot rántott, s levágta a vezérük fejét:

– Vége a vezéreknek! – kurjantotta. – Kár volna itt hiába meghalnotok! Forduljatok hát vissza, s éljetez békességben!

E szavak hallatán az ellenség levette szeméről a kötést.

Meggyőződván róla, hogy vezérük elesett, eldobálták fegyvereiket, s megadták magukat Szokbájnak.

Szokbáj hazabocsátotta őket, majd visszatért a két vitézhez, s büszkén mondta:

– Látjátok-é: most feldühödtem, s kis híján kardélre hánytam mindnyájukat!

A vitézeket ámulatba ejtette Szokbáj hősiessége, s elfogadták őt vezérüknek.

Attól az időtől fogva igazi vitéz vált Szokbájból, elfeledte tulajdon gyávaságát, s így az egész nép tisztelte-becsülte őt.

ZAR ÉS MEER

Réges-régen élt egy padisah. Egy napon, amint a vezírével kettesben kimennek sólyommal vadászni, látja, hogy más fejedelmek a fiaik kíséretében solymászatnak.

Elfacsarodik a padisah szíve:

– Miért nem adott Isten gyermeket nekünk – mondja a vezírének –, a mi asszonyaink miért nem szülnek? – s miután hazatérnek, jól eldöngetik a feleségeiket.

Szegény asszonyok ugyancsak keservesen zokogva áhítoznak gyermek után. Zokogásuk még el sem múlik, amidőn három-négy hónap múltán teherbe esnek.

Még egy alkalommal solymászni megyen a padisah:

– Isten ha megadja – szól –, szülni fognak az asszonyaink. Ha az én feleségem fiút szül, a tied meg leányt, add a lányodat a fiamhoz. Ha a te feleséged szül fiút s az enyém leányt, úgy a lányomat a te fiadhoz adom. Ha mindketten egyaránt fiúk lesznek, úgy legyenek holtig jó barátok.

Erre mindketten kimondták az áldást s az esküt.

Teltek a hónapok, s az asszonyok napja elérkezvén, elfogta őket a vajúdás.

– Gyerünk solymászni – mondta a padisah meg a vezír –, ha megszülettek, egy ember utánunk jön majd az örömhírrrel – azzal elmentek mind a ketten.

Úgy, ahogy elrendeltetett: a vezír asszonya fiút, a kán asszonya pedig leányt szült. Egy ördögös szüle vitte utánuk az örömhírt:

– Épségben-egészségben megszülettek az asszonyaitok – mondta. – A vezír felesége fiút szült, a padisah felesége pedig leányt!

Egymással versengve, nagy örömmel vágtatnak hazafelé, ám a vezír a lováról lezuhanván nyakát-gerincét töri s szörnyethal. Tort rendez a padisah, s a leánynak a *Meer*, a fiúnak pedig a *Zar* nevet adja.

Zar és Meer együtt járván, együtt játszadozván töltik be tizenhatodik esztendejüket. Meer szépsége fölülmúlt mindeneket, a padisahfiak, valahányan csak voltak, sorra küldték érte a kérőket,

úgy belészerettek. Egynémely padisahfiak szerelmes szóval mondták:

– Ha el nem vehetjük Meert, csak az orcáját hadd lássuk egyszer! – s fehér lovukkal ügyesen parádézva elvonultak előtte.

Ám a kérőbejöttket a padisah mind visszaküldte, mondván:

– Leányom nem szenved szükségét vőlegényben. Van vőlegénye, azzal, hogy idejösztök, ne fáradozzatok hát.

Tartván a néptől, a padisah építtetett egy olyan palotát, amelynek ajtajára ember rá nem találhatott, bevezette oda Meert, az ajtó őrizetét pedig rábízta egy ördögös szülére. Zar nézte itt is, nézte ott is, de rá nem találhatván elöntötte a harag: „Tán a kérőbe idejáró padisahfiak egyike elszöktette?” – gondolta keserves könnyekre fakadva.

– Anyám, az én pajtásomnak, holtig való kedvesemnek nyoma veszett. Tudod-é, hol lehet? Avagy a padisahfiakkal elszökött volna? – kérdezte Zar az anyjától.

Odaszaladt az anyja, s a fia fejét fölemelvén így szólott hozzá:

– Ne sírj, Zar fiam, emeld föl a fejedet. Menj el az apósod által nemrég épített palotaház ablakához, s nézz be rajta. Ha szeret Meer, szól majd egy szót hozzád.

Anyja szavától fölvidámodva futott az ablakhoz Zar, s ahogy odanézett, Meer ablakot nyitott, s egy tükör fényes felét maga felé, fonákát Zar felé fordítván megmutatta, majd becsukta az ablakot s eltűnt.

Szomorúan tért vissza anyjához Zar:

– Anyám – mondta –, az én barátom, holtig való kedvesem tőlem a reményét elszakasztotta. A tükör fényes felét maga felé, fonákát énfelém fordítván nekem megmutatta, s aztán eltűnt. Szolga fiának tartván, engem társául el nem fogad, ezért e világban én meg nem maradok – s azzal ismét sírni kezdett.

– Nem úgy van az – szólt az anyja. – Amikor a tükör hátulját mutatta, azt jelezte vele, hogy ne nappal, hanem éjjel gyere.

Megörült Zar, helyéről fölpattanva az ablakhoz sietett, s csak nézett rajta befelé. Toporgott erre, toporgott arra, úgy várta az est leszálltát, akár a holtak föltámadását. A negyedik meg az ötödik ima közti időben Meer odahívta:

– Szerelmes barátom – mondta –, te a nagy fehér csij tövétől el ne távozz. Mikor majd mindenki elnyugszik, az apámtól kilopózkodván elviszem a ládából a fehér meg szürke gyutacsos puskát, s elkötöm a jászoltól a fehér *tulpár*-t meg a szürke tulpárt, aztán mindketten megszökünk. Légy hát készen.

Kettejük eme beszélgetését kihallgatta az ördögös szüle: „Majd teszek én veletek valamit” – gondolta bosszút forralva. Közben Zar elment a fehér csij tövéhez, hogy ott bevárja Meert. Az ördögös szüle amint odaosonván megleste, Zar már elaludt. Fölemelte Zart a vénasszony, s lerakta más helyre, maga pedig a helyére kuporodott.

– Ül a tulpárra – szólt Meer, miután a lovakat meghozta.

A tulpárra az ördögös szüle ült föl. Egész éjszaka mentek, s midőn másnap délfelé Meer hátrapillantott, Zar helyett az ördögös szülét látta maga mögött lovagolni.

– Amit tehettél, megtetted, amit ehettél, megetted – mondta Meer. – Hát így akarsz elemészteni? Eleget láttál, sokat próbáltál, indulj hát előre!

Az a fehér tulpárral rézsút elébe vágott. Meer ekkor kézbe kapta a fehér puskát, s megcélozta vele az előtte haladó ördögös szülét:

– Két lapockája közibe, a szíve közepibe, ez itt a haló helyed! – azzal reálőtt, mire a vénasszony metsző sikoltással lerogyott a lóról.

„Bármilyen történt is veled, de van tán annyi esze Zarnak, hogy a tulpár nyomán idetaláljon” – gondolta Meer, s három napig várakozott azon a helyen.

Egy idő múlva Zar fölkel alvásából, de senki nem volt ott. Egymaga maradt. Már jócskán délfelé járt az idő. Ahogy körül nézett, az itt-ott föltárt és letaposott földön lónyomok látszottak. „Lám csak – gondolta –, rászédett engem s hagyott elaludni, aztán elszökött, oda lett! A tulpár nyomán majd ráakadok, s megmondom neki legalább: mennyit jártam utánad, mégsem törődsz velem, most hát mondj le a barátságomról!”

Ezzel a gondolattal eredt a nyomába. Sokáig ment-mendegélt, végül elérkezett Meerhez. Az ilyen szavakkal fogadta:

– Holtig való barátom, hát megjöttél? Az ördögös szüle kis híján elválasztott egymástól kettőnket. Mi történt veled, hogy eltévedtél?

– Nyilván az ördögös szüle rontott meg, azért aludtam el – mondta Zar.

Meer felültette Zart a lóra, s addig mentek-mendegéltek, mígnem egy nyárfa tövéhez érkezték leültek falatozni. Úgy döntöttek, hogy ott megalszanak éjszakára.

– Zar – mondta Meer –, te csak aludj, én majd vigyázok a lovakra.

Miután Zar aludt egyet, Meer feküdt le aludni, s a lovakra Zar vigyázott. Mivel azonban előtte három napig étien gyalogolt, álomra csukódott a szeme. Egy idő múlva levél hullott le susogva a nyárfáról, s megérintette Meer arcát. Ahogy a szemét kinyitván fölpillant, látja, hogy egy fekete csíkos tigris mászik fölfelé a nyárfa tetejére. Csöndben fölkél, s rálő a fehér puskával, mire a tigris a földre zuhan. Bőrét lenyúzzák, majd mindketten továbbindulnak. Közel járnak már egy városhoz, amidőn lovaik a kimerültségtől elpusztulnak, s ők gyalog maradnak, így bandukolnak tovább előre, mígnem az útjukat egy nagy folyóvíz állja el. Gyalogszerrel nem bírnak átgázolni rajta, megindulnak hát a víz mentén. Egyszer csak meglátnak egy ladikot. Egy félszemű öregember üldögél benne.

– Kedves jó apóka – szólítja meg Meer –, vigyen át bennünket a túlsó partra.

– Csak egyenként vihetlek át benneteket – válaszol az öreg –, kettőtöket nem bír el a hajóm.

Gyanítja Meer az öreg szándékát, de csak beugrik a csónakba. Elindulnak. A folyó közepénél tartanak, amikor az öreg arcon csókolja Meert, majd beléakaszódik. Megragadja Meer a vénembert, s a vízbe taszítja, ám mire a csónakkal visszaeve, Zar nincsen sehol. Keresi erre, keresi arra, de sehogy sem bír rátalálni. Elveszíti hát Zart, s nem tudja, hol lelhetne rá, így végül holtra fáradtan elszunnyad egy nyárfa tövében.

Egy Tajmasz nevű padisah épp arra járt solymászni, s madara leszállt a nyárfára, amely alatt Meer feküdt. Odament a padisah is, s amint Meert meglátta, nyomban belészeretett. Kilenc felesége volt e padisahnak. Meert tizedik feleségéül szánta, s nagy lakomát rendezett.

– Tajmasz padisah – mondta ekkor Meer –, én is egy padisah lánya vagyok, s az Isten a kend számára rendelt. Engedjen el hát

most engem a kilenc feleségével együtt sétálni. Mindnyájunk lova s ruhája egyforma legyen, s aztán amelyikünk készsége a többiét fölülmúlja, az legyen közülünk a kedvenc feleség.

Tajmasz padisah beleegyezett, s mindazt, amit Meer mondott neki, gondosan végrehajtotta. El is indul egy napon Meer a kilenc asszony kíséretében. A csónak még ott van a korábbi helyén. Mutatja a csónakot a kilenc asszonynak:

– Ne menjünk-é át játszani a túlsó partra? – kérdezi tőlük.

Az asszonyok vidáman csónakba szállnak. Meer a víz sodra iránt evez a csónakkal, ám azon a helyen, ahol a folyó a tóba torkollik, elfogja őket tíz rabló, akik az erre-arra járókat szokták fosztogatni.

– Magától jött zsákmány! – örvendeznek a zsványok.

– Készítsétek a lakomát! – szól rájuk Meer.

A rablók feleségül akarják venni az asszonyokat, nekilátnak hát, hogy fölkészüljenek a lagzira. Míg azok a lakoma körül foglalatoskodnak, Meer összebeszél az asszonyokkal:

– Keverjünk mérget a teájukba, s mérgezzük meg őket – mondja.

S úgy, ahogy megmondta: mérget kevertek a teájukba, s a rablókat mind megölték. Aztán átöltöztek férfiruhába, hajukat föltűzték a fejük búbjára, azok kardjait s puskáit magukra aggatták, majd fölültek a lovaikra s elindultak.

Mentek-mendegéltek az asszonyok, mígnem egy városba értek. Meghalt annak a városnak a fejedelme, s mivel sem gyermeke, sem közeli rokona nem volt, akit padisahhá választhattak volna, már jó ideje folyt a vita. Volt az elhunyt padisahnak egy sólyma. Megegyeztek hát, hogy felröpítik a madarat, s akinek a fejére leszáll, azt választják padisahhá. Mennek az asszonyok az összecsődült nép között. Egyszer csak fölereszti a nép a madarat, s az leszáll Meer fejére. Mindenki odamegy hozzá, hogy szemügyre vegye:

– Ez aztán a padisah! – mondják a kilenc dzsigitje kíséretében megjelenő, takarosán fölfegyverzett szép legény láttán.

Fölkapják hamar Meert, majd elviszik, s a trónra ültetik.

Miután Meerből padisah lett, Zar megtalálása végett az egész városból egybehívatta az ácsmestereket, s megparancsolta nekik:

– Faragjátok ki fából a képet, olyanra, mintha magam lennék!

Elvégezték a mesterek két-három nap alatt, s a padisah elé vitték a munkáikat. Meer a faragott képeket kirakatta az utcára, s egész országának meg a környékbeli fejedelmeknek is hírt adott róluk. Amikor megkérdezték, miért teszi, csak ennyit válaszolt:

– Először is: hadd lássa a nép a képet. Másodszor: hadd tudja meg a nép, hogy nálam ilyen mesterek vannak s velük dolgoztatok.

Összesereglettek a városbeli emberek, hogy az utcára kirakott szobrokat megtekintsék. Délidőben megáll egy félszemű öregember a szobor láttán:

– Ó – azt mondja –, ha fából nem volna, azt mondanám, hogy ez Meer!

Meer behívatta s egy házba vitette.

A nép csak vonul egymás után sorban. Másnap délben ismét megszólal egy középtermetű, harminc-negyvenéves forma ember:

– Ó, ha fából nem volna, azt mondanám, hogy ez Meer!

Meer őt is bevitette külön egy házba.

A nép meg csak vonul egymás után. Másnap estefelé aztán egy fiú halad el a szobor előtt, köntöse alja a térdéig sem ér, s amint megpillantja, így szól:

– Kedves jó Meer, hát te vagy az? – azzal odalép a szoborhoz s megöleli.

– Hozzátok ide azt a mihaszna fiút! – mondja Meer, s őt is becsukatja.

Másnap reggel odamegy a félszemű öreghez Meer, s megkérdi tőle:

– Kije kendnek Meer?

– Meer az én feleségem – hazudta az öreg –, de kutyába se vett, s megszökött tőlem.

Megdühödött Meer az öregember hazugsága miatt, s vak szeme után az ép szemét is kivájtván, teljesen megvakíttatta.

Kiment aztán, s megkérdezte a középtermetű embertől:

– Kije önnek Meer?

Ez az ember Tajmasz padisah volt, s így válaszolt:

– Kicsodám lenne ugyan Meer? A pusztában akadtam reá, s amikor feleségül akartam venni, mondván, hogy sétálni indul, kilenc feleségemet is elcsalta magával. Azóta színüket sem láttam.

– Most velük együtt visszafogadná-é Meert?

– Semmi igényt nem tartok reá – felelte az ember. – Kilenc feleségemet ha megtalálom, nekem az is elég.

Kilenc felesége férfimód felöltözve ott volt Meer közelében, s ő nem is gyanította, hogy épp felőlük érdeklődött.

Meer ekkor kiment a fiúhoz. A fiú maga Zar volt. Egymás láttán mindketten összeölelkeztek, majd a leány tisztára mosdatta Zart, s padisahruhát ráadván őt tette meg padisahnak. Zar és Meer ekkor odamentek együtt Tajmasz padisahhoz:

– Az ember gyereke kevésbé beéri – mondta neki Meer. – Vadréceszépségű asszonyaid vannak, mégis el akartál engem venni. Íme, az én életre szóló társam. Íme a feleségeid, nem adtam el őket – azzal visszaadta Tajmasz padisah asszonyait, majd megvendégelte s útnak bocsátotta őket.

Így aztán, hogy Zar és Meer a céljukat elérték, mindvégig örömben s elégedettségben éltek tovább.

DZSAPALAK FELESÉGE

Élt egyszer egy *Dzsapalak* nevezetű szegény szántóvető, s volt neki egy ragyogó szépségű felesége.

Egy napon meglátták az asszonyt a kán dzsigitjei:

– Szegényembernek való-é ilyen feleség? – mondták. – Ez a szépséges asszony csak a kánhoz illik.

Szóltak hát róla a kánnak, s az a szép asszonyt nyomban látni akarta.

Dzsapalak felesége már messziről észrevette, hogy jön a kán. Fölbballagott a jurtájukhoz közeli dombra. Amikor a kán odaérkezett, szívélyesen köszöntötte, majd bevezette szegényes hajlékukba, s tőle telhetően megvendégelte.

Miután jóllakott, megkérdezte a kán:

– Miért kell a hattyúnak bagollyal laknia?

– Azért, mert a hattyú igen szereti a baglyot, és senki más neki nem kell, még ha az maga az oroszán is – felelte az asszony.

A kán fölugorván megcsókolta a szépséges menyecskét, majd kiment a jurtából, s a lovára pattanva elvágatott.

Néhány nap múltán megkérte urát a szép asszony, hogy fogjon egy bagolyfiókát.

Miután az teljesítette a kérését, egy *tomogó*-t varrt az asszony, s ráhúzta a kisbagoly fejére. Selyemzsinórokat kötött ezután a madár lábára, s napjában háromszor megetette hússal.

Telt-múlt az idő, s egyszer így szólott Dzsapalakhoz a felesége:

– Ültesd a kezedre a madárfiókát, s menj el a kánhoz.

– Eszednél vagy-é? – csodálkozott Dzsapalak. – Hát sólyom-é ez avagy sasmadár? Mindenki rajtam fog nevetni.

Ám a felesége nem hátrált:

– Ültesd csak a kezedre a bagolyfiókát, s menj el a kánhoz.

Alkonyatkor eredj el hozzá. Ha a kán megkérdi: „Ej, Dzsapalak, miféle madár ez a kezeden, hát meg tud-é fogni ez valamit?”, ezt válaszold: „Mindent meg tud fogni, amit maga előtt lát.” A kán feleségének nem túl sok esze lévén, ezt mondja majd: „Ne hazudj, Dzsapalak! Nosza, vedd le róla a tomogót!” Te akkor ezt mondjad: „Kedves kánné asszony, még kegyedet is meg tudja ragadni”, s azon nyomban rántsd le a tomogót a fiókáról. A kánné piros korall nyakékét húsnak véli majd a kisbagoly, s egyszeriben ráveti magát.

Fölkiált ekkor a kánné: „Jaj, Dzsapalak, szedd le rólam a madaradat!” Te pedig, miközben a bagolyfiókat leveszed róla, csókold meg az arcát.

Lóra ült Dzsapalak, a bagolyfiókat a kezére ültette, s azzal elindult.

Amint a kán dzsigitjei meglátták, milyen ajándékot hozott a kánnak Dzsapalak, kacagni kezdtek rajta.

Dzsapalak belépett a kán jurtájába.

– Ej, Dzsapalak, miféle madár ez a kezeden? – kérdezte tőle a kán.

– Ez bagoly.

Hahotára fakadt a kán, majd újra megkérdezte:

– Vajon meg tud-é fogni ez valamit?

– Kánom, ez mindent meg tud fogni, amit maga előtt lát.

Erre a kán felesége, aki kissé odébb ülve teát kortyolgatott, csöndesen megkérdezte:

– Hogy volna ez hihető? Hisz ez még csak nem is bagoly, csak egy hitvány bagolyfióka. Ne hazudj, Dzsapalak, nem tud ez megfogni semmit. No, rajta, vedd csak le róla a tomogót! – s gúnyosan elmosolyodott.

– Ó, szépséges kánné, meg tudja ez ragadni még kegyedet is – felelte Dzsapalak, s levette a tomogót a madár fejről.

A bagolyfióka a piros korall nyakék láttán karmaival a kánné mellébe ragadt.

Az fölkiáltott:

– Jaj, Dzsapalak, szedd le a madaradat rólam!

Miközben madarát levette, Dzsapalak keményen megcsókolta a kánné mindkét orcáját.

– Dzsapalak – kérdezte a kán –, ki tanította ki ezt a madárfiókat?

– A feleségem.

Eszébe jutott ekkor a kánnak, Hogy s mint volt ő Dzsapalak jurtájában, s a nyelvébe harapott.

Ekképpen állt bosszút a kánon a szegényember felesége.

AKKÖNGÜL MEG KARAKÖNGÜL

Akköngül meg *Karaköngül* országjáró, világvándorló útnak vágott. *Akköngül* gondosan fölmálházott egy lovat útravalóval, *Karaköngül* is gondosan fölmálházott egy lovat útravalóval, s hírt hallani, világot látni elindultak határon túli földre. Közben egy hónap, két hónap is eltelt, s *Akköngül* úti élelme igencsak megcsappant: *Karaköngül*, hogy a maga élelmét s pénzét ne vesztegesse, az *Akköngüléből* evett-ivott folyton.

– A te élelmed s költenivalód elfogytakor majd az enyémet esszük – ígérte –, addig fogyasszuk csak a tiedet.

Akköngülnek esze ágában sem volt, hogy gyanakodjék.

Egy idő múlva elfogyott *Akköngül* élelme. A lova lesoványodott. *Karaköngülre* került a sor, ám *Karaköngül* nem adott neki a magáéból. Éhes volt *Akköngül*, az erő is elhagyta. Így szólott ekkor *Karaköngülhöz*:

– Bátir, hát ezt ígérted-é? Nem arról volt szó, hogy az enyém elfogytakor majd a te eleségedet esszük?

– Dehogyan! – felelte rá *Karaköngül*. – Hisz a te élelmed még nem fogyott el egészen. Vágd le a vezeték lovadat! Miután a lovat megettük, akkor esszük majd az én eleségemet.

Akköngül, szegény, ebbe is beleegyezett s levágta vezeték lovát. Amikor a ló húsa elfogyott, azt mondta *Akköngül*:

– Nosza, *Karaköngül* bátir, vedd elő az útravalódat! Nem így állapotunk-é meg?

– Van még neked ennivalód – felelte rá *Karaköngül*. – Egyik szemedet ha kivárod s ideadod, egy kenyeret adok érte.

Elviselhetetlen éhségében egyebet nem tehetvén, *Akköngül* eladta fél szemét egy kenyérért.

Később *Akköngül* ismét könnyögőre fogta:

– Ej, bátir, vedd elő az eleségedet, osztozzunk meg rajta!

– Nem – felelte rá *Karaköngül* –, van még neked eleséged. Ha most kivárod a másik szemed s ideadod, egy kenyeret adok érte.

Nem volt rá mód, hogy oda ne adja, kivájta hát *Akköngül* a megmaradt szemét is, s azt odaadván egy kenyeret kapott érte. A betevő falatért így mindkét szemét elveszítvén, *Akköngül* tapogatózva vánszorgott tovább. *Karaköngül* ekkor így szólott hozzá:

– No, ég veled, Akköngül, egyen meg téged a varjú s a holló! –
s ostorával a lovára suhintván faképnél hagyta.

Akköngül a kietlen pusztaságban sóvárgó szavakba kezdett:

Eltelt immár hat hónap,
Hajlékom hogy elhagytam.
Szemeimtől megfosztva,
Szívemben csak bánat van.
Fekete éj szakadt rám,
Fényét a holdnak nem látom.
Sárgahajú sátánként
Bolonddá tett a barátom.

Világtalan vergődöm,
Végínségben sínylődöm.
Karaköngül aljasul
Étien, vakon itthagytott,
Nyomorúságban tengődöm.

Sajgó vágyban sorvadok,
Sivár pusztában senyvedek.
Álnokul engem ámítván,
Szememet, te kőszívű,
Szégyen nélkül elvetted.
Fülem hall, de nem látok,
Fagyos szelek fujkálnak.
Maholnap a testemben
Varjak, hollók vájkálnak.

Ország-világ vándora –
Idegen földre jutottam,
Két szememet a gonosz
Karaköngülnek eladtam.
Éjjel-nappal fáradván
Gyalázatra jutottam,
Visszatérni nem tudván,
Mivé lettem, jaj mivé!

Így zokogott keservesen, mígnem ellankadva álomba sírta magát. Azt álmodta, hogy ott jár szülőházájában, megszokott országában, hogy ép minden tagja, sértetlen mindkét szeme, s amidőn már a korábinál is kétszerte jobban érezte magát, egyszer csak mintha valaki megszólítaná: „Kelj föl!”

Fölríadván, Akköngül alig ismert magára: két szeme a helyén, szíve elégedett, lelke vidám, ereje megkétszereződött. Oda az éhség, oda a szomorúság. Az éjszaka álmában történt csoda hatvannapi élelemmel, negyvenembernyi erővel fölért számára, s hogy két szeme helyrejött, ismét elindult Akköngül, s éjjel-nappal haladván addig ment-mendegélt, mígnem elérkezett egy lakatlan síkságra, sivatag pusztaságba. Ott egy nemrég kölykezett ötfias kutyát pillantott meg. A kutyának nem volt mit ennie, kölykei kicsinyek voltak. Kifordította iszákját Akköngül, s egy fél kenyér száraz morzsalékát előkotorván, odarakta egy kőre a kutya elé. „Te is éppolyan elhagyatott vagy, akárcsak én” – gondolta, majd egy-két szót szólt hozzá mondván:

Szegény kutya, be sajnállak,
Tengődül öt kis fiaddal.
Ereje-vesztett, sovány vagy –
Egyebem nincs, hát fogadd el.
Magam is éppúgy, akár te,
Földönfutóként bolyongok.

Sírván keserves kínomban,
Sóvár szavam te meghallod.
Elevenen égtemben
Panaszom te megérted!

Könnyekre fakad Akköngül, s a kutya nyüszítve, hízelegve hozzá is szegődött volna, ám a kölykeit nem hagyhatta el, ezért ott maradt.

Akköngül pedig útnak eredt. Ment, csak mendegélt éjt nappallá téve, mígnem egy este arra lett figyelmes, hogy az út mentén sok-sok sírkerítés sorakozik. „Ezen a környéken nyilván emberek lakoznak. Bármilyen legyen is, megszálok itt e sírkerítések között, s majd reggel körülnézek, hogy hol lehetnek” – gondolta, s azzal belépett egy teteje-leomlott sírboltba s lefeküdt. Az álom azonban elkerülte, annyira sóvárgott a szíve. Éjfél tájban dübörgő hang ütötte

meg a fülét. Ahogy a zaj mindinkább közeledett, suttogó emberi beszéd hangja bontakozott ki belőle. A lódobogás tisztán fölismerhető volt. A sűrűn rakott sírkerítések közt végighaladván amazok is letelepedtek. Kikötötték lovaikat, majd lángot lobbantván tüzet gyújtottak. Akköngül azonban nem adta tudtukra, hogy maga is ott van. Egyszer csak közülük az egyik dörögve megszólal:

– Testvérek – azt mondja –, kilencünknek egyaránt nincs se asszonya, se gyereke. Házunk-hajlékunk sincsen. Hát így múljék el az életünk hasztalanul?

– Igaza van neki – szól közbe egy másik –, ám én kitaláltam, miként teremthetnénk magunknak gazdagságot. Megszívlelitek-é a tanácsomat?

– Beszélj csak, beszélj – biztatták a többiek megszívleljük.

– Ebben a temetőkertben, ahol most tanyázunk, jókora vagyon található. Ama kerítés hátulso oldalában lakik egy egér. Annak az egérnek kilenc aranya van. Mindennap reggelente napkeltekor megszellőzteti aranyait a napon. Azt ha kilesvén elveszük, vajon nem vagyon-é, nem gazdagság-é? Innét egynapi járóföldre van egy nagy város. Ama város egy bizonyos utcájában lakik egy Künakun nevű szán, akinek a karámjában egy lófej nagyságú aranytömb van elásva. Ez az ember el akarja adni a karámját. Ha megvesszük tőle, az vajon nem vagyon-é, nem gazdagság-é? Aztán: ama város kánjának van egy arannyal teli kincseskamrája. Havonta kihirdeti: „Ha valaki fölhozza kincseskamrámból az aranyat-ezüstöt, szolgálata jussaként vele azt megfelezem.” Ha a neki tett szolgálatért az aranyat-ezüstöt megkapjuk, az vajon nem vagyon-é, nem gazdagság-é? – mondta.

A többiek jóváhagyták e tanácsot. Meg is állapodtak, mondván:

– Ekképp cselekedjünk.

Akköngül e szavakat végig kihallgatván jól hallotta, így teljes bizonyossággal megtudott, megértett mindent. Hajnalban, napfeljötté után azonban, amint az említett embereket óvatosan szemügyre vette volna, hírük sem maradt, hangjuk sem hallatszott. Tanyázó helyükre odamenvén se emberi nyom, se lópatkó nyoma, még az éjszaka gyújtott tűz hamuja is eltűnt.

Ráeszmélt, hogy csoda történt, akárcsak korábban. „Bizonyára az Isten adta ezt nekem – gondolta. – Fölkutatom s megszemlélem

hát mindezeket a helyeket” – s azzal kiment a kerítés hátulsó oldalához. Ott egy egér aranyat cipelt kifelé. Lesben állván, Akköngül elszedte a kilenc aranyat és zsebre vágta.

Azután elindult a város felé. Elérkezvén a közeli városba, hat aranyért megvette Künakun karámját, egy aranyért meg szerszámot, ásót, kapát vásárolt, s nekiállt felforgatni a karámot, nap mint nap figyelvén az említett aranytömbre. Egyszer aztán a kapa megkoccant s visszapattant. Ahogy megnézi, hát egy lófejnyi aranytömb került elő. Azt is megszerezvén, Akköngül immár jómódba jutott.

Egy napon kihirdette a város kánja:

– Aki az én arannyal teli kincseskamrámból aranyat hoz föl, annak a felét odaadom.

Csakhogy senki nem jelentkezett. Azért nem jelentkezett senki, mivel a kán aranykincseskamrája hatszáz ölnyi mélyen volt a föld alatt.

Akköngül elment a kánhoz:

– Én majd fölhozom – mondta.

A kán beleegyezett. Hatszáz ölnyi kötelet egybetoldván, Akköngül derekára kötözte, s leengedte őt az aranyhoz vezető aknába. Amikor Akköngül leért az arany lelőhelyére, a hóna alá meg a csizmaszárába is dugott belőle. A hóna alatt majdnem akkora arany elfért, mint a lába. Ekkor megrántotta a kötelet, s a kán visszahúzta. Ígérete szerint a kán mind az aranyat, mind az ezüstöt megfelezte vele, s attól a naptól fogva el-elhívta, hogy hozzon föl még neki. Akköngül jómódja s méltósága már a kánét is kezdte meghaladni. Végül négyfajta jószágban bővelkedő, asszonnyal-családdal rendelkező ember vált belőle, legtehetősebb gazda abban a városban. S így végre minden jóra fordult, Akköngül elérte a célját.

Hadd éljen tovább most Akköngül a maga jómódjában. Essék szó az alábbiakban arról, hogy Karaköngüllel mi történt. Miután elvált Akköngültől, jókora földet bejárván, világot látván végül barmok sokaságával találkozott. Megkérdezte a pásztortól:

– Kinek a jószága ez?

– Ez bizony az Akköngülé – felelte az.

– Hát az az aranyátor kié?

– Akköngül gazdáé.

Megtudakolta tőle, hogy az kiféle-miféle ember volna. A pásztor apróra elbeszélte neki, milyen szégyen s gyötrellem érte Akköngült, s hogy miképpen jutott ebbe az állapotba.

Ekkor Karaköngül elment Akköngülhöz, s túrhetetlen gyalázatában fejét lehorgasztván az alábbi szavakkal köszöntötte:

Asszalam alejküm, Akköngül báj,
Méz a te italod, az ételed háj,
Négyfajta jószágban bővelkedő,
Födözi hajlékodat fehér tető,
Cukrozott, erős teádat kortyolgatod.
Nem tudtam, mit teszek, hisz voltam bolond,
Bocsásd meg bűnömet, hogy elhagytalak.
Hiába futnék én, hogy mentsem magam,
Életem s halálom a kezédbe' van,
Bennem, jaj, akkor az ördög lakott,
Kérem most esedezve irgalmadat.
Indulván messzi útra együtt veled,
Tettem én, megtévedvén, förtelmeket,
Hitvány eb létemre is rabod vagyok,
Fogadd hát kegyesen – ím köszöntelek.

Ezeket mondván, Karaköngül zokogva tekintett a bájra. Akköngül a közmondásra gondolt: „Egy tetű miatt ingedet ne rakd a tűzbe”, s fogadta a köszönését, majd derekasan megvendégelte Karaköngült. Aztán elmondta neki mindazt, amit meglátott, megtudott, hogy az említett temetőben látott csoda folytán miképpen vált gazdaggá. Karaköngül is a fejébe vette, hogy elmegy abba a temetőbe s meggazdagodik. Egy napon útnak is indult ama temetőkert felé, amelyben egykor Akköngül éjszakázott. Ment-mendegélt, mígnem a temetőkertig eljutván belépett a teteje-leomlott sírboltba, s ott lefeküdt. Egy idő múlva hangok hallatszottak, s megérkezett a kilenc ember. Karaköngül nem adta tudtukra, hogy maga is ott van, feküdt csak Istenhez fohászkodva. Azok az emberek a korábbi módon beszélgetni kezdtek. Ama dörögve beszélő ember most is megszólalt dörögve:

– Testvérek, hát mind a kilencünknek így múlik-é el az élete?
Nem élhetnénk-e egy helyen gazdálkodva, jószágot tartva,
megházasodva? – mondta.

– Tönkretettél minket az örökös kesergéssel. Kilenc arany volt e kerítés hátsó oldalában, addig keseregtél, mígnem attól is megfosztottál. A Künakun karámjabeli aranytömbtől is megfosztottál. Hanem amikor tavaly idejöttünk, ama sírbolt belsejében mintha egy ember hallgatózott volna. Az az ember nyilván előjött a mi vesztünkre.

– Rajta! – mondták, azzal csapatostul odarontottak. Karaköngült a fekvőhelyéről előtalálván megölték, tetemét elégették, hamuját szerteszórták.

Így az Akköngülnek ásott verembe végül maga esett bele.

AZ APAI SZÓ

Régen egy Asimkán nevű bájnak egyetlen fia volt. Asimkán nem tartozott a leghíresebb nagygazdák közé: száz-egynéhány aprómarhából s valami ötven lóból állt az egész vagyona. Halála előtt eme végrendeletet hagyta a fiára:

– Fiam, a halállal rád szálló vagyon nem fog téged fölverni. Hanem hagyok neked örökül hét tanácsot. Az első: a kán vezírével ne barátkozz. A második: újjgazdag embernek adósa ne légy. A harmadik: zsémbes asszonyra titkot ne bízz. A negyedik: háládatlan ne légy. Az ötödik: reggeli étekre várton-várj, de estéli étetekre ne vározz. A hatodik: bizakodj, a szerencsében. A hetedik: részrehajló ne légy.

Miután ezeket elmondta, eltávozott az élők sorából. A fiú bánattól beesett orcával gyászolta apja halálát.

Ám egy napon gondolt egyet a fiú, s elhatározta: „Kipróbálom apám hét tanácsát.” Adott hát a kán vezírének ezer aranyat, s összebarátkozott vele, mondván:

– Apám hogy meghalt, magamra maradtam. Fölfelé ha törekednék, a támaszom, lefelé ha esnék, a gyámokra légy. Az apámtól örökölt jószágból-vagyonból neked is, nekem is futja.

Kivár még egy napot a fiú, majd ezt gondolja magában: „Kipróbálom apám második tanácsát is”, s egy újonnan meggazdagodott bájtól ezer aranyat vesz kölcsön – úgymond – három napra.

Egy másik nap odaszól nyugodtan a feleségének, mintha csak titkot fedne föl előtte:

– Leszámolnivalóm van egy bizonyos báj fiával, a *bájbacsá*-val. Megyek s levágom a fejét, te meg áss egy gödröt a dzsük alá, s tedd majd oda.

Azzal elmegy hazulról. Sötéttel tér haza egy vörös valamivel, gödröt ás neki s beledobja.

Másnap reggel látja, hogy jön a vezír. „Kipróbálom apám egyik tanácsát” – gondolja, majd elkezd verni a feleségét. A vezír közbeavatkozik, de nem tudja kibékíteni őket.

– Vérszomjas ember ez! – háborog az asszony. – Az este is megölte a bájbacsát!

„Sajnos, igazat mondott az apám” – gondolta a fiú ennek hallatán, s visszahőkölve leült. A vezír pedig – rá sem hederítve barátja jajveszékelésére – nekiesett a fiúnak, hogy elhajtsa a kánhoz. Még ki sem léptek a házból, amikor megjelent a báj, az ezer arany hitelezője, s galléron ragadta a fiút:

– Ide a pénzemmel! – követelte. – Én is megyek a kánhoz! – s hozzájuk csatlakozott.

Így aztán négyesben mentek a kánhoz. Vezírje szavát végighallgatván, a kán kérdőre vonta a fiút:

– Igaz-é, hogy a bájbacsát megölted?

A fiú töviről hegyire elsorolta a történeteket, majd így szólt:

– Ha a bájbacsát idehívja, a saját szemével meggyőződhetik róla, hogy igaz-é a szavam avagy hamis.

Hívatta hát a kán az imént holtnak mondott bájbacsát, mire az épségben-egészségben, nagyot köszönve hamarosan meg is érkezett. A fiú pedig kiásta a felesége mondta gödröt, s abból egy kecskefej került elő. A kán ezek után a bájtól kölcsönzött pénzt elengedte, a vezírt meg az asszonyt elkergette, a fiút meg fölfogadta első vezírjévé.

Egy hónap sem telt bele, s meghalt a felesége a kánnak, s ő újraházasodván egy fiatal lányt vett el. A fiatalasszony szemet vetett a fiúra, s lépten-nyomon szóba elegyedett vele, ám annak eszébe jutott: „Apám azt mondta volt: ne légy háládatlan” – s nem engedett a csábításnak. Ekkor az asszony eltökélte magát, hogy bosszút áll a fiún, s megrágalmazta őt, mondván:

– Kán uram, e vezíred szemében tűz, szavában bors van, folyton a nyomomban jár, s a fülemben sugdos. Csak a vesztedet ne okozza végül!

Elhitte a kán a felesége szavát, s úgy döntött, hogy a fiút megöleti. Hívatta a kenyérsütőt, s ráparancsolt:

– Reggel bárki is menne hozzád a házunkból, vedd a kemencébe!

Másnap reggel így szólt a kán a fiúhoz:

– Eredj a kenyérsütőhöz, s hozz kenyeret.

Az elindul gyanútlanul. Ahogy megyen, látja, hogy a hajnali derengésben füst száll fölfelé egy házból, s egy öregasszony a

tündük-ön át az út felé tekint. A fiú láttán örvendezve mondja az öreg szüle:

– Fiacskám, ma péntekre virradt. Az én egyetlen gyermekem már meghalt, olvass hát a Koránból az emlékére, s egyél egy falást, mielőtt továbbmennél.

A fiú arra gondolt: ha elmarad nála, úgy lekésik a kenyérről, ha viszont a kán haragjától való féltében nem ül be hozzá, úgy az öreg szülét bántja meg. Ekkor eszébe jutottak apja szavai: „Reggeli étekre várton-várj, de esti étekre ne várakozz.” Elfogadta hát az öregasszony meghívását, s belépett utána a házba.

Ezenközben a kán felesége, miután a fiú elindult a kenyérért, a nyomába eredt: „Halála előtt még egyszer megnézem” – gondolta kárörömmel. A kenyérsütő viszont ekképp vélekedett: „Ez az az ember, akit a kán mondott” – s a kemencébe vetvén megégette.

A fiú a Koránt olvasgatva késő délelőttig elfalatozgatott az öregasszonynál. Futvást ment azután a kenyérsütőhöz, átvette tőle a kenyeret s vitte a kánnak. Látván, hogy a fiúnak a haja szála sem görbült, igen elcsodálkozott a kán: „Nyilvánvaló, hogy nem lehet hitvány ember – gondolta –, aki még a halált is épségben megúsza.” Ám amikor a feleségét hívta, hogy mondaná el az igazat, kiderült, hogy az nincs sehol. A fiú ekkor apróra elmesélte, hogy s mint történt a dolog, majd így szólt:

– Apám azt mondotta: „Ne légy háládatlan”, így hát én háládatlan nem lehetek.

A kán tökéletesen egyetértett vele, s amit maga tett, azért igen szégyellte magát.

Egy napon híre terjedt a nép között, hogy érdemes elutazni kereskedés végett *Mizir* városába, mert – úgymond – a vagyon s a jószág ott jó pénzen cserél gazdát. Eljutott ez a hír a kánhoz is, ő pedig – egyfelől azért, hogy körülnézzon azon a tájon, másfelől kereskedés végett – maga mellé vette a vezír fiút meg a dzsigitjeit, s fölkerelkedett Mizir városa felé.

Sivatag lapályon haladtak keresztül, ahol még víz sem volt. A kínzó szomjúság az embereket s az állatokat egyaránt elgyötörte. Végül hosszas bolyongás után elvergődtek egy pusztai kúthoz. Ám akik leereszkedtek, hogy vizet hozzanak föl, azoknak csak a fej nélküli testét sikerült kihúzni a kútból. Ennek láttán a kán dzsigitjei

riadalomba estek. A szerencsében bizakodván megszólalt ekkor a fiú:

– Majd én leszállók a kútba.

A kán némi ellenkezés után beleegyezett. A kútba ereszkedvén már épp vizet akart meríteni, amidőn a kút fenekén üldögélő két asszony egyike megszólította:

– Mielőtt vizet merítenél, dönts el a vitánkat.

– Miről vitakoztok? – kérdezi a fiú, s ahogy odapillant, látja, hogy egyikük előtt egy béka, a másikuk előtt meg egy kígyó hever. Egyikük meglöki a kígyót, az összetekeredve könyörögni-rimánkodni kezd, mire a másik nekiesik a békának. Közben ez a második asszony azt mondja:

– A kígyó az én gyermekem, a béka meg azé a másiké. Melyik a jobb a kettő közül?

Elgondolkodik a fiú: „Apám azt mondta volt: részrehajló ne légy” – s fennhangon így szól:

– Ki-ki a magáét fényes holdnak látja.

E válasz mindkét asszonynak egyaránt a kedvére volt:

– Jól mondtad, ez a helyes! Hogy eddig is miért osztottunk rajta! – s nyomban megengedték, hogy a kútból vizet merítsen.

Miután vizet vett, a fiú sértetlenül előkerült a kútból. Onnét aztán addig mentek, mígnem eljutottak Mizir városába. Ott úgy forgatta a pénzt, hogy egy pénzen kettőt nyert vissza. Hazaértük után pedig ekképpen szólt hozzá a kán:

– Pártatlanságod révén te alkalmas vagy rá, hogy kán váljék belőled – s a fiú javára lemondott a kánságról.

AZ ÖREG HALÁSZ

Élt egyszer egy öregember, volt neki egy szegényes jurtya. A ház körüli földet fölkapálván kölest vetegetett, a közeli kicsi tóban meg mindennap fogott néhány halat. A zsákmány felét eladta a bazárban, felét pedig megtartotta magának. Így éldegélt a magányos öreg.

Egy nap is ott ül az öreg a tó partján reggeltől estig, ám egyetlen hal sem került horogra.

Lefelé hajlóban volt már a nap, amidőn végre megmoccan a zsineg. Kihúzza az öreg a vízből, hát a horgon egy igazi aranyként csillámló parányi halacska ficáncol.

„Egy szem kölesből nem főzni kását – gondolja az öreg. – Ezzel a picinyke hallal biz nem lakom jól, még ha aranyból van is. Elviszem inkább a kánnak, hátba megjutalmaz érte.”

Belerakta hát a halacskát egy kis vízzel telt vasszilkébe. A vízben az még szebbnek látszott.

Megérkezik az öreg a kánhoz:

– Kán uram – azt mondja –, én szegény ember vagyok. Van egy ócska jurtyám meg egy darabka földem, amelybe kölest vetek. A tóban halászgatván hallevest főzök magamnak, így éldegélek. Ám a mai nap csudálatos halacskát fogtam. Kérlek, tekintsd meg, kánom.

Kinyitotta az öreg a szilkét, a kán pedig, aki ekkor épp unatkozott, egy pillantást vetett a halra. Mennél tovább nézte, annál inkább megtetszett neki, minden mozdulatában elgyönyörködött.

– Úgy látom – mondta a kán a te halacskád nem közönséges hal.

– Hisz épp azért hoztam, mert nem közönséges – válaszolta az öreg. – Ha ezt a halat valaki megsüti s megeszi, hát megfiatalodhatik tőle.

Hitt neki a kán, s a kincstárnokát előhívatván elrendelte, hogy adjon az öregnek aranyat. Köszönetet mondott a kánnak a halász, majd hazatért.

A megfiatalodásról már régóta ábrándozván, a kán nyomban megparancsolta, hogy süssék meg a halacskát.

Megtudván, hogy milyen drágán fizetett ura a halacskáért, a kánné bosszankodva mondta:

– Kánom, mit tettél? Efféle halacska a bazárban fél pénzt ha ér, te meg aranyat adtál érte a halásznak. Rászedett ő téged, s most

kinevet magában.

– De hiszen ez csudálatos hal – felelte a kán. – Ha megesszük, megfiatalodunk. Süssed meg hát hamar a halat, s add ide!

– Soha nem volt még olyan a világon, hogy valaki a halevéstől megfiatalodott volna – mondta a kánné. – Ha te ettől meg bírsz fiatalodni, akkor én veszek neked akár száz halat is!

– Ha egyszer azt parancsoltam – szólt haragosan a kán –, hát süsd meg nekem ezt a halat s add ide!

– Nem kíméled te a vagyonodat – mondta a kánné bosszúsan.
– Hozasd vissza az öreget, s vedd el tőle a pénzt.

– Messzi jár már az öreg – felelte a kán. – S ugyan hogy kaphatnám vissza tőle az aranyamat?

– Kérdezd meg csak tőle: hím-é a halacskája avagy nőstény? Ha azt feleli, hogy hím, mondd azt: neked nőstény kell, ha azt feleli, hogy nőstény, mondd azt: neked hím kell. Visszaadod neki a nyomorult halacskáját, s megkapod a pénzedet.

Egyetértett feleségével a kán, s megparancsolta, hogy hozzák vissza az öreget.

Amidőn elé vezették, a kán fenyegetőleg kérdőre vonta:

– Hím-é a halacskád avagy nőstény?

Rosztat sejtett az öreg, ám nem vesztette el a fejét, hanem nyugodtan így válaszolt:

– Kánom, az én halacskám se nem hím, se nem nőstény: még kicsinyke gyermek.

Tetszett a kánnak az öreg illetén válasza, s még egy aranyat adatott neki.

Amidőn az öreg a jutalmat átvette volna, a káni kincstartó kiejtette kezéből az aranyat, ám az öreg ezt röptében elkapta.

– No látod, milyen mohó ez az öregember – súgta a kánné. – Nem bírja kivárni, amíg kezébe adják a pénzt, hanem még röptében elkapja.

Ekkor a kán azonnal meg akarván büntetni mohóságáért az öreget, fennhangon elismételte felesége szavait:

– Öreg, te olyan mohó vagy, hogy nem bírod kivárni, amíg kezébe adják a pénzt, hanem még röptében elkapod. Ezért add vissza hát mind, amit tőlem kaptál.

– Kánom, ne vádold azt, aki nem vétkes, inkább hallgasd meg, amit mondok: az aranypénz egyik oldalára a te képed, a másik oldalára a te neved van fölírva. Én azért kaptam el a pénzt, hogy ne érinthesse a földet, amelyet az emberek lábbal taposnak.

Az öregnek eme válasza még inkább megtetszett a kánnak. Meg is parancsolta: adjanak még az öreg halásznak néhány aranyat.

A KÁN MEG A VEZÍR

Élt hajdan egy kán. Ő meg a vezírje barátok voltak. Mindketten megérték már negyvenéves korukat, de gyermekük nem volt, feleségeik nem szültek, s akárhány feleséget vettek is maguknak, nem szültek azok sem. Ők ketten folyton kijártak a hegyek közé, s vadászattal foglalatoskodtak.

Egy nap is elindultak ketten két úton, mondván:

– Visszajövet majd ezen az úton találkozunk.

Hepehupás, sziklák borította hegyalján haladt a kán, csalitok, csörgedező patakok között, majd a hátraslovát megbéklyóztatva vadak után kémlelt a sziklákról, de semmit nem vett észre. Ekkor már alkonyodott. „Véget ért hát a mai utam” – gondolta, s már indult volna hazafelé, amidőn egy nagy szikla tövében megpillantott egy kőszáli kecskét. Betölti a puskáját, hogy lelője, ám ott áll mellette a kisgidája. „Ejnye – gondolja –, ha én nem érhettem meg, hogy gyermekem legyen, ennek a gidáját árvaságra juttatván őt dehogy lövöm le!” – s egy lövés nélkül fölül a lovára. Amidőn megérkezik az útelágazáshoz, útitársa még nincs ott. „Vajon mi lehet vele?” – gondolja, s elkezd várakozni. Hosszú idő múltán az is üres kézzel tér meg.

– Milyen volt az út? – kérdi tőle a kán, mire az elmondja ugyanazt, amit ő.

– Mindkettőnknek egy a gondolata, egy a szándéka – jegyzi meg a kán. – Nekem is ilyen gödölyés kecske akadt az utamba. No, menjünk most már.

Hazafelé haladtukban nagy sokaságot látnak messziről.

– Mi ez a sokadalom – aggodalmaskodnak tán ellenség támadt a városra? – s megszaporázzák lépteiket.

Amidőn közelebb érnek, szüjüncsüt kiáltva megrohanják őket. Sem a kán, sem a vezír nem érti, miért ez örömujjongás. Végül így szól a kán.

– Jól van, beszéljétek hát.

A szüjüncsükiáltó emberek erre elmondják:

– Mindkettőtök felesége három hónapja teherben van. Egy szent életű öregasszony látta őket, az mondja.

– Ha ez így van – szól örvendezve a kán meg a vezír –, mindannyian kaptok ajándékba egy lovat, egy aranyat meg egy

köntöst – s elbocsátják őket.

A kán meg a vezír még útközben erősen megfogadta:

– Ha mindkettőnk felesége egyaránt fiút szül, úgy barátok legyenek, ha lányok lesznek is barátok legyenek, ha egyik fiú lesz a másik meg lány, úgy nászok legyünk.

Hónapra hónap telik, s a kilencedik hónap kilencedik napján mindkettőjük felesége egyaránt fiút szül. Nagy lakomát rendeznek, s a két fiúcskát barátként nevelik, gondozzák, egyformán öltöztetik. Miután a gyerekek betöltik a nyolc esztendő, mindegyikük mulattatására rendelnek negyven dzsigitet, s mindketten eljárnak solymászni, agarászni. Ám ekkor meghalt a kán vezírje.

A vezír fiát Száгатnak, a kán fiát pedig Szamatnak hívták. Egy idő múlva a vezír negyven dzsigitje morgolódni kezdett:

– Mit kíséretjük mi a vezír fiát, mintha maga is dzsigit volna? Hát mi közünk véle? Öljük meg inkább!

Ám ez tudomására jutott a kánnak, s a negyven dzsigitet szétkergette, Száगतot pedig megtette borjúpásztomak. Szamat továbbra is agarászással, solymászással múlatta az időt.

Egy napon a kán fia kiment a tó partjára sétálni negyven dzsigitjével. Javában ott játszadoznak, amidőn a tó túlsó vége felől egy ifjú menyecske érkezik csónakkal. Kezét fölemeli, visszaengedi, haját előreigazítja, majd lefelé int a kezével, s a csónakot megfordítván ismét eltávozik. A kán fia ájultan rogyott le a menyecske szépsége láttán, de hogy annak a mozdulatai mit jelentenek, azt senki sem értette.

Keserves sírással tért haza a kán fia.

– Téged meg mi lelt? – kérdezte az apja.

– Beleszerettem egy menyecskébe.

– Hová valósi az a menyecske?

– A tó túlvégéből jött, de aztán újra elment – felelte a fiú, majd elmondta, milyen jeleket mutatott a menyecske.

Másnap reggel a kán összehívatta az egész népet, s kihirdette:

– Jött egy menyecske a tó túlsó végéből, s így meg így tett. Ki tud arról a menyecskéről?

Azonban senki nem tudott róla.

– Márpedig nekem azt a menyecskét mindenképp előkerítsétek! – zokogta a kán fia, hogy még az arca is belesápadt.

Pár nap múltán estefelé a kán egy dombon üldögélt, amikor épp arra járt Szágot borjút legeltetve.

„Lám, én csak az időt vesztegetem – tűnődik magában a kán –, ez a gyerek pedig, bármi történjék is vele, gyerek marad. Negyven dzsigitje oda, borjút legeltet, még sincs semmi gondja.”

Odahívja Szágot:

– Hát te mit csinálsz? – kérdi tőle.

– Borjút legeltetek – feleli vígan a gyerek.

– A barátod öt-hat napja csak sír meg szomorkodik – mondja neki a kán. – Felvidítanád-e? Egy menyecske találós kérdést tett föl neki, s nem bírja megfejteni.

– Egye fene, én megfejtem neki – feleli a fiú.

– Ami kincset csak kívánsz, megadom – szól örvendezve a kán.

– Nem kell kincs – mondta Szágot. – Elég lesz nekünk két jó ló meg száz arany.

Hogy Szágot tekintélyét növelje, a kán összehívatta egész népét s kikiáltatta:

– Szágot megfejtette a menyecske rejtvényét. Hallgassátok hát meg a fiú szavait!

Szágot pedig elkezdte mondani a megfejtést:

– Amikor a menyecske a kezét fölemelte, ez azt jelentette, hogy ő egy kánnak a menyasszonya, s annak a kánnak a palotája mellett egy magas nyárfa áll. A keze leeresztésével azt jelezte, hogy a vőlegénye gonosz ember. Amikor a kezével integetett, azt adta tudtul: legföljebb öt nap, de legalább négy nap alatt ha eléred, elveszed, ha el nem éred, elveszíted. Kezével amikor lefelé mutatott, azt akarta mondani: „Házunk a tó túlsó végében van” – fejezte be Szágot a beszédet.

Az egész nép ámuldozott:

– Ilyen fiatal létére mindezt hogyan tudta meg?

Szágot meg Szamat ketten két jó lóra ülvén fölkerelkedtek. Éjjel-nappal úton voltak, s lovaik piszkafává, maguk kismadárrá fogytak, mire megérkeztek. Ekkor a menyecske kertjét kerítő palánkhöz lovaikat megkötötték, s mentek befelé a kertbe. Egyszer csak jött egy öregasszony, s kiabálni kezdett:

– Kik vagytok? Menjetek innét!

Ám Szágot egy-két szóval s tíz arannyal lecsöndesítette. Kérdésükre azt felelte, hogy ő a kán menyasszonyának a szolgálója. Épp a zsendülő szamócsát szedegette a kertben, hogy vigyen belőle a menyasszonynak kóstolóba.

– Mi is szedjünk s küldjünk neki – mondja Szágot, azzal nekilátnak szedni, majd így szól az öregasszonyhoz:

– Ha a menyasszony megkérdi, miért jöttél meg ilyen hamar, egyebet ne mondj, csak ennyit: „Azok szedték neked, akiket magad láttál.”

Viszi az öregasszony a szamócsát a menyasszonynak, az meg kérdőre vonja:

– Miért jöttél ilyen hamar?

– Azok szedték neked, akiket magad láttál – feleli az öregasszony.

– Mit beszélsz? Kiket láttam én? – szól a menyecske, s kizavarja az öreg szülét.

Az visszatér a fiúkhöz kiabálva:

– Menjetek, csak menjetek innét, azt mondta, ő senkit sem látott!

Adott neki Szágot tíz aranyat, s gyorsan összekapkodott még egy kis szamócsát:

– Ha megkérdi, mondd azt megint: „Azok szedték neked, akiket korábban láttál.”

– Jól van – szól az öregasszony, s visszamegy a házba.

– Miért jöttél ilyen hamar? – kérdi tőle a menyecske.

– Megint azok szedték neked, akiket magad láttál.

A menyecske ismét összeszidja, megveri s kizavarja.

Visszatérvén, lármázik, veszekszik az öreg szüle:

– Takarodjatok innét! – kiabálja.

Szágot ad neki még húsz aranyat, majd szed egy csokor virágot, s beküldi vele.

Amikor az öregasszony harmadízben is bemegy, a menyecske épp szemet rostál az udvaron. Nem szól az öregasszonyhoz semmit. Az visszatér a fiúkhöz, s elmondja, mit látott.

– Szólt-é valamit? – kérdi tőle Szágot.

– Egy szót sem – feleli az öregasszony.

Szágot ekkor azt mondja Szamatnak:

– Az a szén nem származhatik másból, csak annak a magányos nyárfának az elégetéséből. S hogy annak a nyárfának a szenét rostálja, az azt jelenti: az a kívánsága, hogy ma éjszaka menj el arra a helyre.

Az est leszálltakor figyelmezteti:

– Menj s feküdj le, de el ne aludj. Beszélgessetek egy jót, s aztán jöjj vissza – azzal elküldi Szamatot a menyasszonyhoz.

Éjszaka Szamat csak elalszik. Megjön a menyecske, ide-oda járkál, majd egy csükcsontot dug a fiú zsebébe, s eltávozik.

– No, mi volt? – kérdezi Szágot, amikor visszatér.

– Nem jött el.

– Szamat, nem aludtál-é el?

– Nem, dehogy aludtam. Nem jött el – esküdözik amaz.

Ám Szágot csak kideríti, hogy elaludt: belenéz a zsebébe s látja, hogy ott a csükö.

– Azt gondolta rólad, hogy csükövel játszadozó kisgyerek vagy – mondja neki.

Második éjszaka ismét elküldi Szamatot:

– Menj s feküdj le.

De az a második éjszaka is addig várakozik, mígnem elalszik. Megjön a menyasszony, ide-oda járkál, s miután a fiú nem ébred föl, almát dug a zsebébe s újra elmegy. Szamat is visszatér.

– No, mi volt? – kérdi tőle Szágot.

– Nem jött el.

– Nem aludtál-é el?

– Nem, dehogyis aludtam.

Ám Szágot megtudja, hogy elaludt:

– Ha nem aludtál el, nézz csak a zsebedbe!

Az megnézi a zsebét – hát ott az alma.

– Azt gondolta rólad, hogy almát majszoló kisgyerek vagy – mondja neki Szágot. Szamat elszégyelli magát. Ekkor Szágot így szól hozzá:

– Az első nap estéjén úgy vélekedett, hogy csükcsonttal játszadozó gyerek vagy, rakott hát egy csükö a zsebedbe s elment. Azután almát szedegető-majszoló gyereknek gondolt, ezért hagyott neked egy almát és elment. Ez bizony szégyen. Ma úgy feküdj, hogy el ne aludj. – Ezt mondta neki, majd kioktatta: – Ha

megjön a menyasszony, s azt kérdezi, miért aludtál el két éjszaka is, így válaszolj neki: „Öt-hat napon át úton voltam, lovam piszkafává, magam kismadárrá fogyván igen elfáradtam, fölébredni ezért nem tudtam.”

Megjön a menyasszony egy idő múlva, s ide-oda járkal. Szamat azonban zavarában nem tudja, mit mondjon neki, s jó ideig csak fekszik álmosan. Mikor aztán a menyasszony már épp távozni készül, nagy nehezen elrebegi, amire Szágot kioktatta, s végül megfogja a menyasszonyt.

Oly sokáig üldögéltek ott kettesben beszélgetve, hogy elszenderedvén az örök kezére jutottak.

– Férfit fogtunk a kán menyasszonyának karjai közt! – mondták az örök, majd elhajtották őket, hogy *zindan*-ba vessék mindkettőjüket.

– Van-é embered, aki kiszabadíthatna? – kérdezte ekkor Szamattól a menyasszony.

– Csak egy magamkorú fiú – felelte Szamat más útitársam nincsen.

Azt mondja erre a menyasszony:

– Kiálts hát ekképpen: „Csikós, hej csikós! Vetésben a lovad! Ha kimented, mentsd ki, ha nem mented, hagyd ott!”

Szamat kiáltva elismétli a menyasszony mondta szavakat, Szágot pedig ennek hallatán megsejti, hogy kézre kerültek. Törni kezdi hát a fejét, miként szabadíthatná ki őket.

Szamatot meg a menyasszonyt az örök egy mély verembe dobták. Elment hát Szágot a bazárba, vett egy női ruhát, beöltözködött, majd fogott négy kenyeret, odament az őrállókhoz, s így szólott hozzájuk:

– Én hat hónapos betegségből gyógyultam föl. Szentül megfogadtam akkor, hogy a halálba menő embereket étellel fogom kínálni. Ha lehet, engedjétek meg, hogy bemenjek hozzájuk, s a tulajdon kezemmel adjam oda nekik.

Azok megengedték. Bement hát Szágot a verembe, kiküldte a menyasszonyt, maga pedig ott maradt, s ruhát cserélt Szamattal.

Az örök nem ismerték föl, ki az, aki előjött, s délben kihajtották kettőjüket fölakasztás végett. Közben a kán menyasszonya hazament. Egyszer csak megáll Szágot:

– Mi ketten – azt mondja – egyszülöttek vagyunk. Ez itt a testvérem. Ellenség támadt a városunkra, s menekülés közben a mezőn meglepett bennünket az álom, tolvajt kiáltva ott ejtettek foglyul minket. Pedig semmi vétkünk nincsen. Ha nem hiszitek, győződjetek meg róla – s föllebentette amannak a *parandzsá*-ját.

Ki-ki láthatta, hogy más. Mivel ártatlanul tolvajsággal vádolva elfogták őket, az ő menyasszonyát pedig megrágalmazták, a kán ekkor hatvan embert bitófára akart húzatni, Szágot azonban lebeszélte róla. Így tehát miután kiderült, hogy Szamat a „leány”, Szágot pedig a legény, az örök szégyenben maradtak, amiért ártatlanul fogták el őket. A kán elrendelte:

– Húgod a házban a menyasszony szolgálója legyen, te pedig a dzsigitekkel szolgálj.

Egy nap a kán egy sereg dzsigittel együtt vadászni készült a pusztába, s megszólította Szágot is:

– Csatlakozz hozzánk.

– Rendben van – feleli Szágot –, csak előbb egy kis beszélgetésem volna a testvéremmel.

Odamegy Szamathoz, s azt mondja neki:

– Öltözz át ma délben a saját ruhádba, s majd a szürke horhosból jöjj ki elibénk.

Ennyit szól csak, aztán fog egy kenderkötelet s elmegy.

Az említett dzsigitekhez a kán fia is csatlakozik, s a pusztában agarászva, solymászva múlatják az időt. Egyszer csak a kán fia különválik a többiektől, s úzóbe vesz egy kurta farkú nyulat. Szágot a nyomába ered, lerántja a lóról, majd a kezét-lábát megkötözvén egy barlangba dugja, s elindul hazafelé a többiekkel együtt.

Útközben a szürke horhosnál egy jól öltözött, jó lovon ülő dzsigittel találkozáván Szágot sírva fakad.

– Ki ez? – kérdezi a kán.

– Ez az ói húgom vőlegénye – feleli Szágot azért jött, hogy minket megkeressen. Most megyek, hogy összehozzam őket – s azzal nekiered, hogy a „húgát” előhívja. Visszatértekor komoran leül a kán mellé.

– Mi történt? – kérdezi a kán.

– A fene enné meg – azt mondja –, a húgom is eltűnt a maga fiával együtt.

„Ó, az ostoba! Nyilván megszöktette!” – gondolta magában a kán, s leborulva így szólott fennhangon:

– Fiam, vidd hát a lányomat is, a menyasszonyomat is.

Ráadásul fölmálháztatta még a kincseit is negyven tevére, s úgy bocsátotta el őket.

Szágat meg Szamat pedig hazatértük után nagy lakomát rendeztek, s mind megpihentek.

KI A LEGNAGYOBB MIND KÖZÖTT?

Egy *Alabas* nevű öregembernek volt egy fekete ökre. Az öreg az ökröt folyton etette-itatta.

Alabasnak egy napon messzi útra kellett indulnia. Az ökröt etetését nagyobbik fiára, itatását kisebbik fiára bízta.

A nagyobbik fiú etette is az ökröt bőségesen.

A nyolcadik napon azonban az ökröt abbahagyta az evést.

– Mi történhetett vele? – kérdezte öccsétől a nagyobbik testvér.
– Nem betegedett tán meg?

– Ezt csak az apánk tudhatja – felelte amaz.

Kimentek hát a testvérek az útra, s minden arra járótól megkérdezték, miért nem eszik semmit az ökröt, s mitévők legyenek.

Estefelé egy öregember haladt el mellettük s azt mondta: – Ha az ökrötök semmit nem eszik, meg kell itatni. Vigyétek el hát az Ala Köl tóhoz, s bőségesen itassátok meg.

Észbe kapott ekkor a kisebbik fiú, hogy ő biz nem adott az ökröknek egy korty vizet sem.

Elvitte hát másnap reggel az ökröt az Ala Kölhöz. Az ökröt a tavat egy csöppig kiitta.

Ott hevert a tó fenekén egy hal. Kitátotta a száját, s az ökröt elnyelte.

Egyszeriben – ki tudja, honnét? – odarepült egy alpkarakus. Fölragadta a halat, majd egy sziklára szállt vele, s nekilátott, hogy megegye. A halból folyóként zuhogott a víz.

A szikla alatt meg egy öregember aludt. Arcát a víz épp hogy megnedvesítette. Szemét kinyitván, az öreg elcsodálkozott: süt a nap az égen, ugyan honnét csöpög a víz? Hirtelen valami a szemébe hullott.

Hazatérvén, az öregember megnézte a lányával, vajon mi esett a szemébe. Az kifordította az öreg szemhéját, kiszedett alóla egy porszemet s eldobta. Ez volt az ökröt lapockacsontja.

Jött egy karaván, s épp e lapockacsonton telepedett meg éjszakára. Ám reggel egy vörös róka megragadta az ökröt lapockát, s elkezdte vonszolni maga után.

Erre az egyik karavános a puskát fölkapván rálőtt a rókára s megölte.

Negyvenen voltak a karavánosok, előhúzták a késeiket, s nekifogtak, hogy a róka irháját lenyúzzák.

Estig csak az egyik oldaláról sikerült lenyúzniuk az irhát. Szerették volna lenyúzni a másik oldaláról is, de a rókát nem bírták átfordítani.

Egy asszony haladt ekkor a közelben:

– Adjátok nekem az irhát a másik oldaláról – mondta. – Sapkát varrnék a fiamnak. Nemrég szültem, s gondolom, kitelik neki egy füles sapkára való eme irha feléből.

– Ha bírod, vigyed! – válaszolták egyhangúlag a karavánosok.

Az asszony a lováról le sem szállva fölkapta a rókát, s elment a maga útjára.

Nos hát mindannyian, kik e mesét meghallgattatok, gondoljátok végig: volt szó itt ökörről, tórol, halról, alpkarakusról, öregemberről, a lányáról, a rókáról, az asszonyról s az ő újszülött kisfiáról.

Mindnyájuk közül ki hát a legnagyobb?

ALIMKUL TÜSCSÜ

Hajdan egy *Ömürbek* nevezetű kánnak megdézsmálták a kincseskamráját, ezért kihirdette népének, mondván:

– Aki a tolvajt megtalálja, annak odaadom a vagyonom felét, de ha nem találjátok meg, büntetésből mindnyájatokat fölakasztatlak.

Megszéppent a nép, rettegven a kán haragjától, végül bemutattak neki egy embert:

– Ez az Alimkul *tüscsü* nevű ember majd előtalálja – mondták.

Alimkul az ajlótól távol sátrat állíttatott. Negyvennapos időt kapott rá, hogy megtalálja, a kán pedig beleegyezett, hogy míg a negyven nap véget nem ér, levág neki negyven juhot s így gondoskodik róla. „Úgyis megöl a kán, de negyven napom végeztéig a levágott juhokból lakmározva legalább jó módban élek” – gondolta Alimkul. Vett negyven barackot, s a tarisznyájába tette. Amint egy nap eltelt, megevett egyet a barackból, ily módon számlálgatta a negyven napot.

A kán kincsét egyébként negyven tolvaj vitte el.

– A kán elő akarja keríttetni azt a tolvajt, aki a kincsét elvitte – mondta a negyven tolvaj –, s az álomlátó Alimkulnak sátrat állíttatott. Menjen hát oda egyikünk, s lesse ki, mit álmodott Alimkul – s azzal elküldték az egyik tolvajt.

Megérkezvén, a tolvaj odaállt hallgatózni a sátor mögé. Az éjszaka leszálltakor Alimkul fekvéshez készül, s veszi elő az egyik barackot:

– Negyvenből egyőtök eljött – mondja, majd megeszi s lefekszik.

Megijed Alimkul szava hallatán a sátor mögött hallgatózó tolvaj, megyen a cimboráihoz:

– Ajaj – azt mondja –, ütött a halálunk órája! Ahogy odamentem, csak annyit szólt: „Negyvenből egyőtök eljött”, azzal lefeküdt.

Másnap még egy tolvajt elküldték hallgatózni. Honnét is tudta volna Alimkul, hogy kihallgatja a tolvajt? Szorongva gondolta magában. „Két napom véget ért”, majd elővett egy barackot, s e másodikat is megette, mondván:

– Negyvenből kettőtök eljött.

„Megtudta, hogy itt vagyok” – gondolta a tolvaj, s ezt elmondta a cimboráinak. Azok harmadnap egy csonka lábú tolvajt küldtek el. Lefekvéskor Alimkul ahogy a barackok közül egyet elővesz, hát egy féreg rágta barack kerül a kezébe:

– Negyvenből hármótok eljött, s lám, egy nyomorult is eljött – mondta.

Megrémül az ajtóban álló csonka lábú tolvaj: „Tudván tudja, hogy itt vagyok, engem még futtomban is elfog, s a kánnak elmondván nyilván megölet – gondolja. – Ezért inkább magam beszélek vele” – azzal beköszön hozzá.

– Gyere csak – szól Alimkul, anélkül hogy a titkot fölfedné.

– Tücsü ake – kérdi a tolvaj –, tudja-é, hogy mért jöttem?

– Tudom hát – feleli Alimkul –, hogyisne tudnám.

– Mi loptuk el a kán kincsét – folytatta a csonka lábú tolvaj. –

Az előző napokban, amidőn ketten eljöttek ide, azt a kettőt kend nyomban fölismerte, ma én jöttem ide, s engem úgyszintén fölismert, hisz azt mondta: „Negyvenen voltatok, hármótok jött elő, s lám, egy nyomorult került elő.” Most hát elvehet tőlünk akármit, csak minket a kánnak meg ne mondjon, könyörgöm, kímélje meg az életünket! A lopott holmit elástuk egy szakadék fenekén, semmit el nem költöttünk belőle.

Alimkul örvendezett magában:

– Ej, hát rendben van, gyerekek. Ha ma el nem jöttök, holnap a kánnak megmondtam volna, jó, hogy eljöttetek. Titeket én megvédelek, de máskor ennek a kánnak a kincseskamrájából és ajiljából el ne lopjatok még egy parányi levélkét sem, s anélkül, hogy a kán kincseskamrájából ellopott holmihoz egy ujjal is hozzányúlnátok, keljete át a folyó túlsópartjára, s távozzatok ebből az országból. Ha az ajilból más alkalommal akár egy fostos kecskegida elvész, megfoglak benneteket, s fejeteket a kánnak adom – mondta.

Nagy örömmel sietett a tolvaj a cimboráihoz, s a negyven tolvaj még azon éjjel elszökött más vidékre. Szentül megfogadták, hogy ebben az ajilban többé nem tesznek tolvajságot.

„Megmenekültem a haláltól” – gondolta Alimkul, örvendezvén, hogy ily könnyűszerrel ráakadt a tolvajokra. Negyven napig a kán negyven juhát eszegette, teáját iszogatta, a negyven nap leteltével pedig jókor fölkelvén ment s beköszönt a kánhoz:

– Kánom – azt mondja –, a kincse teljes egészében ott fekszik a szakadék fenekén, menjen oda s ásássá ki. Negyven tolvaj lopta volt el a kincset. Azok átkeltek a folyón s elszöktek, most már őket meg nem találhatja. Ezután azonban az ajlijából még egy fostos kecskegidát sem lophatnak el.

A kán a szakadék fenekéből kiásatta s odahozatta a kincseit, ígérete szerint vagyona felét megosztotta Alimkullal. Nem sok nap telt el közben, s egyszer jönnek a csikósok, mondván: elveszett egy kanca. A kán ezt elmondta az álomlátó Alimkulnak.

– Majd megálmodom – szölt Alimkul, s azzal lefeküdt.

Odajött hozzá ekkor egy csikós, s elmondta neki, hogy a kanca a folyóparton megcsikózott. Másnap reggel azt mondja Alimkul a kánnak:

– Kánom, hisz vemhes a kancája. Amikor a lovakat levitték a vízre itatni, még ott járt közöttük, minden bizonnyal megellett a folyó partján.

Küldi csikósát a kán a folyóhoz, hát a kanca ott vezetgeti csikáját a folyóparton.

Két-három nap múltán eltöpreng a kán: szeretné Alimkult próbára tenni. Csap egyet a kezével, hogy egy csomó legyet elkapjon, ám a légy elröpül. Harmadszorra sikerül megfognia, odaviszi Alimkulnak:

– Alimkul – kérdi tőle –, mi van a kezemben? Ha találékony vagy, hát találd ki!

„Most aztán csakugyan meghalok” – gondolta ijedten Alimkul, s a maga helyzetét magyarázván, kurtán így szölt a kánhoz:

– Először megmenekültél, másodszor megmenekültél, szerencsétlen *légylélek*, harmadszor kézre kerültél.

A kán azt gondolta, hogy a kezében lévő legyet emlegeti, álomlátó Alimkul pedig megörült, hogy kimondott szava azzal egybehangzód: „Igazi szent ez” – gondolta a kán elcsodálkozva.

Egy napon aztán a kán Alimkul kíséretében elment a fürdőbe. Törte a fejét Alimkul, nem tudván, mi módon szabadulhatna meg a kántól. Egy idő múlva, amidőn a kán épp vizet hordott, Alimkul – se szó, se beszéd, mintha csak megháborodott volna – a téli hidegben a kánt kiráncigálta az ajtóba. Kifelé menet a kán feje keményen odakocant a fürdőház küszöbéhez. Öreg volt már a fürdőház, alig

tartotta össze valami s elvásod teteje ekkor nagy robajjal a földre zuhant.

– Jól van, Alimkulom – szólt a kán az ajtón kijutva –, nélküled a fürdőház agyon is nyomott volna, de te tudtad, hogy le fog zuhanni a teteje, s lám, csak kihoztál az ajtón.

– Tudtam biz én – vágta rá Alimkul –, s gondoltam, már csak meg ne rokkanjon, ezért hoztam ki.

– A haláltól vettél el – szólt elégedetten a kán –, most hát szabad vagy – azzal elbocsátotta.

Alimkul pedig örült, hogy a kántól fortéllyal megszabadulhatott, s így maga látott a maga dolga után.

A KÁN LEÁNYA

Hajdan egy kán a vezírével kiment vadászni. Közben, ki tudja, honnét, fagyos szél kerekedett, s hidegre fordult az idő. Fáztukban amidőn lovaik már elgémberedtek s maguk is dideregtek, így szólt a vezír:

– Uram, induljunk immár hazafelé, s ott megdelelhetünk.

– Jól van – azt mondja a kán –, ha a házad itt van a közelben, hát menjünk – s azzal elindulnak.

A vezír felesége szép is volt, szívélyes is volt, s miután megvendégelte különféle étkekkel, a kánnak igen megnyerte a tetszését.

„Bizony hogy kánhoz illő felesége van – gondolta a kán felbuzdult szívvel –, ezért nem mutatta hát eddig nekem. Akárhogyan is, de meg kell szereznem” – s oda lett lelki békessége.

Másnap a kán a vezírral kettesben ismét kimegy vadászni. Agarásznak, solymásznak, vígan mulatnak. Egyszer csak gágogva elröpül hét lúd.

– Mit beszélnek azok a ludak? – szólal meg a kán. – Mondd meg, mert ha meg nem mondd, a fejedet veszem.

A vezír másnapig gondolkodási időt kérvén hazatért, s anélkül, hogy egy falatot evett volna, elszomorodva lefeküdt. Kicsi leánykája az anyjához szaladt:

– Apám szomorúan jött haza – mondta –, tudd meg, mi baja.

Megy a vezírhez a felesége, átadja a leányka kérését, mire a vezír a történeteket elbeszéli a feleségének. A vezír kislánya, aki még ötesztendő sem volt s még befonni való haja sem volt, apja szavait meghallván, egy fiúval elvitette magát a kánnak eszességéről híres leányához.

– Ó, kedveském – elegyedett szóba a kislánnyal a kán leánya –, mi dologban jársz ilyen sötéttel, ugyan mi baj történt veled?

– Bajban vagyok, néném – felelte a leányka –, azért jöttem, hogy megkérjem valamire. Kérésemet ha teljesíti, beszélek, ha nem teljesíti, terhére nem leszek s visszatérek.

A kán leánya háromszor is kimondta: „Teljesítem.”

– Apámat a felséged atyja megszorította – kezdte a szót a vezír leánykája. – Ha meg nem fejtí, mit mondott az a hét lúd,

amelyik ma reggel gágogva repült az égen, apámnak feje vétetik. Ezen elszomorodva feküdt le. Maga ezt megfejtene-e?

– Én bizony nem tudom – szolt a kán leánya.

– Nyelvének foga a tanúja – mondta ekkor a kicsi lány –, hisz háromszor kimondta: „Teljesítem.”

Töprengett a leány így is, töprengett úgy is, kényelmetlen volt számára, hogy szaván fogták, végül így szolt:

– Ha mindenképp beszélnie kell, elég, ha ennyit mond: a ludak azt mondogatták fönn szálltukban: „Vezír ha jó, a kán is jó, asszony ha jó, a férj is jó.” Ha ezt mondja, megmenekszik.

A kicsi leányka örvendezve hazasietett, s tudtára adta apjának a kánleány szavait. Másnap reggel a vezír elmondta ezeket a szavakat, s megmenekedett a kántól.

Egy napon a kán ismét elvitte a vezírt vadkacsázni. Közben föltámadt a szél, s arra röpített egy ballagófűbokrot. A kán megkérdi a vezírtől:

– Mit mond ez a ballagófű?

– Kán uram – szol a vezír –, lelketlen lénynek honnét lenne nyelve?

– Nem – azt mondja a kán –, valamit dűnnyög az! Holnapig tudd meg, különben a fejedet veszem!

A vezír kétségbeesett: „A múltkori ludaknak még csak volt hangjuk – gondolta –, ám ez miképpen volna megtudható?

Ütött a halálom órája” – s reményét veszítve, szomorúan tért haza.

A vezír kicsi leánykája újból elment a kán leányához:

– Edzseke, nagy bánatom van. Apámat a felséged atyja megint megszorította. Ezzel gyötri: „Holnapig tudd meg, mit mond a szálló ballagófű, különben a fejedet veszem”, s apám arcra borulva lefeküdt.

A kán leánya előbb egyre csak kitérő választ adott, végül azonban megszánta a kicsi leány szívét:

– „Szállásom a szakadék nem tudja, szaladásom a szél nem tudja, a kán is bolond, aki ezt kérdezteti, te is bolond vagy, aki kérdezed” – jártában-keltében ezt hajtogatja, mondja meg hát neki.

Másnap reggel a vezír elment a kánhoz, s a fönti szavakat tudtára adván megmenekedett. Ráeszmélvén, hogy e szavakra a

leánya oktatta ki, a kán az ujjába harapott: „Jaj, micsoda szégyen!” – gondolta.

Másnap a kán, valahány *ming-basi*-ja csak volt, mind összehívta:

– A lányom férjet választ, gyűjtsétek egybe a népet – parancsolta.

Vonul a nép libasorban erről is, arról is, ám a leány rá nem hederít egyikükre sem. Az odaérkezettek már elégedetlenül zúgolódní kezdtek:

– A kán csak csúfságból csődített ide bennünket!

Ekkor a kán megkérdezte:

– Ki az, aki még nem jött el?

Megszólalt erre egy öregember:

– Van egyvalaki a folyó szigetén. Ő maga nem eszelős ugyan, de nem is ember. A feje ótvaros, füvet eszik. Csak az maradt vissza.

A kán odahozatta dzsigitjeivel ama szigetbéli embert, összeházasította a lányával, majd némi élelemmel együtt a hegyek közé vitette őket:

– Azt mondtad: „Asszony ha jó, a férj is jó.” Hát majd meglátom!

Megtiltotta, hogy az emberek odalátogassanak, csupán annyit engedélyezett, hogy hetente egyszer egy süketnéma öreg élelmet vigyen nekik. Egy napon a leány anyja már nem bírta tovább, s engedélyt kért a kántól, hogy leányát meglátogassa. A kán beleegyezett.

Megérkezővén, azt kérdi anya a lányától:

– Hol a férjed?

– Íme – mutatott leánya a gennyedző sebekkel éktelenkedő ótvarosra, aki barom módjára összekuporodva ott aludt a trón előtt a földön.

A trón előtt heverő veje láttán a leány anyja kijött a béketúrésből. Sírva-zokogva mondta:

– Inkább szökj el, vagy akaszd föl magad! Hát hogy akarsz ebből férjet faragni? Vagy pedig öld meg és hagyd itt, ne gyalázd magad a nép előtt velem!

– Se magam meg nem halok, se őt meg nem ölöm! – szólt haragosan a lány. – Ugyan kinek volna ártalmára ez a

szerencsétlen? Emberszámba veszem, s gondot viselek rá, amennyire az erőmből telik. Ha már hozzájöttem, az valójában nem az én gyalázatom, hanem az apám gyalázata. De ha meg akar szégyeníteni, vitessen el kilenc út elágazásához, az erre-arra elhaladó utasok hadd lássanak, s így ez a hír szétterjed majd az egész országban.

Anyja a kánhoz visszatérvén előadta neki, amit a lány mondott, a kán pedig – úgy cselekedvén, ahogy a lány mondta – ótvaros férjével együtt kivitette kilenc út elágazásához. A lány az ótvarost a korábbi módon lefektette a trón elé, betakarta az ágyneműtakaróval, majd gondosan bepólyálta kancahájba. Végül a fekélyeit kigyógyítván, amidőn már egyedül csak a feje ótvára maradt meg, így szólt az ótvaroshoz:

– Áss egy nagy gödröt.

Miután azt megásatta, lefelé tartott kézzel beleállítván földdel betemette. Hozott azután egy fiatal bárányállkapcsot, s azzal lekaparta, majd tisztára mosta a fejét. Egy napon ahogy megnézte, az ótvaros fején a hitvány, kurta, fakó haj már kiütközött. Elföldelte ismét a leány, s hitvány haját kiszedegette csipesszel. Megnézi egyszer, hát olyan fekete haj nőtt a fején, akár a vidraprém. Ekkor a leány varrt egy hímzett sapkát, s az ótvaros kezébe nyomta:

– Vidd ezt a bazárba – mondta –, add el annyi sóért, amennyi belefér, s csak visszatérőben szórd el. Az a te balszerencséd.

Az ótvaros – úgy, ahogy a leány mondta volt – telivette a sapkát sóval, s azt az úton elszórván, hazatért.

Másnap reggel a lány elvezette a fiút a bazárba, s vett neki öltöző ruhát meg egy szürke poroszka lovat:

– Hét éve múlt, hogy hozzád szegődtem – mondta –, most már férfi lettél, ülj hát a lóra, ostorozd meg s nyargalj előre.

Hazaérkeztük után a lány elküldte a dzsigitet az apjához:

– Ülj lóra, s menj el a kánhoz – mondta. – Amikor a kán ajtajába érsz, erősen hangoztasd: „Nekem a kánnal van dolgom.” Erre kinyitják az ajtót s beengednek. Miután köszönsz és belépsz a házba, embereket látsz majd, akik szorosán egymás mellett ülnek. Te ülj le a kán köntösszegélyére. Ekkor a kán megkérdi: „Fiam, milyen ügyben jöttél?” Így válaszolj neki: „Én egy kán fia vagyok, itt kereskedem hét esztendő óta. Az idén hazámba akarok távozni, s

azért jöttem, hogy a kend áldását vegyem.” „Milyen segítség kell?” – kérdezi majd a kán. „Segítségre nincs szükségem – mondjad –, negyven dzsigitjével jöjjön el hozzánk vendégségbe, magányos házunk kilenc út találkozásánál található. Az érkezők sokasága ki s bejár az ajtón. Csupán egy a kérésem: a kend városában hét napig tűz ne gyújtassék, kondér ne akasztassák, a nyolcadik napon pedig negyven dzsigitjével együtt üljön lóra s induljon el.” Vedd erős ígéretét, s jöjj vissza.

A dzsigit a kánhoz elmenvén erős ígéretét vette, majd visszatért. A kán pedig megparancsolta:

– Kánságomban hét napig tűz ne gyújtassék, kondér ne akasztassák!

Ekképpen a kán ajiljában a tűzgyújtás, kondérakasztás tilalma folytán hét napig tartó sötétség uralkodott.

Felesége szavára a dzsigit késő estig szedte a tüzelőt, este pedig alágyújtottak megszedett tüzelőjüknek. Így ért véget az ötödik nap. A hatodik nap elkövetkeztekor egy fehér szakállú ember lépett be az ajtón:

– Kifélék vagytok ti, hogy a kán parancsára nem hajtotok fejet? A város népe hét napja nem akaszt kondért, nem gyújt tüzet. Ha egyszer a kán földjén tanyáztok, hogy merészeltek ti a kán parancsolatával szembeszegülni? Öt éjszaka járom az országot, tüzet azonban egyedül a ti házatokban találtam, hát miféle emberek vagytok?

A menyecske a helyéről fölkelvén tisztelettel meghajolt az ismeretlen ember előtt:

– Ake – mondta –, mi vagyunk azok, akik a kán ígéretét vettük, hogy ne engedjen tüzet gyújtani s kondért akasztani e népnek. Hét nap végeztével, a nyolcadik napon a kán ellátogat hozzánk a dzsigitjeivel együtt vendégségbe. Ma van a hatodik nap. Nincs mit adnunk ennie, s attól félünk, a kán a fejünket levágatja s rossz kalibánkat fölperzselteti. Szedtük hát estig a tüzelőt, gondolván: este majd alálobbantunk.

Amaz a fejét fölemelve megkérdezte:

– Mit kívántok?

– Étkünk sikeredjék, hírnevünk növekedjék – válaszolta a menyecske.

Ekkor az idegen megáldotta őket, mondván:

– Hírnevetek növekedjék, ételetek sikeredjék – s azzal elhagyta a házat.

A fehér szakállú ember távoztával így szólt a fiatalasszony:

– A szerencse ránk tekintett, *Kidir* megérintett. Maga *Kidir* dugta be fejét a házunkba. Most hát készítsd a tüzelődöt. Isten áldása ez rajtunk.

Eloltották a tüzet s lefeküdtek. Aznap, amikor a kán jöttét várták, főzött a menyecske egy kondér húst, sütött egy kondér kenyeret, forralt egy szamovár teát. Késő délelőtt beállított hozzájuk a kán negyven dzsigitjével, vezírjeivel, az urakkal-bégekkel együtt. Hordták eléjük a tömérdek étket, volt bőven belőle, még az útra is jutott. A kán ekkor fölismerte a leányát, ráébredt, hogy a daliás dzsigit ugyanaz az ótvaros, aki egykor a leánya fejét bekötötte. Vétkét belátván megbánta, amit tett. Elköltöztette lányát-vejét, majd kánságát az ótvarosnak adta.

Azóta a nép között máiglan fönmaradt a szólásmondás:

„Vezír hajó, a kán is jó,
asszony ha jó, a férj is jó.”

MESE A BŐKEZŰSÉGRŐL

A régmúlt időkben élt egy padisah. Volt neki negyven vezírje. Egy napon a padisah megkérdezi a vezírjeitől:

– Miből származik a bőkezűség, a vagyonból-é avagy a lélekből?

– A bőkezűség csakis a vagyonból származik – felelik a vezírek. – Miképp lehetne bőkezű az, akinek vagyona nincsen?

– Nos, ha a bőkezűség a vagyonból származik, nektek vagyonotok is van, jószágotok is van. Álljatok hát össze hárman, s adjatok a népnek egy fejedelmi lakomát. A lakomátok negyven napig tartson – mondta a padisah.

Három vezír állta a lakomát, ami ezennel meg is kezdődött. A lakoma utolsó napján a padisah koldusruhába öltözött, fejére tübetejkát rakott, kezébe vándorbotot fogott, vállára általvetőt akasztott, s hangosan fohászkozva beállított az első vezír rendezte lakomába. Amint a vezír megpillantotta, odaszólt a házbelieknek:

– Vigyetek ki a koldusnak alamizsnát!

Raktak is egy tálba a lakoma különféle étkeiből, s kivitték neki. A koldus azt eltette az által vetőjébe, s indult a másik vezír rendezte torba. Az sem engedte be a koldust a házba, hanem a neki szánt alamizsnát odakint adta át, s úgy bocsátotta el. Ballagott a koldus a harmadik vezírhez. Panaszos hangon könyörgött alamizsnáért, kérvén, hogy engednék be a házba megpihenni, mielőtt továbbállna. Ám a vezír így szólt:

– Urak, *mirzá*-k vannak a házban. Számodra itt nincsen hely – azzal elküldte.

Jóllehet ekkor már beállt a sötétség, a koldus az utcát járta, mígnem rátalált egy öregasszonynak s fiának fekete kunyhójára.

Kilépven, a fiú a koldus láttán így szólt anyjához:

– Behívjuk-é a koldust éjszakára?

– Hát persze, kedvesem – feleli az anyja –, ha koldus, vezesd be a házba.

Be is megy a házba a koldus. A fiú béresként szolgált egy bájnál három esztendeig, s aznap hozott haza járandósága gyanánt tíz juhot.

– Vágjunk le egy juhot a vendégnek – mondta az anyjának. Az anyja beleegyezett, s a juhot levágták.

– Nekem csak a két veséje kell – szolt a koldus –, egyéb húst nem eszem.

– Két vesével tán jóllakik? – mondja a fiú. – Levágom inkább mind a tíz juhot, s lesz húsz vese – azzal levágta mindegyik juhát, s húsz veséjüket a koldusnak adta.

A koldus megáldotta őket, majd anélkül, hogy megszállt volna náluk, indult tovább.

Másnap reggel a kán fölvette a fejedelmi koronáját, s odahívatta azt a három vezírt, akik a lakomát megrendezték:

– No, halljam, milyen tort adtatok? Gazdag s szegény nem volt-é különrekesztve? Koldusok jöttek-é a lakomába? Jól megvendégeltétek-é őket, mielőtt útnak bocsátottátok? – kérdezte.

– Nagyon jól levezettük a lakomát – válaszolták a vezírek –, az érkező vendégek mindegyikével egyenlőképpen bántunk. A koldusoknak alamizsnát, köntöst ajándékoztunk, úgy bocsátottuk el őket. Igen elégedetten távoztak.

Ekkor a padisah megparancsolta a vezírjeinek:

– Volt nekem tíz megkötött juhom. Az éjjel nyomuk veszett. Kerítsétek elő a tolvajt, aki ellopta őket.

Vezírjei addig rohangáltak, míg végül eljutottak a bazárba. Ott meglátták a fiút, aki nemrég kezdte el a tíz juh húsát árulni.

Gondolván: „Nyilván ez az a tolvaj, aki a padisah juhait ellopta”, őt a padisah elé vitték.

– A juhokat megtaláltuk, a tolvajt elhoztuk – jelentették a vezírek.

A fiú elsorolta, hogy béresként dolgozott, s háromévi munkájáért kapta a tíz juhot, hogy amidőn nemrég hazatért, egy koldus érkezett hozzájuk, s a tíz juhot levágván, veséiket annak adta oda. Erre a padisah megmutatta vezírjeinek az előzőleg kapott alamizsnáját:

– Ráismertek-é ezekre? – kérdezte.

– Hisz ezek a mi dasztorkonunkról származó gyümölcsök – mondták a vedrek. – Egy koldusnak adtuk, amikor eljött a torba.

A padisah ekkor elbeszélte, hogy maga járt ott koldus képében, s hogy meg akarván szállni náluk, ezt egyik sem engedte meg neki, mondván: „Itt urak, mirzák vannak, nem férsz el a házban.” – Majd így folytatta: – Miből származik hát a bőkezűség, a vagyonból-é

avagy a lélekből? Bizony, a bőkezűség a lélekből ered – s a fiú adta veséket előszedvén, megmutatta volt a vezírjeinek. – Vajon ez a fiú a bőkezű, aki egy koldus számára mind a tíz juhát levágta, avagy ti vagytok-é bőkezűek, akik a koldustól még a hajlékot is megtagadtátok?

Így szégyenítette meg vezírjeit a padisah. A fiút pedig magához fogadván megtette első vezírnek.

KÖSZŐ

Hajdan egy kánnak egyetlen fia volt. Az egyszer nyugovóra térve álmot látott, s álmában egy holdnál ékeesebb, napnál fényesebb leányt meglátván, abba beleszeretett. Másnap reggel a fiúnak semmi nem esett kedvére, ám titkáról senkinek nem szólt, csak lefeküdt arcra borulva. Eljutott ez a hír a kánhoz, odajött hozzá s faggatni kezdte:

– Fiam, mi történt veled? Szívedet miféle bánat emésztí?

– Apám – felelte rá a fiú –, csudálatos álmot láttam, egy holdnál ékeesebb, napnál fényesebb leányt láttam.

Megértvén a dolog természetét, a kán engedélyt adott a fiának, mondván:

– Keresd meg hát az álmodban látott leányt, akibe belészerettél.

A fiú az apja népét végigkutatván sem talált az álmában látott leányra. Látott ugyan jó néhány szép leányt, de kedvére való egy sem volt közöttük. Végül az apjától negyven tevére való aranypénzt kapván, negyven derék dzsigit kíséretében elindult, hogy a világ négy sarkát bejárja. De mégsem talált a keresett leányra, s elfáradt, megéhezett. Végül a negyven tevére való aranyat fölélvén, lovaikat elveszítvén, földönfutók sorsára jutottak. Ekkor a negyven dzsigit tanácsot tett egymás között:

– Kán uram – mondták a fiúnak –, negyven tevére való pénzünk is elfogyott, lovainkat is elveszítettük, földönfutók sorsára jutottunk. Amíg épségben-egészségben vagyunk, térjünk vissza az országba.

– Negyven dzsigitem – szólt ekkor a fiú –, nektek megengedem, hogy az országba visszatérjetek s apámnak hírt vigyetek. Oda a negyven tevére való pénz, oda a lovak, a keresett leányra rá nem találtam – hogyan is mehetnék haza veletek? Világgá vándorlok hát, hogy azt az álmomban látott leányt megkeressem.

Elbocsátotta őket a fiú, majd köntöse két szárnyát feltörvén, kezébe vasbotot fogván, lábára vasbocskort húzván egyedül maga vágott az útnak. Nem maradt ország, ahol ne járt volna, nem maradt föld, hol meg ne fordult volna. Addig bujdosott-bolyongott, mígnem fáradtan, lankadtan, éhségtől tikkadtan, kóróvá szikkadtan

elbotorkált nagy nehezen egy város széléig. Másnap reggel odament egy városszéli fűkunyóhoz, amelyben egy öregember s egy öregasszony lakott:

– Asszaloom alejkum! – köszönt a fiú belépvén.

– Alakime asszaloom, ó, fiam, honnét jössz? Megrepedezett ajkad, elnyútt köntösöd arra vall, hogy messzi útról érkezel.

– Apám – mondta a fiú –, akinek fia nincs, annak a fia lennék, akinek tevecsikaja nincs, annak a tevecsikaja lennék.

Gyermeük nem lévén, szegények örömmel válaszolták:

– Az bizony jó lesz! – s fiukká is fogadták.

Az öregnek s az öregasszonynak egy számaron kívül semmi egyebe nem volt. Szegénységükben azzal tengették életüket, hogy naponta két málna tüzelőt adtak el a bazárban. Elvitt a fiú is naponta két rakomány tüzelőt eladni a bazárban, a megszerzett filléreken kenyeret vásárolt, így viselte gondját az öregeknek.

Egy napon a fiú szokás szerint fölrakott két köteg tüzelőt a számarra, ám amidőn odaérkezett, már szétoszlóban volt a bazár. Tüzelőjén egy ezüstpénzért ügyesen túladván amint fordult volna visszafelé, hát negyven lány kíséretében, sípszó és kürtzengés közepette, nagy pompával megjelent előtte a korábban megálmodott szépséges leány. A fiú a leány láttán eszméletét veszítette. Fölocsúdván oda akart menni hozzá, ám a testőrök elkergették. Így aztán sírva-ríva elindult hazafelé. Amint hazatért, az öreg meg az öregasszony kétségbeesetten kezdett sürgölődni körülötte, s fejét vízzel meghintve kérdezősködött:

– Jaj, fiam, jól érzed-é magad?

– Ej, kedves jó apám – mondja a fiú –, miért nyugtalankodik annyira? Hisz csak a bazárban jártam, s ugye meg is jöttem.

– Ej, fiam – szól erre az öreg –, ezen a világon egyik embernek minden élvezet s gyönyörűség kijut, a másik, a magunkféle meg annak is örül, ha életében egyszer jóllakhatik. Ezen a napon a kán leánya negyven lány kíséretében, sípot-kürtöt fúvatva ki szokott menni a bazárba. Elfelejtettelek figyelmeztetni, hogy e napon egyetlen férfi sem mehet a bazárba. Azt a férfit, aki pénteki napon a bazárba megy, a kán nyomban megöleti. S lám, életben maradtál! – mondja örvendezve, ám ahogy a fiúra pillant, látja: duzzadt mindkét

szeme. Hamar teát forral az öregasszony, a fiú azonban hozzá sem nyúl, csak lefekszik arcra borulva.

Az öreg meg az öregasszony most már komolyan megszeppent:

– Édes fiam – mondták –, ne kínozz bennünket! Valaki megbántott talán, vagy valakitől rossz szót hallottál? Mi történt veled?

A fiú erre mind elmondta a vele végbement dolgokat:

– Én egy kánnak vagyok a fia. Álomban láttam egy leányt s beleszerettem, hét esztendő telt el azóta, hogy elindultam a keresésére. Ebben a városban rátaláltam arra a leányra. Ám erőtlenségek nektek sincs, ravaszságom nekem nincs, hát ezért búslakodom.

Ennek hallatán az öreg meg az öregasszony igen elszomorodott. Végül így szólt az öreg:

– Fiam, harcolni nem éri meg, próbálj inkább szerencsét. Ha valaki e dolog nyitjára talál, az csak a *kösző* nevű nép lehet. E népnél apáról fiúra száll a fortély, a furfang. Ahogy mondják: „Gyógyítható betegség orvossága magától megtaláltatik”, minden bizonnyal kerül majd a bajodra gyógyír.

Elbúcsúzott hát a fiú az öregtől s az öregasszonytól, s már épp indulni készült, amikor azt mondta neki az öreg:

– Ej, fiam, szeretett gyermekünk lettél, ne járj hát gyalog, hanem ülj föl erre a szamárra, s úgy indulj el.

– Apám – felelte a fiú –, ha én elviszem egyetlen szamaratokat, mi lesz veletek? Nem maradtok-e megélhetés nélkül?

– Fiam – mondta az öreg –, ha kevés is, de néhány napi útravalóra futja majd belőle – s a tüzelő eladásán szerzett egy ezüstpénzt a zsebébe dugván, a fiút útnak bocsátotta.

Így aztán köntöse két szárnyát feltűrvén, nekivágott a fiú, hogy a *kösző* nevű népet fölkutassa. Ment-mendegélt, mígnem útközben egy szántogató paraszttal találkozott. Keserves kínlódással szántogatót a paraszt: ha az ökröket vezette, az nem volt, aki az ekeszarvát fogja, ha az ekeszarvát fogta, az nem volt, aki az ökröket vezesse. A fiút megpillantván örvendezve odakiáltott neki:

– Hé, dzsigit, gyere, szántunk együtt! Vagy fogd meg az ekeszarvát, vagy vezesd az ökröket!

– Fontos ügyben járok – szólt vissza a fiú –, vagyonra nincs szükségem.

– Ej, fiam – azt mondja a paraszt –, megrepedezett ajkad, elnyútt köntösöd arra vall, hogy sanyargatott ember vagy. Ugyan mit keresel?

– Bátyám, én azért keltem útra, hogy a kösző nevű népet megkeressem.

– Láss most szaporán a munkához – szólt dühösen a paraszt –, s majd előteremtjük a kösző nevű népet, de ha meglesz, még a két szemét is kiszedjük! Ha egyszer azt mondom, hogy vezesd az ökröket, hát vezesd!

Örült a fiú, hogy könnyen rátalált arra, akit keresett, s nekigyürkőzvéen vezetni kezdte az ökröket. Ketten hamarost végeztek a szántással, s amidőn megnyugodva leültek, a paraszt – aki kösző volt – puhatolózva megkérdezte a fiútól:

– Nos, fiam, milyen titkod van? Mondd el szépen a veled történeteket.

A fiú töviről hegyire elbeszélte a parasztnak, hogy álmodott egy leánnyal, belészeretett, elindult megkeresni, s hogy egy városban meglátta azt a leányt. Majd így szólt:

– Most, bátyám, magában van minden reményem. Valamilyen fortéllyal szerezze meg nekem a leányt.

Ennek hallatán Kösző megkérdezte:

– Mennyi pénzed van?

– Egy ezüstpénzen kívül semmim nincsen – válaszolta a fiú.

– Abból kifutja – szólt a paraszt, s a fiú kíséretében odament egy csapat juhászhoz. Előbb elbeszélgetett velük érdekes eseményekről, majd fordított egyet a szón:

– Most pedig, urak, fizetek egy ezüstöt, adjatok el érte egy jószágot.

A juhászok egymásra néztek, s odavezettek egy kétéves kecskét, a paraszt meg egyik kezébe a kecskét, másik kezébe az ezüstpénzt fogva ismét belekezdett egy érdekes történetbe, s ezzel a fortéllyal addig kacagtatta, mulattatta a juhászokat, mígnem leszállt az este. Már épp távozni készülődtek a juhászok, amidőn Kösző így szólt hozzájuk:

– Ej, urak, van nekem egy kecském meg egy ezüstpénzem, egy toklyóért mindkettőt odaadom.

Elvették a juhászok az egy ezüstöt meg a kecskét, s odaadták a toklyót.

Másnap péntek lévén, Kösző a toklyót a fiúval vezetve kivitte a bazárba. Hirtelen kürtöt-sípot fúvatva, negyven lánnyal együtt megérkezett a bazárba a kán leánya.

– Tedd, amit én teszek, csak engem utánozz – mondta Kösző a fiúnak, azzal a juhot fölemelvén földhöz teremtette, majd nekifogott hátulról vágni. A lányok ennek láttán elképedtek:

– Ó, emberek – szólt rájuk az egyik lány –, ne a lábánál vágjátok le! Vágjátok a fejénél! – s azzal megmutatta, hogyan kell.

Elvágta a fiú a juh torkát, Kösző meg a hátgerince felől fejteni kezdte. Erre megszólal a másik lány:

– Ó, hát ne a hátánál fejtsétek már! Fejtsétek a lába felől!

Ám mielőtt az még hozzálátott volna, odajött a kán szépséges leánya, gondolván: „Ugyan miért gyűlnek itt csomóra?” Megkérdezte tőlük:

– Horniét jösztek, kifélék vagytok?

– Mi bizony hontalan vándorok vagyunk – felelte Kösző –, ezt a juhot alamizsnaként kaptuk valakitől, s le akarjuk vágni, hogy megegyük.

A kán leánya erre megparancsolta egyik szolgálólányának:

– Szegények ezek, hozz nekik hamar bográcsot meg vas háromlábat, hadd főzzenek s egyenek.

Amíg a lány odajárt, Kösző a többieket tréfás szavakkal mulattatta. Ám ezenközben meghozta a lány a bográcsot s a vas háromlábat. Fölkelt Kösző, s fölállította a vas háromlábat, a fiú meg ráakasztotta a bográcsot szájával lefelé. Kösző szemügyre veszi, s öntené a vizet a szájával lefelé akasztott bográcsba, ám a báméskodó lányok rászólnak:

– Ne úgy akaszd föl, hanem emígy! – s a bográcsot megigazítván, vizet töltöttek s húst raktak bele. Közben a fiú szárított trágyát hozott, s elkezdte a fedőre rakosgatni. Amikor ezt meglátta, a kán leánya sajnálkozva így szólt három lányhoz:

– Tegyetek jót ezekkel a gyámoltalanokkal: főzzétek meg nekik a húst, s lakassátok jól őket.

Ez idő alatt Kösző a lányokat agyafúrt módon mókás történetekkel mulattatván azon mesterkedett, hogy estig maradjanak. Tudni való, hogy a kán engedélye szerint a lányok csak a délutáni imáig sétálhattak a bazárban, ha a délutáni imán túl elmaradnak, a kán a fejüket veszi. Jó idő múlva megfőtt a juhhús. Kiszedték a lányok a húst nagy csészébe, s odarakták a két gyámoltalan elé, azok meg ketten nekifogtak tépkedni s egymás szájába rakosgatni.

– Mindegyiktek maga egyék – szólt rájuk a kán leánya.

– De hisz nem láthatjuk a saját szájunkat – vetették oda azok –, azért rakjuk egymás szájába.

Ekként évődvén velük, mire a húst mind megették, telt-múlt az idő, s oda lett a lányok nyugalma, riadalomba estek. Ám Kösző bőszen ordítva elkezdte mondani a délutáni imát. A kán leánya megszeppenve szólt rá:

– Könyörgöm, az Isten szerelmére, próbáld már halkabban mondani! Ha a kán meghallja, mi is meghalunk, ti is meghaltok.

– Még ha meghalok is, az imámat el nem hagyom – válaszolt Kösző, s még jobban kieresztette a hangját.

Végül a leányok kétségbeesetten kérlelni kezdték:

– Kívánj, amit akarsz, csak próbáld halkán mondani.

– Bújtassatok el hát magatok közé, s vigyetek be magatokkal együtt a palotába – válaszolta Kösző.

A lányok beleegyeztek: észrevétlenül maguk közé vették s bevitték őket a kán palotájába. Közben érkezett az alkonyi ima ideje. Amikor Kösző szokása szerint harsány hangon kiáltozni kezdett, egy vezírlány kíséretében megjelent a kán leánya:

– Ó, hát nem megmondtam: imádkozz már csöndesen! Ha a kán meghallja, engem is, téged is megöl.

– Ó, *kánis* – válaszolta Kösző –, a délutáni álmom felől ugyan megegyeztünk, most azonban az alkonyi imámat mondom.

– Az Isten áldjon meg – mondta amaz –, kívánj akármit, csak ne üvölts annyira!

– Ha adnál most egy tarisznya aranyat...

– Hozzatok neki egy tarisznya aranyat – parancsolta a kánis a lányoknak, mire a lányok hamar egy tarisznya aranyat hoztak, s odaadták neki. Közben az esti ima ideje is eljött. Kösző újfent

belekezdett ordítva az imádkozásba, de megjelent a kán leányának a vezírje:

– Miben van még fogyatkozásod? – kérdezte. – Hát nem tudsz halkán imádkozni?

– Félünk ezen a helyen – mondta Kösző –, fogadjatok be magatokhoz.

„Még meghallja a kán” – gondolták a lányok, s az embereitől való féltükben beengedték magukhoz őket, ám Köszőnek esze ágában sem volt, hogy csöndben maradjon, hanem harsányan rázendített a késő esti imára.

„Micsoda emberekre akadtunk!” – gondolta a kán leánya immár komolyan kétségbeesve, s megkérdezte:

– Ej, hiábavaló halál vár reánk úgylis, mondjátok hát, mi a szándékotok?

Fölugrott helyéről ennek hallatán Kösző, s miután elsorolta a fiúval történeteket, így esedezett:

– Vigasztald meg hát e fiú szívét, aki a világot bejárván miattad annyit bolyongott, vagy legalább engedd be abba a házba, ahol te hálsz.

Rábólintván, a leány beengedte a fiút abba a házba, ahol ő hált, majd miután kikérdezte s mindent megtudott róla, belé is szeretett. Hajnal közeledtekor Kösző a fiút kihíván a vár tövéhez vezette, segített neki átugrania a falon, s utána nyomban odaadta az aranyat. Ám utoljára, amidőn maga készült leereszkedni, a kán őrállója fölserkenvén hármat vágott Kösző lába szárára a sodronykorbáccsal.

– Ej, te kutya – szólt vissza Kösző a fal tetején állva –, ha elvittük a kán aranyát, hát elvittük, ha lefeküdtünk a kán lánya mellé, hát lefeküdtünk, amit műveltél, gazember, majd háromszor megteszem veled! – s a falon kívülre lendülvén leereszkedett és eltűnt.

A tarisznya aranyat ketten elcipelték Kösző házába. Másnap reggel Kösző kiment a bazárba, díszes női ruhát, illatszereket, fehérítőt meg pirosítót vásárolt, majd este asszonynak öltözvén magát jól beillatosította, kipirosította, s elsétált a kán palotája előtt. A tegnapi őr ekkor odakiáltott neki:

– Ó, ki az, aki erre jár ilyen kései időben? Ugyan fordulj már vissza!

Kösző magát asszonyinak színlelve vékony hangon válaszolt:

– Íme, kedvesem, csak én vagyok az.

– Hová igyekszel ilyen későn?

– Egy uraság fiának vagyok a felesége, az uram második asszonyt akar venni, én meg a rajtam esett sérelmet nem tűrhethén elmegyek a rokonaimhoz.

Az őr az áradó illattól kábultan hajlongva így szólt:

– Ilyenkor némelyek zaklatni szoktak, szállj meg hát e helyen, s holnap kora hajnalban majd útnak bocsátalak.

– Rendben van – szólt Kösző, s az őrrel együtt belépett a palotába. Befelé menet négy karót látott leütve. Rájuk pillantva pajkosan megkérdezte:

– Ó, kedvesem, miféle karók ezek?

– Ez az a hely, ahol a gonosztevőket kifeszítve megcsapják – válaszolta az őr.

Kösző úgy tett, mintha nem értené:

– Ó, kedvesem, hogyan feszítitek ki?

– Ugyan mit nem értesz ezen? – mondta az őr, azzal az említett helyre lefeküdt, s kezét-lábát a négy karóhoz terpesztvén magyarázni kezdett.

– Igen, kedvesem – szólt Kösző –, hát így meg így volna ez – s az őr kezét-lábát kifeszítvén a négy karóhoz kötözte: – Ej, te kutya – mondta –, ha elvittem a kán aranyát, hát elvittem, ha lefeküdtem a kán lánya mellé, hát lefeküdtem, hármat hogy rám csaptál az öreg korbáccsal, én ugyan mit vétettem? – s az őrt az öreg korbáccsal csépelni kezdte. Irgalmatlanul eszméletlenre verte, majd az egyik fülét lenyisszantván, így szólt: – Egy bosszúmat megvettem rajtad, kettővel még adósom vagy – s azzal otthagyta.

Hazamenvén, a fület pamukba göngyöltetvé eldugatta, másnap reggel pedig a fiú kíséretében kiment a bazárba, hogy lovat vásároljon. A bazárban Kösző egyetlen hátszlóra, egyetlen poroszkára, egyetlen telivérre ügyet nem vetett. Napestig fáradozván végül vásároltak két fehér köntöst – egy kurtát meg egy hosszút –, egy koszlott farkú, nagy csontú tarka gebét, egy ráolvasókönyvet s különféle orvosságokat, majd hazatértek. Este Kösző magára öltötte

a hosszú meg a kurta fehér köntöst, fejére turbánt tekert, s egy általvető egyik felébe a könyveit, másik felébe az orvosságait berakván, az esti ima után a tarka lóval elkocogott a kán ajtaja előtt.

A kán megszólította:

– Ki járkál itt ilyen késői órában! Gyere csak ide!

Leszállt Kösző a lováról s két kezét mellére illesztve így válaszolt

– Kán uram, lakik errefelé egy beteg ember, annak viszek orvosságot meg a ráolvasókönyvemet, s közben rám esteledett.

– Hát ha ilyen tudós ember vagy – mondja a kán –, ugyan mondd már el: vajon mi történt a birodalmamban?

– Rendben van, uram – szolt Kösző, s a ráolvasókönyvet kinyitván, mintha csak abból olvasná, elsorolta ez esetet: – Az ön országában valaki megbetegedett, annak az embernek súlyosan megsebesült a füle, s most minden bizonnyal nehéz állapotban fekszik.

A kán elcsodálkozott, hogy olyan pontosan elmondta, mintha a szemével látta volna:

– Szentem, meggyógyítanád-é azt a szerencsétlent?

Szakasztott ugyanaz a sebe, mint amit te mondtál!

Kösző ráállt a kán szavára, majd így szolt:

– Hajnalig ráolvasok, hajnalban pedig gyógyírt kenek a sebére, s meg fog gyógyulni. Ám ha nem teljesül, amit mondok, az is lehetséges, hogy az orvosságom nem fog használni.

– Bármi legyen is, teljesítem – vágta rá a kán –, csak monddad.

– Hát akkor állíttasson föl sorban három jurtat, s parancsolja meg húsz dzsigitnek, hogy fogják körül a három jurtat s kiáltozzanak. Csak akkor hagyják abba, ha azt mondom: „Készen vagyok.”

A kán beleegyezett. Úgy, ahogy Kösző mondta, odarendelte a húsz dzsigitet, s meghagyta nekik: vegyék körül a jurtat. Kösző pedig a lovát a jurta mellé kikötve, így szolt a kán dzsigitjeihez:

– Hajnalban hozzatok majd egy köteg szénát, s tegyétek elibé – s azzal bement a beteghez.

Amint a nép java nyugodni tért, a húsz dzsigit belekezdett a kiáltozásba. Kösző pedig a lárma, a zajgás fölharsantakor ekképp szólott:

– Ej, te kutya, ha elvittem a kán kincsét, hát elvittem, ha lefeküdtem a kán lánya mellé, hát lefeküdtem, mit tettem én, hogy te hármat is rám vágtál? – azzal hajnalhasadtáig ütötte-rugdalta az őrt, majd a másik fülét is levágta s elvitte.

Hajnalban a kán dzsigitjei egy köteg szénát hozván a ló elé rakták. Ám amidőn beléptek a betegházba, ott senki nem volt, csak a gyógyulásra váró őr hevert ott, akár egy fölpuftadt borjúbőr tömlő, másik fülétől is megfosztva, merő egy vérben, még a lélek is alig pislákkolt benne.

Egy dzsigit a kiáltozást nagy nehezen lecsöndesítvén a kánhoz szaladt:

– Kánom – mondta –, nemcsak hogy nem gyógyult meg az őr, de egészen odavan, még élni is alig él, a szentnek meg nyoma veszett.

Kösző ezalatt hazament, s a fiúra hagyta a másik fület is, hogy rejtse el.

A kán szörnyű haragra lobbánva parancsot adott, hogy hívassák egybe a népet:

– Ming-basi, szólj a *dzsüz-basi*-nak, a dzsüz-basi szóljon az *elű-basi*-nak, az elű-basi meg a népnek, hogy mind egy szálíg gyülekezzenek össze, majd én ráismerek!

Ennek hallatán Kösző is megérkezett a fiú kíséretében:

– Csodát akar tenni a kutyahitű kán – mondta –, csak föl ne ismerjen. Menj hát oda, s figyelj jól, aztán gyere vissza.

Elküldte a fiút, maga pedig kissé megszeppenve a sokaság legszélén nézelődött.

Közben a másik városból jövet egy gazdag ember legényfia egy gyors lábú tevéen ülve fölbukkant Kösző előtt, s megkérdezte:

– Mi ez a nagy fölfordulás?

– Ó, dzsigit – felelte Kösző –, ha a tevédet jól megszorítván elnyargalsz a kán előtt s odaszólsz neki: „Én vagyok, aki kétszer megtettem szegénnyel”, a trónját is meg a lányát is neked adja, téged pedig káni vőlegénynek, fejedelmi vőlegénynek tisztelettel kinevezvén fölültetnek a trónra. Ha félsz az Istentől, az egyiket add nekem.

A bátor, de balga dzsigit a tevéjét kengyelszíjjal megszorítván elkiáltotta magát:

– Én vagyok az, aki kétszer megtettem szegénnyel! – majd a kantárszárat nekieresztve elnyargalt a kán előtt.

– Fogjátok el! – parancsolta a kán.

A kán dzsigitjei a nyomába eredvén üzőbe vették. Ám a gyors lábú teve nem hagyta magát beérni, úgy száguldott, akár a szélvész. „Amikor ezek utolérnek – gondolta a bátor, de balga úrfi a fülemet-orromat meghúzzák, mondván: »káni vőlegény, fejedelmi vőlegény«” – s a száguldó teve száját meghúzva haladtában hátratekingetett. Kösző pedig, amidőn a dzsigitek az úrfit üldözték eltávoztak, bement abba a házba, ahol az őr feküdt:

– Ej, te kutya – mondta –, ha elvittem a kán kincsét, hát elvittem, ha lefeküdtem a kán lánya mellé, hát lefeküdtem, hármat hogy rám csaptál, én neked mit vétettem? – s azzal kímélet nélkül félholtra verte, majd levágta az orrát s odébbállt.

A kán dzsigitjei addig űzték az úrfit, mígnem utolérvén elfogták s a kán elé vitték.

– Nosza, dzsigit – mondta a kán –, beszéld csak el, mi az, amit két ízben is megtettél?

– Nekem egy idevalósi dzsigit mondta, hogy ekképp szóljak – felelt az úrfi féltében megzavarodva –, jómagam csak egy utas vagyok, s egy másik városból érkeztem ide.

Kivallván az igazat, meg is menekedett. Ám még végig sem mondhatta, amidőn belépett az ajtón egy dzsigit:

– Kán uram – szólt –, annak a nyomorultnak az orrát is levágták!

Ekkor a kán kihirdette népének:

– Bárki legyen is, aki e dolgot elkövette, ha azt nekem titkolózás nélkül elmondja, annak én káni trónomat, koronámat, kincsemet s a leányomat is odaadom – mondta.

Amint ezt meghallotta, a fiú sietvést Köszőhöz szaladt:

– Gyerünk hamar a kánhoz, mondjuk el neki az igazunkat, s a lányát is, a trónját is, a koronáját is megkapjuk.

Kösző ekkor megkérdezte:

– A kán ezt a tulajdon szájával mondta-é, s te a tulajdon füleddel hallottad-é?

– A kán a tulajdon szájával mondta, s én a tulajdon fülemmel hallottam – válaszolta a fiú.

Kösző erre innét-onnét magához vette a két fület, egy orrot, beöltözött jó ruhába, majd a fiú kíséretében elindult a kánhoz. Amint megérkeztek, ott zúgott-zajongott a nép:

– Én tettem! Én tettem! – lármáztak fülhasogatóan.

Miközben mindenki így kiabált, Kösző a fiút a kán elé vezette, mondván:

– Kán uram, ha megbocsátod, ím ez a vétkem, ha levágod, ím itt a fejem – s elbeszélte sorra mindazt, ami történt.

Kösző szavait végighallgatván a kán megkérdezte:

– Mindezt, amit elmondtál, miképpen bizonyítod?

Erre Kösző az őrt előhozatván fülét a füléhez, orrát az orrához illesztette, s azok a korábbi módon odaforradván a helyükre kerültek. Leborult Kösző elé a kán, a fiúnak engedte át a trónját, koronáját, s a leányát is odaadta neki. Így aztán a fiú elérte a célját: kán lett belőle, s megkapta az álmában látott leányt. Az egykori szegény öreget s öregasszonyt odahozatta, s jurtat állíttatott nekik, Köszőt pedig kiházásította s magához fogadván megtette fővezírnek.

Addigra a fiú apja bánatba esvén, kánságát elveszítvén végképp elszegényedett. Apját is odaköltöztette hát a fiú, s miután a két nép fejét egybeforrasztotta, mindannyian boldogan éltek tovább.

AZ OKOS PARASZT

Egyszer egy kán lerészegedvén megparancsolta a dzsigitjeinek:

– Keressetek nekem egy bolond embert, s hozzátok ide.

Útnak eredvén, a két dzsigit tanakodni kezd:

– Most aztán kit hozzunk neki? Ha nem viszünk, megbüntet.

– Tán bolond vagy? – azt mondja a másik. – Miféle beszéd az, hogy kit vigyünk? Ha valakire ráakadunk, nem bocsátjuk szabadon, hanem elhozzuk. Ha megmondjuk neki, hogy a kán hívhatja, nem tehet mást: jönnie kell.

Így mendegélnek kettesben, mígnem találkoznak egy szál fenyőfát vonzó emberrel. A két dzsigit odaszól neki:

– Dobd le a fenyőfádat, tüstént gyere a kánhoz, téged hívat!

– Várjatok – mondja az ember –, hadd vigyem haza a fenyőfámat, s azután megyek. Mi végre hívat?

– Még azt mondja: „Mi végre hívat!” Tán a te dolgod az? Miért nem mozdulsz, ha szólítanak? Azt mondta a kán, keressünk neki egy bolondot, hát gyérünk! – kezdte sürgetni a két dzsigit.

– Nem, dzsigitek – mondja amaz –, a fenyőfát üggyel-bajjal egyenest a hegyről cipelem, dobjam le tán az útra? Dehogy megyek el! Bolond én nem vagyok, dolgozom, hogy megélhessek – s azzal otthagya őket.

Megy, megy tovább a két dzsigit, találkozik egy szövőasszonnyal. Megszólítják:

– *Dzsenge*, téged a kán hívat, indulj szaporán!

– Ugyan, kedveském – mondja az –, miért is hívatna egy asszonyembert?

– Nem azért hív, hogy asszony létedre a szót szaporítsad! – vágja rá a két dzsigit. – Megmondta: hívjunk oda egy bolondot. Ne feleselj hát a férfiakkal, hanem indulj hamar!

– Ó, hogy nézze meg az ember! – nyelvelt vissza az asszony. – Hát ki a bolond, ha nem az, aki ilyen kora tavasszal tétlenül lődörög? Halálra dolgozom magam, hogy a megélhetésemhez szükséges munkát elvégezhessem! Ott keressetek bolondot, ahol megterem! Én biz nem megyek!

A két dzsigit meghányja-veti egymással a dolgot:

– Senki sem áll kötélnek, ha itt magyarázgatunk – mondják. – Ahelyett el kell vinnünk erővel, akit találunk.

Ahogy mennek tovább az úton, találkoznak egy szántogató paraszttal. Megszólítják:

– Hé, paraszt, gyerünk a kánhoz!

– Ugyan mi végre mennék, mikor nyakig vagyok a munkában?

– mondja a paraszt.

– Ne járjon a szád, gyerünk! Azt mondta a kán, vigyünk neki egy bolondot, te meg bolond vagy!

A paraszt dühösen rájuk förmed:

– Miattatok én nem hagyok bolondot csinálni magamból!

Tűnjetek a szemem elől!

– Ha nem jössz, hát keríts elő egy bolondot – mondja a két dzsigit, azzal megragadják s nem engedik el.

– Hagyjatok engem békén – mondja a paraszt –, hisz melegszik az idő, s szeretném befejezni a szántásomat, mielőtt még a föld kiszáradna!

– Nem! Vagy te magadjössz a kánhoz, vagy pedig megmondod nekünk, ki a bolond! Ha mindnyájan azt mondjátok: „nem vagyunk bolondok”, honnét tudnánk, hogy melyikőtök a bolond? – s galléron ragadják.

– No jó, ha így van, hát megmondom én, ki a bolond, csak eresszetek el.

– Mondd csak szaporán – sürgetik a dzsigitek.

A paraszt elgondolkodik, majd megszólal:

– Vagy maga a kán bolond, aki azt mondta: „kerítsetek elő egy bolondot”, vagy pedig ti ketten vagytok bolondok, akik a bolondot keresitek. Nagyobb bolondra a kerek világon sem találtok!

– Te megsértetted a kánt! – fortyan föl a két dzsigit. – Megyünk s megmondjuk neki!

– Egy helyett ezerszer mondjátok el – vágja rá a paraszt –, ha már a kánnal is tudatni akarjátok!

Megy a két dzsigit a kánhoz, s elmondja. A kán parancsot ad:

– Kötözzétek meg kezét-lábát annak a parasztnak, s hozzátok ide!

A dzsigitek a parasztot a kán elé hajtják.

– Lám, azt tudod, hogy én bolond vagyok – szól a kán szemrehányólag. – Hát ha ilyen bölcs vagy, itt a hátraslovam, próbáld kiismerni. Három napot adok rá.

A paraszt nekiállt a lovat gondozni, etetni, itatgatni, majd három nap múltán megjelent a kán előtt:

– Kánom – mondta –, a háttaslova valóban tulpár. Csakhogy számár ellette, tehén szoptatta.

Felbőszítették e szavak a kánt, s a parasztot meg akarta öletni, amidőn odajött a csikósa s így szólt:

– Helyénvaló a megfigyelése ennek az embernek. Ellés után elpusztult a kanca, s a csikáját egy borjavesztett tehén alá eresztettem.

– Te ezt honnét tudtad? – kérdezte a kán a paraszttól.

– Kánom – felelte a paraszt –, három napon át gondoztam a háttaslovát, s az itatáskor a vízből kilépvén a háttas lábát mindig összeütögette. Ebből megtudtam, hogy tehén volt a nevelőanyja. S hogy számár vemhe volt, az meg kiderült a következőből: éjszakánként, amikor szénát raktam elé, az ön tulpárja folyton úgy ordított, akár egy számár.

A kán elégedett volt a válasszal:

– Ügyes vagy – mondta –, nesze, amiért kitaláltad! – s egy kenyeret adott neki ajándékba.

A kán felesége meg egy kendő sarkába öt aranyat kötött, s azt a parasztnak adván, elbocsátotta.

Másnap reggel hívatja a kán a parasztot:

– Ha olyan leleményes vagy – azt mondja –, most azt találd ki, hogy mire gondolok.

Eltűnődik a paraszt, hogy vajon mire gondolhat a kán: „Ahá, miközben e szavakat mondta, nem épp a fejét vakargatta-é? Nyilván csak arra gondolhatott, hogy le kéne vágni a haját.”

Hang nélkül odalépett hát a kánhoz, s a haját leberetválta.

– Nesze, amiért kitaláltad, ügyes vagy! – szólt a kán, s még egy kenyeret adván neki, elbocsátotta.

Egyszer aztán ismét odaszólította a kán a parasztot:

– Ha olyannyira leleményes vagy, hát azt találd ki, vajon a feleségem kán gyermeke-é, avagy én magam kán gyermeke vagyok-é?

Elgondolkozott a paraszt, majd nyugodtan ezt mondta:

– A felesége kán leánya minden bizonnyal, kend pedig egy kenyérsütő fia.

A kán e szavakra feldühödvén fejét akarta vetetni a parasztnak. Megkérdezte az anyjától:

– Mondd meg az igazat, anyám, ki fia vagyok én?

– Fiam – felelte az anyja –, mivel én fiatalságomban csak lányt szültem, az uram emiatt engem bántani kezdett. Összebarátkoztam ekkor egy városunkbéli szegény özbek feleségével. Mindketten egyszerre lettünk viselősek. Mondom neki: „Ha én leányt szülök, te meg fiút szülsz, cseréljük ki őket egymással, ha meg mindkettőnké egyaránt leány lesz vagy fiú, legyenek holtig barátok.” Elláttam őt vagyonnal, s ebben meg is állapodtunk. Amikor aztán elfogott a vajúadás, az uramat a városba küldtem, s magamhoz senkit be nem engedvén megszülettem anélkül, hogy a néppel tudattam volna, leánykámat pedig annak az asszonynak adtam. Két hét múlva az asszony fiút szült, s a kisedet a nép szemétől eltitkolván az éjszaka leple alatt elhozta nekem s ideadta. Két-három hét múltán megjött az uram a városból. S aztán, amikor a lányom megnövefedett, gondoltam: el ne idegenedjék – hát hozzád adtam, fiam.

Anyja szavait meghallgatván, a kán azt kérdezte a paraszttól:

– Te ezt miképpen tudtad meg?

A paraszt ekkor így válaszolt:

– Amikor idejöttem s a felséged találós kérdéseit megfejtettem, felséged mindkét alkalommal egy kenyeret adott. Ezért mondtam azt, hogy felséged egy kenyér sütő fia. A felesége viszont kendőbe kötött aranyat adott, s ebből megtudtam, hogy ő kán leánya.

Gondolván, hogy ezt már nem tudhatja, a kán így szólt a paraszthoz:

– Találd ki, hol van az Isten!

– Kánom – mondta a paraszt –, ha én ebben az öltözékben a kánnal tanácskozván megmondanám, hogy hol van az Isten, bízvást büntetéssel sújtana vétkemért. Vegye magára ezért az én ruhámat, s kegyelmet kérve térdeljen le, én meg a felséged ruhájába öltöztvén a trónjára ülök, s így kánná válva megmondom. Máskülönben ilyen külsővel hogyan mondhatnám meg?

A kán beleegyezett: levetette a ruháját s odaadta, maga pedig gyarló emberré válván letérdelt.

A paraszt erre fölvette a kán ruháját, a trónjára telepedett, majd odahívta a dzsigiteket:

– Mind ez ideig hasztalan kerestetek bolondot. Hát van-é ennél nagyobb bolond? Vigyétek hát a bolondot, s vegyétek a fejét! – mondta.

Egyéb sem kellett a fennhéjázó dzsigiteknek: kivezték a kánt, a fejét levágták, s ezzel teljesült a kívánságuk. A parasztból pedig kán lett, s fölült a trónra.

DZSEEREN CSECSÉN KÖVETJÁRÁSA KARA KÁNNÁL

Kara kán a Szir-darja menti lapály kánja volt, *Aziz* Dzsanipek kán pedig a hegyek kánja. Egyszer Kara kán megharagudván *Aziz* Dzsanipek kánra, követet küldött hozzá eme üzenettel: „Ej, a bitang Dzsanipek, asszonyai ha ikreket szülnek, szolgálai ha szaporodnak, jöjjön hát s harcoljon meg velem. Hegybéli csődörei nyerítésétől lapályon lakó negyven tarka telivér kancám a csikaját elvetette. Harcra kiállni ha nem hajlandó, fizesse meg a negyven tarka telivér kanca csikaját!”

Aziz Dzsanipek kán három nap minden este összehívta a népét tanácsstevésre, ám sehogy sem bírta kisütni a Kara kánnak adandó választ, jóllehet nap mint nap egybegyűjtötte őket.

Harmadnap aztán a kán elől szerteszedő nép útját elállta egy szürke szőrsapkát viselő, rótsárga csikón ülő, kecskéje-sok, juha-kevés emberfia:

– Ó, bátyáim – tudakolta –, reggelente mindennap a kán elé sorakoztok, este meg döbögve szétszedtek. Mi dolgotok van, mondjátok el nekem is, hadd halljam!

Ám a fiú senkitől nem kapott választ. Ekkor egy ember így szólt:

– Ez a fiú három napja vár ránk, hogy bennünket kérdezzen, mondjuk el hát neki, mit hallottunk – s azzal elmondta, miről van szó.

– Ó – kiáltott föl a fiú –, hisz én e dologban Kara kánnak egykönnyen megválaszolok!

A nép *Aziz* Dzsanipek elé vezette a fiút:

– Kánom – jelentették –, ez a fiú azt mondja, hogy ő majd megválaszol Kara kánnak.

– Ha ez a fiú megy, hát menjen – hagyta jóvá Dzsanipek kán –, ha tud valamit, hát mondjon.

– Kánom – kérte a fiú –, adjon nekem egy tevét, egy bakkecskét meg egy íjat.

Miután megkapta, el is indult Kara kánhoz. Ahogy megymendegél a fiú az úton, látja, hogy két ember dögönyözi egymást. Kettőjük mellett egy nyállal lelőtt nyúl hever. Megáll a fiú, köszönti őket, mire a két verekedő ember egyike megszólítja:

– Jó utat, barátom, honnétjössz?

– Aziz Dzsanibek kánnak vagyok a követe, megyek Kara kánhoz – feleli a fiú. – Ti ketten meg miért verekesztek?

Megszólal ekkor a másik:

– Megláttam reggel egy vackán heverő nyulat, s mire az íjat előhoztam, ez lelőtte magának. Én azt mondom, hogy a meglátott nyulat magam akarom elvenni, ez meg azt mondja, ő lőtte le, hát az övé. Ha te Aziz Dzsanibek kánnak vagy a követe, légy a döntőbíró, s ítélj oda egyikünknek a nyulat.

– Nos hát – szól Dzsanibek kán követe –, te, aki lelőtted, tartsd meg a fejedet a nyulat, te pedig, aki megláttad, lőj rá az íjjal. Ha beletalálsz a nyúlba, vedd el, ám ha ennek a fejébe lővén őt sebzéd halálra, meg kell fizetned a váltságdíjat.

Ennek hallatán mindkettőjük haja égnek meredt:

– Ej, barátom – mondták –, dehogy bízzuk mi reád az ügyünket. Megyünk Kara kánhoz, hadd döntsön ő – s a követ nyomába szegődve elindultak.

Ahogy mennek-mendegélnek, látják, hogy az út mentén sűrű sokaság verődik össze. Megáll a fiú, köszönti őket, s megkérdi, min civakodnak.

– Ej, barátom – mondják –, ezek az emberek elhajtottak az ajil mögött egy sereg lovat, s a várandós asszonyok elvetéltek, amiatt van a veszekedés. Hát te honnét jössz?

– Aziz Dzsanibek kánnak vagyok a követe – feleli a fiú.

– Ha a kán követe vagy, terád, bízzuk az ügyet.

– Töltsétek teli vízzel egy kondért, s akasszátok vas háromlábra, majd az ajil szélén hajtsátok végig a lovakat. Ha a kondérban lévő víz a lódobogástól kiömlik, fizessenek váltságdíjat az elvetélt gyerekekért, ha viszont nem ömlik ki, mi szükség volna váltságra? – mondta.

– Ej, fiú, nem bízzuk mi tereád az ügyünket, rábízzuk magára Kara kánra – s azzal ők is elindultak vele együtt.

Megy a sokaság, megyen, mígnem elérnek Kara kán kapujához. Lát a fiú a kapunál egy futkározó fekete agarat, megkérdi:

– Kié ez az agár?

– Ez a kán agara – felelik az ott álldogáló emberek –, évente elkap hatvan rókát s vagy negyven farkast.

Erre a fiú, Dzsanibek kán követe íjjal lelövi az agarat.

– Kiféle ez, hogy csak úgy lelövi a kán agarát? – képednek el a báméskodók.

Ám a követfiú csak megy befelé a csomó emberrel a kán palotájába. Közben hírt adnak róla Kara kánnak, mire az megkérdezi:

– Ki volna ez, kinek a követe?

– Aziz Dzsanibek kánnak a követe – felelik a dzsigitjei.

– Ha követ, úgy vezessétek be a vendégházba – rendelkezik Kara kán.

Másnap reggel a követfiút Kara kán elé vezetik.

– Ej, fiú – szól Kara kán a fiúra tekintve –, micsoda tréfája ez Dzsanibek kánnak? Ahelyett, hogy tekintélyes, nagy embert küldött volna a szíнем elé követségbe, elküldött egy gyereket. Mit jelentsen ez? Nincs tán az ajilotokban nagy ember?

A fiú fölállt, majd hódolattal meghajolt:

– Kánom – mondta –, ha felségednek nagy kell, ím idevezettem egy tevét.

– Átkozott kölyök – fortyant föl a kán –, hát nincs-é az ajilotokban szakállas öreg?

– Ha szakállasra van óhajod, idevezettem egy bakkecskét, ám ha úgy vélekedsz, hogy szóértő emberre van szükség, há eljöttem magam.

Ráébredt Kara kán, hogy nem akármilyen fiúval van dolga, nekiszegte hát a kérdést:

– Ej, fiú – az agaramat miért lőtted le?

– Mielőtt ideérkeztem volna – magyarázta a fiú –, felséged agara a hegybéli vadakat a lapályra, a lapálybélieket a hegybe űzvén, gyilkolta-pusztította őket. Hegy-lapály megtelt a lármával, kiáltozással. Emiatt a mi kutyáink elvetélték a kölykeiket. Hát ezért lőttem le az agarát.

Elfeledkeztén a maga mondta üzenetről, Kara kán meghökkenve kérdezte:

– Ej, te bitang kölyök, az én földemen zendülő lármát a ti kutyáitok ugyan honnét hallanák?

– Uram – szól a követ a helyéről fölkelve –, hódolatom a szavainak, de a mi hegybéli csődöreink nyerítése miképpen hallik el

a felséged lapályon lakó negyven tarka kancájáig?

Kara kán e szóra megadta magát:

– Ej, te huncut, ha ez a panaszod, én lemondok róla.

Ezután ama két pörös ügy okát megtudakolván maga is úgy találta: útközben a fiú helyesen ítél, s hazaküldte a hozzájöttket.

Kedvére volt a fiú Kara kánnak, megszólította hát:

– Mi a neved, fiam?

– A nevem Dzseeren – felelte amaz.

– Fiam – mondta ekkor a kán –, bölcs vagy és ékesszóló, legyen hát a neved ezentúl: Dzseeren *csecsen* – azzal lovat adott alája, bundát reája, s a két nép vitáját elrekesztvén hazabocsátotta a fiút. Azóta mindig Dzseeren *csecsennek* hívják, tanácsba fogadják, s a két nép között ha pör avagy viszály támad, Dzseeren *csecsen* avatkozik közbe s a távolt közellé teszi.

Hát ilyen *csecsen* volt ő, azt beszélük.

DZSEERENCSE CSECSEN MEG ALDAR KÖSZŐ

Egy nap, amidőn Dzseerencse csecsen meg Aziz Dzsanic s a vezírjei a szállásukon tanyáztak, Aldar Kösző az ajtón belépve rájuk köszönt:

- Asszalam alejküm, kán udvara s háza!
- Alejkime szalam, ország poroszkája! – szólt Dzseerencse csecsen.

Miután Aldar Kösző letelepedett, Dzseerencse csecsen az ujjával jelentőségteljesen megkopogtatja a fejét. Erre Aldar Kösző az ujj hegyével a nyelvére vereget, majd kilép az ajtón s elmegy.

Távozása után így szól Dzseerencse csecsen Dzsanic kánhoz:

– Engem még senki legyőzni nem tudott, s lám, ez az ide betérő Kösző mégis legyőzött.

– Ugyan, Dzseerencse csecsen – mondta a kán –, miképpen győzött le téged Kösző? Az ajtón belépve reánk köszönt, s csak annyit szólt: „kán udvara s háza”, te meg visszaköszöntél, s azt mondtad: „ország poroszkája”. Ezenkívül semmi egyéb szó el nem hangzott, amiben alulmaradtál volna.

Így szólott erre Dzseerencse csecsen:

– Amidőn Kösző az ajtón belépve reánk köszönt s leült, én az ujjammal a fejemet megkopogtatván azt kérdeztem tőle: „Baj a fejre honnét ered?” Mire Kösző az ujjával a nyelvét ütögette, mondván: „Baj a fejre a nyelvtől ered.” Hát ezzel győzött le.

Dzseerencse csecsennek eme szavai hallatán a kán egyik rátarti vezírje fogadást tett a kánnal, mondván:

– Majd én legyőzöm Aldar Köszőt.

Megállapodtak, hogy ha ő lesz a győztes, a kán majd megjutalmazza. Ám ha vereséget szenved, a győzelemre módfölött számító rátarti vezírnek úgy el kell tűnnie a kán mellől, hogy híre se maradjon.

Lovat választván fölült reá, s elindult, hogy Köszőt megkeresse. Botjára támaszkodva szaporán szedte a lábát Kösző, amidőn a vezír őt utolérvén reáköszönt.

- Ej, fiam – köszönt vissza neki Kösző –, honnét jössz?
- Épp téged kereslek – válaszolta a vezír.
- Tán valami dolgod van velem?

– Nem találom a föld közepét, s azért jöttem, hogy tőled megkérdezzem: ez az egyik kérdésem. A másik kérdésem pedig az, hogy mikor lesz a világ vége.

– Könnyű dolog ez, fiam – szólt Kösző anélkül, hogy megállt volna, majd bottal a kezében tágra nyitotta a szemét, hogy körülnézzon:

– Aj, be kár – mondta –, igen alacsonyra nőttem.

– Ha csak ennyi a baj – szólt a vezír ülj föl a lovamra, s úgy nézz körül – azzal odaadta neki a lovát.

Fölül Kösző a lóra, odahúz neki a bottal, s azt mondja:

– Ajaj, fiam, korai még a világ vége felől kérdezősködnöd.

– Ha ügyes vagy, hát találd ki mindkettőt! – fontoskodik a vezír.

Kösző le s föl nyargalászván jól körülnéz, majd visszanyargal a vezírhez:

– Kitaláltam, kitaláltam! – kiáltja.

– Ha kitaláltad, hát mondd meg! – így a vezír.

– Ahol vagy, ott a föld közepe – szól Aldar Kösző –, világ vége pedig akkor van, ha az ember a lovától megválnak – s azzal elvágatván faképnél hagyja.

ALDAR KÖSZŐ TALÁLKOZÁSA AZ ÖRDÖGGEL

Ment-mendegélt Aldar Kösző, amidőn egy tetőtől talpig szőrrel borított se nem ember, se nem állat valaki bukkant föl előtte.

– Ki vagy? – kérdezte Aldar Kösző.

– Hallottál-é az ördögről? Hát én vagyok az!

– Hallani hallottam – szólta Aldar Kösző. – Légy az útitársam. Az a szólás járja: „Két ember ha együtt halad, megrövidül az út.“

Az hozzásegődik, s ketten ballagnak tovább. Útközben az ördög talál egy juhfej nagyságú aranyat:

– Én találtam, osszuk el – mondja.

Ám Kösző nem egyezik bele:

– Legyen csak egyedül az enyém – mondja.

– Ha így áll a dolog – szól az ördög –, fussunk versenyt, s amelyikünk győz, azé legyen.

Már neki is iramodna, ám Kösző megrázza a fejét:

– Én itt maradok egy helyben, te csak eridj – mondja.

– Most hát mitévők legyünk? – kérdi az ördög.

– Amelyikünk korára nézvést nagyobb, azé legyen – feleli Kösző.

Az ördög ezt a kikötést is elfogadta. Kösző a kezdeményezést jnagához ragadván megkérdezte az ördögtől:

– Mikor születted hát?

Erre az így válaszolt:

– A világ kezdetekor, amidőn a hold csak findzsányi, a hegy térdkalácsnyi, a nap lapátnyi nagyságú volt, akkor születtem.

Ennek hallatán Kösző torkaszakadtából ríni kezdett.

– Te meg mit sírsz? – kérdezte az ördög.

– Az én hatesztendő kisfiam épp akkor halt meg, amikor te születted, s őt siratom.

– Hisz akkor te vagy a nagyobb – ijedt meg Köszőtől az ördög, s az aranyat nekiadván elfutott.

APENDI TÖRTÉNETEI

Apendi túljár az állatok eszén

Élt vala az elmúlt időkben egy *Apendi* nevű ember, aki okos fufangjaival s olykori együgyűségével másokat gyakorta meghökkentett. Eme Apendinek egy tehene s négy juha volt.

Egy napon Apendi a kertje aljában épp az egyik juhát nyúzta, amidőn egy köröző alpkarakus lecsapott a juhára s elragadta.

Másnap reggel bosszúsan gondolta: „Persze, majd épp te fogod megkaparintani! Most majd résen leszek” – s levágta még egy juhát. Amikor az alpkarakus körözve lecsapott s a juhot megragadta, ő belemarkolt annak a sarkába s húzni kezdte. Az erős madár azonban nem hagyta ott, hanem fölemelte és elrepült vele, majd egy idő múlva egy égbe nyúló sziklafokra leszállván, Apendit juhostul odavetette két fiókájának.

Fölkél Apendi:

– Hé, te alpkarakus – azt mondja –, ide a két juhom rám eső részét! – s váratlanul megtaszítja. Az alpkarakus ijedtében megkapaszkodik egy nagy kőbe, az leomlik, ő meg repülve elmenekül. Nézi Apendi a követ, hát drágakő: „Ez a juhom rám eső része”, gondolja, s a hóna alá szorítja s lekecmereg a szikláról, ám hirtelen egy szakadékba pottyan s estig ott hever. Este jót pihenve a városba megyen, hát látja ám, hogy az emberek mindenfelé húst adnak-vesznek. „Ejha – morfondírozik magában Apendi –, levágom én is régóta hasmenéses tehenemet s eladom.” Levágja tehenét, s húsát a számarra fölmálházva a bazárba viszi, ám a bazárban a húst egyetlen ember sem kéri. Estefelé ismét fölhátalja a húst, s ahogy ballag hazafelé, vagy tíz kutya szegődik a nyomába. „A nemjóját – gondolja –, a kutyák vajon nem vesznek-é húst?” Meg is kérdezi:

– Vesztek-é húst?

Erre közülük egy szürke kan kutya úgy tesz, mintha azt mondaná: „Veszek.”

– Mennyiért?

A kutya megcsóválta negyvenszer a farkát.

– Na jól van – azt mondja –, negyven arany épp elég lesz – azzal a vásárt befejezván lerakja neki a húst. Hazaérkezvén odaszól vígan a feleségének:

– Asszony, eladtam a húst a kutyának – s mintha csak jó hírt mondana, elneveti magát.

– Hát még a kutyának is van pénze? – ront neki az asszony, s addig pöröl vele, mígnem összeverekszenek.

Három nap múltán Apendi fogta a botját, s a kan kutya keresésére indult, hogy behajtsa rajta a tartozást. Keresgélés közben meglát egy fal árnyékában heverő jókora szürke kan kutyát, s odasóz neki a botjával. Fölretten álmából a kutya, s vonítva nekiiramodik, Apendi meg úzóbe veszi, s elkapja a farkát:

– Add a pénzt! – mondja, s vagy ötöt-hatot rávág a bottal.

Futna a kutya, de csak egy helyben kapar, azon a helyen pedig a kutyának egy láda kincse volt elásva. Hagyta a kutyát Apendi, s a ládában lévő aranyból negyvenet előszámlálván hazatért.

– Ej, asszony – azt mondja –, kincse van a kutyának. Kiszámláltam belőle negyven aranyat s elhoztam.

Ám a felesége nem hisz neki:

– Ha így van, mutasd meg hát a kutya kincsét.

Elmenvén, Apendi megmutatta neki a kincset, mire az asszony veszekedést csapott, mondván:

– Én ezt az aranyat elveszem.

– Nem! – azt mondja Apendi. – Hozzá ne nyúlj a kutya kincséhez! Ha elveszed, én megyek a kánhoz.

Ám a felesége rá sem hederítvén elvitte az aranyat.

Hazatértekor Apendi levetkőzött, s odaült a tűzhely mellé melegedni.

Felesége pedig a kondérban vizet forralván észrevétlenül befröcskölte a tetőnyíláson keresztül, mintha eső lenne. Apendi erre kiáltozni kezdett:

– Asszony, asszony! Forró eső esik, húzd be a tündükt!

Ezután Apendi elment a kánhoz:

– Kánom – azt mondja –, az én feleségem hazahozta a kutya kincsét, azért jöttem felségedhez, hogy ezt kivizsgálja.

– Ha így van, hát hozzátok ide azt az asszonyt – szólta a kán, s elküldte a dzsigitjeit.

Megérkezővén hozzá, az asszony azt mondta:

– Nem megyek biz én! Próbáljátok csak megkérdezni

Apenditől, hogy valójában mely napon, milyen időben hoztam el! – s azzal visszaküldte a dzsigiteket.

Amint az elküldött dzsigitek az asszony szavait elmondván megérkeztek, a kán előhívatta Apendit:

– Valójában mely napon, milyen időben vitte el? – kérdezte.

Apendi erre így felelt:

– Kánom, ama napon hozta el, amidőn legutóbb forró eső esett.

– Ó, te szerencsétlen – mondta a kán –, hát szokott-é forró eső esni? – s hazakergette Apendit.

Így aztán Apendi szava meghazudtolódott, s felesége maradt az arany gazdája.

Apendi kondérja

Egyszer Apendi elment a bazárba kondért vásárolni. Ahogy viszi a kondért hazafelé, elered az eső, s az út csuszamlóssá válik.

Föltekint Apendi az égre fohászkodva:

– Aj, Istenem, ha ebből a szurdokból kijutok, készíték egy jó rántott levest ebben a kondérban, s Isten nevében az első betérőt megvendégelem!

Ám miután följutott a hegygerincre, már így gondolkodott:

– Innét most már lefelé visz az út, minek is kéne az ételt Isten nevében elvesztegetni?

Indulna tovább, de megcsúszván fölbukik, s összetörik a kondérja.

– Ejnye, Isten – szól ekkor Apendi föltápászkodva –, én csak tréfálkozom, te meg igazából földöntesz és eltöröd a kondéromat? Micsoda dolog az, hogy Isten létedre még az efféle tréfát sem érted? – s azzal elmegy.

Miként szedte rá Apendi a papot?

Apendi egyszer a háza mellett üldögélvén azt mondja fennhangon:

– Aj, Istenem, adj nekem száz aranyat. Ám az ha egy arannyal is több lesz avagy kevesebb, én el nem fogadom.

Hallja ezt a szomszédban lakó pap. Gondolja egyszer: próbára teszi Apendit, vajon igazat szól-é avagy hazudik, s kilencvenkilenc aranyat erszénybe rakván ledobja a háza tetejéről. Fölveszi Apendi, megszámlálja, hát kilencvenkilenc. „Lám csak – gondolja –, ezzel az erszénnyel együtt éppen száz” – s azzal zsebre vágja.

Szalad ám oda a pap:

– Nem az Isten dobta le ezt az aranyat, hanem én, hogy próbára tegyelek – azt mondja. – Hát nem azt mondtad-é, hogy kilencvenkilenc aranyat nem fogadsz el?

– Dehogyanis – válaszolta Apendi –, az Isten ezt nekem a kívánságomnak megfelelően az erszénnyel együtt pontosan százra kipótolva adta. Ha nem hiszed, kérdezd csak meg Istentől – s anélkül, hogy visszaadta volna, faképnél hagyta a papot.

Apendi álma

Álmában Apendi a kakasát akarta eladni a bazárban. Egy ember kilenc rubelt kínált érte.

– Nem – azt mondja adj csak tíz rubelt.

Ekképp alkudozván egyszer csak fölébred, s nincs sehol sem a kakas, sem a rubel. Erre ismét behunyja a szemét, s kezét kinyújtva így szól:

– No jól van, ha kilenc rubel is, csak add ide.

Apendi meg a kán

Apendi egyszer a kánnal meg a kán fiával együtt elindult valahová.

– Kimelegedtem – szólt útközben a kán, s köntösét Apendivel cipeltette tovább.

Apját utánozván a fiú is odaadta a köntösét Apendinek, majd az apjára tekintve így szólt csúfondárosan:

– Apám, Apendi egy számárra való terhet cipel.

Azt mondja erre Apendi:

– Fiam, én nem egy számár terhét, de két számár terhét cipelem.

Apendi esete a legényekkel

Egy nap a legények összegyűltek, hogy rászédjék Apendit:

– Apendi – mondták neki –, vágd le ma egyetlen meglévő báránypodát, holnap lesz a végítélet napja.

– Jól beszéltek, gyerekek – azt mondja Apendi –, hová vigyem hát levágni?

– Ide ni – szól egyikük, s a tó partjára vezeti.

Levágják a báránypodát a legények, majd odaszólnak Apendinek:

– Süssed csak meg – maguk pedig ruháikat levetvén fürödni mennek a vízbe.

Apendi meg az összes ruhájukat eltüzelte, hadd süljön a hús. Előjönnek a legények, öltöznének föl, de a ruhájuk sehol.

– Apendi, hol vannak a ruháink? – kérdezik.

– Mi dolgotok a ruhával? – azt mondja Apendi. – Ha egyszer holnap a végítélet napja leszen, ezt a húst meg kell enni, s mivel a hús nem akart sülni, a ruhával tüzeltem alá, hisz mi szükség van arra! Holnap itt a végítélet, ne bánkódjatok hát a ruháért.

Apendi aranyat talál

Apendi egyszer szántogatás közben talált egy jókora fenőkőnyi aranyat. Hazasietett, s azt a valamit a köpenyébe csavarva ledobta, majd kiment, hogy ökrei elé szénát vessen. Felesége az aranyat fölismervén elvette, s a helyére tett egy ugyanakkora fenőkövet.

Apendi meg, anélkül hogy észrevette volna, loholt a kán színe elé:

– Gyertek mindannyian – kiabálta –, mi lehet ez, mondjátok!

Odacsődült a kán a vezírjeivel együtt, ám a köpenyből csak egy jókora fenőkő került elő.

– Ím erről beszélek – mondja Apendi.

– Mit beszélsz róla – szól a kán –, ez egy kő.

– Nem arról van szó, uram – azt mondja Apendi –, hanem hogy a falu népének egyik fele négyfontnyira, a másik fele ötfontnyira becsüli. Kinek van hát igaza, uram?

A kán azonban megsejti, hogy Apendi talált valamit:

– Őrizzétek itt egymagában – pillant a vezírjeire –, s csöndben hallgatózva lessétek ki.

Ül Apendi egyedül bezárva a házban:

– Aj, de bánom – dörmögi –, a hossza, a szélessége, a nagysága éppen ekkora – s a kezével latolgatja, méregeti.

A hallgatódzók elbeszélnek a kánnak, mint álmélkodott Apendi:

– De hogy mi volna az a holmi, arról nem szólt – mondják.

– Hozzátok ki az ajtóba – mondja a kán –, akasszatok a fejére vízzel kevert korpát, s aztán majd kivallja.

Fogná s ledobná Apendi a korpával teli abrakostarisznyát, de a keze meg van kötve. Szemével hunyorítva odainti a kánt. „Most majd

megsúgja nekem” – gondolja a kán, s odatartja a fülét, mire Apendi suttogva elkáromkodja magát:

– Az Isten verjen meg, oldozd már el a kezemet!

Apendi meg a kapzsi hodzsa

Élt a hajdani időkben Apendi meg egy kapzsi *hodzsa*. Egy napon beállít Apendi a hodzsához:

– Add már ide a kondérodát – mondja –, hadd főzzek ételt magamnak.

Miután az ételt megfőzte, a hodzsa kondérjába még egy kis kondért rak ráadásul, s úgy megyen a hodzsához:

– Hallott-é már ilyet, hodzsám – azt mondja –, Isten hatalma folytán megellett a kondérja. Íme itt van, ha nem hiszi – s mindkét kondért a hodzsának adja.

Hízott a mája a kapzsi hodzsának, hogy Apendi két kondért adott vissza, s örömmel elfogadta.

Nap telt nap után, s Apendi egyszer ismét elment a hodzsához:

– Ó, hodzsám – kérte –, adja még ide a kondérját.

Hazafelé mentében azonban széttörte s elhajította. Megy másnap reggel a hodzsához, mondván:

– Aj, hodzsám, a kondérja nem bírta ki az ellést, biz meghalt.

– Ugyan miért is halna bele egy kondér az ellésbe! – szól felbőszülve a hodzsa. – Akármint is van, kerítsd elő. Ha elő nem keríted, a törvénybe hívatlak!

A bíró a dzsigitjeit küldvén érte, behívatja Apendit.

– Hodzsa – azt mondja –, halljuk, mi a panaszod.

A hodzsa nyögve, köhécselve térdre ereszkedik:

– Uram, a dolog úgy kezdődött, liogy jött egy napon Apendi, s elkérte a kondéromat. Másnap reggel meg azt mondta, hogy eltört, s nem adta vissza.

– No, Apendi, most te beszélj – szólta a bíró.

Apendi ekkor így szólott:

– A hodzsa kondérját elhoztam ugyan, de másnap reggel a kondér megellett, s úgy vittem vissza. Párostul. Aztán még egyszer elhoztam a kondért, ám az nem bírta ki az ellést és belehalt.

– Ej, hodzsa – kérdezte ekkor a bíró –, igaz-é, hogy a kondérod megellett?

– Igen – felelte a hodzsa –, igaz, hogy a kondérom megellett.
– Akkor hát – azt mondja a bíró –, ha a kondér ellése igaz, a megholta is igaz – s ezzel Apendi szavát hagyta jóvá.
Ekképpen járt túl Apendi a hodzsa eszén.

Apendi meg a ludak

Egy napon Apendi levágta egyetlen lúdját, kondérba rakva megfőzte, majd a hóna alá csapta, s útnak indult, hogy elvigye a kánnak. Azonban útközben ráéheztén, befalta a lúd egyik combját.

Nézi a kán az Apendi hozta ludat:

– Ej, Apendi – vonja kérdőre –, hol ennek a lúdnak az egyik combja?

– Ó, kánom – mondja Apendi –, az idén ahány lúd van, mindnek csak egy a lába, ha nem hiszed, nézz csak az udvarodbeli ludakra.

Nagy falka lúd volt a kán udvarában, s az eső után mindannyian fél lábukat fölemelve álldogáltak.

– Verj csak e ludak közé egy bottal, s kergesd meg őket – szól dzsigitjének a kán.

Megy a dzsigit, s amikor közéjük ver a bottal, a ludak páros lábon szaladni kezdenek.

– Te hazudtál, Apendi – azt mondja a kán –, ezek vajon nem kétlábúak-é? – s a szaladó ludakra mutat.

– Ha ezzel a bottal vernének, te nemhogy két lábat, de négy lábat raknál a földre, úgy nyargalnál – vágott vissza Apendi a kánnak.

Apendi szamara

Apendi elveszítette a szamarát, s azt keresgélvén az úton egy emberrel találkozott:

– Elveszítettem a szamaramat, láttad-é?

– Láttam hát – feleli amaz –, bíró lett a szamarad valamely városban, s most ott ítélezik.

– Igazat szólsz, testvér – mondja Apendi –, magam is azt reméltem, hogy végül ilyen nagy bíró lesz belőle. Ugyanis amidőn a bírósági ügyek intézése felől oktattam, fülét hegyezve, igen figyelmesen hallgatott szamár létére is.

Apendi meg a tükör

Egyszer Apendi az úton jártában-keltében tükröt talált. Ahogy a tükörben magát nézegeti, egy borostás szakállú-bajszú, kócos hajú embert lát. Azt mondja erre:

– Iszen nem is ember ez, hanem majom! – s elhajítja a tükröt.

EREDETMONDÁK

A FÖLD

A mi atyáink atyái még szentül hitték, hogy a föld kemény kövekből áll. Ha nem így volna, az egész föld szétszóródna a mindenségben, akár a levegőben a por.

A földet egy hatalmas fekete bika aranyszarvai tartják. Ám hogy magát a bikát mi tartja, azt – amint az igazhitűek mondták – egyedül az Isten tudja.

Amidőn a bika lélegzik, orrikaiból pára jő elő. Ez a pára a föld egész tömegén keresztülhatolván a réseken át földi kipárolgás gyanánt jut kívülre.

Megesik, hogy a földet erős lökések érik, amelyeket a nép földrengéseknek nevez. Ez akkor történik, amidőn a földet tartó bika átveti egyik szarváról a másikra a földet.

A VÍZ

Nincs semmi, ami a víznél szentebb volna! A kirgizek ősidőktől fogva úgy vélekednek, hogy a víz az emberek boldogságára s minden élő számára teremtett, aki a földön lakik.

S nem csupán a földön.

Azt beszélik, hogy halála után az ember a paradicsom szentséges vizét s a pokol vizét is megtapasztalja. A paradicsom óriási medencéiben örvendeznek az igazhitűek, míg a bűnösök ott főnek majd a pokol forró vizében.

A HULLÓCSILLAGOK

A mai kirgizek ősei úgy tartották, hogy éjszaka leszálltakor a *Kár* nevű gonosz lélek jár vadászni. Megkeresi áldozatát és reátámad.

Amidőn a gonosz lélek beköltözik egy emberbe, az könnyen enged különféle kísértéseknek és csábításoknak.

Kár sugallja az embernek, hogy ne dolgozzék, hanem henyéljen, hogy tegye tönkre a háza népét, s adja át magát az élvezeteknek, hogy ne utasítsa el magától a bűnt.

Előfordul, hogy az ilyen bűnösnek sikerül megölnie egy ártatlan embert. Őr csak erre vár: megragadja az ártatlan lelket, hogy nyomban a pokolba vigye.

Ám az angyalok szüntelen szemmel tartják Kár fondorlatait, igyekezték a jámbor lelket megmenteni tőle: tüzes nyilakat lődöznek reá, s azt látják az emberek hullócsillagnak.

A HÁROM ARKÁR

Ama időkben, amikor a föld földdé lett s a folyóvizek épp csak hogy megeredtek rajta, élt egy Tótaj nevű vadász. Bármely vadat utol tudott érni, s el nem hibáztatván lelőtte őket.

Élt akkoriban három arkár. Messziről megéreztek a vadászt, s mindenkor idejében elfutottak előle, s emiatt Tótaj igen feldühödött rájuk.

Egy napon fölült Tótaj a fakó ménjére, puskáját a vállára akasztotta, s fölkerelkedett, hogy a három arkárt megkeresse.

Magával vitte az agarát, s amidőn az arkárokat messziről megpillantotta, lováról leugorván elrejtőzött a bokrok közé, s a puskát előkészítve várakozni kezdett.

Ám az arkárok észrevették a vadászt, s a hegyszoroson át elvágattak.

Tótaj a nyomukba eredt. Nem maradt le a kutya sem.

Elhagyta már az erőt az arkárokat, de amidőn a vadász beérte őket, szárnyakat növesztvén fölrepültek az égre.

Nyomukat üzve Tótaj s a kutya is fölrepült. Csakhogy a vadász nem tudta jól megcélozni, a kutya meg nem bírta utolérni a gyors lábú arkárokat.

Végül az arkárok még magasabbra szállván csillagokká váltak.

Attól az időtől fogva megállás nélkül futnak a vadász elől, s a kirgizek a Három Arkár csillagának nevezik őket.

A SÜN

A kirgizek valaha – többek közt –
szent állatként tisztelték a sünt. Ez a
monda maradt fenn róla:

Hajdan az ördög egyszer megharagudott az egész világra s a napot sötétségbe borította.

Egybegyűltek a földi világ összes lakói, s együttesen töprengeni kezdtek rajta, miképpen űzhetnék el az ördögöt.

Visongva, füttyögve, bőgve sokáig vitatkoztak, mígnem eszükbe jutott a sün.

Akkoriban még sima volt a sün, akár a bársony, búsát pedig a legjobb ízűnek tartották. S minden állat őreá vadászott, kiváltképp kijutott neki az egerektől.

Ám, jóllehet apró és gyámoltalan volt, a többiek között bölcs és meggondolt állat hírében állott. S minthogy a sün tanácsa nélkül nem boldogulhattak, úgy döntöttek, hogy elküldik érte a leginkább tisztelt oroszánt és tigrist.

Azok rá is találtak, s megkérték, hogy menne el a tanácsba.

A sün azt válaszolta a követeknek, hogy ő ugyan kész elmenni a tanácsba, csak hogy túl nagy a veszély: őt bárki megbánthatja, sőt föl is falhatja. Ha másik bőrt adnának neki, nyomban elindulna oda.

Visszatért az oroszán meg a tigris a földi világ lakóihoz, s elmondta nekik a sün kérését. Hosszas huzavona után elhatározták, hogy új bőrt adnak a sünnnek, a biztosabb védelem végett pedig még tüskéket is tűzdelnek bele.

Új irhájába öltözötten a sün meg is érkezett. Azonnal nekiestek mindannyian: miként lehetne az ördögöt elűzni, hogy a nap újra világítson?

– Tegyétek próbára az ördögöt – mondta a sün. – Ha csakugyan mindenható, változtassa a homokot bőrré, a vaját meg fonállá, s varrjon meg belőle délig egy bundát.

Ezt a feladatot adták hát az ördögnek, ám az bármennyire is törekedett, a homokot bőrré, a vaját fonállá tenni s belőlük a bundát megvarrni nem tudta. Meg kellett hát szabadítania a napot a sötétségtől.

Attól az időtől fogva kezdték tisztelni a sünt.

Maga a sün pedig többé nem félt mindenkitől, sőt inkább sokan az ő tüskéitől óvakodnak. Az egerek meg jobban rettegnék tőle, mint a macskától.

AZ ISSZIK KÖL

Ama tájon, ahol most az *Isszik Köl* található, egykor a könyörtelen kalmük kán lakozott. Kegyetlenül sanyargatta a népet, s a szegényeken, szűkölködőkön zsarnokoskodott. Mérhetetlen adót vetett ki rájuk, az ártadanokat is büntetéssel sújtotta. Megjelent ekkor előtte egy jószágnak s házbeli vagyonnak híjával lévő szegény öregember:

– Kánom – mondta –, intézkedésed igazságtalan, uralmad irgalmatlan, benned könyörület nincsen, ezért a népnek felelni fogsz. Könnyebbítsd hát a nép terheit, enyhítsd parancsaidat.

Megdühödött erre a kán:

– Most az egyszer még megbocsátok – mondta –, de ha másodjára is idejössz és így teszel, a fejedet veszem – s elzavarta.

Miután a nép állapota még inkább rosszabbodott s a kán nem hagyott föl a maga könyörtelenségével, ez az ember tovább nem tűrhétvén a kán elé járult, s fönt említett szavait másodjára is elmondta. A kalmüök kánja a trónján ülve épp hasist szí-vogatott, úgy adta ki a parancsot:

– Holnap húzzátok bitófára, a feleségét s gyermekeit meg koncoljátok föl! – az ember fél szemét pedig nyomban kivájatta.

A kántól kijövet hazatért a gyámoltalan öreg, s így szól a feleségéhez s gyermekeihez:

– Nem maradhatunk itt, ma éjszaka el kell menekülnünk. Kerítsetek két gyors járású tehenet, szegény gyerekeket ültessétek föl, s menjetek föl a hegyek közé, én meg a várost vízzel elárasztván magát a kánt is, a városát is elpusztítom.

Fia, úgy, ahogy az apja megmondta, fölkészített két gyors járású tehenet, majd valamennyi szegénynek-szűkölködőnek hírt adván elmenekültek a hegyek közé. Az öreg pedig odament egy nagy kúthoz, amelyik ama városban volt, táltos lovát kikötvén kezébe kapát fogott, majd lassacskán leereszkedett a kút fenekére. Addig keresgélt a kút fenekén, mígnem egy hártyszerű, tömlőhöz hasonló valamit talált. Ez a valami tartotta elrekesztve a kút vizét. Ha a város kánja a kegyetlenségét tovább feszíti, egy napon magától elreped, s a várost vízáradat borítja el – hát annak volt az a héja. Az öreg a kapájával rávágva elrepestette a vízáradat héját, maga pedig szárnyas lovára fölülvén elmenekült a messzi hegyek felé.

Így aztán a kalmüök kánja a városával, jószágával-embereivel, gazdagságával együtt mindenestül eltűnt a föld alatt. A kút vize özönlő áradattá válván elborította a várost, s az Isszik Köl nevű tó lett az ebből származó haszon.

KÖL SZÜT

A Dzsumgalba vezető úton fölfelé a Talasz folyó mentén van egy szép hegyi legelő s rajta egy kicsi tó. Tiszta és áttetsző benne a víz, ám a felszíne már a legkisebb szélfújásra is zavarossá válik, mintha tejet öntöttek volna bele. Ekképp is nevezik: Köl Szüt, azaz Tej-tó.

Hajdanán a Dzsumgalba vezető úton fölfelé a Talasz mentén semmilyen tó nem volt. Ám volt egy harsogó zöld fűvéről híres hegyi legelő. A csikósok a legtávolabbi ajilokból is elhajtották ide a méneseiket. Kövérre híztak rajta a kancák, s oly sok tejet adtak, hogy nem volt hová önteni. Megtelt már minden *csanacs*, ám a tej csak nem fogyatkozott.

Ekkor a csikósok gödröt ástak, s abba kezdték a tejet tölteni. Annyi volt belőle, hogy hamarosan egy egész tó keletkezett.

Azóta van hát a tó, s a nép a Köl Szüt néven emlegeti.

BURANA

Tokmok városától délre egy ősrégi torony emelkedik. Külső falait terrakottalapokból kirakott burkolat takarja, szeszélyes mértani díszítmény föliratai máig kivehetők. Azt beszélnek, hogy a torony kis híján ezer éve fönáll. Ez idő során a története feledésbe merült, ám a nép körében közszájon forog egy monda róla. Íme:

Élt hajdan egy hatalmas kán, s annak volt egy szépséges leánya. A kán őt a világon mindenkinél jobban szerette.

Öreg volt már a kán, s attól tartott, hogy előbb meghal, mintsem a leányát boldognak láthatná. Magához rendelte hát egy napon a bölcseket, s megparancsolta, hogy jósolják meg a lánya jövődjét.

Sokáig tanácskoztak a bölcsek, s végül arra jutottak, hogy a kán leányánál nem lesz a földön boldogabb ember. Ám ekkor előállt a bölcsek legvénebbike, s így szólt:

– Ó, uralkodóm, végeztess ki bár, de előbb hallgasd végig a keserű igazságot. Szomorú sors vár a te leányodra: alighogy eléri a nagykorúságot, *karakurt* marásába fog belehalni.

Fenyegető tekintetet vetett rá a kán, de az kitartott a szavánál.

– Átkozott legyen a jövődölésed! – mondta a kán, majd megparancsolta, hogy építsenek egy égis érő magas tornyot. A torony alatt pedig ástak egy mély pincét, s a bölcset bezárván odaültették.

Ettől fogva a kán leánya a torony legtetején lévő világos kis szobában lakott. Meredek lépcsőn hordták föl neki a szolgák az ételt, ám mielőtt fölmentek volna, háromszor is átvizsgálták, nem rejtőzött-e el ruháik redőiben avagy az ízletes étek közt a mérgező *karakurt*.

Telt-múlt az idő. A kán leánya betöltötte a tizenhatodik évet. Kivirult, mint a virág, üde volt, akár a hajnali harmat.

„Nem – gondolta a kán –, nem teljesül a jóslat” – s lányához indult, hogy megköszöntse. Borostyánszínűre érett szőlőt vitt magával egy nagy tálcán, s lerakta azt a leánya lába elé.

A leány a szőlőhöz nyúlt, s kezébe vette a legsúlyosabb fürtöt, ám abban a pillanatban hangosan fölsikoltott: megmarta őt a szőlőfürtben rejtőzködő karakurt.

Az öreg kán nem bírta elviselni szeretett leánya pusztulását: maga is meghalt még ugyanabban az esztendőben.

Attól az időtől fogva egyedül áll a *Burana*. Csak az arra vetődő vándorok gyönyörködnek büszke képében s a tornyot fölrakó emberi kezek mesteri munkájában.

TOLUBÁJ SZINCSI

Hajdan egy káli szent hadjáratra készülődvén kihirdette:

– Aki a lovak közt táltosra talál, annak megadom, amit kíván, de ha téved, ki vájom a szemét!

A nép közül egyetlen *szincsi* sem jelentkezett. A kán vezírjei sem akadtak lovakhoz értő emberre, ám ahogy a pusztát bejárták, egy meredek part tövében megláttak egy öregembert, aki egy kiszáradt lókoponyát maga elé rakván jajgatva sírdogált:

– Ki tudja a te táltos voltodat, ki tudja az én szincsi voltomat?

A kán vezírjei az öreget a kánhoz vitték, s elmondták, mit hallottak tőle a pusztában. Kifaggatván az öregembert, a kán ilyen kikötést szabott:

– Ha valóban értesz a lovakhoz, válassz táltost a lovaim közül, ám ha tévedsz, a szemedet kivájom.

Másnap reggel egyenként sorban fölhajtották a lovakat, *Tolubáj* pedig a kánnal együtt fölkapaszkodott egy magas toronyba. Három napon át egyhuzamban vonultak egymás után a gyors lábú lovak, ám a szincsinek egyikük sem tetszett. Legutoljára a kán selyempokróccal letakart versenyparipáira került a sor.

– Szincsim, ezekhez mit szólsz? – kérdezte a kán.

Ám az csak a fejét rázta, mondván:

– Nem táltosok.

Egyetlen darab ló sem maradt, amelyik a szincsi előtt el ne vonult volna, a szincsi azonban csak állt tovább – egyik sem nyerte meg a tetszését.

– Kinek a lova maradt még hátra? – kérdezte ekkor dühösen a kán.

– Már csak egy szegényember túrós hátú, hitvány tarka lova maradt – válaszoltak a kán vezírjei.

– Hozzátok ide! – parancsolta a kán, mire a dzsigitjei kötőféken elővezették a hitvány tarkát.

Amint a negyven helyen feltört hátú, rozoga lábú rossz tarka gebe elvánszorgott előtte, a szincsiből kitört az örömkialtás:

– Kánom, íme a táltos!

Haragra gerjedt a kán:

– Vájjátok ki a szemét ennek az ostobának, aki csúfot üz belőlem! – adta ki a parancsot.

Jöttek a hóhérok, s nyomban kivájták Tolubáj szemét. Tolubáj ekkor a szemét eltakarva így szólt:

– Kánom, egy a parancsod, de a szemem váltságaként add nekem ezt a tarkát.

– Adjátok neki! – intett a kán, s azzal elléptetett.

Tolubáj a hitvány tarkát kötőféken hazavezette öreg feleségéhez. Az volt a szándéka, hogy negyvenegy napon át föld alatt ápolja majd a lovat. Mértékkel etette, apránként itatta, a negyvenegy nap leteltekor pedig előreültette a feleségét, ő maga elhelyezkedett mögötte, s azzal lépésben elindultak.

Amidőn a sétálgató kán elé értek, az öregasszony megrántotta a lova száját:

– Ej, kánom – szólt oda neki –, ha dzsigit vagy, érd utol ezt az egykori hitvány tarkát! – s megeresztette a zablát.

A kán nem tűrhette a sértést, űzőbe vette hát egy seregnyi dzsigittal. Ám a kán versenylovai úgy lemaradtak még abban a percben, hogy a színük sem látszott.

Továbbment Tolubáj, s amidőn eljutott egynapi járőföldre, a távolból, fölhangzott egy ló dobogása.

– Melyik ló ez? – kérdezte.

– A *Kercsunak* nevű táltosra hasonlít – válaszolta az öregasszony.

– Vegye el őt az Isten – mondta Tolubáj –, vékony a veleje, mit sem ér, tarts a napnak.

Az öregasszony amikor a nap felé indult, a *Kercsunak* napszúrást kapott, s messzire elmaradt tőlük.

A második nap leteltekor ismét fölhangzott egy lódobogás.

– Hát ez melyik? – tudakolta Tolubáj.

– A *Kerkaska* nevű táltosra hasonlít – felelte az öregasszony.

– Vegye el őt az Isten, vékony patájának látszik, vidd köves helyre.

Ahogy megmondta: a *Kerkaska* eleinte könnyedén nyargalt, ám a lábát a köveken összevervén elmaradt tőlük.

Amint háromnapi járőföldre eljutottak, virradat előtt ismét lódobogásra lettek figyelmesek.

– Ez melyik? – kérdezte Tolubáj.

– A *Telkizil* nevű táltosra hasonlít – mondta a felesége.

– Ez a Telkizil a valódi táltosok egyikének látszik – állapította meg Tolubáj. – Hétesztendős mindössze, s külsőleg nincs fogyatékosága, ám nem szereti, ha megdicsérik. Minden jel arra mutat, hogy a dicséretet nem bírja elviselni. Fordítsd a ló fejét egyenest a homlokának, megdicsérem.

S amint az öregasszony a ló fejét megfordította, Tolubáj rákezdte:

– Aj, kedves jószágom, hozzád hasonló táltos hogyan is születhetne! Aj, de szép vagy, de pompás vagy! Be gyönyörű a futásod, aj!

Ahogy ezt kimondta, a Telkizil messzire lemaradt tőlük. Maga a kán ült a Telkizil hátán. Tolubáj ekkor visszafordult:

– Kánom – kiáltotta –, azt mondtad, találjak neked egy tetőtől talpig hibátlan táltost, én egyből rátaláltam, mégsem bírtad fölismerni! Nem ismered te sem a táltos értékét, sem a szincsi érdemét! Átok nyakadra, áldás a népre! – azzal megeresztette a lóva zabláját.

Táltos lóva végül az egész földet megkerülte, majd átvágott egy hegygerincen, s a tengerbe zuhanván elpusztult, azt beszélnek.

Azóta maradt fön a kirkiz nép köreiben eme szállóige:

Szincsi ha léssz, mint Tolubáj, olyan légy,
dálnok ha léssz, mint *Toktogul*, olyan légy.

AZ IDŐSZÁMÍTÁS MEG A TEVE

Mai nemzedékbeli emberek is emlékeznek még reá, miként határozták meg hajdan egy ember születési évét. Így mondták: „Dzseenbáj a hal évében született”, avagy: „Mirzabek a tigris évében házasodott”

Az éveket pedig ekképp nevezték:

első – csicskan (az egér éve)

második – szijir (a tehéné)

harmadik – barsz (a tigrisé)

negyedik – kojon (a nyúlé)

ötödik – balik (a halé)

hatodik – dzsilan (a kígyóé)

hetedik – dzsilki (a lóé)

nyolcadik – koj (a juhé)

kilencedik – majmil (a majomé)

tizedik – tók (a tyúké)

tizenegyedik – it (a kutyáé)

tizenkettedik – donguz (a disznóé)

Ám ama állatok közül, amelyek nevével az éveket jelölték, mindenki ámulatára hiányzott a teve. Így történt, íme, az eset:

Réges-régen az egér meg a teve azon vitatkozott, hogy kiről is nevezzék majd el az időszámítás legelső esztendejét. Végül arra a megállapodásra jutottak, hogy aki először pillantja meg a fölkelő napot, az lesz a győztes.

Fölkeltek hát kora hajnalban, hogy a napkeltét killessék.

Kinyújtotta nyakát a teve, ám az egér suttyomban fölkapaszkodott a fejére, s mihelyt a nap a hegyek csúcsát beragyogta, elsőként szólalt meg cincogva:

– Látom, látom a napot!

A teve is elordította magát:

– A nap!

Azonban mégis csak második lett, s így az egér győzött a versengésben.

Erről kiváltképp azok az emberek szerettek mesélni, akik az egér esztendejében születtek.

A SZÚNYOG, A FECSKE ÉS A KÍGYÓ

Azt mesélik, réges-régen, amidőn a vízözön a föld színét elárasztotta, így szólott *Nuk* próféta:

– A lelkes állatoknak magva ne szakadjon – s az élőlények minden nemzetségéből egy hímet s egy nőtényt hajóba rakott. Ám egy napon lyuk támadt a hajón, s megindult a víz befelé. Alighanem egér lyukasztotta ki. Nem tudván, mihez is fogjon, *Nuk* próféta összekiáltotta őket, mondván:

– Ki az, aki e lyukra úgy rá bír feküdni, hogy a vizet nem engedi át rajta?

Ekkor a kígyó így szólt:

– Én ráfekhctem.

S a vízözön elálltáig úgy elrekesztette a vizet, hogy egy nyeletnyit, sőt egy cseppnyit sem engedett befolyni. Így aztán amidőn a vízözön lehiggadt, kimentek a szárazra. *Nuk* próféta ekkor odahívta a kígyót, s megkérdezte tőle:

– Mit kívánsz béredül?

– Ami a világon a legédesebb, azt kívánom – felelte a kígyó.

Nuk próféta ezt jóváhagyván, megbízta a szúnyogot:

– Akkor hát eredj, ízleld meg minden lelkes állatnak s gyümölcsnek ízét, s megtudván, hogy melyikük a legédesebb, térj vissza – mondta.

Végigbolyongta a szúnyog az egész világot, s amidőn már visszatérőben volt, a fecske jött ki elébe:

– Szúnyogom, mi hát a legédesebb? – kérdezte.

– Az ember vére a legédesebb – felelte a szúnyog.

– Ugyan mutasd már a nyelved, hadd látom, milyen lett – mondta erre a fecske, s amidőn a szúnyog a nyelvét kinyújtotta, ő meg kitépte a nyelvét, majd együtt elindulván mindketten megérkeztek *Nuk* prófétához.

– Mondd csak, szúnyogom – kérdezte *Nuk* próféta –, mi a legédesebb a föld színén?

Ám a szúnyog csak így tett: „züm-züm”, beszélni semmit nem tudott. Megszólalt ekkor a fecske:

– A béka vére a legédesebb, azt mondogatja.

A fecske szavára a kígyó megdühödve feléje vágott, ám a fecske elröppent, csak a farka vált kettőbe, s attól fogva mindig

kétfelé nyilván maradt.

Nuk próféta pedig hitt a fecske szavának, ezért a kígyónak a békát rendelte. Azóta a kígyó folyton a békát nyeli. Ha fecske nem lett volna, a kígyó az ember vérének szívná. Azt beszélnek, ezért lett a kígyó meg a fecske egymás haragosa, s az ember meg a fecske egymás barátja.

KIRGIZ NEVEK, FOGALMAK ÉS KIFEJEZÉSEK MAGYARÁZATA

Ajdarkán Hajdar ~ arab név + kán

ajil ~ (közismertebb alakban *aul*) eredetileg: egy vagy több – rendszerint rokon – család időszakos szállása, amely a sátorhajlékokból s a védelemre szoruló jószág karámjaiból, aklaiból állott; ma így nevezik a hajdani téli szállásokból kialakult, földművesek és pásztorok lakta falvakat is

Ajim szulú ~ „úrnő + szép” = „szépséges úrnő”

Ajkulak ~ „holdfűl(ű)”

ajran ~ aludttej; vízzel vagy forralt hideg tejjel elegyített aludttej vagy joghurt

Akcsükö ~ „fehér juhbokacsont” (1. *csükö* és *Kúcsükö*)

Akdzsürök ~ „fehér szív”, azaz: „jószág” (l. még *Akköngül*) *ake* „apa”; idősebb férfiak tiszteletteljes megszólítása

Akköngül, *Karaköngül* ~ beszélő nevek: „fehér szív”, „fekete szív”, vagyis: „jószág”, „igazság”, ill. „gonoszság”, „hamisság” (vö. a hasonló című magyar népmesével!)

akszakál ~ „fehér szakáll”; tiszteletre méltó idős férfi, a közösség életét irányító öregek tanácsának tagja; megbecsülésből így szólítják az öreget (ha van szakálluk, ha nincs)

Aktulpár ~ lónév: „fehér táltos” (1. *tulpár*)

Alabas ~ „ősz fej(ű)” (1. *has*)

Ala Köl ~ „szép (színes, sokszínű) tó” (az *ala* szónak egyébként több, egymással szegről-végről rokon jelentése van; l. *köl*)

Ala Tó ~ a Tien-sanhoz tartozó hegység É.-Kirgizisztánban, a név jelentése: „havas hegy”, az *ala* szó az ormokon egész esztendőben foltokban megmaradó hóra utal (1. *tó*)

Aldar Kösző ~ csínytevéseiről híres, népszerű mesehős neve szó szerint: „csaló csupasz képű” (1. *Kösző*)

alpkarakus ~ „óriás fekete (sas)madár”; török népek meséiben, eposzaiban gyakorta szereplő mitikus madár, megfelel a magyar népmesék griffmadarának (1. a Fehérlófia c. mesét!)

Altinaj ~ „aranyhold”

arak ~ „égetett szesz ital, pálinka”

arkár ~ (*Ovis ammon*) Közép- és Belső-Ázsia magas hegységeiben élő vadjuh

asszalam alejküm; alejkime szalam ~ köszöntési forma
találkozáskor

ata ~ (kedveskedő, megtisztelő alakban: *atake, ake*) „apa, atya, nagyapa, apó, após” (a menyé szólítja így); idősebb férfiak tiszteletteljes megszólítása

Aziz ~ „édes, kedves”

Azrejil ~ a halál angyala

báj ~ „gazdag, módos gazda, úr”; férfinevek gyakori eleme, pl. *Dzsüzbáj, Szokurbáj* (1. ott)

bájbacsa ~ „gazdag ember fia, úrfi”

bájbicse ~ „főfeleség, első feleség, gazdasszony”; a házasszonyának tiszteletteljes megszólítása

bakbakaj ~ „pityangocska”, de lehet hangulatfestő szó is

balban ~ „óriás, erős harcos”

bas(i) ~ „(valaminek a) főnök(e); vezetőbe); parancsnok (a)” (a *bas*: „fej” szóból)

Batbajir ~ „légy gyorsan gazdag” (a *bat* „gyorsan” és a *báj* „gazdag”, l. ott, szavakból)

bátir ~ „hős, vitéz, bátor”

bek i. ~ „erős, szilárd”; 2. „úr, fejedelemfi”; személynevek gyakori eleme, pl. *Bekdzsan, Ömürbek*

Bekdzsan ~ „erős lélek”

Bektoru toru = „pej”; a név mögött totemisztikus háttér sejlik föl (1. *bek*)

Bolbosz ~ „nem-lévő, nincs”; óvónév, ugyanezt tartalmazza Balmazújváros neve (vö. még a hajdan használatos *Nemvaló* személynévvel)

Burana ~ „minaret, torony”

csamgarak a *tündük*-be ~ (1. ott) illesztett, egymást keresztező, meghajlított lécek; ezek tetőzik be a kereksátor favázának kupolaszerkezetét; számuk többnyire 3-3 vagy 4-4 (a *kara csamgarak* = „fekete csamgarak” kifejezést átvitt értelemben az atyai hajlékra alkalmazzák, ugyanis a faváz több részénél a tündükkel együtt tartósabb lévén, a hosszas használat során feketére füstlődön, s nemzedékről nemzedékre szállva az egész ház jelképévé vált)

csanacs ~ kumisz és *ajran* (1. ott) tárolására használatos, füstöléssel tartósított kecskebőr tömlő

csecsen ~ „ékeesszóló, a szó mestere, bölcs”

csij ~ hosszúra megnövő, szívós, kemény szárú tippanféle fű, e fű száraiból gyapjúfonalakkal összeerősített szövet, amelyet a *kerege* (1. ott) külső oldalához rögzítenek, a rácsfal s a nemezborító közé; összeillesztés előtt az egyes szálakat különböző színűre festett gyapjúval csavarják be: egyfelől a szigetelés, a szél elleni védelem végett, ám ezenfelül igen szép dísz is a háznak

Csinibek csini = „porceláncsésze” (1. *bek*)

Csojunkulak ~ „öntöttvas fül(ű)”, vagyis botfűlű, siket

csu ~ „gyil!”

csükő ~ a juh vagy a kecske boka – (pontosabban: lábtő-) csontja; hajdan nálunk is használatos gyermekjáték

dasztorkon ~ étkezés alkalmával a földre, szőnyegre vagy az asztalra terített abrosz; terített asztal

dijkán ~ „földműves, szántóvető”

Dzsajil ~ „bósz, haragos, vad, kegyetlen”

dzsajló ~ „nyári legelő, nyári szállás fönn a hegyekben” (a *dzsaj* – „nyár” szóból)

Dzsapalak ~ „bagoly”

dzsejran ~ (*Gazella gutturosa*) (eredeti hangzás szerint: *dzsejren*) „golyvás antilop”, Közép- és Belső-Ázsiában élő antilopféle

dzsenge ~ „a báty felesége”, a beszélőnél korosabb asszonynak kijáró megszólítás („ágyomasszony”)

dzsigit ~ „legény, harcos, katona” „derék, ügyes, bátor vitéz” elismerő szóként is mondják

dzsük ~ „málha, teher, rakomány, poggyász”; a kereksátor hátsó fala mentén rendben fölrakott takarók, vánkások, egyéb holmik együttes neve

Dzsüzbaj ~ I. *Mingbáj*

dzsüz-basi ~ I. *ming-basi*

edzse, edzseke ~ „idősebb leánytestvér, néne” megszólításként nem rokonokra is alkalmazzák

elecsek ~ férjes asszonyok turbánszerű főkötője

elű-basi ~ I. *ming-basi*

ene, eneke ~ „anya, anyácska”

Güldzsamal ~ „virágszépség”

Három Arkár ~ a Kaszáscsillag kirgiz elnevezése (1. *arkár*)

hatszárnyú ~ I. *kerege*

hodzsa (kirgiz kiejtéssel *kodzso*) ~ i. „muzulmán tanító, hitoktató” „Mohamed próféta vagy az első kalifák utóda”; 2. „úr, gazda”

Isszik Köl ~ szó szerint: „forró tó”; Kirgizföld legnagyobb tava; hőforrások táplálják, ezért a vize soha nem fagy be

It-lcspesz ~ „kutya sem issza” azaz: ihatatlan, élvezhetetlen vízű

jurta ~ a török *jurt* szó oroszos alakja; a nomád állattenyésztő mongol és török népek manapság is használta, nemezlappal borított, favázás kerek sátorháza; valaha a mi őseink is a hazánkban megtelepedett kunok is használták; ebben az alakban nálunk az orosz nyelv révén honosodott meg, közismert volta miatt alkalmaztam itt-ott; hajlékukat maguk a kirgizek közönségesen csak háznak (*üj*) vagy nemezháznak (*boz üj*) nevezik (1. még a *kerege* és *tündük* címszavak alatt)

Kár ~ „harag, düh”

kaling ~ „menyasszonyváltság” a menyasszonyért megegyezés szerinti számú jószágban vagy a jószág értékének megfelelő összegű pénzben kifejezett vételár

kalpak ~ négy körcikkelyből összevarrott, hasított karimájú, olykor hímzéssel is díszített nemezkalpag, süveg; a feketével szegett *ak kalpak* („a fehér kalpag”) a kirgiz férfiviselet máiglan használatos, megbecsült darabja

kán ~ „uralkodó, fejedelem”

kánis ~ „kánné, kánleány, uralkodónő”

Kara kán ~ „fekete kán, fekete fejedelem”

Karaköngül ~ I. *Akköngül*

karakurt ~ szó szerint: „fekete féreg”; valószínűleg a mérges harapású pokoli cselőpók (*Trochosa infemalis*), ill. a szongáriai cselőpók (*Tr. singiriensis*)

kecskehúzás ~ ügyességi lovas játék

kementáj ~ nemezből készült felsőruha

Kendzseke ~ a név a *kendzse* = „legkisebb gyermek”, „utolsó gyermek” szó kedveskedő, becéző alakja

kerben-bast ~ „karavánfőnök” (1. *bas*)

Kercsunak ~ lónév; jelentése „sötét- v. gesztenyepej nyesett fülű”

kerege ~ a kerek sátorház egyik főrészének, az összecsukható-szétnyitható rácsos elemekből álló oldalfalnak neve; a többnyire fűzfahusángból meghajlított léceket a kereszteződéseknel fúrott lyukakon nedves állapotban átbújtatott, megcsomózott végű nyersbőr szíjacskák (*kök*) fogják szögecsként össze; egy elem neve: *kanat* (szárny), számuktól függően beszélhetünk négy-, öt-, hatszárnyú házról, esetleg annál is nagyobbról

Kerkaska ~ lónév; jelentése: „sötétpej, hóka”

Kidir ~ személynév, Illés próféta mohamedán neve

kil torko ~ „szörselyemszövet”; *kil* = farok- vagy söreynyszőr; sodronyszálakkal megerősített drága selyem- vagy gyapjúszövet; az ebből készült zeke vagy bunda mese- és eposzhősök nyíllal át nem löhető felsőruhája

kiz ~ „leány”

kögön ~ két karó vagy cövek közé ki feszített hosszú kötél, amelyre sorjában több rövidebb kötél van kötve; bárányok, csikók kikötésére szolgál

kök dzseke ~ drága csizmafajta, amit csak főnökök viseltek; eposzhősök csodás lábbelije

köl ~ „tó”

köttök ~ „bőrvödör”

kösző ~ „csupasz képű” (akinek se bajsza, se szakálla nem nőtt)

Kúcsükö ~ „száraz juhbokacsont” (1. *Akcsükö* és *csükö*)

kulán ~ (*Equus hemionus*) Közép- és Belső-Ázsiában élő vadszamárfajta; a tökéletes egészség megtestesítője; a kirgiz *kulandaj* szó kifejezése a „makkegészséges” szónak felel meg

kúraj ~ többféle, üreges szárú, a bürökhöz hasonló egynyári növény; a növény szárából vagy nádból, fából, újabban egyéb anyagból is készített furulya, síp

légylélek ~ az emberi lélekre is használatos kifejezés (az ember kicsinyességére és jelentéktelenségére utal)

Meer ~ „szeretet, rokonszenv, vonzalom”

mergen, mergencsi ~ „puskás vadász, pontos, jó lövész
Mingbáj, Dzsüzbáj ~ beszélő nevek: „ezer úr”, „száz úr”
(Mingbájnak ugyanis ezer, Dzsüzbájnak pedig száz juha van)
ming-basi, dzsüz-basi, elő-basi ~ ezer, száz és ötven ember
fölé rendelt katonai parancsnok (1. *bas*)
mirza ~ „úr, főúr, tekintélyes ember”
Mizir ~ „Egyiptom”
molla (kírgiz kiejtéssel: *moldo*) ~ tanítással is foglalkozó
muzulmán pap; „írástudó, tanult ember”
Nuk ~ a bibliai Nóé (Noah) arab neve
obozger ~ fejedelmi szolgálatban álló magas rangú
tisztviselő, „vezír”
Oruszkán ~ „orosz kán”
Ömürbek ~ *ömür* „élet” és I. *bek*
parandzsa ~ (kírgiz kiejtéssel: *parandzsi, barangdzsi*)
mohamedán nők fátyolruhája
peri ~ „tündér”
rézorrú vénasszony ~ (kírgizül: *dzseztumsuk kempir*) mesebeli
gonosz boszorkány, a mi vasorrú bábánk kírgiz rokona (NB. a
finnugor nyelvekben a „vas” szó eredeti jelentése valószínűleg „réz”
volt)
szárt ~ a szomszéd özbekek régebben használt neve
szincsi ~ „hozzaértő, szakértő, jó ítéletfi, jó szemű ember”
Szokurbáj ~ beszélő név: „vak úr”
szüjüncsü ~ jó hír mondójának járó örömajándék
szüt ~ „tej”
tabip ~ „orvos, gyógyító, javasember”
tajgan ~ „agár”
takszir ~ megszólításkor használt szó: „úr, uram”
tekcse ~ a keregére akasztott, különböző holmik tárolására
használt tarisznya
Telkizil ~ lónév: „két anya nevelte vörös”
tevecsikó ~ (kírgizül: *boto, botom*) gyermekek gyöngéden
kedveskedő megszólítása: „kedvesem, csillagom, szemem fénye”
tó ~ „hegy”
Tojbosz ~ „jól nem lakó, falánk”

Toktogul, Szatilganov ~ (1864-1933) jeles kirgiz *akin*, azaz énekmondó költő

Tolubáj Szincsi ~ a *Manasz* (eposz) hőseinek nevei

tomogo ~ vadászatra betanított ragadozó madarak fejére húzott, a madár szemét is eltakaró kicsiny bőrsapka

Töstük ~ a név a kirgiz *tös* – „mell”, „szügy” szóból ered; a mese egy teljesebb változata szerint ugyanis a fiú fogantatása előtt váratlan csodaként egy csikószügy jelenik meg a tetőabroncsról lelógó kötélre kötve, megmentvén az éhezéstől az öreg szülőket; az újszülöttet aztán erről nevezték el

tujak ~ „pata”; csikópatából készített vagy ezüstből pata alakúra kalapált ivócsésze

tulpár ~ „mesebeli szárnyas ló, táltos”, kiváló tulajdonságú, gyors lábú hátszó

tündük ~ a kereksátor mennyezeti nyílását alkotó, gőzben hajlított vagy természetből fogva görbe nyírfából készült tetőabroncs, amelyen át a füst eltávozik, a fény pedig „betündököl”; a peremébe vésett fészkekbe csatlakoznak feszített kupolaszerkezet gyanánt a kéregéhez rögzített, alsó harmadukban meghajlított tetőrudak (kirgizül: *úk*) felső végei; a *tündük* a vérségi összetartozás, a családi, rokoni kapcsolatok jelképe; az apa halála után a hagyomány szerint a legkisebb fiú örökli; szólásokban is gyakorta szerepel, pl. *Bír tündüktön kün köröt* Egy *tündükön* át nézi a napot, vagyis egy fedél alatt él, együtt él valakivel; vagy: *Tündüktü tüsüröt* = Leereszti a *tündüköt*, azaz: elveszíti a szüzességét (1. még a *csamgarak*, *kerege* címszavaknál)

tüscsü ~ „álomfejtő; álomlátó”; aki a jövőt vagy az egyéb, nehezen kideríthető dolgokat megálmodja (a *tüs*= „álom” szóból)

úk ~ „hajlított tetőrúd”

Urumkán ~ *urum*: „idegen, külföldi” a *Rum* = „Bizánc” szóból, amely végső soron a *Róma* szóra vezethető vissza

Uzuncsacs ~ „hosszú haj(ú)”

Zar ~ 1. „zokogás, keserves sírás, nagy nélkülözés”; 2. „arany”

zidan ~ „föld alatti verembörtön”